

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta
Ústav českých dějin

Rigorózní práce

Martin Klečacký

Převzetí rakouského četnictva československým státem 1918-1919

Takeover of Austrian Gendarmery by Czechoslovak State in 1918-1919

Praha 2011

vedoucí práce PhDr. Luboš Velek, PhD.

Rád bych poděkoval zejména vedoucímu práce PhDr. Luboši Velkovi, PhD. za jeho výstižné připomínky, cenné podněty ke zlepšení a zejména ochotu řešit vše, co bylo potřeba.

V neposlední řadě děkuji svým rodičům i všem ostatním, kteří mě při práci podporovali a jakkoli mi pomáhali. Všem velmi děkuji.

Prohlašuji, že jsem rigorózní práci vypracoval samostatně a že jsem uvedl všechny použité prameny a literaturu.

V Praze dne 21. září 2011

Podpis

ANOTACE / SYNOPSIS

Tato práce se zabývá procesem přechodu rakouského četnictva do struktur nového československého státu. Práce je rozdělena na čtyři části. První podává stručný úvod do problematiky četnictva, jeho vzniku a vývoje v rakouských zemích do roku 1918 s přihlédnutím k českomoravskému prostoru. Zbylé kapitoly mapují proces transformace četnictva, jeho adaptaci na nové politické, sociální a národnostní poměry. Pozornost je věnována četnictvu německé národnosti, které mělo největší problémy přizpůsobit se novým podmínkám, dále otázce nedostatku četnictva a opatřením, jakými se vláda snažila čelit narůstající zločinnosti a sociálním tensím ve městech a průmyslových oblastech. V neposlední řadě si práce všímá přijetí staronových strážců zákona českým obyvatelstvem, interakce s dalšími státními úřady a pokusů o přeměnu četnictva v demokratičtější sbor.

Klíčová slova: četnictvo – Československo – národnostní poměry

This paper deals with the process of taking over the Gendarmerie of the Hapsburg monarchy and its implementation into the structures of the new Czechoslovak state. The paper is divided into four parts, first providing with a brief introduction to the creation and development of the Corps in the Austrian monarchy until 1918, a more detailed insight being dedicated to the territory of the Czech lands. The remaining chapters describe the process of transformation of the force, its adaption to the new political, social and national conditions. The attention is being paid to the German speaking troopers since they were considered to have the greatest problems in adjusting to the new situation; then the paper focuses on the lack of staff in the force and consequently on the measures the government was compelled to take in order to face the growing criminality rate and the social tensions both in cities and industrial regions. Last but not least, the focus shifts to the perception of the “new” gendarmes by the Czech population, its interaction with other authorities and also to the attempts to alter the Corps to fit better the new democratic state.

Key words: gendarmerie – Czechoslovakia – nationalities

OBSAH

Úvod	8
A. Četnický sbor v habsburské monarchii	14
B. Němečtí četníci	18
1. Četnictvo v německých oblastech Čech	18
1.1 <i>Deutschböhmen</i> , severní a západní Čechy	21
1.1.1 Zřízení provizorního Zemského četnického velitelství pro <i>Deutschböhmen</i>	23
1.1.2 Obsazení území čs. vojskem	27
1.2 <i>Böhmerwaldgau</i> , jižní Čechy	41
1.3 <i>Deutschsüdmähren</i> , Novobystřicko	45
1.4 <i>Sudetenland</i> , severovýchodní Čechy	46
2. Dezerce četnictva	48
2.1 <i>Deutschböhmen</i> , severní a severozápadní Čechy	48
2.2 <i>Böhmerwaldgau</i> , Novobystřicko a severovýchodní Čechy	51
2.3 Počty odešlých četníků a důvody dezerce	53
3. Německojazyční četníci, kteří zůstali	55
3.1 Události března 1919 a jejich důsledky	60
4. Neznalost českého/československého úředního jazyka	70
C. Nedostatek a rozmnožení četnictva	78
1. Bezpečnostní situace v novém státě	78
2. Nedostatek mužstva	83
2.1 Četnický detachment ve Škodových závodech v Plzni	89
3. Odchod četnictva na Slovensko	90
4. Náhradní četníci	94
5. Výpomocní četníci	96
6. Četníci na zkoušku a přijetí k četnickému sboru	101
6.1 Podmínky přijetí k četnictvu a postup při přijímání	101
6.2 Rok na zkoušku	105
6.3 Služební požitky četnictva	109
7. Četníci od jiných zemských četnických velitelství	112
7.1 Bosensko-hercegovské četnictvo	113
8. Reforma četnické služby, zřizování nových četnických stanic, zřízení jízdního četnictva, zesílení stávajících stanic	116
9. Přijímání legionářů do četnictva	126
D. Recepce četnictva	131
1. Četnictvo a obyvatelstvo	131
1.1 Rakušáctví četníci a národní výbory	132
1.2 Snaha o rehabilitaci četnictva v očích veřejnosti	137
1.3 Stížnosti na četnictvo	139
2. Četnictvo a další státní složky	148
2.1 Četnictvo a vojenská policie	148
2.2 Četnictvo a armáda	151
2.3 Četnictvo a politická správa	153
2.4 Četnictvo a soudy	155

2.5 Četnictvo a obecní orgány	157
3. Četnictvo a četníci	158
3.1 Kariérní postup četníka a zavedení nové hodnostní struktury	158
3.2 Příchod nových důstojníků a mužstva	162
3.3 Snaha o stavovskou organizaci četnictva	163
Závěr	171
Seznam pramenů a literatury	176

Seznam zkratk:

ČST	četnická stanice
GVČ	generální velitelství četnictva
MNO	ministerstvo národní obrany
MV – SR	fond ministerstva vnitra, stará registratura
MV	ministerstvo vnitra
NA	Národní archiv v Praze
NV	Národní výbor v Praze
OČV	okresní četnické velitelství
ONV	okresní národní výbor
OSP	okresní správa politická
VČO	velitelství četnického oddělení
ZČV	zemské četnické velitelství
ZSP	zemská správa politická

ÚVOD

Když 28. října v Praze členové Národního výboru přebírali vládu od rakousko-uherských úřadů, odehrávaly se události víceméně spontánně. Jak prohlásil jeden z mužů 28. října Antonín Švehla: „Nikdo nic nevěděl napřed. Na to není matematika – na to je nos!“¹

I tak je nutné konstatovat, že se státní instituce vzdávaly poměrně snadno, vojsko se stáhlo zpět do kasáren, místodržitelství, když se nedočkalo instrukcí z Vídně, předalo vládu nad zemí do rukou Národního výboru. Vypadalo to, že rakousko-uherská monarchie už má své dny sečteny.² Nakonec i zemský četnický velitel pro Čechy generál Václav Řezáč 29. října oznamuje všemu podřízenému mužstvu, že četnictvo vstupuje do služeb Národního výboru v Praze: „*Jmenován Národním výborem v Praze generálním velitelem četnictva v celém československém státě, zasílám Vám svůj první pozdrav.*

V nejdůležitější okamžiku neváhal jsem se odpoutati od starého systému a převedl Vás pod prapor Národního výboru, do klína pravé vlády naší milované vlasti, pod vládu, k níž pne nás neochvějně slovanský náš cit.

Znám dobře Vaší píli a Vaše zakořeněné přesvědčení o nutnosti svědomitého a nezištného konání povinností.

Vaše nestrannost a kázeň získaly Vám úctu všeho občanstva již i za staré vlády.

Jsem přesvědčen, že nadšení Vaše pro náš nový, drahý stát jako nejmocnější vzpruha tyto Vaše ctnosti ještě na nejvyšší přivede stupeň.

Nová československá vláda, na jejíž bedrech spočívá obrovská práce, kterou v dozírné době vykonati dlužno, spoléhá na Vaší lásku k vlasti, kázeň a součinnost.

Jsem si jist, že vždy a za všech poměrů ukážete se hodni této vzácné důvěry.“³

Národním výbor si tak mohl připsat velký úspěch. Do jeho rukou se dostala složka, která zabezpečovala fungování státní správy na celém území Čech kromě Prahy, která byla velmi dobře organizovaná, disciplinovaná a připravená plnit jeho příkazy. Lépe pro průběh převzetí moci se snad věci nemohly odehrát.

VYMEZENÍ TÉMATU PRÁCE

¹) Ferdinand PEROUTKA, *Budování státu I.*, Praha 1991, s. 73.

²) Srv. Antonín KLIMEK, *Říjen 1918. Vznik Československa*, Praha – Litomyšl 1998. Jan GALANDAUER, *Vznik Československé republiky 1918: programy, projekty, perspektivy*, Praha 1988.

³) NA, f. ZČV, k. 283, bez signatury, provolání generála Řezáče veškerému četnictvu československému.

Pro četnictvo v říjnu 1918 začínalo nové období, éra demokratického státu. Jak četníky – oporu rakouského systému a výkonný orgán politické správy – nový stát převzal, jak četnický sbor fungoval v počátečních měsících a jaké změny pro něj přechod do nových poměrů znamenal, bych se pokusil zjistit na dalších stránkách.

Převrat v říjnu 1918 byl vyústěním snažení domácího i zahraničního odboje během tzv. Velké války.⁴ Budoucí vrcholní představitelé Československé republiky se ale tímto svým snažením dostávali na velmi tenký led, jejich činnost se dala charakterizovat jako velezrada, a že členové tzv. prvního odboje počítali s možnými represemi, můžeme soudit už z toho, v jakém utajení pracovali a že jim nebylo cizí používání konspiračních strategií. Na představitele zahraničního odboje vydal rakouský stát zatykač. Snaha o vznik samostatného Československa, ať už k ní ten který politik dospěl dříve či později, tak pro něj znamenala překročení Rubiconu. Mělo-li být Československo skutečně suverénní, nemohla tu existovat rakouská říše. Z hlediska četnictva se tak dostáváme k zajímavému rozporu: jako výkonný a ozbrojený orgán rakouské státní správy bylo jeho hlavní povinností chránit stát a jeho státní zřízení, pro které české, resp. československé snahy představovaly smrtelné nebezpečí. Dne 29. října však najednou dochází k zásadnímu obratu, z bývalých zrádců a k smrti odsouzených zločinců se stávají nejvyšší činitelé nového zřízení, z monarchie se stává republika, která, jakkoli vznikla z odporu k Rakousku, velmi chytře přebírá jeho státní správu, a to včetně četnického sboru.⁵ Když to přeženu, tak četník jeden den chránil císaře a stíhal Masaryka, druhý den chránil Masaryka a stíhal projevy *rakušáctví*. Jak se toto *převlékání kabátů* podepsalo na stavu četnického sboru, jenž se mimoto nacházel ve velmi obtížné situaci, se pokusím rozebrat ve své práci.

Proto mě bude zajímat stav četnictva v prvních měsících existence nového státního útvaru: širokým tématem je otázka četníků německé národnosti, kteří v některých regionech tvořili většinu sloužícího mužstva. Jak na ně působila změna státu? Jak se vyrovnali s vedoucí úlohou českého elementu v novém zřízení? Jak zvládli novou úřední a služební řeč? A na druhou stranu, jak byli němečtí četníci vnímáni českým obyvatelstvem?

Druhou relativně náročnou otázkou bude popsání stavu sboru po prožité válce a v situaci nárůstu kriminality. Bylo četnictvo v okamžiku vzniku Československa vůbec

---

⁴) Srv. Ivan ŠEDIVÝ, *Češi, české země a Velká válka 1914 – 1918*, Praha 2001.

⁵) Zákon č. 11/1918 Sb. z. a n.

s to čelit stoupající zločinnosti? Jak se na něm podepsala válka? A jaké nové problémy přinášela nově nabytá samostatnost a první poválečné měsíce? Jak četniční velitelé chtěli řešit tyto problémy? Bylo toto řešení efektivní?

V neposlední řadě bych se zaměřil i na pověst četnictva, jeho recepci ve společnosti. Jak jsem se již zmínil, četník byl (a v některých evropských zemích stále je) představitelem státu, běžné obyvatelstvo se tak mohlo cítit podvedeno, když navzdory proklamované samostatnosti a pádu *nenáviděného* rakouského orla stále potkávalo jedny a ty samé četníky – a nemusela to být jen nenávisť národností, mohlo se jednat i obecnou averzi vůči jakékoli státní autoritě, která však v dané době byla silně ořtesena a občané tak mohli cítit příležitost se na četnících pomstít za skutečná i vymyšlená příkoří. Jak tedy obyvatelé nového státu přijali staronové četnictvo? Jak se vyrovnali s tím, že kýžený samostatný stát chránili ti samí lidé, co chránili císařství? A jak se s touto změnou vyrovnali vlastně sami četníci – nespátrovali v převratu jedinečnou příležitost, jak změnit, resp. vylepšit své postavení? S tím vším souvisí i role četnického sboru v rámci státního aparátu nového státu.

Všechny tyto otázky a problémy jsou zásadní pro další vývoj četnického sboru až do 30. let, kdy se mimo jiné stává hlavním nositelem státní autority v pohraničí, v té době již čím dál více zmítaném nepokoji ze strany národnostních menšin.

Časový rámec, který jsem si pro práci vymezil, je od října 1918 do konce roku 1919 s nutnými přesahy, tedy od vzniku Československa po celé období konstituování nového státu ukončené rokem 1920, kdy občané dostali novou demokratickou ústavu a četnictvo nový služební zákon, zákon o četnictvu č. 299/1920 Sb. z. a n. ze dne 14. dubna 1920.

ROZBOR PRAMENŮ A LITERATURY

Četnictvo a další ozbrojené složky se dostávají do zájmu badatelů teprve v poslední době. Před rokem 1989 bylo četnictvo chápáno pouze jako represivní orgán nejprve v rukou reakčního absolutistického monarchy a po roce 1918 pod taktovkou buržoazní vlády. Hlavním úkolem četníků se napříště podle oficiální historiografie stalo potlačování pokrokových tendencí dělnictva, střílení do demonstrantů a šikana sociálně demokratických, resp. komunistických předáků. Ozbrojené složky jsou vždy nástrojem

vládnoucí třídy, proto se i četnictvo zmíněných činů jistě dopouštělo, na komplexnější posouzení jeho činnosti jsme si však museli počkat.

Z autorů, kteří publikovali v socialistickém Československu, bych zmínil hlavně Ivana Bohatu, jehož práce, ač silně tendenčně zbarvené, jsou založené na archivním studiu a obsahují tak řadu zajímavých poznatků, a to i z mnou zkoumané doby vzniku republiky.⁶ Dobu konce 30. let ve svých knihách literatury faktu popisoval publicista Ota Holub, četníci zde vystupovali jako stateční hraničáři střežící zájmy státu v německém pohraničí.⁷ Po roce 1989 jsme svědky snahy prvorepublikové ozbrojené sbory rehabilitovat, k tradicím četnictva a státní policie se dokonce hlásí Policie ČR, v jejímž muzeu se objevuje i expozice věnovaná letům 1918 – 1938. Ředitelka Muzea Policie ČR Marcela Machutová je také jedním z autorů pravidelně publikujícím články o činnosti četnictva Československé republiky.⁸ Dalším centrem zájmu o dějiny ozbrojených složek se stává Policejní akademie. Její akademičtí pracovníci Pavel Macek a Lubomír Uhlíř stojí za největším počinem, jako autoři cyklu Dějiny policie a četnictva zatím ve třech dílech popsali vývoj, organizaci a činnost bezpečnostních sborů na území dnešního státu od roku 1526 do konce druhé světové války.⁹ Knihy jsou z valné části psány na základě studia úředních předpisů, zákonů, vyhlášek a nařízení týkajících se četnictva, státní policie, finanční stráže a okrajově i armády a Stráže obrany státu, z pohledu historika je opravdu jen malá pozornost věnována studiu archivních pramenů, tedy tomu, jak se daná úřední nařízení promítala v praxi. Z téhož důvodu je převzetí rakouského četnictva Československým státem na podzim roku 1918 reflektováno jako důsledek recepční normy, aniž by byla věnována pozornost sociálním jevům, která tak zásadní změna musela v četnictvu vyvolat. Navzdory těmto výhradám považují práci obou autorů za základní poučení o dějinách ozbrojených složek na našem území. Z tohoto důvodu jsem se v úvodní kapitole omezil jen na nejdůležitější fakta shrnující vývoj četnictva a jeho organizační strukturu. Zmíněný Lubomír Uhlíř je autorem i dalších článků, jeho zájmem je především rakouské četnictvo a jeho činnost za Velké války.¹⁰

Dalším vynikajícím znalcem četnické problematiky a autorem mnoha popularizačních článků a knih je Michal Dlouhý. Duchovní otec seriálu Četnické

⁶) Ivan BOHATA, *Protílidová úloha četnictva v letech 1918 – 1938*, Praha 1978.

⁷) Za všechny knihy bych uvedl zejména Ota HOLUB, *Rovnice řešená zradou*, Praha 1983.

⁸) Jedná se hlavně o soubor článků v časopise *Hlásí se policie* (1999 – 2003).

⁹) Pavel MACEK – Lubomír UHLÍŘ, *Dějiny policie a četnictva I. – III.*, Praha 1997 - 2001.

¹⁰) Lubomír UHLÍŘ, *Četnictvo habsburské monarchie v míru a ve válce*, in: *Historie a vojenství*, 1, 1996, s. 3 – 37.

humoresky se tak zasloužil o zvýšení povědomí o četnících, vyvolávající i větší zájem po kriminálních příbězích z první republiky.¹¹ Z mladší generace, věnující se dějinám represivních složek, bych zmínil Jaroslavu Plovou, absolventku brněnské filozofické fakulty, která jednak svou diplomovou prací jednak svým článkem *Četník* přispěla k poznání četnictva zemského velitelství v Brně.¹²

Nejdůležitějším zdrojem informací pro mou diplomovou práci se staly archivní fondy. Jednalo se o fondy Zemského četnického velitelství v Praze, Generálního velitelství četnictva a Ministerstva vnitra – stará registratura uložené v Národním archivu České republiky v Praze na Chodovci. V případě Zemského četnického velitelství jde o velmi dobře zpracovaný fond s podrobnou archivní pomůckou, bohatý jak na různé evidenční knihy, tak především na korespondenci v rámci služebního styku mezi velitelstvím a jednotlivými podřízenými složkami. Archivní materiál je v kartonech řazen chronologicky, přičemž pokud daná záležitost vyžadovala další šetření, byla jednotlivá akta obvykle řazena ve stejné složce pod původním číslem jednacím. Základní orientační pomůckou ve fondu jsou tedy čísla kartonů a v rámci jednoho kartonu pak čísla jednacích. Proto jsem v poznámkách pod čarou také volil tento způsob jednoznačného určení dokumentu společně s uvedením kdo komu psal ohledně čeho a kdy. Vedle těchto chronologických řad důvěrné a všeobecné spisovny jsem částečně využil i věcně uspořádané spisy zabývající se služebními instrukcemi, systemizací mužstva a personálně organizačními záležitostmi důstojnictva. Samostatné kartony jsou vyčleněny i pro přísahy čs. státu vybírané od všech četníků během zimy 1918/19. Studium jednotlivých případů, rozkazů zemského i generálního velitele, proseb četníků a stížností obyvatel se přede mnou objevovaly základní problémy četnické existence na počátku republiky: otázka četníků německé národnosti, problém nedostatku mužstva a otázka vplynutí četnického sboru do nového státu.

Fond ZČV, který tvoří kostru této práce, jsem doplňoval vhodnými materiály z fondů Generálního velitelství četnictva a ministerstva vnitra. Úřad generálního velitele četnictva vzniká až po 28. říjnu, proto fond obsahuje jen minimum pramenů pro konec roku 1918, například důvěrná spisovna začíná až rokem 1919. Ve srovnání se ZČV jde

---

¹¹) Zmínil bych řadu nakladatelství Pragoline Michal DLOUHÝ, *Příběhy z pátrací služby*, Praha 2002 a další tituly téže řady.

¹²) Jaroslava PLOSOVÁ, *Četník. Příklady Franze Rippera, Bartoloměje Nejezchleby a četníků z Velkého Ořechova*, in: Lukáš FASORA – Jiří HANUŠ – Jiří MALÍŘ – Libor VYKOUPIIL (eds.), *Člověk na Moravě v první polovině 20. století*, Brno 2006, s. 299 – 318.

Táž, Situace četnictva a jeho obraz ve společnosti ve 20. a na počátku 30. let 20. století na příkladu Zemského četnického velitelství v Brně, Diplomová práce FF MU v Brně, 2006.

o fond skromnější. Prvorepublikové ministerstvo vnitra se skládalo z několika desítek oddělení, pod která spadaly jednotlivé záležitosti, četnické věci převzalo do své péče oddělení 16 (a to až do roku 1924, kdy je získává 13. oddělení). Pod signaturou 16 se tak skrývá fond bohatý na personální záležitosti důstojnictva, mužstva, hospodářské otázky (zajištění ČST a jejich vybavení). Nalezneme zde i zajímavé dokumenty týkající se vztahu četnictva a legionářů, parlamentní tisky, interpelace a dotazy poslanců Národního shromáždění.

A. ČETNICKÝ SBOR V HABSBUŘSKÉ MONARCHII

Evropa po Vídeňském kongresu prodělala mnoho změn, nejenom územních, ale i politických. Jakkoli se Rakousku během napoleonských válek nikterak dobře nevedlo a Napoleonův syn byl vnuk císaře Františka I., přeci jen mohla podunajská monarchie jako vítězná mocnost počítat v roce 1815 s územními zisky. Severní teritoria bývalého Italského království byla coby Lombardsko-Benátské království začleněna do Rakouska a společně s nimi se i tamní vojenské jednotky staly součástí rakouské armády – tedy i četnický pluk. Německy, či spíše francouzsky se četnictvo řekne *Gendarmerie*, na první pohled je zřejmá etymologie jména: lidé zbraně, čili ozbrojenci.¹³

Jednotlivé části pluku byly rozmístěny v lombardských provinciích, čímž před námi vyvstává zásadní rozdíl mezi četnictvem a ostatními armádními součástmi – četnický pluk byl určen k výkonu tzv. bezpečnostních funkcí ve prospěch státní správy, tím pádem v době míru podléhal nejen vlastnímu vojenskému teritoriálnímu velitelství, ale dostal i vlastního specifického nadřízeného: generálního inspektora.

Dalším významným mezníkem pro habsburské soustátí se stala revoluce 1848–1849. Vládnoucí elita si uvědomila nutnost státní vojensko-policejní přítomnosti na území celé monarchie. Ještě v roce 1849 byl na území Uher zformován četnický pluk podle lombardského vzoru a ministr vnitra Alexander Bach 8. června 1849 předložil Františku Josefu I. zákon zavádějící četnictvo. V lednu 1850 vydalo ministerstvo vnitra nařízení o založení četnictva.¹⁴ V zákoně se také objevuje definice četnictva jakožto vojensky organizovaného strážního sboru, který však stále tvoří součást armády a je také podřízen vojenské jurisdikci.¹⁵

Roku 1850 vzniká 16 četnických pluků v rámci celého státu, pro Čechy pluk č. 2, na Moravě a ve Slezsku operoval četnický pluk č. 3. Početní stav jednoho regimentu byl cca 1000 mužů, což bylo od samotného začátku nedostačující, proto již o čtyři roky později vzrostl počet pluků na 19. Velitelem četnictva byl generální inspektor, kterým se stal Johann Franz Kempen, svobodný pán von Fichtenstamm.¹⁶ První velké změny

---

¹³) Heslo *Četnictvo*, in: Ottův slovník naučný, svazek VI, Praha 1893, s. 668.

¹⁴) Nařízení MV o organizaci četnictva č. 19/1850 z 18. ledna 1850.

¹⁵) Pavel MACEK – Lubomír UHLÍŘ, *Dějiny policie a četnictva I.*, Praha 1997, s. 64.

¹⁶) Rodák z Pardubic, byl roku 1849 jako šestapadesátiletý jmenován císařem do funkce generálního inspektora četnictva, za jehož zakladatele a tvůrce bývá považován. Později ve své osobě spojil ještě úřad vojenského velitele Vídně a v letech 1852 až 1859 byl šéfem Oberste Polizeibehörde, Nejvyššího policejního úřadu. Z tohoto důvodu se označuje za jednoho z hlavních představitelů Bachova absolutismu. Zemřel roku 1863 v hodnosti podmaršálka (Feldmarschalleutnant). Jeho deníky byly

souvisely s prohranou válkou v severní Itálii na konci 50. let 19. století, nejenom že bylo odtrženo Lombardsko, čímž zanikl i vůbec první četnický pluk v rakouských dějinách, ale pád Bachova režimu posílil liberály v jejich snaze o zrušení četnictva. Tomu ještě císař zabránil, vyhnout se drastickým redukcím stavů však již nedokázal. Počet pluků byl snížen na deset a Čechy, Moravu a Slezsko zajišťoval jeden pluk č. 2 s početním stavem už ani ne 1000 mužů. Četnické stanice pod velením závodčích (*Postenführer*) měly být zřizovány v sídlech okresních úřadů, jejich stav byl odvislý od velikosti obvodu, počtu obyvatel a jeho hospodářského významu, pohyboval se od dvou do deseti mužů.¹⁷

Další změna souvisela opět s válečným rokem, tentokrát 1866.¹⁸ Četnické pluky byly zrušeny a četníci v jednotlivých zemích byli organizováni pod Zemskými četnickými velitelstvími (ZČV), č. 2 pro Čechy v Praze a č. 4 pro Moravu a Slezsko se sídlem v Brně. V čele stál vyšší četnický důstojník. O pět let později se zřízením četnických oddělení, která se stala o stupeň nižší instancí než ZČV, se četnická správa ustálila na modelu, která přetrvá až do roku 1945, kdy byl četnický sbor zrušen. Poslední zásadní změna proběhla roku 1876, kdy bylo četnictvo vyňato se svazku armády; v té době už bylo ovšem podřízeno Ministerstvu zeměbrany. Současně bylo četnictvo v otázkách výkonu bezpečnostní služby podřízeno politickým úřadům I. stolice (okresním hejtmanstvím), pouze v oblasti výcviku a kázně plnil úlohu nadřízeného orgánu okresní četnický strážmistr. Tato dvojí podřízenost přetrvala i po vzniku Československa, kdy se po obou liniích nejvyšší instancí stalo ministerstvo vnitra. Ostatní úřady, hlavně soudy, mohly vyžadovat asistenci četnictva, což při neexistenci jednotné vězeňské služby nebo justiční stráže byl celkem častý případ.¹⁹

Velitelství četnických oddělení (VČO) byla řízena nižšími četnickými důstojníky, obvykle rytmisty, kteří měli dohled nad větším počtem okresních četnických velitelství (OČV), jež, jak napovídá název, sídlila v městech s okresním hejtmanstvím. Okresní strážmistři četnictva zase bděli nad svými podřízenými četníky,

---

vydány: Johann KEMPEN VON FICHTENSTAMM, *Das Tagebuch des Polizeiministers von 1848 bis 1859*, Wien 1931.

¹⁷) Lubomír UHLÍŘ, „Získat si vážnost obyvatelstva“. *Vznik a vývoj rakouského četnictva*, in: *Dějiny a současnost*, 9, 2007, s. 35.

¹⁸) V této souvislosti je zajímavý vývoj četnictva v Uhrách po dualismu. Hned roku 1867 zde totiž byl sbor zrušen, zachovaly se jen dva pluky v Chorvatsku-Slavonii a Sedmíhradsku. Ani ne za dvacet let, roku 1881, bylo však četnictvo obnoveno, jeho úloha i výkonnost byla totiž nenahraditelná. Od počátku 80. let tak v Rakousku existovaly tři četnické sbory: rakouské císařsko-královské četnictvo; královské uherské četnictvo; císařsko-královské (od roku 1889 císařské a královské) bosensko-hercegovské četnictvo.

¹⁹) P. MACEK, *Dějiny policie*, s. 66.

což už byly jednotlivé stanice, základní výkonná složka celé organizace. Stanici velel strážmistr, případně závodčí a 90 % z nich mělo dva, maximálně tři četníky, pouze stanice v sídlech politických okresů disponovaly více lidmi. Nebylo výjimečné, že v některých obvodech sloužil četník jediný, i když počet tohoto typu stanic se neustále snižoval. V případě nutnosti okresní strážmistr či rytmistr svolal podřízené mužstvo do ohroženého místa a sám pak zákroku i velel.

Četníci byli ozbrojeni šavlí a krátkou karabinou s bodákem, jejich uniforma byla tmavě zelená, kalhoty popelavě šedivé, na hlavě původně nosili klobouk jako polní myslivci, teprve později byla zavedena přilba s rakouskou orlicí. Prostý četník se hodností rovnal desátníku u vojska, proto měl na límci dvě hvězdičky jako hodnostní označení. Hlavními úkoly každého četníka bylo:

- 1) provádět hlídkovou činnost, jak bychom řekli dnes: preventivně informační,
- 2) pátrat po zločincích a „přestupnicích“ a ihned je nahlašovat patřičným úřadům k potrestání, při přistižení při vážnějším trestném činu je okamžitě zatknout,
- 3) zadržet všechny podezřelé osoby – kupř. žebráky, tuláky, ale i dezertéry apod.,
- 4) rozptýlit každé sročení ohrožující veřejný klid,
- 5) provádět exekuce při vymáhání veřejných dávek a poplatků, podporovat úřední výkony justice,
- 6) udržovat pořádek při veřejných slavnostech a všech shromážděních.²⁰

Velká pozornost byla věnována chování četníka na veřejnosti. Celý soubor příkazů, zákazů a doporučení měl zajistit, že četnická vážnost nikdy neutrpí. Příslušník četnického sboru tak nesměl na ulici kouřit, s nikým se vést za ruku (kromě eskortování zatčených delikventů), příliš nahlas se smát či „*přepjatě pohybovati tělem*“. Za jeden z největších prohřešků se považovala opilost na veřejnosti, která zavdávala příčinu k propuštění ze sboru. Ze stejných důvodů bylo četníkům zakázáno navštěvovat hospody, kde se schází zločinecká spodina (opět kromě případů, kdy to bylo ze služebního hlediska nevyhnutelné). K občanům se musel četník chovat slušně, každému vykat, všechny c. k. úředníky oslovovat správně jejich titulem.

Četnická služba se dělila na službu obyčejnou a zvláštní. K té obyčejné nebylo třeba žádných speciálních nařízení, byla konána pravidelně ve formě obchůzek po staničním obvodu a měla preventivní charakter. Služba zvláštní byla konána na úřední nařízení, tedy vyžádání od příslušných civilních institucí. Jelikož vězeňská služba

---

²⁰) Heslo *Četnictvo*, in: Ottův slovník naučný, svazek VI, Praha 1893, s. 669.

v dnešní podobě neexistovala, konalo četnictvo eskorty, bylo přítomno při soudním jednání a dohlíželo při exekucích.

B. NĚMEČTÍ ČETNÍCI

1. ČETNICTVO V NĚMECKÝCH OBLASTECH ČECH

Dne 28. října 1918 byl v Praze vyhlášen samostatný stát Čechů a Slováků. Aby však mohl vůbec fungovat a státní aparát se nezhroutil, byla hned jako jeden z prvních zákonů nového státního útvaru přijata tzv. recepční norma. Tou se převzaly nejenom všechny doposud platné zákony, ale i úřady a úředníci, kteří na jejich dodržování dbali, četníky nevyjímaje.²¹ Četnictvo se stalo důležitým pilířem mladého státu, jelikož tento sbor byl ozbrojený, měl fungující centralizovanou organizaci, pokrytí celého státu a četníci byli vedeni ve vojenské kázni, tudíž byli zvyklí poslouchat své nadřízené a rozkazy plnit. Aby tyto výhody mohly být využity, bylo nutno v první řadě zjistit a zajistit loajalitu četnických představených důstojníků, tzn. zabezpečit všechny články řetězce od zemského četnického velitelství, jehož velitel generál Řezáč se dal do služeb Národního výboru hned po převratu, přes jednotlivá oddělení a okresy až i po ty nejmenší četnické stanice.

Bylo nasnadě, že ne všude převzetí proběhne hladce. Obzvláště v německých oblastech se obyvatelstvo i státní zaměstnanci zdáli překvapeni sledem událostí, hlavně tím, že se z nich jako příslušníků privilegovaného národa stali menšinová Němci. Totéž platilo i pro četnictvo. V německých okresech byly nejenom stanice, ale i okresní velitelství německé a před četníky se najednou vynořila otázka, jak se zachovat. Většina z nich nebyla češtiny plně schopna, jako státní úředníci celý život sloužili rakouské monarchii, k Čechům mohli mít různý vztah a především: mohli podlehnout dojmům, že daná situace je pouze dočasná, existovalo tu přece právo na sebeurčení a v pohraničí se dokonce pohybovali četniční důstojníci, kteří nabádali k přihlášení se k nově se formujícím provinciím *Deutschböhmen*. Válka sice skončila, v Praze proběhl státní převrat, ale mírová dohoda s konečnou platností řešící územní otázky byla ještě v nedohlednu. Jak v této nejisté době zajistit existenci rodině, když často veškeré úspory padly za války na válečné půjčky (o kterých se nyní ani netušilo, jestli se budou vrátit)? Navíc když četník, zvyklý se řídit podle instrukcí a nařízení, najednou neměl nic v ruce?

---

²¹) Zákon č. 11/1918 Sb. z. a n. Recepční norma či Recepční zákon je Zákon Národního výboru československého ze dne 28. října o zřízení samostatného státu československého č. 11/1918 Sb. z. a n. Článek druhý tohoto zákona zachovává v platnosti všechny doposud platné zákony a nařízení; článek třetí zachovává a Národnímu výboru podřizuje všechny úřady. Ty pak mají úřadovat dále podle platných předpisů.

Četnický strážmistr ve Štětí (VČO Mladá Boleslav) Čeněk Soukup²² prohlásil před staničním mužstvem, že československému státu sloužit nebude a že půjde raději žebrot, načež se sebral a odjel do Teplic-Šanova jako delegát četnictva pro *Deutschböhmen*.²³ Jeho kolega strážmistr II. třídy Wenzel Hussak, velitel stanice ve Velichovkách, oddělení Hradec Králové, se naopak přihlásil k ZČV v Praze a zároveň poprosil o přesazení z dosavadního působiště, jenž bylo převážně české, do německé oblasti. Svoji žádost zdůvodnil nedostatečnou znalostí češtiny v písemném projevu.²⁴ Dva zcela rozdílné přístupy dávají tušit, že se jednotný vzorec chování u četnictva nevytvořil.

Ještě dříve než v Praze 28. října vznikl československý stát, sešli se 21. října ve Vídni němečtí poslanci Říšské rady, tedy ti, kteří byli zvoleni za obvody s německou většinou obyvatelstva, v sále zemského sněmu Země Rakousko pod Enží a prohlásili se za Provizorní národní shromáždění Německého Rakouska (*Provisorische Nationalversammlung für Deutschösterreich*). Tím se zrodil název nového státního útvaru, který vydržel až do mírové konference v Saint-Germain-en-Laye, kde ho spojenci zakázali. Nový stát sice ještě nevěděl, jestli chce být republikou (což by rádi sociální demokraté), nebo jestli si nechá otevřená dvířka i pro zachování monarchie (což by nebylo proti mysli křesťanským sociálům), měl ale zcela jasno, jaká území mu mají náležet. Staly se jimi všechny volební okrsky, ze kterých pocházeli němečtí poslanci rakouské Říšské rady, tedy území, na nichž žilo převážně německé obyvatelstvo. Ze svého středu vybrali poslanci také tři prezidenty a Státní radu. Dne 30. října postavilo Německé Rakousko svou první vládu, která krátce fungovala ještě vedle posledního kabinetu císaře Karla I. pod vedením profesora Heinricha Lammasche.²⁵

Mezitím se ale z rakouské říše odlupovaly jeden po druhém nové státní celky, které si nezdědka činily nárok na tatáž území, co již existovala na mapách německo-rakouských státníků. Mezi nimi i Československo. Střetávaly se zde tak dvě protichůdné koncepce: československá strana zdůrazňovala historické hranice českých zemí, které se měly stát základem pro nové státní hranice; německo-rakouská strana se opírala o právo na sebeurčení (*Selbstbestimmungsrecht*), podle kterého mají Němci žijící na území Čech (a Moravy a Slezska) právo se rozhodnout, pod který stát chtějí patřit. Zaštiťovali se přitom prezidentem USA Wilsonem, který s tímto nápadem přišel, aniž snad tušil, jakou

²²) Jména uvádím v té formě, v jaké jsem je našel v pramenech.

²³) NA, f. ZČV, k. 283, č.j. 18757/18, hlášení velitele VČO ZČV.

²⁴) Tamtéž, č.j. 18730/18, Bitte um Versetzung.

²⁵) Wilhelm BRAUNEDER, *Deutschösterreich 1918*, Wien 2000, s. 32nn.

Pandořinu skříňku tím otevře. Proto také němečtí poslanci pocházející ze severní a západní části Čech, kde bylo německé osídlení nejhustší a nejpočetnější, den po vzniku Československa vyhlásili vytvoření nové země v rámci Čech, tzv. *Deutschböhmen* se sídlem v Liberci. V čele provinční vlády stanul zemský hejtman Raphael Pacher, zakrátko vystřídaný Rudolfem Lodgmanem von Auen. Za zástupce hejtmana byli vybráni Josef Seliger a Wilhelm Maixner.²⁶

Další části českého pohraničí s německým většinovým obyvatelstvem byly administrativně přiděleny následovně: jižní části Čech (tzv. *Böhmerwald*) připadly zemi Horní Rakousy se sídlem v Linci, soudní okres Nová Bystřice se stal částí *Deutschsüdmähren* spadající pod Dolní Rakousy a německé obyvatelstvo v Orlickým horách a kolem Landškrouna se dostalo pod správu opavské provincie *Sudetenland*. Tento pořádek byl zakotven dne 22. listopadu 1918 v zákoně č. 40 o rozsahu a hranicích německo-rakouského státu, který schválilo provizorní národní shromáždění.²⁷

Tento krok byl samozřejmě směřodatný i pro státní instituce, které se nacházely nejen na německém území Čech, ale i v samotném Rakousku. Z bývalého ministerstva zeměbrany, pod které za monarchie spadaly četnické záležitosti, vznikl v novém německo-rakouském státě Státní úřad pro vojenství (*Staatsamt für Heerwesen*). Již dne 13. listopadu vydal rozkaz, ve kterém upravuje četnickou službu v německých oblastech Čech a Moravy. Nás budou zajímat hlavně Čechy. Podle rozkazu je podplukovník Stingl pověřen vedením četnictva v provincii *Deutschböhmen*, četnictvo jižních Čech (*Böhmerwald*) se podřizuje ZČV v Linci, četnictvo *Sudetenlandu* ZČV v Opavě a četnictvo jižní Moravy a Novobystřicka je napříště příslušné pod ZČV ve Vídni.²⁸ Na následujících řádkách bych se tak chtěl věnovat jednotlivým částem Čech podle toho, pod které ZČV spadaly.

---

²⁶) Antonín KLIMEK, *Velké dějiny zemí Koruny české XIII. 1918-1929*, Praha – Litomyšl 2000, s. 31.

²⁷) Gesetz vom 22. November über Umfang, Grenzen, Beziehungen des Staatsgebietes von Deutschösterreich, Staatsgesetzblatt (dále jen StGBI.) 40/1918. Srv. Vollzugsanweisung des Deutschösterreichischen Staatsrates vom 3. Jänner 1919 über die das deutschösterreichische Staatsgebiet bildenden Gerichtsbezirke, Gemeinden und Ortschaften, StGBI. 4/1919.

²⁸) NA, f. ZČV, k. 284, č.j. ad20723/18, opis rozkazu Staatsamt für Heerwesen ve Vídni ZČV v Linci ohledně příslušnosti německého četnictva v českých zemích ze dne 13. listopadu 1918.

Obr. 1²⁹

Srovnání plánovaných zemí Německého Rakouska s dnešními státními hranicemi Rakouska. Číslo 1 značí zemi Horní Rakousy (Oberösterreich), číslo 2 Dolní Rakousy (Niederösterreich), číslo 3 provincii Deutschböhmen, číslo 4 provincii Sudetenland.

1.1 Deutschböhmen, severní a západní Čechy

Hned první listopadový den se v hlavním městě provincie Liberec chopil vlády Josef Seliger. Záhy však zjistil, že on ani jeho spolupracovníci nejsou schopni zajistit zásobování ani udržet pořádek. Liberecká vláda proto přikročila k rychlému organizování bezpečnostní služby.³⁰ Hlavním nástrojem ke znovuobnovení pořádku a klidu se měla stát domobrana (*Volkswehr*, někdy též *Bürgerwehr*), organizovaná ve všech sídlech. Vstupovat do ní měli hlavně vojáci vracející se z fronty, ale i další dobrovolníci. Vláda se jistě spoléhala na občanskou uvědomělost svých spoluobčanů, nemohlo jí však ujít, v jaké situaci se její nová země nachází. Každodenní nepokoje, rabování, násilné trestné činy a hlavně všudypřítomný hlad a nedostatek snad úplně

²⁹) [Http://de.wikipedia.org/wiki/Bild:Deutsch%C3%B6sterreich1.PNG](http://de.wikipedia.org/wiki/Bild:Deutsch%C3%B6sterreich1.PNG).

³⁰) KLIMEK, *Velké dějiny XIII.*, s. 31.

všech potravin, průmyslových produktů, ale i surovin vyžadovaly různé, účinné a především rychlé řešení. Jenomže jednání s pražským Národním výborem nevedla k výsledku, jaký by si v Liberci přáli. V Praze rozhodně neměli v úmyslu uznat jakoukoli odtrženeckou vládu a obsazením hlavních železničních uzlů zastavili dodávky na sever a západ Čech.³¹

Dne 9. listopadu napsal *Reichenberger Zeitung*, že v Německých Čechách panuje otevřená anarchie a v některých oblastech to již připomíná přípravu ruské revoluce. Podobná slova nemohla u obyvatel žijících již tak ve strachu a nejistotě vyvolat nic jiného, než ještě větší obavy. Vznik liberecké vlády se tak může jevit jen jako čistě právní akt, o kterém se obyvatelstvo někde dozvědělo až po týdnu, jednak proto, že mělo jiné starosti, jednak proto, že v Liberci nikdo nezřídil žádné tiskové oddělení. A jednání liberecké vlády, které ve svém důsledku vedlo právě k uzavření dodávek už tak skromných přídělů, mnoho obyvatel vskutku nenadchlo. Vyčerpání dlouho válkou nyní měli čelit další konfrontaci s československým státem. A totéž se týkalo již zmíněného Volkswehru. Vojáci přicházející z fronty měli jen minimální chuť vstoupit znovu do nějaké vojenské formace, spíše si hledali nějaké občanské zaměstnání, a tak do Volkswehru vstupovali jen ti, co nic nenašli, nehledali a žold v domobraně se jim stal sociální podporou. Místo udržování klidu, pořádku a ochrany majetku jednotlivců a státu bylo úspěchem, když u zrodu těchto neštěstí nestála právě samotná domobrana.³²

Liberecká vláda v čele s novým zemským hejtmanem Lodgmannem von Auen se tak snažila zajistit si podporu u vídeňské vlády, o tomtéž jednala i se zemskými vládami v Německu, snažila se převzít státní správu v regionu a zajistit její fungování. Otázkou však je, do jaké míry měla podporu obyvatelstva, které v tuto chvíli spíše než nacionálně uvažovalo sociálně. Průmyslové kruhy se otevřeně vyjadřovaly pro zachování svazku s Prahou tak, jak odpovídalo jejich zájmům, ale i ostatní vrstvy viděly v pražské vládě většího garanta pořádku a stability, než jakým v tu chvíli byla vláda v Liberci, resp. ve Vídni. A ozbrojený odpor proti československým vojenským jednotkám byl zcela vyloučen.³³

---

³¹) Hans HAAS, *Die deutschböhmisches Frage 1918 – 1919 und das österreichisch-tschechoslowakische Verhältnis, Teil I*, in: *Bohemia* 13, 1972, s. 347nn.

³²) Tamtéž, s. 351.

³³) Tamtéž, s. 352n.

1.1.1 Zřízení Provizorního zemského četnického velitelství pro Deutschböhmen

Začátkem listopadu se na četnických stanicích v německých okresech objevil leták, ve kterém vláda *Deutschböhmen* v Liberci slibuje brzké uvolnění a vyplacení požitků četníkům, kteří se přihlásí ke službě této vládě.³⁴ Četníci však stále váhali, neměli totiž žádnou záruku, jak jim budou vypláceny penze, které si vysloužili u pražského velitelství, a ne u liberecké zemské vlády, neměli jistotu, jak dlouho zemská vláda vůbec přežije. Teprve s rozkazem vídeňského Státního úřadu pro vojenství (*Staatsamt für Heerwesen*) ze dne 13. listopadu se daly věci skutečně do pohybu. Vídeň se zaručila, že se o své četníky postará, počítalo se i s možností, že ČSR sporná území obsadí. V takovém případě měli četníci získat místo ve zbývajících zemích Německého Rakouska. Podplukovník Stingl byl oficiálně jmenován dočasným velitelem četnictva provincie a pověřen zřízením prozatímního zemského četnického velitelství. Do té doby totiž četníci stále podléhali ZČV v Praze, podřízenému Národnímu výboru, ale rozkazy ohledně výkonu bezpečnostní služby získávali od okresních hejtmanů a okresních národních výborů, v té době již podřízených zemské vládě v Liberci. V této rozpolcené situaci se nacházeli i velitelé: major Stech,³⁵ velitel teplického oddělení, se přihlásil místnímu německému okresnímu výboru, načež byl pražským velitelstvím zproštěn služby a na jeho místo dosazen nový důstojník, který měl zůstat loajální. Zemská vláda v Liberci si proto ve Vídni vymohla zřízení vlastního četnického velitelství, což bylo provedeno již zmíněným rozkazem ze dne 13. listopadu. Mezitím se v Teplicích – Šanově sešli zástupci četnického mužstva, vždy po dvou delegátech z každého okresu, a za přítomnosti majora Stecha se rovněž vyslovili pro vlastní ZČV, za jehož velitele zvolili pplk. Stingla. Ten se úřadu ujal. Důvod, proč se i sami četníci rozhodli vyvázat z pražského velení, byl opakovan pořád jeden a tentýž: rozkazy, které z Prahy přicházely, byly jen v češtině, většina mužstva jim nerozuměla a ti, co jim rozuměli, snadno přeložili, že pražské velení za jediný služební jazyk, ve kterém se má nadále úřadovat, uznává češtinu. Strach ze ztráty existence a nátlak ze strany zemské vlády, ostatních úřadů, německých národních rad a výborů, domobrany a hlavně místního

³⁴) NA, f. ZČV, k. 283, č.j. ad18920/18, svolání vlády provincie Deutschböhmen všem ČST v jejím obvodu.

³⁵) V českých psaných pramenech se objevuje i forma „Štěch“, stejně jako „Štingl“ pro pplk. Stingla.

obyvatelstva, aby složili slib Liberci a zřekli se pražského velení, nakonec přiměly četníky ke zřízení vlastního velitelství a přihlášení se k německé věci.³⁶

Dne 24. listopadu tak vzniká prozatímní zemské četnické velitelství pro *Deutschböhmen* s podplukovníkem Juliem Stinglem jako dočasným velitelem. Paradoxní na tom celém je, že právě Stingl byl původně vyslán na sever Čech generálem Řezáčem, aby tu zajistil klid a věrnost četnictva pražskému velení.³⁷ Sídlem velitelství se staly Teplice-Šanov a okamžikem jeho zřízení pozbylo pražské ZČV na jeho území jakékoli autority. Pod nově zřízený úřad spadala oddělení v Chebu, Mariánských Lázních, Karlových Varech, Mostu, Teplících-Šanově, České Lípě a Liberci; oddělení v Chomutově bez okresu Louny; oddělení v Litoměřicích bez okresu Roudnice nad Labem a obvodů stanic Terezín, Třebenice a Třebívlice; oddělení Trutnov bez okresu Jilemnice, ale se stanicemi Dolní Rokytnice a Harrachov. Mimoto ještě okresy Stříbro a Horšovský Týn, které měly být podřízeny mariánskolázeňskému oddělení, a okres Dubá nově s velitelstvím v České Lípě. Od prvního následujícího měsíce (tedy prosince) měly tak být všechny požitky a příspěvky vypláceny už jen z Teplíc prostřednictvím VČO. Velitelům oddělení byla dána pravomoc přijímat nové četníky na zkoušku, a to dokonce i ženaté uchazeče, což jinak četnická instrukce neumožňovala a vylučovala tak podstatné množství jinak vhodných kandidátů. Novým znakem četníků se stala červeno-bílo-červená stužka, nošená na pokrývce hlavy a portepé šavle.

Jako služební jazyk četnictva zůstala němčina a české ZČV v Praze mělo být oficiálně vyrozuměno, že ve výše uvedených okresech již nemá žádnou pravomoc. Na závěr pplk. Stingl ujistil četníky, že jejich existence je zabezpečena nejen zemskou vládou, ale i vídeňským státním úřadem pod podmínkou, že složí přísahu německo-rakouskému státu.³⁸

O dva dny později tak následoval další rozkaz, který v sobě zahrnoval povinnost pro německo-rakouské četníky složit přísahu Vídní. Přísahu měli skládat všichni četníci, co byli německé národnosti a chtěli sloužit novému státu. Jejím složením nabývali nejen občanství Německého Rakouska, ale i případně nového domovského práva, pokud se jejich domovská obec nacházela mimo území nového státního útvaru. Složení přísahy

---

³⁶) Tamtéž, f. GVČ, k. 46, č.j. 350/18, dopis pplk. Julia Stingla GVČ v Praze ohledně vysvětlení svých postojů ze dne 5. prosince 1918.

³⁷) Ivan BOHATA, *Protílidová úloha četnictva v letech 1918 – 1938*, Praha 1978, s. 18.

³⁸) NA, f. ZČV, k. 284, č.j. ad20777/18, rozkaz ZČV pro Deutschböhmen v Teplících-Šanově o podřízení četnictva a novém úředním styku ze dne 24. listopadu 1918.

bylo podmínkou k převzetí k německo-rakouskému četnictvu, avšak rozkaz Stinglova velitelství zde poněkud mírnil původní nařízení vídeňského státního úřadu. Četníci jiné národnosti, kteří nesloží přísahu, už neměli být ihned propuštěni, resp. odesláni k pražskému ZČV, ale očekávalo se od nich, že se ke svému postoji písemně vyjádří, uvedou své osobní nebo rodinné důvody, proč chtějí prozatím zůstat na svých místech a toto jim pak bude umožněno. Motivací podobné shovívavosti byl nedostatek četnického mužstva spíše nežli náklonnost k českým četníkům. Nicméně četníci, co již složili přísahu pražskému velitelství nebo ji odmítají složit teplickému ZČV a nechce se jim psát ani vysvětlení svého postoje, mají být okamžitě zbaveni služby a následně odesláni do Prahy.³⁹

Pražskému ZČV nezůstaly události na hranicích republiky utajené, ostatně sami noví četničí velitelé severních Čech jim oznámili, jak se věci mají. A československá vláda se rozhodla reagovat. Dne 22. listopadu nařídil zemský četnický velitel v Čechách všem četnickým stanicím, aby nahlásily mužstvo, které se podřídilo čs. státu. Ostatním se přestanou vyplácet služební požitky.⁴⁰ Totéž s platností pro celý stát nařídilo 28. listopadu ministerstvo vnitra, výplata požitků byla vázána na nesložení přísahy německo-rakouskému státu.⁴¹ Dne 3. prosince vydal generální velitel četnictva v Praze generál Řezáč rozkaz, který byl přímou reakcí na zřízení teplického ZČV pro Deutschböhmen: „*Podpluk. Stingl, kterého jsem přidělil jako inspekčního důstojníka do Liberce a uložil mu, aby pečoval o to, aby četnictvo vzdalujíc se každé politiky věnovalo se nadále službě bezpečnostní a pevně trvalo na organisaci četnictva, zvláště na příslušnosti k zemsk. velitelství v Praze, dal se dle došlého přípisu jmenovati sám zemským velitelem pro zněmčené Čechy. Prohlašuji tudíž všem stanicím, že neuznávám podpl. Stingla, aniž jiného velitele, jenž od zdejšího velitelství nebyl ustanoven a varuji veškeré mužstvo a důstojníky v jejich vlastním zájmu, aby nepřijímalo rozkazů z jiných jakýchkoliv stran a aby se nedalo mýliti jednostrannými informacemi a sliby zlepšení*

---

³⁹) Tamtéž. ZČV pro Deutschböhmen v Teplicích všem ČST ohledně složení služební přísahy ze dne 26. listopadu 1918. Text přísahy zněl: „*Ich gelobe als Mann, als Soldat und als Bürger des freien Staates Deutsch-Österreich, dass ich den Grundgesetzen meines Landes, die von der Vertretung des Volkes, der provisorischen Nationalversammlung, beschlossen werden, den Behörden, die von ihr eingesetzt sind, insbesondere dem von ihr bestellten Staatsrat und seinem Präsidenten sowie den von ihnen mit der Befehlsgewalt betrauten Vorgesetzten Treue und Gehorsam üben, allen ihren Weisungen folgen und darüber hinaus im Interesse des Wohles und der Sicherheit meiner Mitbürger nach bestem Wissen und Gewissen mit allen Kräften meinem Lande und Volke dienen werde.*“

⁴⁰) Tamtéž, k. 285, č.j. 19.871p/18, ZČV v Praze všem ČST ohledně podřízení se pražské vládě ze dne 22. listopadu 1918.

⁴¹) Tamtéž, k. 284, č.j. 20471/18, MV všem ZČV ohledně vyplácení požitků četníkům německé národnosti ze dne 28. listopadu 1918.

jejich platů. V československém státě bude ponecháno v trvalé službě veškeré četnictvo národnosti německé, které se sem podřídí a rozkazů důstojníků, kteří se sem nepodřídili, poslouchati nebude. (...)“⁴² Tento rozkaz byl třetím v pořadí po rozkaze ZČV ze dne 22. listopadu a GVČ ze dne 26. listopadu, které již stály i v němčině a v obou byli četníci vyzýváni, aby se nedali zlákat od důstojníků jiných ZČV, aby poslouchali rozkazy jen ZČV v Praze, aby neohrozili svoji budoucnost v novém státě. Podplukovník Stingl stejně jako teplický velitel četnického oddělení major Ruppert Stech byli zproštěni služby. Právě jim dávalo pražské velení za vinu, že agitovali u mužstva pro Německé Rakousko a vyhrožovali podřízeným suspendací, pokud se nepřihlásí k vídeňské vládě a nesloží jí přísahu. Rovněž jak ZČV, tak generál Řezáč opakovaně dementovali rozšířenou fámu, že Československo do roka propustí všechny německé četníky.⁴³

Nastala přetahovaná o německé četníky. Mnozí nyní chtěli věřit rozkazům pražských nadřízených, zjistili, že to, co jim německo-rakouští důstojníci slibovali, resp. čím je strašili, není tak úplně pravda, a to vyvolávalo mezi některými četníky nespokojenost, některé stanice se dokonce podřídily opětovně Praze.⁴⁴ Teplické velitelství tak znovu přesvědčovalo své podřízené stanice, že s čs. vládou nemají žádnou záruku na výplatu penzí a ani na spolehlivé převzetí do jejích četnických služeb. Zemské velitelství v Teplicích totiž neřídí jen mjr. Stech⁴⁵, ale stojí za ním vídeňský centrální úřad pro četnictvo podřízený Státnímu úřadu pro vojenství, který je při plné síle (*volle Lebenskraft*) a teplickému ZČV již poukázal půl milionu korun na výplatu prosincových požitků! Vedle toho bylo podřízeným stanicím připomenuto, že i kdyby provincie *Deutschböhmen* neměla zůstat ve svazku Německého Rakouska, bude o všechny četníky postaráno a budou jim přidělena místa v jiných částech státu. „*Kdo*

---

⁴²) Tamtéž, f. GVČ, k. 46, č.j. 301/19, GVČ v Praze všem ČST ohledně nového velitelství v Teplicích-Šanově ze dne 3. prosince 1918.

⁴³) Tamtéž, f. ZČV, k. 905, č.j. 2100/18, ZČV v Praze všem ČST ohledně podřízení ZČV v Praze ze dne 22. listopadu 1918; č.j. 229/18, GVČ v Praze všem ČST v německém a smíšeném území Čech o zneuznání pplk. Stingla a mjr. Stecha ze dne 26. listopadu 1918.

⁴⁴) Např. tamtéž, k. 956, č.j. ad19871/18, ČST Sloup v Čechách (Bürgstein) ZČV v Praze ohledně znovu se podřízení ZČV v Praze ze dne 2. prosince 1918.

⁴⁵) Je jistě zajímavé, že ačkoli velitelem četnictva v *Deutschböhmen* byl pplk. Stingl, v úředních dokumentech daleko častěji figuruje mjr. Stech. Soudím, že pplk. Stingl s velkou pravděpodobností pobýval při zemské vládě v Liberci a svým zastupováním v Teplicích-Šanově pověřil tamního velitele oddělení Stecha, který tak koncipoval i rozkazy.

*zůstane věrný německé řeči, najde v lůně Německého Rakouska své bytí i své živobyті.*⁴⁶

A mnozí četníci nevěděli, co mají dělat. Na jedné straně teplické velitelství a vláda v Liberci od nich požadovaly přísahu, hrály na jejich německé cítění a místní německé národní rady a nově zřízená domobrana (*Volkswehr*) na ně dennodenně činily nátlak, aby se přihlásili k jejich věci. Na druhé straně ze zemského velitelství v Praze došlo již několik zcela protichůdných rozkazů: *„Bisher war mir als Soldat die Beteiligung an der Politik gänzlich versagt, ich bin in dieser Richtung nicht im geringsten orientiert und kann bis nun die Tragweite und Konsequenzen einer solchen Stellung nicht erwägen. Ich befinde mich in einer meine Existenz gefährdeten Lage, denn schließe ich mich deutsch-österreichischen, bzw. deutsch-böhmischen Regierung an, so werde ich vom LGK für Böhmen entlassen und schließe ich mich wieder momentan dem LGK für Böhmen an, so werde ich vom deutschen Nationalrate sofort vom Dienste enthoben und ich wäre dann hier ganz unmöglich. Aufgrund dieser Schilderung bitte ich um Belehrung wie ich mich, um meine Familie nicht einer Gefahr auszusetzen, diesbezüglich zu verhalten hätte.*⁴⁷ Okresní strážmistr z Trutnova, ani jeho podřízení četníci nevěděli a tápali, co bude pro ně a jejich rodiny nejlepší, když nic není jisté. A nebyli sami.

1.1.2 Obsazení území čs. vojskem

Československá vláda žádné odštěpené velitelství v severních Čechách neuznala a všem muselo být jasné, že se schyluje ke konfrontaci, kdy Praha dříve či později sporná území obsadí. Jak jsem již uvedl, na četnické stanice došly rozkazy vyzývající četníky k podřízení se pražskému ZČV. Vedle českých četníků sloužících v pohraničních oblastech, kteří se k čs. státu hlásili potají a prosili, aby s nimi nadřízené orgány korespondovaly na jejich soukromou adresu, se k pražské vládě začínali hlásit i

---

⁴⁶) Tamtéž, k. 292, bez sig., ZČV pro Deutschböhmen v Teplicích-Šanově VČO v Karlových Varech ohledně setrvání v rámci Německého Rakouska ze dne 29. listopadu 1918. *„Wer zur deutschen Sprache treu hält, wird auch im Schosse von Deutschösterreich seine Existenz und sein Fortkommen finden.“*

⁴⁷) Tamtéž, k. 956, č.j. ad19871/18, OČV v Trutnově ZČV v Praze ohledně podřízení četnictva ze dne 27. listopadu 1918. *„Až dosud mi byla jako vojákově odepřena jakákoli účast na politickém dění, proto se v tomto směru vůbec neorientuji a neumím zvážít dosah a následky podobného postoje. Jsem v situaci, co ohrožuje samu moji existenci: jestliže se totiž přidám k německo-rakouské, resp. německo-české vládě, budu propuštěn od ZČV pro Čechy, a jestliže se v tuto chvíli přihlásím k ZČV pro Čechy, zproští mě německá Národní rada okamžitě služby a stanu se zde zcela nemožným. Na základě tohoto vyličení prosím o poučení, jak se mám zachovat, abych svou rodinu nevystavil nebezpečí.“*

někteří němečtí četníci. V té době totiž již čs. vojenské jednotky začaly na základě čl. 4 smlouvy o příměří ze dne 3. listopadu 1818 obsazovat pohraniční území. Od poloviny listopadu do konce prosince tak postupně zanikala moc liberecké zemské vlády, která se přesunula do Vídně, a tím pádem i jí podřízeného teplického velitelství.⁴⁸ Major Stech na počátku prosince odjel do Vídně také, kde dostal instrukce, jak se má německo-rakouskému státu podřízené četnictvo zachovat v případě obsazení čs. vojskem. Dne 6. prosince telefonoval z Vídně do Ústí nad Labem, aby vydal příslušné rozkazy. Četníci, kteří se nechtějí podřídit pražskému velitelství a chtějí dále sloužit rakouskému státu, dostali od vídeňské vlády možnost se při hrozícím obsazení přesunout přes Německo do Horních Rakous, kde se měli v Linci hlásit u tamního ZČV. Odjet měli v plné výzbroji a výstroji a také s osobními doklady. Pokud by stanice byla obsazena čs. vojáky náhle, měli se četníci vystříhat násilí, požádat pražské velení o zbavení služby a mezitím setrvat na stanici.⁴⁹ Už 12. prosince je mjr. Stech zpátky v Čechách a na chebském nádraží v civilu rozmlouvá s velitelem chebské ČST strážmistrem I. třídy Heinrichem Peterem. Rozhovor má zůstat důvěrný, protože Peter svou agitační činnost pro Německé Rakousko provozuje za zády svého okresního velitele Schwamma. Strážmistr Peter doufal, že si svou aktivitou vyslouží přízeň nadřízených a ti ho v novém německo-rakouském státě povýší na místo dosavadního, apolitického okresního strážmistra.⁵⁰ Tento plán však nevyšel, proto nyní s mjr. Stechem vyjednává shromáždění všech četníků chebského, karlovarského a mariánskolázeňského oddělení, co složili přísahu Vídní. Příští den tak v hotelu *Victoria* v Chebu promluví ke shromážděným major Stech, na programu jsou postavení a požitky četnictva v Německém Rakousku, kam by většina přítomných měla v nejbližší době odjet. Sběrným místem je opět linecké zemské velitelství.⁵¹

Rovněž 12. prosince vydává v Aši pplk. Stingl rozkaz, kde opětovně vyzývá každého četníka, který přísahal věrnost Německému Rakousku, aby se odebral

---

⁴⁸) KLIMEK, *Velké dějiny XIII.*, s. 34. Dne 3. listopadu 1918 podepsalo Rakousko-Uhersko ve Villa Giusti s dohodovými mocnostmi smlouvu o příměří rovnající se v podstatě kapitulaci. ČSR tvrdila, že jako vítězný stát může podle této dohody postupovat a ještě před podpisem mírových smluv obsadit svá uznaně nárokováná území za účelem udržení pořádku. Francie, V. Británie, Itálie i USA s tímto postupem vyslovily souhlas.

⁴⁹) NA, f. ZČV, k. 285, bez sig., záznam telefonického rozkazu mjr. Stecha z Vídně OČV v Ústí nad Labem ze dne 6. prosince 1918.

⁵⁰) Podobný postup nebyl ojedinělý – v Českém Krumlově, Vrchlabí nebo Horšovském Týně iniciativu také převzal velitel stanice v okresním městě – tedy zástupce okresního strážmistra, zatímco sám okresní velitel se stáhl do ústraní a nechával věcem volný průběh.

⁵¹) Tamtéž, k. 287, č.j. 21813/18, OČV v Chebu ZČV v Praze ohledně dezerce četnického mužstva do Lince ze dne 16. prosince 1918.

k lineckému velitelství. Prohlášení je tentokrát doplněno i apelem na svědomí a četnickou čest: „*Es ist der Pflicht jedes deutschen Gendarmen zu trachten, dass er dem Deutschösterr. Staate erhalten bleibe und sich nicht durch Versprechungen oder Zureden von anderer Seite umstimmen lässt. Ein voller Mann kennt keine Zweifel über seine Selbstbestimmung und ist verpflichtet der selbst gewählten Entscheidung auch voll nachzukommen.*“ Pokud však již četníci složili přísahu pražskému národnímu výboru a přesto chtějí sloužit Německému Rakousku, tak se mohou klidně dostavit do Lince, tam budou té přísahy zbaveni.⁵²

Obsazování pohraničních území probíhalo nejbouřlivěji na **Teplicku** a **Mostecku**. V politických okresech Most, Teplice a Duchcov žila početná česká menšina, která v některých obcích a četnických staničních obvodech byla dokonce početnější než německé obyvatelstvo. V okrese Most a Duchcov žilo zhruba 25% Čechů. České přistěhovalectví, jež bylo důsledkem rozvoje zdejšího průmyslu a hornictví na přelomu 19. a 20. století, a sociální struktura obyvatelstva, kde převažovali horníci a dělníci, tak byly důvodem, proč právě zde docházelo ke srážkám mezi českým obyvatelstvem a německými četníky, německým obyvatelstvem a českými vojáky.⁵³

Zatímco ve vnitrozemí byl 28. říjen a dny následující opravdu okamžikem převzetí státní moci do českých rukou, v pohraničních územích si museli čeští usedlíci počkat a zatím se smířit s německými radami, německou *Volkswehr* a také se stále německým úřadováním. Teprve s příchodem čs. vojáků mohli dát průchod svým citům. Pocit křivdy, kdy četníci proti horníkům a dělníkům zakročovali během demonstrací, sociálně-demokratických shromáždění a také případných stávek, zde byl ještě posílen o národnostní moment. „Postižení státní zvlí“ se tak dvakrát nerozpakovali za takovýchto abnormálních poměrů užít i násilí. Na následujícím příkladu bych chtěl ukázat, v co se takové „osvobození“ mohlo zvrtnout a proč.

V městysi **Košťany** (Kosten) nedaleko Teplic-Šanova žila početná česká menšina, většinou zaměstnaná v místních sklárnách. Na zdejší četnické stanici sloužil strážmistr I. třídy Karl Breitfelder a místostrážmistr Anton Schlosser. Když dne 7.

---

⁵²) Tamtéž, k. 285, č.j. 21354/18, ZČV pro Deutschböhmen, t.č. v Aši všem německo-rakouským četníkům ohledně zachování přísahy ze dne 12. prosince 1918. „*Je povinností každého německého četníka dbát o to, aby zůstal uchován Německo-rakouskému státu a nenechal se přesvědčit přísliby a domlouváním druhé strany. Pevný muž nezná žádné pochyby o svém sebeurčení a je povinen svému vlastnímu rozhodnutí také plně dostát.*“

⁵³) Harald BACHMANN, *Sozialstruktur und Parteientwicklung im nordwestböhmischem Kohlenrevier vor dem Zusammenbruch der Monarchie*, in: Bohemia 10, 1969, s. 272nn.

prosince do města dorazily čs. jednotky 28. pěšího pluku společně s několika vojáky českolipské posádky, kteří odsud pocházeli, došlo při obsazení ČST k jejímu vyplnění. Rozvášněné české obyvatelstvo v čele s četařem Karlem Holopírkem a desátníkem Josefem Musilem vytáhlo oba četníky ze stanice a dovlekli je na náměstí, kde je počastovali ranami pěstí, kopanci a údery pažbou pušky. Oba četníci museli vyhledat lékařské ošetření, Schlosser, který dopadl hůře, byl léčen v Teplicích a následně ze zdravotních důvodů poslán na dovolenou. Strážmistra Breitfelda velitelé raději přeložili.⁵⁴ Ačkoli v hlášení 2. praporu 28. pěšího pluku velitel napsal, že vojáci četníky chránili, ale nemohli být všude, tak také jedním dechem dodává, že vojáci, co se podíleli na jejich lynčování, nemohou být vypátráni a že si za to četníci mohou sami.⁵⁵ Jenomže viníci byli vypátráni, oba – Musil i Holopírek – pocházeli z Košťan a rádi se tam vrátili, aby si s četníky vyřídili účty. Ve shodě s místním národním výborem tvrdili, že reakce české menšiny byla odvetou za chování četníků během války, kdy Čechům nadávali do velezrádné pakáže, políčkovali je a neštíteli se ani ženu místního českého učitele tahat za vlasy po místním náměstí. Vyšetřování okresního velitele ale snadno zjistilo právě důvody nevráživosti vůči ČST.

Když se 4. května 1917 před obecním úřadem shromáždilo na 500 žen a žádalo výdej potravin, oznámil jim košťanský starosta, že potraviny nejsou, ať se rozejdou a pro jistotu poslal pro četníky. Přišel právě místostrážmistr Schlosser ještě s jedním náhradním četníkem. Na náměstí zatkl Annu Kouskovou, která prohlásila, že půjde pryč, až když jí dají najíst. Jakmile ji Schlosser chtěl odvést, začala se s ním přetahovat a bít jej do prsou. V tu chvíli přiskočila žena místního učitele Anna Eisenbergerová a chtěla Kouskovou četníkovi vytrhnout. Do rvačky se zapojila ještě Antonie Holopírková, četníkům přišel na pomoc starosta a místní strážník. Všechny tři byly zavřeny do obecního vězení a následně dopraveny k okresnímu soudu. Nenávist vůči četníkovi, který předtím několikrát pro podezření z krádeže zatkl Jana Kouska, otce Anny Kouskové, ještě stoupla. A tak nás nepřekvapí, že Josef Musil byl bratr Anny Eisenbergerové a že Karel Holopírek byl bratr Antonie Holopírkové – a že se jim 7. prosince 1918 podařilo využít příležitosti a na četnících se pomstít.⁵⁶ Těžko dnes z protichůdných svědectví posoudit, do jaké míry se oba četníci chovali protičesky,

⁵⁴) NA, f. ZČV, k. 285, č.j. 21739/18, ČST Košťany VČO v Teplicích-Šanově ohledně ztýrání místních četníků ze dne 21. ledna 1919.

⁵⁵) Tamtéž, č.j. ad21739/18, velitelství 2/28. praporu ZČV v Praze ohledně chování mužstva v Košťatech ze dne 14. ledna 1919.

⁵⁶) Tamtéž, č.j. ad21739/18, VČO v Teplicích-Šanově ZČV v Praze ohledně košťanského incidentu ze dne 12. března 1919.

hlavním motivem košťanského incidentu byla totiž pomsta rodiny Musilů a Holopírků a odstranění obou četníků z města, čehož nakonec také dosáhli.

Nenávist vůči německým četníkům se projevila i 28. listopadu 1918, když čs. vojáci obsazovali **Most**. Kolem druhé hodiny odpoledne totiž došlo na Okružní ulici blízko budovy České besedy k přestřelce mezi *Volkswehr* a čs. jednotkami. Jelikož střelba z německé strany šla ze směru od četnických kasáren, vnikli vojáci na stanici, pozatýkali a internovali šest přítomných četníků. Stanice zůstala bez dozoru a místní lůza ji vyplenila. Četníkům se nakonec neprokázalo, že by na vojáky stříleli, všichni svědci pouze slyšeli palbu ze směru kasáren, do konce vyšetřování však byli postaveni mimo službu a nakonec odveleni z Mostu pryč, protože většina českého obyvatelstva ve městě byla přesvědčena o jejich protičeském smýšlení.⁵⁷ Obnovování pořádku v okresech Most, Duchcov a Chomutov nebylo snadné, místní četníci se zapletli s německo-rakouskou vládou, za války si získali nepřátele mezi českým menšinovým obyvatelstvem, které je teď nechtělo ani vidět, revolučně naladěné hornictvo nestálo obecně o žádnou státní autoritu a čs. vojáci všechny ČST bez výjimky obsadili a četníky odtud vyhnali.⁵⁸ Mezi obsazením oblasti na konci listopadu a obnovením bezpečnostní služby, k čemuž došlo v dohodě s místními národními výbory 4. a 5. prosince v mosteckém okrese a 6. a 7. prosince v duchcovském, a to s podmínkou obsazení stanic jen českými četníky, panovala v celém obvodu anarchie. Krádeže, vloupání a násilné trestné činy byly na denním pořádku a páchali je i ke strážní službě přidělení vojáci. Teprve obnovením četnické služby se začala situace zlepšovat, němečtí četníci buď museli odejít k jiným oddělením nebo byli popřesazováni mezi stanicemi a okresy, aby nepřišli do styku se svými nepřáteli. Jen málo německých četníků mohlo zůstat na svých místech, obvykle jen tam, kde nežila česká menšina. Na stanice tak byli

---

⁵⁷) Tamtéž, č.j. 21501/18, VČO v Mostě ZČV v Praze ohledně chování místního četnictva ze dne 12. prosince 1918. Okresní strážmistr v Mostě Erben byl jedním z agitátorů pro Německé Rakousko a blízkým spolupracovníkem mjr. Stecha. Po internaci si vzal zdravotní dovolenou a na jaře 1919 byl superarbitrační komisí poslán do penze.

⁵⁸) Tamtéž, č.j. 22517/18, VČO v Mostě ZČV v Praze ohledně ČST v Ervěnicích ze dne 5. ledna 1919. Město Ervěnice (Seestadl) leželo v blízkosti Pomořanského jezera na začátku 20. let čítalo přes 4.000 obyvatel, hlavně horníků, v průběhu 50. a 60. však zaniklo. Na místní ČST sloužící strážmistr Hermann Neumann byl nenáviděn nejen od Čechů, proti kterým neváhal vystoupit, ale i od Němců. ČSR nechtěl sloužit a měl vyjednané místo v blízkém dole. Když se to dozvěděli horníci, čeští i němečtí, pohrozili stávkou, pokud by Neumanna správa dolu zaměstnala. Srv. tamtéž, k. 284, č.j. 20541/18, VČO v Mostě ZČV v Praze ohledně ČST v Lomě ze dne 11. prosince 1918. Město Lom u Mostu (Bruch) mělo silnou českou většinu a hornickou tradici. Místní ČST vedl strážmistr I. třídy Karl Teichmann, kterého obyvatelé považovali za politického špicla okresního hejtmanství. Po obsazení čs. jednotkami dne 30. listopadu si vymohl český národní výbor odzbrojení německých četníků. Na stanici tak zůstal pouze místostrážmistr Jan Konáš, který byl české národnosti. Rytmistr Miller, velitel VČO v Mostě, ho jako prozatímního velitele potvrdil, němečtí četníci odešli na jiné stanice.

umist'ování zkušeni čeští četníci poslaní kladenským oddělením, které na venkově v obvodech se silnou koncentrací hornictva zesilovala armáda: co stanice, to nejméně 10 vojáků posil k udržení pořádku.⁵⁹

Další vojenské jednotky mezitím postupovali směrem na jihozápad i severovýchod od Mostu, 13. prosince obsadili Teplice-Šanov, už 6. prosince padl Žatec, kde opět došlo k odzbrojení místních četníků. Až na zásah okresního hejtmána a okresního četnického velitele byly stanici zbraně navraceny, jenomže ne ty zabavené – s četnickými karabinami totiž vojáci z Žatce odešli a na četníky zbyly jen pěchotní pušky.⁶⁰

Příchodem armády do pohraničí však problémy rozhodně neskončily. Demoralizovaní vojáci a poměrů neznalí důstojníci, které nezřídka spojovaly antipatie vůči německému obyvatelstvu, se dopouštěli přehmatů. Nezákonné a často bezdůvodné domovní prohlídky, zabavování majetku roztrpčily německé obyvatelstvo. Německý konzul v Praze Fritz svobodný pán von Gebattel dne 29. ledna 1919 poznamenal: „*In Deutschböhmen ist die anfänglich in weiteren Kreisen gezeigte Geneigtheit, sich mit den Tschechen abzufinden, ganz bedeutend zusammengeschrumpft. Dazu beitragen haben einerseits die Agitation der deutschböhmischen Führer, andererseits das herausfordernde Verhalten, das sich die tschechischen Besatzungstruppen wenigstens an einzelnen Orten wie Brüx, Reichenberg, Saaz etc. zuschulden kommen ließen. Übergriffe, Ausschreitungen und Plünderungen tschechischer Soldaten, die in Brüx sogar zu Blutvergießen führten, haben den Gedanken an einen Anschluss an die Tschechen zurückgedrängt und die Bewegung für das Selbstbestimmungsrecht Deutschböhmens erheblich gefördert.*“⁶¹

Protože teplický velitel mjr. Stech utekl před čs. vojáky do Německého Rakouska, poslalo pražské velení na Teplicko rytmistra Ottu Bláhu⁶² z Trutnova, aby

---

⁵⁹) Tamtéž, k. 284, č.j. 21749/18, VČO v Mostě ZČV v Praze ohledně bezpečnostní situace v obvodech ze dne 14. prosince 1918.

⁶⁰) Tamtéž, k. 285, č.j. 21440/18, ČST v Žatci ZČV v Praze ohledně zabavení svých zbraní ze dne 13. prosince 1918.

⁶¹) Manfred ALEXANDER (ed.), *Deutsche Gesandtschaftsberichte aus Prag. Teil I: Von der Staatsgründung bis zum ersten Kabinett Beneš 1918 – 1921*, Mnichov 1983, č. 142. „*Na začátku v mnoha kruzích v Německých Čechách naznačená vůle se s Čechy dohodnout se dost výrazně zmenšila. K tomu přispěla na jedné straně agitace německočeských vůdců, na druhé straně provokativní chování, kterého se přinejmenším na místech jako Most, Liberec a Žatec dopustily obsazující české jednotky. Přehmaty, výtržnosti a plenění českých vojáků, které v Mostě vedly až ke krveprolití, potlačily myšlenky na připojení k Čechům a významně podpořily hnutí za právo na sebeurčení Německých Čech.*“

⁶²) Rytmistr Otto Bláha dosáhne za první republiky hodnosti plukovníka, se kterou odejde do výslužby. Během okupace se stane vedoucím kolaborantského Českého svazu válečníků. Po válce bude odsouzen Národním soudem k trestu smrti a popraven.

v místě znovu zorganizoval bezpečnostní službu a četníky vzal do přísahy Československu. Jeho situační zpráva výstižně charakterizuje poměry v oblastech obsazených vojskem. „*Mnou zjištěné přehmaty mužstva nynějších posádek, jakož i těch ze stran některých národních funkcionářů určených orgánů bezpečnostních v severních Čechách roztrpčují velice obecnost, čímž každopádně jen dobré národnostní styky trpí a nutí k urychlení vydatné organisace a rozmnožení četnictva. Den ze dne množí se případy, že se rozliční pobudové, jako českoslovenští vojíni vyzbrojí, domovní prohlídky a všemožné konfiskace provádí, ba i četnické stanice přepadají, mužstvo odzbrojují a mnohdy i tělesně znásilní.*“⁶³ Rytmistr Bláha musel tušit, že podobné excesy nepáchají žádní převlečení pobudové, ale skuteční vojáci, jinak by nežádal rozkaz a přísné zakročení právě u vojenských velitelství a národních výborů, aby dohlédli na své podřízené a především je poučili o postavení, právech a povinnostech četnictva – četníci nejsou vojáci a nepodléhají vojenským důstojníkům, stejně nejsou obecní sluhové a nestojí ve službách místních národních výborů. Dalším urgentním návrhem byl zákaz všem důstojníkům, kteří se nevyznají v místních poměrech, aby do národních stráží přijímali kdejaké dobrovolníky a vydávali jim zbraně bez prověření!⁶⁴

Pokud skutečně zpočátku německé obyvatelstvo obsazení čs. vojáky vítalo, nebo k němu zaujívalo lhostejný postoj a doufalo, že se tím zlepší bezpečnostní a vyživovací poměry, muselo být dalším vývojem událostí notně zklamáno. Potravin byl stále nedostatek a svým majetkem si nemohl být nikdo jistý. Události 3. a 4. března 1919 se stanou důkazem, že československá vláda své německé občany nezískala.⁶⁵

Při obsazování **Mariánských Lázní** (8. prosince), **Karlových Varů** (13. prosince) a **Chebu** (16. prosince 1918) už k vážnějším potyčkám nedošlo – vojáci obvykle jako první obsadili nádraží, jejich velitel se na radnici sešel se starostou, vyslechl formální protest a rozpustil domobranu.⁶⁶ Obyvatelstvo vědělo, že vojáci jednou přijdou a četníci na to byli připraveni také. Ti, co chtěli uprchnout, nečekali, až se objeví čs. armáda, a přes Bavorsko si to namířili do Lince.

---

⁶³) NA, f. GVČ, k. 47, rytmistr Otto Bláha ZČV v Praze ohledně poměrů u VČO v Teplicích-Šanově ze dne 13. prosince 1918.

⁶⁴) Tamtéž.

⁶⁵) Susanne MAURER-HORN, *Die Landesregierung für Deutschböhmen und das Selbstbestimmungsrecht 1918/19*, in: Bohemia 38, 1997, kapitola *Stimmungswechsel in der Bevölkerung Deutschböhmens*, s. 52nn.

⁶⁶) Richard AUBRECHT, *Sokolovsko a vznik ČSR 1918 – 1921*, část 2.
http://www.valka.cz/clanek_13298.html

Četníci, kteří na stanicích zůstali a byli ochotní se podříditi pražské vládě, zůstali v činné službě, ostatně nic jiného ani dělat nešlo. Nebylo myslitelné, aby se celé severozápadní Čechy ocitly bez četnictva a bezpečnostní službu tam vykonávala jen armáda. Proto také 12. prosince rozhodlo ministerstvo vnitra výnosem č. 1475/18/VI poukázat platy všem četníkům v německém území, kteří se „*nedostatečně informováni dali zlákat ku slibu německo-rakouské vládě, když nadále slíbí věrnost republice československé*“.⁶⁷ Po bývalém území provincie *Deutschböhmen* začali jezdit četničí důstojníci tentokrát pražského ZČV a začali vybírat přísahy tentokrát pro československý stát. Jedním z nich byl velitel plzeňského oddělení rytmistr Šustr, jehož zpráva o poměrech mariánskolázeňského četnictva výborně charakterizuje situaci v pohraničí během podzimu 1918: „*V Plzni dne 16. prosince 1918. Doplnuji dnešní telef. rozhovor z Mar. Lázní (pro poruchu aparátu přerušeny) a hlásím, že jsem tam následovně situace shledal: po státním převratu utvořila se v M[ariánských] L[ázních] národní obrana (t.zv. Volkswehr), která zrádcem každého prohlásila, kdo k věci německé se nepřipojí; terroru této obrany podlehl i četnictvo. Z Prahy prý žádné rozkazy nepřicházely, naproti tomu pospíšila si však prý vláda t. zvaného „Deutschösterreich“, věci četnických ujal se prý podplk. D' Gaupp, ihned vládou prý jmenován byl pplk. Stingl zemským velitelem pro t. zvané Deutschböhmen, četníkům prý byla zaručena ihned budoucnost, o jejich platy postaráno, takže tito prý nyní nevěděli, co mají dělati; mimo toho bylo mezi nimi rozšířeno mínění – z německých novin čerpané – že československá vláda jakýsi zákon stanovila, dle něhož každý do 1 roku, bez udání příčin ze služeb propuštěn býti může. Touto náladou svedeni byli ku složení slibu tábora nám nepřátelskému.*

Veškeré stanice M. L. s okresním strážmistrem v čele prohlásilo, že se od Prahy nechce odtrhnouti a že měli v úmyslu dnes do Prahy jeti, což mým příchodem (...) tedy zbytečným se stalo. Nařídil jsem, aby všechny stanice ihned vyrozuměny byly hlásiti, zda Z. Č. V. v Praze se podrobují, čili nic. Nepodrobí-li se, že v krátké době přijdu znovu a ty, kteří se nepodrobili, suspenduji a jinými dosadím.“⁶⁸

V následujících týdnech a měsících pražské velitelství zavedlo vyšetřování proti četníkům, kteří se během krátkého života německo-rakouské provincie až příliš zapletli

---

⁶⁷) NA, f. ZVČ, k. 285, č.j. 21815/18, GVČ v Praze ZČV v Praze ohledně zůstavcích německých četníků ze dne 16. prosince 1918.

⁶⁸) Tamtéž, č.j. 21795/18, VČO v Plzni ZČV v Praze ohledně poměrů u mariánskolázeňského četnictva ze dne 16. prosince 1918.

do politiky. Většina z nich sice utekla, ti, co zůstali, mohli počítat s přeložením do výslužby, což byl i případ mariánskolázeňského velitele rytmistra Siebera.⁶⁹

Klidnější poměry panovaly na východ od teplického ZČV pro *Deutschböhmen*. Snad kvůli větší vzdálenosti zůstala oddělení **Česká Lípa, Liberec a Trutnov** jen málo zasažená agitacemi německo-rakouských důstojníků, obzvláště mjr. Stecha. A to i přesto že Liberec byl hlavním městem provincie *Deutschböhmen*. Zpráva o jejím založení dorazila do města 30. října a obyvatelstvo ji přivítalo s nadšením. Dva dny nato, 1. listopadu, se poprvé sešla zemská vláda pod předsednictvím Seligera a vydala prohlášení, ve kterém vyzývala ke vstupu do domobrany. V Liberci se jejího velení (byla ozbrojená vojenskými puškami) ujal plukovník Vinzenz Dirschek, rabování to ale stejně nezabránilo. Dne 5. a 6. listopadu došlo u skladů vojenské výstroje k výtržnostem a ani výstražná střelba vojenských hlídek, ani apely sociálně-demokratických předáků, ani vodní děla místních hasičů nezabránilo lidem, aby vojenské sklady na Landstrasse zcela vyplenili. Dne 7. listopadu došlo k pokusu vyrabovat místní zajatecký tábor.⁷⁰ Obyvatelstvo trpělo hladem a pražská vláda odmítla s libereckou zemskou vládou vyjednávat. Svými jednotkami obsadila strategická nádraží a uzavřela tak přísun potravin do pohraničí. Během první poloviny listopadu se dostávají vojáci pražského Národního výboru (pěší pluk 18 z České Lípy) po železnici až k Varnsdorfu, Rumburku, Krásné Lípě. České vojsko dorazí i do Hodkovic nad Mohelkou (Liebenau), kde kontroluje nádraží a pohyb zboží i cestujících.⁷¹ Už 6. listopadu se po železnici vydaly čs. jednotky směrem k Liberci. I když jednání se zemskou vládou k pokroku nevedla, pražské velitelství prozatím obsazení města odložilo a vyhnulo se tak zbytečnému krveprolití. Vojáci se usídlili v okolí, kontrolovali vlaky a pohyb obyvatel, aby se z Čech nic nevyváželo.⁷² K obsazení Liberce tak došlo až 16. prosince.⁷³

---

⁶⁹) Tamtéž, k. 290, č.j. 8223/19, VČO v Mostě ZČV v Praze ohledně umístění německých četníků ze dne 11. března 1919.

⁷⁰) Jana JILEMNICKÁ, *Každodenní život německého obyvatelstva v Liberci za 1. světové války*, Diplomová práce FF MU Brno 2006, s. 52nn.

⁷¹) Konrad BADENHEUER, *Die Besetzung des Sudetenlandes 1918/19 durch tschechisches Militär*, in: *Mitteilungsblatt der Sudetendeutschenlandsmannschaft*, 2, 1999, s. 72nn. Navzdory ideologickému zaměření proti ČSR a jeho představitelům v textové části je časová osa obsazování německého pohraničí čs. vojskem spolehlivá. Při konfrontaci s jinými údaji jsem nenašel žádné rozdíly v datech obsazení ani v místech. Srv. Kol., *Vojenské dějiny Československa, III. díl 1918 – 1939*, Praha 1987, s. 30.

⁷²) JILEMNICKÁ, *Každodenní život*, s. 55.

⁷³) Tamtéž, s. 56.

Místní četnictvo se tak dostávalo do přímého kontaktu s čs. státní mocí. A tak i když mezitím došlo ke zřízení ZČV v Teplicích, neměly rozkazy německých důstojníků v této části takovou odezvu jako západně od Labe. Dne 23. listopadu se do **České Lípy** dostavil místostrážmistr Frindt z ČST Liberec jako zástupce pplk. Stingla. Velitel oddělení ležel se španělskou chřipkou v domácím ošetřování, promluvil proto jen k velitelům stanic. Oznámil jim zřízení ZČV v Teplicích, kterému je nově jejich oddělení podřízeno. Staniční velitelé poslechli kromě sedmi stanic: Česká Lípa, Volfartice (Wolfersdorf), Osečná (Oschitz), Nový Bor (Haida), Nové Křečany (Neuehrenberg), Olšina (Wolschen) a Chřibská (Kreibitz). Velitelé těchto stanic před zástupcem německo-rakouské vlády prohlásili, že v současných nejasných poměrech není takové podřízení se na místě a že svou službu budou vykonávat tak jak dosud, až do rozhodnutí mírové konference.⁷⁴

Na rozkazy pražských velitelství, které zneuznaly teplické velitelství a vyzývaly německé četníky k podřízení se čs. vládě, odpovídaly místní stanice velmi podobně. Všechny uznávají ZČV v Praze jako svůj nadřízený orgán, ale prosí, aby od nich prozatím nevyžadovalo složení přísahy, protože by si jinak popudily proti sobě místní německé obyvatelstvo, jednak chtějí vyčkat konečného rozhodnutí mírové konference a vytčení státních hranic.⁷⁵ Tato hlášení přicházejí ze stanic českolipského oddělení, 7. prosince se k ZČV v Praze přihlásil celý šluknovský okres. Tlaku teplického velitelství tak nakonec podlehl jen tři četníci na zkoušku, kteří se v kritické době nacházeli soustředěni ve Frýdlantu.⁷⁶

U oddělení **Trutnov** byla situace podobná, větší podporu získalo německo-rakouské velitelství jen ve Vrchlabí, kde se zástupce okresního velitele strážmistr II. třídy Keller snažil mužstvo přesvědčit k přísaze Vídni. Okresní strážmistr zůstal apolitický, a proto když 7. a 8. prosince čs. vojáci město obsadili, okresní národní výbor požádal o jeho ponechání na místě. Nakonec byl přesazen pouze Keller k oddělení do Mariánských Lázní.⁷⁷ Po národnostní hysterii mosteckého oddělení zde nebylo ani památky, jednou z příčin byla i osoba velitele četnického oddělení v Trutnově. Rytmistr Otto Bláha se přihlásil k čs. státu, a tak když za ním začali chodit podřízení němečtí

⁷⁴) NA, f. GVČ, k. 46, č.j. 230/18, VČO v České Lípě ZČV v Praze ohledně německo-rakouské agitace ze dne 23. listopadu 1918.

⁷⁵) Tamtéž, f. ZVČ, k. 956, č.j. ad19871/18, ČST v Hodkovicích nad Mohelkou (Liebenau) ZČV v Praze ohledně podřízení se pražské vládě ze dne 28. listopadu 1918.

⁷⁶) Tamtéž, k. 286, č.j. ad1041/19, VČO v České Lípě ZČV v Praze ohledně mužstva, co nesložilo přísahu čs. státu ze dne 18. ledna 1919.

⁷⁷) Tamtéž, k. 285, č.j. 22762/18, OSP ve Vrchlabí VČO v Trutnově ohledně poměrů v místním četnictvu ze dne 27. prosince.

četníci s českými rozkazy, kterým nerozuměli, nechal jim je přeložit. Svých podřízených se u pražského ZČV zastával a vysvětloval jejich postoje a jejich situaci: „Až konečně přišel rozkaz, že se mají četníci k národnosti přiznati. Mužstvo to, které doposud službu svou výborně konalo, bylo přímo zoufalé, bojíc se předně zdejšího radikálního obyvatelstva, které je schopno místama i četníka zničit, který s nima nedrží. Této situace využil Major Stech. (...) Vyzval četnictvo k boji proti vládě české (...), jedním slovem pobouřil mužstvo jazyka německého s poukazem, že budou jako tu, bez krejcaru od českého státu vyhozeni. Dále slíbil jim všemožné beneficie a následky jednání tohoto důstojníka, který disciplínu naší podkopal, jsou velmi nepříznivé. Slovu majora Stecha věříc, přijaly jednotlivé stanice také jeho rozkazy a předložily v obavách, že více z Prahy služební požitky neobdrží, platební listiny do Liberce. (...) Jakmile nějaký rozkaz od zemsk. čet. velit. z Prahy na stanice přibude, tu ihned telefonuje okresní velitelství z Teplic na všechny okresní velitelství německých území Čech, aby se rozkaz ten nevyplnil. Tyto fakta líčím pouze proto, aby zemské velitelství četnictva situaci četníků německého jazyka vzalo na zřetel a uvážilo, jestli takový ubozí četníci mohou kdysi býti k zodpovědnosti vyzváni, že se přiznali k německé národnosti. Jsem přesvědčen, že kdyby zhora uvedené poměry jen poněkud šetrněji byly uskutečněny, major Stech by nikdy takový vliv na dotyčné četníky byl neobdržel.“⁷⁸

Jedním z měst, kam se dostala nařízení liberecké zemské vlády, byla i Dolní Rokytnice v jilemnickém okrese. Městská rada se i tady rozhodla zřídit *Volkswehr* v počtu 60 mužů. Zbraně přišly z Liberce, velitelem se stal velitel místní četnické stanice strážmistr I. třídy František Wettengel. I když domobrana dlouho netrvala, rozkázalo ZČV trutnovskému rytmistru Bláhovi prošetřit účast četnického strážmistra. „Dle výpovědi starosty (...) tento ‚vojenský oddíl‘ byl výhradně jen za účelem udržování veřejného pořádku a pokoje a nikoliv za příčinou ozbrojeného odporu proti československému vojsku zřízen, čehož důkazem jest, že obecní rada nepověřila velitelstvím tohoto oddílu jednoho z tamějších důstojníků, nýbrž usnesla se požádati strážmistra Wettengla, aby oddíl ten, jehož velitelem byl rokytnický policajt [obecní strážník – pozn. aut.], pod své velení převzal. (...) Působnost jejich, jak jsem zjistil byla dalekosáhlá. Členi tohoto ‚Volkswehru‘ chytali totiž pašeráky s máslem, tuláky, žebráky a vůbec všechny osoby, které byly v jejich mozkovicích za škodlivou zvěř uznány. Jak vidno, činili se seč mohli, aby se stali užitečnými členy společnosti a aby hodnými se

---

⁷⁸) Tamtéž, f. GVČ, k. 46, č.j. 254/18, VČO v Trutnově ZČV v Praze ohledně poměrů mezi místními četníky ze dne 26. listopadu 1918.

ukázali důvěry v nich kladené. Že pak i členi tohoto spolku, jehož si dovolím ,armádou Wettenglovou‘ nazvati, osobně udatni byli, dokazuje slavný zánik a ještě slavnější kapitulace jejich. Jak totiž ona armáda uslyšela, že se ke zničení její silný nepřátelský oddíl a sice 4 výpomocní četníci pod velením čet. str. Aloise Peinla na pochodu nachází, ztratila hlavu a rozutekla se, jako když do vrabců střílí. (...) Zbraně byly pak vrchním velitelem Wettenglem čsl. staničnímu vojenskému velitelství ve Vrchlabí, jakožto válečné trofeje, ovšem ne dobyté, odevzdány. Jelikož tato událost, která byla jilemnickým okresním hejtmanstvím trochu přehnána, svým dějem spíše humoristicky působí a žádné škody našemu státu nezpůsobila, navrhuji odložení spisu ad acta.“ Tak byl také spis v Praze uložen.⁷⁹

Zřízením četnického velitelství pro *Deutschböhmen* se do jeho svazku dostávají i politické okresy **Stříbro** a **Horšovský Týn**, přidělené četnickému oddělení v Mariánských Lázních. Iniciativu v okrese Horšovský Týn přebíral velitel stanice v okresním městě strážmistr I. třídy Anton Ratzka, zatímco okresní strážmistr se stáhl do ústraní. Na 25. listopadu svolal na svoji stanici schůzi všech velitelů okresu, na které oznámil vytvoření četnictva provincie *Deutschböhmen* a od přítomných požadoval přísahu teplickému velitelství, resp. vídeňské vládě. Až na jednoho strážmistra všichni přísahu složili, druhý den ji ale okresní strážmistr Hentschel odvolal a přihlásil se k pražské vládě, s největší pravděpodobností si uvědomil, že by ho zrada čs. státu mohla stát místo, a německo-rakouské věci patrně moc nevěřil.⁸⁰ O svém kroku ale zapomněl informovat mužstvo, pro které byl den předem jistě příkladem a autoritou, proč přísahat zrovna Německému Rakousku, a nechal se uznat nemocným. I tak se však okres rozdělil na stanice Bělá nad Radbuzou, Staňkov a Osvračín, jejichž velitelé uznávali pražskou vládu; a stanice Horšovský Týn, Hostouň a Poběžovice, jejichž strážmistři se přiklonili k teplickému velení. Strážmistr Ratzka mezitím suspendoval svého zástupce strážmistra II. třídy Antonína Míku, protože jako Čech odmítl sloužit německo-rakouské vládě, místostrážmistr Jan Fuka, také české národnosti, z obav před

⁷⁹) Tamtéž, f. ZČV, k. 285, č.j. ad21399; ad21435/18, VČO v Trutnově ZČV v Praze ohledně chování velitele ČST v Dolní Rokytnici ze dne 11. března 1919.

⁸⁰) Tamtéž, k. 286, č.j. ad20790/18, ČST v Chudenicích VČO v Klatovech ohledně chování četnictva v Horšovském Týně ze dne 29. prosince 1918.

pronásledováním německou domobranou opustil i s rodinou město a uchýlil se do Klatov na velitelství oddělení.⁸¹

Chování strážmistra Ratzky opět zapadá do již zmíněného vzorce chování zástupců okresních velitelů, kteří doufali, že si horlivostí a aktivismem pro nový stát zajistí povýšení na místa svých nadřízených, kteří zůstávali spíše ve vleku událostí, nebo otevřeně vystoupili proti německo-rakouské vládě. Po přijetí přísahy svých kolegů se odebral strážmistr Ratzka na nové velitelství v Mariánských Lázní. Doufal, že mu rytmistr Sieber svěří velení nad okresem. Jaké asi muselo být jeho překvapení, když se po třech dnech vrátil, aby zjistil, že město je už od prvních prosincových dnů obsazeno čs. vojskem z Plzně. Když ho velitel vojáků pplk. Slezáček společně s místostázmistrem Fukou přišli zatknout, našli jej doma nemocného s potvrzením od místního lékaře.⁸²

Dne 3. prosince obsadili čs. vojenské jednotky i zbylé stanice podřízené liberecké vládě: Hostouň a Poběžovice (Ronsperg). Poběžovický četnický velitel strážmistr I. třídy Leopold Wohlrath se prozatím domluvil s velitelem vojáků, že četnictvo bude dál konat svou službu. Dne 1. ledna na stanici dorazil místostrážmistr František Janeček, který od Wohlratha převzal všechny spisy, staniční pokladnu a staniční inventář. Strážmistr Wohlrath odevzdal svou uniformu a výzbroj a byl dočasně postaven mimo službu.⁸³ Stejně jako Ratzkovi mu bylo kladeno za vinu, že agitoval pro německo-rakouskou vládu, na shromáždění velitelů 25. listopadu měl prohlásit, že takovému zločinci jako je Masaryk sloužit nebude. Během vyšetřování majora Šustra v průběhu ledna 1919 lítoval, že se nechal Ratzkou svést, a protože po obsazení stanice spolupracoval s čs. vojáky, rozhodlo ZČV o jeho převzetí a přeložilo ho na stanici do Tachova. Velitel v Hostouni byl všech svých obvinění zproštěn a ponechán na své stanici a největší viník strážmistr Ratzka, také s ohledem na jeho 32 let ve službě, měl být pensionován.⁸⁴ Nestalo se však, celý prosinec strávil v domácím ošetřování, do 16. května byl postaven mimo službu a pak ho ZČV převelelo k jinému oddělení.⁸⁵

---

⁸¹) Tamtéž, VČO v Klatovech ZČV v Praze ohledně přísahy četnictva okresu H. Týn ze dne 26. prosince 1918.

⁸²) Tamtéž, č.j. 22429/18, VČO v Plzni ZČV v Praze ohledně vyšetření chování str. Ratzky, Wohlratha a Franka ze dne 10. ledna 1919.

⁸³) Tamtéž, k. 285, č.j. 21569/18, ČST v Poběžovicích (Ronsperg) ZČV v Praze ohledně převzetí stanice mužstvem čs. státu podřízeným ze dne 2. ledna 1919.

⁸⁴) Tamtéž, č.j. 22429/18, VČO v Plzni ZČV v Praze ohledně vyšetření chování str. Ratzky, Wohlratha a Franka ze dne 10. ledna 1919.

⁸⁵) Tamtéž, k. 290, č.j. ad8476/19, ZČV v Praze VČO v Klatovech ohledně vrchního strážmistra Ratzky ze dne 12. dubna 1919.

Okres **Stříbro** zůstal o poznání klidnější, jakkoli měl do Mariánských Lázní blíže. Stejně blízko ale měl i do Plzně, odkud už 18. listopadu měl přijet vlak o pěti vagonech vojáků a obsadit místní nádraží.⁸⁶ Okresní velitel František Voráček dne 5. prosince složil služební přísahu se svým mužstvem do rukou plzeňského velitele oddělení Šustra, chyběl pouze velitel stanice v Černošíně strážmistr I. třídy Wenzel Heilek. Voráček se svého podřízeného zastával a o rozkazech, které obdrželi z Mariánských Lázní, tvrdil, že je považoval za „bluff“ důstojníků, co chtějí četníky jen využívat.⁸⁷ Z dalších hlášení ale jasně vyplývá, že Voráček den předtím navštívil Mariánské Lázně a osobně se setkal s tamějším rytmistrem Sieberem. Voráček svoji cestu vysvětloval nutností zajistit svoji rodinu a svou existenci, protože v té době stanice stále ještě nedostala požitky za prosinec a proslýchalo se, že tyto požitky má vyplácet právě teplické velitelství. Setkání s rytmistrem Sieberem přiznal. *„Rytmistr Sieber se mě zeptal, jestli se přidám k německému ZČV. Hlásil jsem, že jsem narozený jako Čech, ale vychovaný jako Němec, a jelikož český neumím číst a psát a musím se to teprve naučit, bylo by lépe, kdybych sloužil německému velitelství. Pan rytmistr udal, že k tomu nebude nikoho přemlouvat a nutit, že je to každého svobodná vůle, kdybych se ale pro ně rozhodnul, přidělí mě na okresní stanici v Plané u M. Lázní. Protože u četnictva sloužím bez trestu 22 let, dobře jsem si to rozmyslel a budu sloužit dál svému velitelství (rozuměj ZČV v Praze).“⁸⁸ Záležitost se strážmistrem Heilekem se nakonec vyřešila sama. Dotyčný ještě s jedním svým podřízeným z Černošima odešel do Lince. Okresní strážmistr Voráček zůstal ve službách ČSR, za svou cestu do Mariánských*

---

⁸⁶) BADENHEUER, *Die Besetzung*, s. 72nn.

⁸⁷) NA, f. ZČV, k. 285, č.j. ad22259/18, OČV ve Stříbře VČO v Plzni ohledně ČST v Černošíně ze dne 15. prosince 1918.

⁸⁸) Tamtéž, OČV ve Stříbře VČO v Plzni ohledně cesty okresního velitele do M. Lázní ze dne 22. prosince 1918. *„Ich war am 4. Dezember 1918 nachm. durch zirka eine Stunde in Marienbad in Zivilkleidern, deren Tragen gestattet ist. Hierbei verfolgte ich keinen anderen Zweck als jenen, welchen ich meiner Familie gegenüber im Bezug der Erhaltung der Existenz und Altersversorgung schuldig bin. Ich musste mich, vor meiner Beeidigung, was mir in keine Weise übel genommen werden kann, erkündigen, wie es dort mit dem Landesgendarmierkommando in Teplitz-Schönau aussieht. Zumal der hiesige Posten vom LGK in Prag bis zu diesem Zeitpunkte keine Gebühre pro Dezember erhalten hat. (...) Herr Rittmeister Sieber frug mich, ob ich mich dem deutschen LGK anschliesse. Ich meldete, dass ich tschechisch geboren, jedoch deutsch erzogen bin und da ich böhmisch nicht lesen und schreiben kann und dies erst erlernen muss, mir es lieber wäre, bei einem deutschen Kommando zu dienen. Herr Rittmeister gab an, dass er hiezu niemanden überreden und zwingen wird, dass dies jeden einzelnen sein freier Wille ist, wenn ich mich aber dorthin entschliesse, teilt er mich auf den Bezirksposten Plan ein. (...) Da ich 22 Jahre in der Gendarmerie straflos diene, habe ich mir dies gut überlegt und diene meinem Kommando weiter.“*

Lázní byl potrestán přesazením do Plané u M. Lázní, tedy přesně tam, kam mu to německo-rakouský důstojník slíbil za odměnu.⁸⁹

1.2 Böhmerwaldgau, jižní Čechy

Vyhlášení československého státu a vznik provincie *Deutschböhmen* měly svůj dopad i v národnostně smíšených oblastech jižních Čechách. V Českém Krumlově se napětí mezi německou většinou a českými obyvateli zvýšilo natolik, že zdejší okresní četnický velitel okresní strážmistr Josef Hozák ve shodě s okresním hejtmanstvím nařídil dne 1. listopadu posílení stanice o šest mužů z okolních rajónů.⁹⁰ Očekával demonstrace, ke kterým došlo o tři dny později. Rabování muselo být dopředu naplánované, protože den předtím rozpustil hejtman četnickou asistenci s odůvodněním, že zatím k žádným nepřístojnostem nedošlo.⁹¹ Vše začalo nenápadně, když se na četnickou stanici dostavili čtyři vojáci a dva místní strážníci s povolením od okresního hejtmanství zkontrolovat stav zásob u místních obchodníků a zjistit, čeho je nedostatek. Hned v obchodě Josefa Fuchse na náměstí však vyšel plán najevo, když užaslému majiteli nezbývalo než sledovat, jak mu v přítomnosti dvou strážníků přibližně 600 civilistů i vojáků rabuje obchod. Odnесли si, co mohli, a četníci zůstali na stanici – jednak jim německá národní rada zakázala jakékoli intervence a jednak by proti takové mase stejně nic nesvedli. Jediným opatřením bylo opětné posílení četnictva.⁹² K dalším větším výtržnostem už ale nedošlo.⁹³

Čtyři dny nato, dne 15. listopadu, zemřela okresnímu strážmistřovi švagrová a on další den ráno odjel na pětidenní dovolenou, aby se mohl zúčastnit jejího pohřbu.⁹⁴ V tu chvíli, ve čtvrt na deset zazvonil na ČST telefon a zastupujícímu okresní veliteli – strážmistřu I. třídy Johannu Schönfelderovi sdělilo ZČV v Linci, že politické okresy

---

⁸⁹) Tamtéž, č.j. 22528/18, OČV v Plzni ZČV v Praze ohledně přesazení okr. strážmistra Voráčka ze dne 24. prosince 1918.

⁹⁰) Tamtéž, k. 284, č.j. 18765/18, OČV v Č. Krumlově VČO v Prachaticích ohledně navýšení počtu četníků ze dne 1. listopadu 1918.

⁹¹) Tamtéž, č.j. 18593/18, OČV v Č. Krumlově ZČV v Praze ohledně rozpuštění asistence ze dne 4. listopadu 1918.

⁹²) Tamtéž, č.j. ad18765/18, OČV v Č. Krumlově ZČV v Praze ohledně rabování ve městě ze dne 5. listopadu 1918.

⁹³) Tamtéž, č.j. 18765/18, OČV v Č. Krumlově ZČV v Praze ohledně ponechání asistence ze dne 11. listopadu 1918.

⁹⁴) Tamtéž, č.j. 20723/18, OČV v Č. Krumlově ZČV v Praze ohledně podřízení Německému Rakousku ze dne 24. listopadu 1918.

Prachatice, Č. Krumlov a Kaplice jsou začleněny k německo-rakouskému státu a německé četnické stanice těchto okresů napříště podléhají jejich velení.⁹⁵ A události se daly do pohybu: den nato se ve městě utvořil *Nationalausschuss für den Gau Böhmerwald*, který začal pracovat na připojení okolních německých oblastí k zemi Horní Rakousy. Český Krumlov se stal sídlem nově vzniklé župy.⁹⁶ A už 18. listopadu stál na českokrumlovské stanici podplukovník Albert Degisher, pověřený jako exponovaný štábní důstojník lineckého velitelství převzít velení nad četnictvem nové župy a přimět ho k přísaze německo-rakouskému státu. V jeho přítomnosti a za účasti okresního hejtmána Leopolda Baretty a správce německého národního výboru Kopetzkeho složilo mužstvo přísahu vídeňské vládě, stejně jako úředníci okresního hejtmanství, berního úřadu a pošty.⁹⁷

V Kaplici našel pplk. Degisher spojence v osobě tamního okresního četnického velitele, okresní strážmistr Jan Neutzler se zcela ztotožnil s myšlenkou připojení nejjihnějších okresů k Německému Rakousku a neváhal okresnímu hejtmanství podat udání na faráře z Blanska u Kaplice, který měl mít vyvěšený prapor v českých národních barvách a během nedělního kázání horovat pro Československo.⁹⁸

Pod novou župu Böhmerwald spadalo četnictvo německých stanic okresu Prachatice, kde Degisher pověřil místního okresního strážmistra Josefa Neilisnera zároveň vedením oddělení, a to konkrétně stanice Prachatice bez katastrů českých obcí, dále Volary (Wallern), Lenora (Eleonorenhain), Kvilda (Aussergefild), Vimperk (Winterberg), Záblatí (Sablát), Zbytiny (Oberhaid) a Strážný (dříve Kynžvart – Kuschwarda); okresu Sušice: stanice Kašperské Hory – provizorní okresní velitelství, jehož vedením byl pověřen strážmistr I. třídy Josef Kolbeck; Rejštejn (Unterreichenstein), Javorná (Seewiesen), Prášily (Stubenbach), Srní (Rehberg) a Hartmanice (Hartmanitz) a okresu Český Krumlov: stanice Český Krumlov, Hořice, Světlík u Hořic, Soběnov – Zátoň a všechny stanice soudních okresů (Horní) Planá a Chvalšiny. Okres Kaplice byl převzat úplně celý.⁹⁹

---

⁹⁵) Tamtéž, k. 285, bez signatury, přepis telefonního hovoru mezi ZČV v Linci a OČV v Českém Krumlově ze dne 16. prosince 1918.

⁹⁶) BRAUNEDER, *Deutsch Österreich*, s. 71.

⁹⁷) NA, f. ZČV, k. 284, č.j. 20723/18, OČV v Č. Krumlově ZČV v Praze ohledně podřízení Německému Rakousku ze dne 24. listopadu 1918.

⁹⁸) Tamtéž, k. 286, č.j. 749/19, VČO v Č. Budějovicích ZČV v Praze ohledně stížnosti na kaplického okresního strážmistra ze dne 28. listopadu 1919.

⁹⁹) Tamtéž, bez signatury, rozkaz exp. štábního důstojníka všem německým stanicím župy Böhmerwald o podřízení se ZČV v Linci ze dne 21. listopadu 1918.

Současně s převzetím zmíněných stanic došel i rozkaz o výstavbě nového pomocného strážního sboru: *Sicherheitswehr*, pro který měli staniční velitelé získávat schopné a spolehlivé bývalé armádní poddůstojníky. *Sicherheitswehr* sloužila hlavně k obchůzkám po obvodu stanice, k udržení klidu a pořádku a k zamezení rabování, krádeží a loupeží, proto byli jeho členové ozbrojeni a označeni červeno-bílo-červenou páskou na rukávu. Protože *Sicherheitswehr* vznikala vedle již existující *Volkswehr*, se kterou i během její krátké existence byly jen problémy, vyžadovala se u *Sicherheitswehr* přísná disciplína a podléhala stejným kázeňským předpisům jako samotné četnictvo. Veškeré nespolehlivé a vzpurné mužstvo se mělo okamžitě propustit.¹⁰⁰

Když se 20. listopadu okresní velitel Hozák vrátil z dovolené, nestačil se divit. Jakmile mu jeho zástupce nahlásil, co se stalo, odebral se Hozák k okresnímu hejtmanu. Jak se dozvěděl, byl příjezd „pánů z Lince“ pro všechny dost nečekaný a překvapivý a možná proto vše šlo tak hladce a nikdo se nebránil, nicméně hejtman má už nyní v úmyslu svoji „nerozvážnou“ přísahu vzít zpět. A okresní strážmistr Hozák ji nezamýšlel skládat vůbec, o čemž strážmistr Schönfelder nezapomněl poreferovat do Vyššího Brodu, kde si podplukovník Degisher mezitím zřídil svou kancelář. Dne 27. listopadu byl Hozák zproštěn služby pro Německé Rakousko a poslán na dovolenou, velení okresu převzal právě Schönfelder – na jeden den, nazítří totiž Český Krumlov obsadila čs. armáda.¹⁰¹

Události v jižním cípu Čech se brzy donesly až do Prahy, podle došlých zpráv mělo dokonce docházet k rekvizicím dobytka v českých obcích na národnostním rozhraní. Generální velitel četnictva proto 22. listopadu rozkázal zemskému velitelství okamžitě odeslat do Českých Budějovic skupinu zhruba 60 četníků.¹⁰² Ještě ten den v jednu hodinu odpoledne vyjelo z Prahy 36 četníků a 20 náhradních četníků pod velením strážmistra II. třídy Josefa Hausnera. Ve tři hodiny ráno už byli v Českých Budějovicích. Po krátkém odpočinku je rozdělil velitel oddělení rytmistr Svoboda do tří oddílů a rozmístil první oddíl na čáru Brloh – Kremže – Třisov, druhý podél linie Třisov

---

¹⁰⁰) Tamtéž, k. 285, bez signatury, rozkaz exp. štábního důstojníka ve Vyšším Brodě OČV v Č. Krumlově ohledně zřízení pomocné bezpečnostní složky ze dne 23. listopadu 1918. Například na ČST v Nových Hradech vstoupilo do nové stráže devět mužů, ještě než však mohli začít vůbec službu, obsadila celé území čs. armáda. Srv. tamtéž, č.j. 21358/18, ČST v Nových Hradech exp. štábnímu důstojníku ve Vyšším Brodě ohledně zřízení pomocné bezpečnostní složky ze dne 30. listopadu 1918.

¹⁰¹) Tamtéž, bez signatury, telegram exp. štábního důstojníka ČST v Českém Krumlově ze dne 27. listopadu 1918.

¹⁰²) Tamtéž, č.j. 19838, GVC v Praze ZČV v Praze ohledně odeslání asistence k VČO v Č. Budějovicích ze dne 22. listopadu 1918.

– Zlatá Koruna – Zubčice a poslední obsadil linii Zubčice - Kaplice (nádraží) – Soběnov.¹⁰³ Připravovala se však i druhá strana, na konci listopadu měl kaplický okresní hejtman požádat v Linci u velení *Volkswehr* o přidělení jedné dělostřelecké baterie k obraně města, mezitím nechal domobranu hloubit zákopy a připravovat kulometná postavení. Dne 22. listopadu byly čs. jednotkami ve směru ze Sušice obsazeny Kašperské Hory, v noci Vimperk a další den Volary.¹⁰⁴ V Kašperských Horách dokonce vojáci ještě zastihli a zatkli Dr. Millera, úředníka linecké provizorní vlády, který měl za úkol ve městě zřídit provizorní okresní hejtmanství, a zároveň strážmistra I. třídy Kolbecka, který dočasně vedl provizorní OČV. Vojenský velitel setník Doležal hned další den podal do Prahy zprávu o Kolbeckově přísaze vídeňské vládě a žádal o instrukce, jak má s četníkem naložit. ZČV rozhodlo o jeho zproštění služby, o několik týdnů později v případě přísah četníků v provincii *Deutschböhmen* již tak tvrdé nebude.¹⁰⁵ Ve Volarech si nadporučík čs. vojska vynutil přesazení místního četnického strážmistra I. třídy. Svou žádost odůvodnil tím, že se mu četnický velitel okamžitě po obsazení nehlásil. Pražské ZČV neodporovalo a nekompromisnímu požadavku vyhovělo, strážmistra Josefa Wagnera přesadilo na stanici Sebis (Seewiesen – dnes Javorná na Šumavě).¹⁰⁶

Vojenské obsazení okresů Č. Krumlov a Kaplice probíhalo ve směru od Českých Budějovic jednotami pěšího pluku č. 91, ke kterému se připojila ještě čtyři děla 24. pluku polního dělostřelectva – 28. listopadu padl do českých rukou Krumlov, v noci z 2. na 3. prosince se hnulo vojsko směrem ke Kaplici.¹⁰⁷

Ve městě zavládlo zděšení mezi obyvatelstvem a horečné přípravy obrany mezi příslušníky domobrany. Její velitelé, okresní hejtman Schöbel a okresní strážmistr Jan Neutzler ve tři hodiny ráno spěšně opustili město, o tři hodiny později do něj vstoupili čs. vojáci. Přivítala je střelba z kulometů ve směru od místního hřbitova, na náměstí pálili obránci z oken vojenskými puškami. Velitel postupujících vojáků dal na město několikrát vystřelit salvu z přistavených polních děl, teprve poté začali členové

---

¹⁰³) Tamtéž, č.j. ad19838/18, VČO v Č. Budějovicích ZČV v Praze ohledně rozmístění četnické asistence ze dne 24. listopadu 1918.

¹⁰⁴) BADENHEUER, *Die Besetzung*, s. 72nn.

¹⁰⁵) NA, f. ZČV, k. 285, č.j. 20190/18, velitelství pěšího praporu č. 11 ZČV v Praze ohledně velitele ČST v Kašperských Horách ze dne 24. listopadu 1918.

¹⁰⁶) Tamtéž, č.j. 21334/18, OČV v Prachaticích ZČV v Praze ohledně přesazení velitele ČST ve Volarech ze dne 7. prosince 1918.

¹⁰⁷) BADENHEUER, *Die Besetzung*, s. 72nn.

Volkswehr ustupovat směrem na Vyšší Brod. Během bojů padl jeden český voják, tři byli raněni těžce a sedm lehce. Na straně obránců měli být dva mrtví.¹⁰⁸

Jedním z těžce zraněných, avšak ani obránců, nebo útočníků, byl strážmistr I. třídy Johann Laudon, který v půl sedmé ráno, ve chvíli nejprudší přestřelky, přecházel po náměstí z ČST k sobě do bytu. Měl strach, aby nebyl čs. vojáky na ČST inzultován či zraněn. Když však na něj postupující vojáci volali, ať se zastaví a dá ruce vzhůru, nereagoval a pospíchal dál, přičemž mu byla čtyřmi výstřely prostřelena pravá ruka a pravé stehno. V těžkém stavu byl převezen do českobudějovické posádkové nemocnice, kde se zotavoval až do 3. března 1919.¹⁰⁹ Mezitím byl však pro dezerci a spolupráci s německo-rakouskou vládou dne 22. ledna propuštěn z četnictva. Až vyšetřování zjistilo, že strážmistr Laudon nedezertoval a celý případ se znovu otevřel. Rozhodnutím MV ze dne 19. března byl znovu přijat – ministerstvo zohlednilo ten fakt, že ho k přísaze vídeňské vládě nabádali oba jeho přímí nadřízení: okresní hejtman i okresní strážmistr. Strážmistr Laudon však měl být okamžitě po přijetí poslán před superarbitrační komisi a převeden do výslužby, neuměl totiž vůbec česky, měl odslouženo už 23 let a hlavně se ještě úplně nezotavil z utrpených zranění.¹¹⁰

Četnická asistence z Prahy mezitím obsadila četnické stanice v kaplickém okrese opuštěné německým mužstvem, zbytek odešel zpět do Prahy, „jelikož jest jinde četnictva nevyhnutelně třeba“.¹¹¹

1.3 Deutschsüdmähren, Novobystřicko

Soudní okres Nová Bystřice, součást politického okresu Jindřichův Hradec, byl v poměrech ZČV pro Čechy jediným místem, jehož četnické stanice měly připadnout Dolním Rakousům a být tak podřízeny velitelství ve Vídni. Na východě totiž Novobystřicko sousedí už s moravskou zemskou hranicí, provincií Deutschsüdmähren a konkrétně soudním okresem Slavonice.¹¹²

---

¹⁰⁸) NA, f. GVC, k. 46, č.j. 390/18, ČST ve Velešíně ZČV v Praze ohledně obsazení Kaplice ze dne 4. prosince 1918.

¹⁰⁹) Tamtéž, f. ZČV, k. 286, č.j. 10359/19, strážmistr Jan Laudon ZČV v Praze ohledně svého zranění během obsazování Kaplice ze dne 20. března 1919.

¹¹⁰) Tamtéž, č.j. ad9058/19, MV GVC v Praze ohledně znovupřijetí str. Laudona ze dne 19. března 1919.

¹¹¹) Tamtéž, k. 284, č.j. 20656/18, VČO v Č. Budějovicích ZČV v Praze ohledně četnické asistence v krumlovském a kaplickém okrese ze dne 4. prosince 1918.

¹¹²) Tamtéž, bez signatury, rozkaz *Staatsamt für Heerwesen* ve Vídni č.j. 1155 ohledně podřízení četnictva v českých zemích ze dne 13. listopadu.

V polovině listopadu se Bystřici ustavila německá národní rada v čele s učitelem místní měšťanky Josefem Glöcknerem. Dne 23. listopadu odjel učitel ke Státní radě do Vídně, a když o pět dnů později vrátil, doprovázel ho místodržitelský tajemník Riebl, vydávající se za budoucího hejtmana. Společně obešli všechny důležité státní úřady ve městě a vybírali přísahy pro Německé Rakousko. Na ČST zastihli pouze jejího velitele – strážmistra I. třídy Liebla, který ale přísahat odmítl. Protože si netroufali ozbrojeného četníka provokovat, nebyl Liebl zproštěn služby a Riebl s Glöcknerem pokračovali dál. Na berním úřadu už byli úspěšnější. Berní kontrolor přísahu složil a berního správce Čeňka zprostili služby, protože už přísahal pražské vládě, a převzali od něj klíč od pokladny.

Druhý den, 30. listopadu do města přijeli zástupci protistrany – z Jindřichova Hradce úředníci okresního hejtmanství a dva důstojníci s 70 muži čs. armády. Po obsazení soudu, pošty a berního úřadu, kde zajali Riebla, prohledali ho a zpátky zabavili klíč od pokladny, došlo k výslechu starosty, Glöcknera a Riebla na městském úřadě. Riebl se protokálně zavázal, že proti bernímu úřadu už nic nepodnikne a byl propuštěn na svobodu, stejně jako všichni ostatní. Tak skončilo přebírání moci na Novobystřicku a vojáci se ještě ten den vrátili do hradeckých kasáren.¹¹³ Pouze novobystřický poštovní mistr odmítl složit slib československému státu, a tak ještě v prosinci musely četnické stanice Nová Bystřice, Číměř a Staré Město pod Landštejnem korespondovat se svým velitelstvím pomocí služebního kurýra.¹¹⁴

1.4 Sudetenland, severovýchodní Čechy

Ve stejný den jako *Deutschböhmen* vznikla v Opavě další provincie *Sudetenland*. Rozkládala se na územích Rakouského Slezska, severní Moravy a severozápadních Čech (oblast Orlických hor až k zemské hranici) obydlených Němci. Na východě se k ní hlásilo ještě tzv. Těšínské Slezsko. Za hlavní město provincie a sídlo provizorní vlády byla vybrána Opava, kde v tu dobu sídlilo také bývalé c. k. ZČV č. 10 pro Slezsko. Jeho novým úkolem pod vedením majora Lakingera se stalo převzetí četnických stanic a četníků v oblastech nárokovaných vládou Sudetenlandu. Je mimo rozsah mé práce i mých pramenů, abych se zabýval počínáním vlády na celém území provincie, já se

¹¹³) Tamtéž, k. 285, č.j. 21581/18, ČST v Nové Bystřici VČO v J. Hradci ohledně agitace pro německo-rakouský stát ze dne 30. listopadu 1918.

¹¹⁴) Tamtéž, VČO v J. Hradci ČST soudního okresu N. Bystřice ohledně zaslání služební pošty ze dne 18. prosince 1918.

zaměřím pouze na severozápadní část Čech – administrativně tehdy příslušnou pod okresní hejtmanství v Žamberku.¹¹⁵

Rozkazem č. 324 ZČV pro Sudetenland ze dne 16. listopadu přešly četnické stanice soudních okresů Rokytnice v Orlických horách (stanice Rokytnice, Velká Zdobnice, Kunštát a Bartošovice) a Králíky (Králíky, Mladkov, Lichkov) od OČV v Žamberku (VČO Náchod) pod nově zřízené okresní četnické velitelství v Králíkách, kde mělo vzniknout i velitelství oddělení. Dočasně okresní velitel v Králíkách podléhal důstojníkovi v Moravské Třebové. Od politického okresu Zábřeh získalo králické oddělení ještě stanice Červená Voda (Mährisch Rothwasser) a Štítý (Schildberg). Velitelům stanic rozkaz ukládal vypracovat seznam sloužícího mužstva a odeslat ho na opavské velitelství. Němečtí četníci měli odevzdat přísahu novému státu a čeští se odebrat k velitelství, které jim národnostně příslušelo – takže buď Praha, nebo Brno. Veškerá výzbroj a výstroj však měla zůstat na stanicích. Pro všechny četníky v plné zbroji platil zákaz překročit hranice svého německého rajonu do sousedního českého, poněvadž ty se okamžikem doručení výše zmíněného rozkazu stávaly hranicemi státními.¹¹⁶

Taková náhlá změna vyvolávaly mezi českým mužstvem pochopitelně zmatky a nejistotu, ze stanice v Mladkově (Wichstadt) přišlo hlášení velitele stanice strážmistr II. třídy Josefa Mrnka, který prosí o přesazení na jinou, českou stanici. Jeho podřízený místostrážmistr se mezitím totiž už přihlásil opavskému velení. ZČV v Praze ho ujistilo, že na své stanici může zůstat a ať ustoupí pouze před výhrůžkami násilí. Mrnka na stanici vydržel, až do příchodu čs. vojáku, o přeložení však nakonec stejně požádal, protože německé obyvatelstvo mu jeho pročeský postoj neodpustilo.¹¹⁷ Ačkoli se můžeme domnívat, že většina mužstva přísahu vládě Sudetenlandu složila, tak to byla nakonec jen ČST v Bartošovicích, jejíž dva četníci přešli dne 4. prosince blízkou pruskou hranici. Ostatní četníci žamberského okresu zůstali na svých místech a složili přísahu novou.¹¹⁸

---

¹¹⁵) BRAUNEDER, *Deutsch Österreich*, s. 51.

¹¹⁶) NA, f. ZČV, k. 285, bez signatury, rozkaz ZČV pro Sudetenland v Opavě všem nově podřízeným ČST ohledně složení přísahy a nové služební cesty ze dne 16. listopadu 1918.

¹¹⁷) Tamtéž, č.j. 21151/18, ČST v Mladkově ZČV v Praze ohledně podřízení se ZČV v Opavě ze dne 30. listopadu 1918.

¹¹⁸) Tamtéž, k. 286, č.j. ad1041/19, VČO v Náchodě ZČV v Praze ohledně mužstva, co nesložilo přísahu a uprchlo za hranice ze dne 17. ledna 1919.

2. DEZERCE ČETNICTVA

Jak už jsem zmínil výše, dostali na začátku prosince 1918 němečtí četníci rozkaz, aby se v případě hrozícího obsazení čs. armádou nerozpakovali a v plné výzbroji odjeli přes hranice do Lince, kde už o ně bude postaráno. Četník se tak nyní musel rozhodnout: buď zůstane na svém místě, ačkoli složil přísahu německo-rakouskému státu a bude čekat, jak se Československo zachová. Zprostí ho služby, přeloží do výslužby, ponechá mu penzi, nechá ho ještě sloužit, přeloží ho na jinou stanici? Nebo odejde za hranice: ztratí domov, své sociální zázemí – zde měli daleko těžší rozhodování starší, již ženatí četníci. Museli se rozhodnout, co bude s rodinou, manželkou a dětmi. Mnozí stále ještě mohli věřit, že i obsazení pohraničních oblastí bude jen dočasné a dříve nebo později se budou moci vrátit. Svou roli tu mohla sehrát i kolegialita, či davová psychóza, obzvláště v těch místech, odkud za hranice utíkali celé četnické stanice, celé okresy i s veliteli – v takové chvíli nebylo snadno se vzepřít a na stanici zůstat. Vedle mnoha národnostně vlašných četníků totiž existovali zanícení podporovatelé německé věci, pro které nebyla jiná cesta než z ČSR odejít a vzít s sebou co nejvíce ostatního mužstva.

2.1 Deutschböhmen, severní a severozápadní Čechy

V následující tabulce bych chtěl ukázat, které okresy byly dezercí četníků zasaženy nejvíce, kolik přesně odkud odešlo četnických velitelů (staničních a okresních) a kolik podřízeného mužstva (místostrážmistrů, závodčích, četníků na zkoušku i náhradních četníků). Pokusím se vyjádřit i počet zcela opuštěných četnických stanic, i když zde se bude jednat pouze o můj odhad na základě seznamů uprchlých četníků a dislokačních tabulek.

Tab. 1

VČO	OČV (počet ČST)	Počet ¹¹⁹		Počet odešlých ¹²⁰		Počet opuštěných ČST
		velitelů ČST ¹²¹	podřízených o mužstva	velitelů ČST	podřízeného mužstva ¹²²	

¹¹⁹) Tamtéž, dislokační tabulky jednotlivých VČO pro rok 1919.

¹²⁰) Tamtéž, k. 286, č.j. ad1041/19, hlášení jednotlivých VČO ZČV v Praze ohledně seznamů mužstva, které svévolně opustilo službu a odešlo za hranice.

Cheb	Cheb (14)	14 + 1	27	5 + 0	17	4
	Aš (4)	4 + 1	10	2 + 1	8	2
	Falknov (7)	7 + 1	19	2 + 1	4	0
	Loket (6)	6 + 1	14	1 + 0	4	1
	Kraslice (6)	6 + 1	13	4 + 1	7	3
Karlovy Vary	Karlovy Vary (9)	9 + 1	21	3 + 0	9	4
	Žlutice (8)	8 + 1	14	2 + 0	6	2
	Kadaň (6)	6 + 1	12	0 + 0	3	1
	Přísečnice (4)	4 + 1	7	2 + 1	6	3
	Jáchymov (4)	4 + 1	7	3 + 0	6	4
	Nejdek (6)	6 + 1	11	1 + 0	4	0
Mariánské Lázně	M. Lázně (9)	9 + 1	20	5 + 0	13	4
	Teplá (4)	4 + 1	7	0 + 0	5	1
	Planá (9)	9 + 1	15	3 + 0	4	2
	Tachov (9)	9 + 1	15	6 + 1	8	4
	Stříbro (16) ¹²³	16 + 1	30	1 + 0	2	1
	Horšův Týn (10) ¹²⁴	10 + 1	21	2 + 0	4	1
Chomutov	Chomutov (11)	11 + 1	25	5 + 0	13	5
	Podbořany (12)	12 + 1	21	0 + 0	4	0
	Žatec (8)	8 + 1	15	0 + 0	1	0
	Louny ¹²⁵					
Most ¹²⁶						
Teplice-	Teplice-Šanov (10)	10 + 1	26	1 + 0	2	1

¹²¹) Uvádím počet velitelů ČST (tj. strážmistrů I. a II. třídy) + vždy jeden okresní strážmistr jako okresní velitel

¹²²) Do tohoto počtu zahrnuji i náhradní četníky, kteří oficiálně sice četníky nebyli (jen k četnické službě dočasně přidělenými vojáky), ale četnickou službu vykonávali.

¹²³) Okres Stříbro spadal pod plzeňské oddělení, ZČV pro Deutschböhmen byl přidělen VČO v Mariánských Lázních. Ohledně zběhnutí viz NA, f. ZČV, k. 289, č.j. 6690/19, ČST v Touškově VČO v Plzni ohledně zběhnutí četníka ze dne 23. února 1919.

¹²⁴) Okres Horšovský (Horšův) Týn spadal pod VČO v Klatovech, ZČV pro Deutschböhmen byl přidělen VČO v M. Lázních.

¹²⁵) Nespádalo pod Deutschböhmen.

¹²⁶) Od VČO v Mostě se nedochoval žádný záznam o uprchlých četnicích. Na druhé straně 24. prosince z Mostu do Prahy putovala zpráva o novém zařazení mužstva, které se kompromitovalo nejen za války, ale i během krátké vlády Deutschböhmen. Srovnání s údaji dislokačních přehledů nám udělá zajímavý obrázek o mosteckém oddělení, odkud neodešlo žádné mužstvo. Tamtéž, k. 286, č.j. 22590/18, VČO v Mostě ZČV v Praze ohledně jmenování velitelů stanic a přesazení četníků německé národnosti v oddělení Most ze dne 24. prosince 1918.

Šanov	Ústí n. L. (11)	11 + 1	28	0 + 0	0	0
Litoměřice	Litoměřice¹²⁷ (12)	12 + 1	21	4 + 0	8	2
	Děčín (19)	19 + 1	40	1 + 0	8	1
	Roudnice ¹²⁸					
Česká Lípa	Č. Lípa (15)	15 + 1	28	0 + 0	6	0
	Šluknov (7)	7 + 1	12	0 + 0	1	0
	Rumburk (2)	2 + 1	5	0 + 0	0	0
	Varnsdorf (3)	3 + 1	9	0 + 0	2	0
	Něm. Jablonné (6)	6 + 1	11	0 + 0	3	0
	Dubá (8) ¹²⁹	8 + 1	12	0 + 0	0	0
Liberec	Liberec (14)	14 + 1	28	0 + 0	2	0
	Frýdlant (9)	9 + 1	18	1 + 0	2	0
	Jablonec n. N. (11)	11 + 1	26	1 + 0	1	0
Trutnov	Trutnov (15)	15 + 1	32	3 + 0	8	2
	Vrchlabí (8)	8 + 1	17	0 + 0	1	0
	Broumov (7)	7 + 1	13	0 + 0	1	0
	Jilemnice (2) ¹³⁰	2 + 0	3	0 + 0	1	0

Z tabulky lze celkem jasně vyčíst, že nejpostiženější oddělení byla na severozápadě Čech. V Chebu, Karlových Varech a Mariánských Lázních se četníci natolik ztotožnili s myšlenkou Německého Rakouska, že kvůli ní odešli i za hranice, v některých okresech se jednalo o skutečný exodus četnictva, které odcházelo v plné zbroji a nechávalo za sebou prázdné stanice. Také pouze v této oblasti ve větší míře odcházejí i velitelé stanic a dokonce i okresní strážmistři. V jeden den se tak obvykle ztratila velká část mužstva včetně velitelů a zbylí četníci i z jiných okresů a oddělení museli alespoň provizorně zajistit fungování státní správy. **V průběhu prosince a začátku ledna 1918/19 odešlo ze 332 systemizovaných míst tří zmíněných oddělení celkem 148 četníků – při poválečném podstavu to znamenalo jistě více jak 50% četnictva tohoto koutu republiky.** Mimo tato tři oddělení s chomutovským a

¹²⁷) Bez ČST Terezín, Třebenice a Třebívlice, na něž si ZČV pro Deutschböhmen nečinilo nárok.

¹²⁸) Nespadalo pod Deutschböhmen.

¹²⁹) Okres Dubá spadal pod VČO v Mladé Boleslavi, ZČV pro Deutschböhmen byl přidělen českolipskému VČO

¹³⁰) Z okresu Jilemnice si ZČV pro Deutschböhmen nárokovalo pouze stanice Dolní Rokytnice a Harrachov.

litoměřickým okresem se už nikde s tak masivními odchody nesetkáme – z teplické oblasti – samého centra četnictva v *Deutschböhmen* – odešlo osazenstvo jedné jediné stanice, z mosteckého oddělení s největší pravděpodobností nikdo. Oddělení Česká Lípa ztratilo tři četníky na zkoušky, kteří však byli přidělení frýdlantské ČST, další tři, kteří dobrovolně odešli do civilu a šest náhradních četníků, kteří jednoduše odešli domů. Náhradní četníci, pokud již opustili svou ČST, tak neprechali s ostatním mužstvem za hranice, ale celkem logicky odešli ke svým rodinám. ZČV je nakonec ani nezapočítalo do celkového součtu uprchlého četnického mužstva, protože to byli jen vojáci dočasně přidělení četnickému sboru. Od oddělení v Liberci, sídla zemské vlády, odešlo nepatrné množství četníků, stejně tak od trutnovského oddělení.

Jakkoli ale můžu bagatelizovat a tvrdit, že od většiny VČO se ztratilo jen zanedbatelné množství mužstva, tak v dané situaci byl odchod každého četníka nenahraditelnou ztrátou. ZČV se už takto potýkalo s velkým nedostatkem mužů a odchod každého dalšího, zkušeného, spolehlivého a schopného četníka do Horních Rakous představoval další zvýšení zátěže sloužícího mužstva. Ministerstvo vnitra si uvědomovalo vážnost situace, ze dne 6. ledna pochází výnos č. 2893/18: *„Uprchlé četnictvo – důstojníci i mužstvo – ztratili nárok na zpětné přijetí do služeb čsl. státu. Vzhledem k tomu však, že v mnohých případech bylo mužstvo svedeno k útěku nezaviněnou neznalostí celkových poměrů a špatným poučením jednotlivých důstojníků, může býti u mužstva učiněna výjimka, a sice jen u mužstva, které zná češtinu slovem a písmem a jest úplně schopno úřadování v české řeči. Žadatelé tito buďte přijímáni, pokud i ostatní okolnosti nejsou jich přijetí na závalu.“*¹³¹

Ministerstvo vnitra přiznává, že za mnohými útekami četníků mohli stát důstojníci, kteří je úmyslně špatně informovali a strhli k dezerci, nicméně i takto podvedení četníci ztratili nárok na shovívavost ohledně jejich neznalosti češtiny. Pokud ji neznali, už se zpátky k československému četnictvu dostat nemohli. Na uprázdněné pozice v četnickém sboru se přijímali noví uchazeči, v drtivé většině české národnosti. Zahájil se tím trend čechizace četnictva.

2.2 Böhmerwaldgau, Novobystřicko a severovýchodní Čechy

Tab. 2

---

¹³¹) NA, f. ZČV, k. 286, č.j 1128/19, GVČ v Praze ZČV v Praze ohledně výnosu MV ze dne 11. ledna 1919.

VČO	OČV (počet ČST)	Počet ¹³²		Počet odešlých ¹³³		Počet opuštěných ČST
		velitelů ČST ¹³⁴	podřízeného mužstva	velitelů ČST	podřízeného mužstva ¹³⁵	
Prachatice ¹³⁶	Prachatice (8)	8 + 1	17	0 + 0	1	0
	Sušice (6)	6 + 0	12	1 + 0	4	1
	Český Krumlov (11)	11 + 1	21	2 + 0	10	3
České Budějovice	<u>Kaplice (13)</u>	<u>13 + 1</u>	<u>24</u>	<u>8 + 1</u>	<u>14</u>	<u>8</u>
J. Hradec	J. Hradec (3) ¹³⁷	3 + 0	6	0 + 0	3	0
Náchod	Žamberk (7) ¹³⁸	7 + 0	12	1 + 0	1	1

Jestliže na četnických stanicích prachatického oddělení pplk. Degisher velký dojem nezanechal a odchod četníků nedosáhl velkých rozměrů, tak naopak četnictvo okresů Český Krumlov a Kaplice odcházelo ve velkém počtu – ohledně okresu Kaplice se vedle soupisu uprchlých četníků dochoval i seznam četníků, kteří zůstali – tři strážmistři, kteří však byli zproštěni dočasně služby, protože složili přísahu cizímu státu, jeden strážmistr (velitel ČST v Kaplici) ležel postřelený v nemocnici a jeden podřízený místostrážmistr konal službu.¹³⁹ Sečteme-li uprchlé četníky a ty, co zůstali, vyjde nám stav 28 četníků v celém okrese, i když systemizovaný byl 13 + 1 + 24, tedy 38. Chci tím ukázat, že ztráty jednotlivých okresů byly o to větší, čím větší podstav zde panoval – a okresy bez podstavů v podstatě neexistovaly. **Z Kaplicka tak odešlo 82% skutečného (efektivního) stavu.** Kritickou bezpečnostní situaci zde však vyřešil asistenční oddíl četnictva pražského ZČV, který společně s armádou tuto oblast

¹³²) Tamtéž, dislokační tabulky jednotlivých VČO pro rok 1919.

¹³³) Tamtéž, k. 286, č.j. ad1041/19, hlášení jednotlivých VČO ZČV v Praze ohledně seznamů mužstva, které svévolně opustilo službu a odešlo za hranice.

¹³⁴) Uvádím počet velitelů ČST (tj. strážmistrů I. a II. třídy) + vždy jeden okresní strážmistr jako okresní velitel

¹³⁵) Do tohoto počtu zahrnuji i náhradní četníky, kteří oficiálně sice četníky nebyli (jen k četnické službě dočasně přidělenými vojáky), ale četnickou službu vykonávali.

¹³⁶) U VČO v Prachaticích pracují pouze s těmi ČST, na které si německo-rakouský stát činil nárok – viz výše.

¹³⁷) Od VČO v J. Hradci měl pod správu německo-rakouského ZČV v Vídní přejít soudní okres Nová Bystřice.

¹³⁸) V rámci Německého Rakouska podřízené ZČV pro Sudetenland v Opavě.

¹³⁹) NA, f. ZČV, k. 286, č.j. ad1041/19, VČO v Č. Budějovicích ZČV v Praze ohledně uprchlého četnictva ze dne 30. ledna 1919.

obsazoval, všechny stanice dostaly nové osazenstvo, jen stanice Puchěř a Bučovice byly dočasně prázdné do příchodu posil.¹⁴⁰

2.3 Počty odešlých četníků a důvody dezerce

V rámci celých Čech tak podle seznamů VČO k 14. únoru odešlo z národnostně smíšených území a přešlo ve valné většině do služeb hornorakouského velitelství v Linci 258 četníků, z toho šest okresních strážmistrů, 28 strážmistrů I. a 52 strážmistrů II. třídy, 97 místostrážmistrů a 75 četníků na zkoušku.¹⁴¹ Co se týče náhradních četníků, ti nebyli do počtu nakonec uvedeni, protože se nejednalo o definitivní četníky, ale pouze o domobranecké vojáky dočasně přidělené k četnické službě, mimoto ne všichni překročili hranice. Podle hlášení generálního velitelství četnictva prezidiu MV ze dne 2. června 1919 odešlo od ZČV v Praze 6 okresních strážmistrů, 27 strážmistrů I. a 54 II. třídy, dále 102 místostrážmistrů a 149 četníků na zkoušku a 2 závodčí. Dohromady tedy 340 četníků.¹⁴²

Pokud nebudu brát v potaz rozmnožení četnictva, které bylo stále ještě na papíře, a počet uprchlých četníků porovnáám se systemizovaným stavem z konce října 1918, zjistím, že za hranice odešlo **více jak 10% aktivního mužstva**, z velké části sice mladí četníci na zkoušku, do kterých sbor ještě mnoho neinvestoval, ale také cenní strážmistři – velitelé stanic a okresů. Jedná se tak o relativně velké ztráty, uvážíme-li, že se koncentrovaly na několika místech, která pak zůstala bez místních četníků znalých poměrů a obyvatel. Opuštěné stanice se doplňovaly jak to jen šlo, od okolních stanic, okresů a oddělení, v nejhůře postižených oblastech přesto musel službu konat jen jeden četník. V okrese Kraslice zůstalo pět četníků místo předepsaných dvaceti, přičemž v samotném okresním městě bylo bez práce na 4.000 osob, podobná situace panovala v okrese Falknov, kde zůstalo 11 četníků místo předepsaných 27.

Poslední větší případ opuštění služby německým četnictvem se odehrál v noci z 11. na 12. dubna 1919. Hranice do pruského Slezska tehdy přešlo celé osazenstvo stanice Honšperk (Johannesberg – dnes Janov nad Nisou, VČO v Liberci), velitel

---

¹⁴⁰) Tamtéž, k. 285, č.j. 21174/18, VČO v Č. Budějovicích ZČV v Praze ohledně rozdělení soustředěného mužstva na ČST kaplického okresu ze dne 10. prosince 1918.

¹⁴¹) Tamtéž, k. 286, č.j. 1128/19, počty uprchlé četnictvo ze zněmčených území.

¹⁴²) Tamtéž, f. GVČ, k. 46, č.j. 1528/19, koncept hlášení GVČ v Praze prezidiu MV ohledně počtů četníků uprchlých od jednotlivých ZČV ze dne 2. června 1919. Nesouhlas s výše uvedenými údaji hlavně v počtu četníků na zkoušku může být způsoben rozdílným způsobem počítání, jestli na GVČ započítali i četníky na zkoušky, kteří po převratu vzdělili z teoretického kurzu a byli z řad četnictva propuštěni.

stanice vrchní strážmistr II. třídy, jeden strážmistr a jeden četník na zkoušku. Iniciátorem tohoto rozhodnutí byl patrně vrchní strážmistr Karl Micke z Vrchlabí, který v Janově trávil dovolenou a v dubnu také vystoupil ze služeb čs. státu. Důvody se snaží objasnit zpráva velitele oddělení. Žádný z četníků neuměl česky a dostali lhůtu k naučení se úředního jazyka. Z obavy, že se jim to nepodaří a budou ze služby propuštěni a že v tu dobu již v Rakousku neseženou volná místa (podle Micka byla poslední ještě ve Štýrsku), rozhodli se raději na nic nečekat. Mimoto Micke tvrdil, že v Rakousku četníky lépe platí.¹⁴³

Tímto případem se dostáváme k otázce důvodů zběhnutí. Proč relativně tolik německých četníků volilo odchod (často od rodin, z domova a prostředí jim důvěrně známého), zatímco mnoho jiných mužů německé národnosti v četnictvu zůstávalo. V první řadě byla namísto obava z postihů, až bude čs. státní autorita v pohraničních oblastech obnovena. Zemské velitelství v Praze podplukovníka Stingla zprostito služby, stejně jako další důstojníky a přísně zakázalo poslouchat jejich rozkazy.¹⁴⁴ A i kdyby se mužstvo „neznalé a zlákané“ chtělo vrátit zpět do služeb ČSR, byl tu zásadní problém neznalosti úředního jazyka. Jak už víme z kapitoly výše, čeština se zavedla s okamžitou platností jako úřední jazyk a státní instituce vedené českými úředníky ji také nekompromisně vyžadovaly. Dne 29. ledna 1919 nakonec vydalo ministerstvo vnitra nařízení ohledně vyplácení požitků a gáže četníkům neznalým češtiny. Jejich plat byl upraven podle nejvyšší hodnostní třídy získané ještě před říjnem 1918, tzn. že jejich služební a platový postup byl pozastaven do té doby, než složí zkoušku z češtiny.¹⁴⁵ Ještě 16. listopadu 1918 ZČV rozkázalo pod č.j. 19306/18, aby se četníci přihlásili ke své národnosti.

Německým četníkům tak muselo být jasné, že možnost úřadování německy je pouze dočasná a že se budou muset v krátkém čase naučit česky, chtějí-li zůstat na svých místech. Není divu, že se pplk. Stinglovi a mjr. Stechovi podařilo nejisté mužstvo získat, ať už poplašnými zprávami, nebo vyšším vyživovacím příspěvkem.¹⁴⁶ Zároveň

---

¹⁴³) Tamtéž, č.j. 11398/19, Samovolné vzdání se mužstva ze stanice v Honšperku do cizozemská; *Austritterklärungen* jednotlivých četníků.

¹⁴⁴) NA, f. GVČ, k. 1, č.j. 2190res., Stingl, Julius, podpl., Nekarda, Alois, rytm. zbavení služby. Srv. Tamtéž, karton 46, č.j. 301, rozkaz o podřízení se veškerého četnictva v Čechách pražskému velitelství.

¹⁴⁵) NA, f. ZČV Praha, k. 87, č.j. 93dův./19, Výnos MV: Gážisté neznalí češtiny, požitky.

¹⁴⁶) NA, f. GVČ, k. 46, č.j.230/18, hlášení VČO v České Lípě: „*Alle Postenkommandanten stand die Existenzfrage näher wie die Nationalitätenfrage; da sie jedoch in dieser Hinsicht bis nun vollständig im Unklaren gelassen worden sind und seitens verschiedener Personen die Nachricht kolportiert wird, dass der Narodny vybor innerhalb Jahresfrist ohne Rücksicht auf die Dienstjahre und ohne Angabe weiterer Gründe Beamte und Angestellte nichtcechischer Nationalität entlassen werde ohne dass dieselben dann*

nesmíme zapomínat na přísnou subordinaci četnictva. Ve chvíli, kdy se okresní strážmistr nebo velitel stanice rozhodl pro odchod, bylo pravděpodobné, že ho bude mužstvo následovat; ne proto, že by muselo, ale proto, že samo nevědělo co dělat a ve svého velitele obvykle mělo důvěru a respekt. Podřízení četníci byli navíc častěji překládáni, ještě neměli rodinu a zázemí a nebyli vázáni tolik jako jejich nadřízení, kteří už měli co ztratit.¹⁴⁷ Svou roli nepochybně sehrál i pocit příslušnosti k německému národu. A pokud byl četník prodchnut takovýmto pocitem národní hrdosti, tak mu muselo být proti mysli, aby najednou poslouchal rozkazy českých důstojníků, aby se dostal do pozice menšiny.

3. NĚMECKOJAZYČNÍ ČETNÍCI, KTERÍ ZŮSTALI

Jak už jsem naznačil v předešlých odstavcích, všichni němečtí četníci se k Československu neobrátili zády. Jestliže mnoho četníků německé národnosti odešlo, tak nemálo jich po čase prosilo zemské četnické velitelství o návrat zpět. Z jejich žádostí se dozvídáme více o důvodech, které vedly četníky k samovolnému opuštění služby a útěku za hranice. Pokud můžeme věřit těmto důvodům (přeci jen mohly být upravené, aby žadatelé vypadali jako nevinní chudáci, které strhli zlí a proradní důstojníci), tak se všichni žadatelé vymlouvají na mylné informace, ať už od představených důstojníků zemského četnického velitelství pro *Deutschböhmen*, nebo od svých kolegů. Podle nich měli být všichni němečtí četníci československou vládou propuštěni bez nároku na penzi. Pouze tyto důvody – starost o rodinu (jeden z četníků měl manželku a pět nezaopatřených dětí), kdy muž byl jediným živitelem domácnosti, dohnaly četníky k opuštění služby. A byla to opět rodina, která je přiměla v srpnu a září 1919 zažádat o povolení k návratu do Čech. Dne 3. září totiž vídeňské ústřední ředitelství četnictvu oznámilo, že rozhodnutím čs. vlády se prezidentská amnestie vztahuje i na četníky, kteří po říjnovém převratu uprchli z Československa a vstoupili do služeb německo-rakouského četnictva. Na zemské četnické velitelství došlo několik žádostí. Jejich prošetřování však probíhalo zdlouhavě. Zemské četnické velitelství

---

irgendeinen Anspruch erheben können, war die Stimmung für den Anschluss an Deutschösterreich eine nahezu allgemeine.“

¹⁴⁷) Povolení oženit se bylo četníkům udělováno až po odsloužení několika let a hlavně povolenek bylo omezené množství – tolik kolik bylo četnických stanic a okresních velitelství. Čili ženit se mohli jen velitelé, pouze když nechtěli, byla povolení vydávána i podřízenému mužstvu, pokud splnilo další podmínky stanovené vnitřními předpisy.

zjišťovalo chování žadatele před útekem, zda se nijak aktivně nezapojil do akcí namířených proti československému státu a byl alespoň trochu znalý češtiny.¹⁴⁸

Uprchlých četníků se 26. ledna 1920 zastal i Rudolf Lodgman von Auen, bývalý zemský hejtman provincie *Deutschböhmen*, budoucí poslanec československého Národního shromáždění. Svým dopisem se obrátil na ministra národní obrany Václava Klofáče (četnictvo však v té době již bylo podřízeno ministerstvu vnitra):

„In der Zeit, als die tschechoslowakische Republik unter Berufung auf ein angebliches Mandat der Entente die deutschen Sudetengebiete militärisch besetzte, sahen sich viele deutsche Gendarmen teils infolge der Verfolgungen, denen sie deshalb ausgesetzt waren, weil sie im Vertrauen auf das allen Völkern verkündete Selbstbestimmungsrecht zu jenen Staate gehalten haben, welchem sich die betreffenden Gebiete durch den Ausspruch ihrer Vertreter angeschlossen hatten, teils infolge ihrer Entlassung gezwungen, ihre Heimat zu verlassen und nach Deutschösterreich zu flüchten. Viele von ihnen konnten jedoch von der deutschösterreichischen Regierung nicht übernommen werden und befinden sich daher seit dieser Zeit in der drückensten Not. Als das tschechoslowakische Ministerium für nationale Verteidigung am 29. August 1919 unter Z: 769/6 über Einschreiten des deutschösterreichischen Staatsamtes für Inneres dem deutschösterreichischen Vertreter in Prag eröffnete, dass der bekannte Amnestieerlass des Präsidenten Masaryk auch auf die aus den deutschen Sudetengebieten geflüchteten, in der tschechoslowakischen Republik heimatständigen Gendarmeriepersonen Anwendung finde, haben die meisten vertriebenen Gendarmen vorschriftsmäßig ihre Gesuche um Rückübernahme in den tschechoslowakischen Staatsdienst bis zu dem auf den 15. September 1919 festgelegten Endtermine eingebracht.

*Trotzdem seit diesem Tage bereits mehr als ein Vierteljahr verflossen ist, haben die meisten der Gesuchsteller noch keine Erledigung auf ihre Eingaben erhalten und befinden sich zum größten Teile in drückenster Not. (...)*¹⁴⁹

Bohužel se mi nepodařilo zjistit, kolik přesně četníků podalo žádost o přijetí zpět k čs. četnictvu, ve fondu ZČV jsem našel pouhé čtyři – tři s příznivým a jednu

---

¹⁴⁸) Tamtéž, f. ZČV, k. 294 a 295, žádosti uprchlých četníků o znovupřijetí do služby ZČV v Praze pod č.j. 20130/19 z 9. září 1919; 20095/19 z 7. září 1919; 20869/19 z 25. září 1919; 20868/19 z 25. září 1919; 21953/19 z 19. srpna 1919.

¹⁴⁹) Tamtéž, k. 286, opis, Rudolf Lodgman von Auen ministru národní obrany Václavu Klofáčovi ze dne 26. ledna 1920.

s negativním posudkem, za jednoho petenta se přimlouvala i jeho matka – vdova.¹⁵⁰ Přesto si troufám odhadnout, že počty takto přijatých četníků byly malé, ne-li mizivé a zemské velitelství mělo pramalou chuť uprchlé četníky po tak dlouhé době přijímat zpět, čehož je ostatně důkazem i urgencye Lodgmana von Auen.

Ne všichni četníci německé národnosti se nechali strhnout výhrůžkami a pomluvami německých důstojníků. Jestliže mnoho četníků odešlo, aby zajistilo existenci svoji a své rodiny, stejně tak nemálo četníků ze strachu o svou rodinu odmítlo odejít.¹⁵¹ Dne 9. října 1919 se rozkazem zemského četnického velitele měly vypracovat výkazy četníků zařazených na jednotlivých stanicích podle národností. Za rozhodné datum se určil 15. říjen.¹⁵² K tomuto dni tak můžu s určitostí vypracovat přehled četníků německé národnosti, kteří zůstali v Čechách nebo kteří se během roku 1919 vrátili a byli přijati zpátky. Zároveň však nutno vzít v úvahu, že v průběhu roku docházelo k odchodům do výslužby a superarbitracím, které nutně zasáhly i německou část četnictva, a to nejspíše ve zvýšené míře, jak se ještě později zmíním.

V říjnu 1919 na 104 okresních četnických velitelstvích sloužilo ještě 35 okresních inspektorů německé národnosti, tedy plná třetina četnických výkonných důstojníků. Nelze tak tvrdit, že by němečtí četníci byli československou vládou perzekvováni, Němci nejenom že zůstali v četnickém sboru, ale dosáhli, resp. udrželi si i významné postavení. Nejvíce německých okresních velitelů sloužilo v německých regionech, okresy s českou většinou byly už za Rakouska-Uherska obsazeny českými veliteli. V oddělení Česká Lípa z pěti okresních inspektorů bylo pět německé národnosti u oddělení Liberec tři ze tří. U oddělení Karlovy Vary se z šesti okresních velitelů čtyři hlásili k německému a u oddělení Cheb z pěti čtyři – tzn. že **četnická správa místa uvolněná dezercí četnických okresních strážmistrů německé národnosti opět obsadila německými četníky**. Důvodem byl jednak nedostatek českého vyškoleného mužstva, jednak i ten fakt, že německé obyvatelstvo špatně snášelo přítomnost českého důstojníka a českých četníků vůbec. Zemské četnické velitelství si uvědomovalo

---

¹⁵⁰) Tamtéž, k. 295, č.j. 21512/19, Maria Walter ZČV v Praze ohledně jejího syna a přijetí k četnictvu ze dne 10. října 1919.

¹⁵¹) Tamtéž, k. 287, č.j. ad 3446/19, protokol sepsaný s pěšákem Josefem Nedvědem u časlavské posádky ohledně chování neznámého četníka ze Smržovky ze dne 28. února 1919.

¹⁵²) Tamtéž, k. 296, č.j. 21318/19, rozkaz ZČV v Praze jednotlivým VČO ohledně zpracování výkazů četníků dle národností ze dne 9. října 1919.

potřebnost četníků německé národnosti v pohraničí: obyvatelé k nim měli důvěru, což se v čase poválečných nacionalistických vášní ukázalo jako nadměru důležité.¹⁵³

Počet německého mužstva ve stavech jednotlivých četnických oddělení ukázu v následující tabulce:

Tab. 3¹⁵⁴

Číslo oddělení	Sídlo velitelství	Systemizovaný počet mužstva	Skutečný počet mužstva	Počet německých četníků
		k 15. 10. 1919		
1	Praha	166	173	2 (= 1%)
2	Litoměřice	136	150	63 (= 42%)
3	Č. Budějovice	118	118	18 (= 15%)
4	Jičín	152	145	2 (= 1%)
5	Plzeň	128	160	23 (= 14%)
6	Čáslav	100	96	1 (= 1%)
7	Cheb	129	130	75 (= 58%)
8	Liberec	110	127	81 (= 64%)
9	Kladno	179	198	0
10	Karlovy Vary	117	138	82 (= 59%)
11	Teplice-Šanov	80	91	62 (= 68%)
12	Chrudim	120	99	2 (= 2%)
13	Benešov	139	131	0
14	Písek	122	139	1 (= 1%)
15	Česká Lípa	101	133	77 (= 58%)
16	Klatovy	153	168	29 (= 17%)
17	Příbram	121	121	1 (= 1%)
18	Trutnov	122	129	59 (= 46%)
19	Hradec Králové	114	101	13 (= 13%)
20	Praha	155	177	4 (= 2%)
21	Tábor	123	116	3 (= 3%)

¹⁵³) Tamtéž, k. 283, č.j. 18928/18, VČO v Chomutově ZČV v Praze ohledně napadení četníka ze dne 6. listopadu 1918. Místostrážmistr Zeman byl během potlačování nepokojů v Chomutově napaden německým obyvatelstvem, zmlácen a nadáváno mu *Sauböhm*. Po uzdravení prosí o přeložení do českého území.

¹⁵⁴) Tamtéž, k. 296, č.j. ad 21318/19, výkazy jednotlivých VČO ohledně národnostního složení mužstva dle stanic k 15. říjnu 1919.

22	Prachatice	129	141	40 (= 28%)
23	Chomutov	120	162	71 (= 44%)
24	Mladá Boleslav	120	105	15 (= 14%)
25	Mar. Lázně	92	128	62 (= 48%)
26	Náchod	113	98	14 (= 14%)
27	Vysoké Mýto	109	100	15 (= 15%)
28	Jindř. Hradec	92	79	7 (= 9%)
29	Most	150	244	52 (= 21%)
			3897	874 (= 22%)

Z tohoto přehledu můžu učinit dva závěry. Za prvé, v říjnu roku 1919 už nepanoval nedostatek mužstva (pouze u některých ryze českých a venkovských oddělení) jako na přelomu roků 1918 a 1919, o tomto tématu se však rozepíšu dále; za druhé, četnická oddělení v německých regionech doznala příliv českého četnictva. Jestliže se za Rakouska dodržovala zásada českých zřízenců v českých krajích a německých v oblastech německých, tak po odchodu německých četníků za hranice musela být nutně jejich místa obsazena Čechy, protože Němci do řad četnictva přicházeli v mizivém počtu. Ne, že by je četnická správa nechtěla přijímat, spíše se sami nehlásili, jednak se s novým státem neztotožnili, jednak mnozí neuměli novou úřední řeč, která byla ke vstupu do sboru nutnou podmínkou.¹⁵⁵ Od listopadu 1918 do poloviny roku 1920 přijalo ZČV v Praze pouze 53 četníků německé národnosti.¹⁵⁶

Podíl německých četníků na celkovém stavu četnictva tedy musel klesnout, přesto se i tak držel na vysokém procentu – a to hlavně v místech, kde vzniklo separatistické zemské četnické velitelství a kde mu mužstvo hromadně skládalo přísahu. V teplickém oddělení, samotném centru četnictva *Deutschböhmen*, zůstalo 68 % mužstva německé národnosti. Kolem poloviny mužstva německé národnosti vykazovaly i Cheb, Karlovy Vary a Mariánské Lázně, odkud němečtí četníci nejvíce odcházeli; dále

¹⁵⁵) Neznalost československého úředního jazyka mohla být četnickému aspirantovi prominuta, ale musel se do dvou let naučit česky. Je však sporné, zda toto mohli němečtí mladí muži vědět. „Na podané žádosti buďte přijímáni dle stávajících předpisů aspiranti bez rozdílu národnosti, v první řadě však kvalifikovaní aspiranti jazyka úředního znají, v druhé řadě pak takoví, kteří úřední jazyk neovládajíce, se zaváží, že si znalost české řeči během doby, která bude později stanovena, přisvojí. Pro aspiranty neznající dostatečně úřední řeč, může býti dle potřeby zřízen u jednotlivých doplňovacích oddělení kurs i s částečně jiným vyučovacím jazykem, musí se však co nejintenzivněji učit česťině a jest tomuto předmětu ve škole nejméně dvě hodiny denně věnovati.“ Tamtéž, k. 970, č.j. 12071/19, MV ZČV v Praze ohledně přijímání a povyšování jinojazyčného četnictva ze dne 13. července 1919.

¹⁵⁶) Tamtéž, f. MV – SR, k. 459, č.j. 54815/20, ZČV v Praze MV ohledně stížnosti deníku *Bohemia* na utlačování německých četníků ze dne 7. září 1920.

Chomutov, Litoměřice, Česká Lípa, Liberec a Trutnov – na konci roku 1919 tak stále existovala místa, kde státní správu a autoritu Československé republiky zosobňovali Němci. To, že se daný stav neobešel bez protestů ze strany českých „vlastenců“, nás nepřekvapí.

Vyhlášení samostatnosti pohraničních regionů s převahou německého obyvatelstva, jasné odmítnutí pražské vlády a nakonec dezerce četnického mužstva za hranice představovaly hluboký otřes důvěrou v mužstvo německé národnosti. Četnická správa, jak se zdá, si důvody odchodu četníků uvědomovala a snažila se je pochopit, nicméně německé četnictvo bylo opakovaně a z různých míst obviňováno z lhostejnosti, pasivity nebo dokonce napomáhání *státu nepřátelským žvlům*. Prubířskými kameny se měly stát volby do rakouského Národního shromáždění konané v únoru a hlavně pak den, kdy se Národní shromáždění poprvé ve Vídni sešlo – 4. březen 1919.

3.1 Události března 1919 a jejich důsledky

V únoru 1919 se v okrese Horšovský Týn objevily letáky vyzývající německé obyvatelstvo, aby se nedalo zlákat českými sliby a hlasovalo pro svobodu *Deutschböhmen*. Největší agitátoři se sice ocitli ve vězení okresního soudu v Poběžovicích (Ronšperku), ale všechny letáky se četnictvu nepodařilo zabavit. Jak konstatuje sám velitel tamní četnické stanice, „*jest důvodné podezření, že německé četnické mužstvo se jeví nebo jevíti bude k takovýmto proti celistvosti československé republiky směřujícím rejďům lhostejným*“.¹⁵⁷ Zemské četnické velitelství nespolehlivé velitele vzájemně popřesazovalo a každé stanici přidělilo jednoho či více četníků na zkoušku české národnosti.

Krátce před otevřením Národního shromáždění ve Vídni se ve větších německých městech objevují letáky a plakáty s výzvou k bojkotu kolkování bankovek a ke generální stávce a protestu proti znemožnění účasti ve volbách do rakouského parlamentu. Proti vládě a konkrétně ministru financí Aloisi Rašínovi vystupují i německé noviny, píše se o českém imperialismu. Dne 2. března zastavily úřady vydávání deníku *Bohemia*, největšího německojazyčného listu v českých zemích. Znovu začne vycházet až po čtyřech měsících. Na den 4. března svolala německá sociální demokracie demonstrace do všech větších měst bývalé provincie *Deutschböhmen*, a

---

¹⁵⁷) Tamtéž, f. ZČV, k. 290, bez signatury, opis hlášení prezidia zemské politické správy zemskému politickému správci ohledně agitace pro *Deutschböhmen* ze dne 25. února 1919.

protože ten den bylo úterý, znamenala shromáždění lidu zároveň generální stávkou.¹⁵⁸ Nepokoje panovaly i za hranicemi Čech, na 3. března svolaly dělnické rady generální stávky do Berlína a Drážďan, v Bavorsku umožnilo zavraždění ministerského předsedy Kurta Eisnera založení republiky rad. Hrozilo se, že se nepokoje přelijí nejen do Německého Rakouska, ale i do Čech – generální stávka se mohla stát příležitostí k ozbrojenému povstání proti československé moci. Plukovník Slezáček, vojenský inspektor pro západní Čechy, proto nechal na veřejných místech vylepit plakáty vyzývající k neúčasti demonstracích i stávce. Eventuální narušení pokoje se mělo treatat bezohlednou přísností (*rücksichtslose Strenge*).¹⁵⁹ Nepokoje, které propukly, si pak v celkovém součtu vyžádaly 54 německých obětí a dvě české.¹⁶⁰

Zemské četnické velitelství zaslalo přímo velitelům oddělení i okresů varování, že 3. a 4. března dojde v německých oblastech k projevům sociálně demokratických vůdců a velkým demonstracím.¹⁶¹ V Chebu se střílelo již 3. března, vojenská hlídka zatkla německého mladíka, který strhával plakáty s výzvou plk. Slezáčka. Při následné manifestaci za jeho propuštění vystřelili vojáci ostrou salvu – na zemi zůstali ležet dva mrtví a čtyři zranění.¹⁶² Taktéž v Karlových Varech zazněly výstřely 3. března. Hlídka vojenské policie, která konala pravidelnou obchůzkovou službu ve městě, zatkla vylepovače plakátů a několik studentů. V následné potyčce, jak se ostatní demonstrující pokoušeli osvobodit zatčené, vojáci vypálili několik salv, které zabily dva lidi a několik jich zranily. Místní četnictvo – okresní velitel a pětičlenná stanice – bylo kromě jednoho pohotovostního četníka mimo službu! Nepokoje navzdory výslovnému upozornění ZČV asi nepředpokládali, takže klid ve městě obnovovala armáda.¹⁶³ Ve Falknově se mělo shromáždit kolem 7000 lidí, vyslechli řeč místního socialistického vůdce a rozešli se za asistence četnictva, zde klid porušen nebyl.

K největšímu incidentu došlo 4. března v Kadani. Do rukou velitele tamější posádky nadporučíka Rudolfa Třešňáka docházely už před 4. březnem varovné signály. V určený den tak nechal umístit kulomet do prvního patra poštovní budovy, aby zajistil

---

¹⁵⁸) Karl BRAUN, *Der 4. März 1919 – Zur Herausbildung sudetendeutscher Identität*, in: Bohemia 37, 1996, s. 364.

¹⁵⁹) BRAUN, *Der 4. März 1919*, s. 365.

¹⁶⁰) KLIMEK, *Velké dějiny XIII.*, s. 82.

¹⁶¹) NA, f. ZČV, k. 81, č.j. 198dív./19, poučení ZČV v Praze vybraným VČO a OČV ze dne 2. března.

¹⁶²) Andrea WOLF, *Das Egerland in der Tschechoslowakei. Politik und kollektive Erinnerung in einer ehemaligen Reichspfandschaft*, in: Bohemia 41, 2000, s. 40.

¹⁶³) NA, f. ZČV, k. 289, č.j. 7662/19, OČV v Karlových Varech ZČV v Praze ohledně nepokojů ve městě z 4. března 1919.

kadaňské náměstí. Posléze přibyl ještě druhý v hotelu *Austria*. Mezitím se na střelnici konala schůze německé sociální demokracie. Tehdy na městské věži vlály ještě dva prapory – český a německý. Po ukončení schůze kolem půl šesté ale nastala přetahovaná o vlajky. Chvíli vlála pouze rudá, chvíli pouze československá, což v lidech vracejících se ze schůze vyvolávalo velké rozhořčení, stejný odpor se zvedl, když byla německá vlajka znovu vyvěšena, jenomže níže než československá. Potyčka u vrat radnice mezi německými radikály a vojenskou hlídkou nabírala na síle, její líčení se však liší. Vojáci tvrdili, že po nich bylo vystřeleno a jen se bránili. Tato střelba nicméně na náměstí rozpoutala peklo. Vojín obsluhující kulomet na poště vypálil několik dávek, patrně do dlažby, ale odražené kulky zabíjely. Kulometčík tvrdil, že po něm bylo střeleno.

Velitel nadporučík Třešňák stál v tu chvíli za jedním kordonem v blízkosti náměstí a na chod událostí měl pramalý vliv. Ač se snažil střelbě vyhnout, a když už k ní došlo, tak ji hned zastavit.

Ze strany čs. vojáků jistě selhala kázeň a velení. Vojáci nedostali přesné rozkazy, nebyli na situaci připraveni a neměli ani spojení s velitelem. V osudnou chvíli tak postupovali na vlastní pěst. Vývoj události však nepochybně podcenila i německá strana, radnice a v neposlední řadě i státní úřady.¹⁶⁴

Tragický výsledek německé demonstrace (25 mrtvých a desítky zraněných) částečně zapříčinila trestuhodná pasivita okresního hejtmanství a místního četnictva. Obě instituce sestávaly z německých úředníků a zřízců, pochybení správce okresního hejtmanství místodržitelského tajemníka Karla Worsche vyšetřoval místodržitel Karel Haissinger a ve své zprávě se nelichotivě vyjádřil i o četnictvu. Nejenom že si nevyžádalo vůbec žádné posily, ale zastupující okresní velitel nejevil žádný zájem, aby do města soustředil četníky ze svého okresu. Během protestů se ve městě objevil pouze strážmistr Haberzettel v civilním oděvu, a to dokonce v protestním průvodu.¹⁶⁵ Zdánlivě nepochopitelnému postoji kadaňských četníků lze porozumět, když si uvědomíme dvojitou podřízenost četnictva, pro které byla služebním úřadem vydávajícím rozkazy ohledně bezpečnostní činnosti okresní politická správa – tedy kadaňské hejtmanství. V okamžiku, kdy selhal tajemník Worsch a četnictvu vydal rozkaz zdržovat se na stanici a tu neopustit, dokud telefonicky nedostanou další příkazy, muselo zákonitě selhat i četnictvo. Okresní četnický velitel inspektor Beckert dlel v tu dobu na zdravotní

¹⁶⁴) Kateřina MERTOŮVÁ, *4. březen v Kadani*, in: *Minulostí západočeského kraje XXVIII*, 1992, s. 221 – 229. Srv. Zdeněk VALIŠ, *4. březen v Kadani*, in: *Památky, příroda, život*, 2, 1991, s. 49 – 56.

¹⁶⁵) NA, f. ZČV, k. 290, opis č.j. 8257pres./19, zpráva OSP v Karlových Varech o chování OSP v Kadani z 12. března 1919.

dovolené a jeho zástupce Knöchel uposlechl hejtmanova příkazu – jednak aby četníci nezasahovali, jednak aby podali podrobnou zprávu o průběhu demonstrace a pronesených projevech. Úkol vrchní strážmistr Knöchel šalamounsky vyřešil tak, že do města poslal jednoho svého podřízeného v civilu. Když četníci na stanici zaslechli střelbu, odebrali se na své riziko k náměstí, kde našli mrtvé a zraněné – začali se tak starat o jejich převoz do nemocnice a do márnice. Ještě tentýž den velitel stanice vypátral a zatknul původce celého incidentu kapelníka Franze Webera, jenž z věže sundal čs. prapor a vyvěsil pouze vlajku s velkoněmeckými barvami.¹⁶⁶

Toto vysvětlení údajné netečnosti četnictva německé národnosti však poznali pouze nadřízení na zemském a generálním velitelství a jejich vojenské a civilní protějšky. Veliteli vojenské asistence, na jehož hlavě celý zásah ležel a který nedostatek součinnosti četnictva mohl chápat jako nůž do zad, místním představitelům a samotným vojákům ale nikdo nic nevysvětloval. Není divu, že pověst četnictva se tak nevylepšila.

Město Hostinné (oddělení Trutnov) se 4. března stalo dalším tragickým jevištěm. Průběh velmi podobný kadaňskému vyústil také v přetahování s vojenskou asistencí, kdy vystrašení vojáci začali střílet do davu. Dvě osoby zemřely, tři byly zraněny. A četnictvo se znovu obvinilo z pasivity. Jeho včasné a energické zakročení mohlo uklidnit rozbouřený lid, který by byl na známé četníky reagoval lépe než na kulometry čs. vojáků. Chování německých četníků i zde vyšetřoval velitel oddělení, i zde se určitá vina kladla okresnímu hejtmanství, z jehož popudu museli četníci konat asistenční službu během kolkování bankovek, proto se měli opozdit. Nakonec celá záležitost vyústila v přeložení do výslužby velitele místní stanice.¹⁶⁷

Tím, že uvádím tyto dva nešťastné incidenty, chci dokázat, že ne vždy bylo německé četnictvo viněno zcela oprávněně. Častěji než o zlý úmysl se jednalo o souhrn okolností, stáří a splynutí četníka s prostředím, což mu v konečném výsledku mohlo svazovat ruce. Případ v Hostinném měl však posloužit jako exemplární. Velitel stanice za porušení služební instrukce skončil před superarbitrační komisí a jeho zástupce byl přeložen na jinou stanici.¹⁶⁸ Superarbitrace neboli zproštění činné služby se tak stala vhodnou pomůckou, jak se zbavit nespolehlivých četníků. Velitel stanice ve Všerubech

¹⁶⁶) Tamtéž, č.j. 10596/19, ZČV v Praze GVČ v Praze ohledně údajné pasivity kadaňského četnictva a účasti str. Habertzetta na demonstraci ze dne 3. dubna 1919. Srv. Tamtéž, f. GVČ, k. 47, ad č.j. 1065/19, ZČV v Praze GVČ v Praze ohledně chování se kadaňského četnictva 4. března 1919 ze dne 3. dubna 1919.

¹⁶⁷) Tamtéž, f. ZČV, k. 291, č.j. 10536, VČO v Trutnově ZČV v Praze ohledně chování četnictva v Hostinném z 22. března 1919.

¹⁶⁸) Tamtéž, f. GVČ, k. 47, č.j. 1256/19, ZČV v Praze GVČ v Praze ohledně chování se četnictva v Hostinném ze dne 6. května 1919.

měl oba syny u rakouského četnictva, sám se měl projevovat také jako německý nacionalista, a tak zemské četnické velitelství nařídilo, aby byl „*k vojensko-lékařské prohlídce do nemocnice v Plzni ihned odeslán a této sděleno, že vzhledem na služební léta zájem služby vyžaduje jeho dání do výslužby*“.¹⁶⁹ S tímto vědomím se musíme dívat i na tabulku dokumentující počty pensionovaných četníků podle národnosti za roky 1919 a 1920:

Tab. 4¹⁷⁰

Země	Pensionování				Důvod přeložení do výslužby			
	Češi	Němci	Poláci	Celkem	Neschopnost k četn. službě dle nátl. sup. komise	Choromyslnost	Uplynutí služebního závazku u rekativovaných	Na vlastní žádost
Čechy	59	46	-	105	104	1	-	-
Morava	56	52	-	108	101	-	3	4
Slezsko	6	23	2	31	31	-	-	-
Celkem	121	121	2	244	236	1	3	4

Počet 46 četníků ze 105 znamená, že 44% pensionovaných (superarbitrovaných) mužů bylo německé národnosti, v Čechách ale tolik německých četníků procentuálně rozhodně nebylo, podle tabulky č. 3 měli němečtí četníci na podzim roku 1919 zastoupení 22% mužstva. Lze říct, že německé mužstvo bylo jednou tak postiženější superarbitrací než české, navíc ve 104 ze 105 případů záleželo pouze a jen na posouzení komise, zda je dotyčný stále ještě schopný služby, nebo ne. V celkových číslech podíl

¹⁶⁹) Tamtéž, f. ZČV, k. 291, č.j. 7577/19, ZČV v Praze VČO v Klatovech ohledně odstranění nespolehlivého četníka ze dne 17. března 1919.

¹⁷⁰) <http://www.psp.cz/eknih/1920ns/ps/tisky/index13.htm>, odpověď ministra vnitra Černého na interpelaci Schälzkyho a dra Luschky o neoprávněném pensionování německých četnických strážmistrů ze dne 21. prosince 1920.

pensionovaného českého a německého mužstva činí 1:1. **Četnictvo se postupně, ale jistě čechizovalo.**

Březnové události také opětovně prokázaly, že nelze tisícíhlavému davu čelit se třemi až čtyřmi četníky. Na druhé straně však nechci říct, že se všichni němečtí četníci chovali zcela nevinně. Nejobektivnější, protože nejblíže samotnému výkonu služby, byla hlášení okresních hejtmanství a nadřízených velitelství, která se vyjadřovala k rozkazu č. 7577 ze dne 7. března 1919. Zemské četnické velitelství jím zjišťovalo chování německého četnictva během právě proběhlých nepokojů. Rozkaz se týkal oddělení 2, 3, 5, 7, 8, 10, 11, 15, 16, 18, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28 a 29. Hlášení z oddělení 11 a 25 jsem nenašel, o karlovarském 10. oddělení a trutnovském 18. jsem již pojednal výše. Ze všech ostatních hlášení velitelé žádali nebo už hlásili zproštění služby pouze u 5. plzeňského oddělení (2 četníci k vyšetření chování), 22. prachatického (1 četník zproštěn služby), 26. mladoboleslavského (1 četník zproštěn služby) a 27. vysokomýtského (okresní inspektor v Lanškrouně má být zproštěn služby). Nejčastěji byly dotyčným kladeny za vinu styky s vyhlášenými německými nacionalisty, pasivita nebo okázalé projevy němectví.¹⁷¹ Ještě v březnu a dubnu 1919 například potvrzovaly pohraniční četnické stanice povolení k malému pohraničnímu styku, na kterých žadatelé v kolonce občanství vyplňovali „*Deutschböhmen*“ nebo „*Deutschösterreich*“, v kolonce o domovské obci „*derzeit tschechoslowakische Gemeinde*“ nebo „*derzeit von der Tschechoslowaken besetzte Gemeinde*“.¹⁷²

K nápravě se žádali četníci české národnosti, avšak těch panoval trvalý nedostatek, zemské četnické velitelství mohlo pomoci jen četníky na zkoušku. Zachovala se zpráva velitele osmého oddělení v Liberci, které v březnu 1919 mělo ze 107 mužů 90 četníků německé národnosti, pouze čtyři stanice z 37 tak vedli čeští velitelé. Velitel oddělení si stěžuje na lhostejné jednání svých podřízených, kteří k aktivitám německých nacionalistů zavírají oči – ačkoli z obvodu oddělení např. odešlo přes 150 čs. státních příslušníků německé národnosti, aby za hranicemi vstoupili do cizího vojska, nehlásila tento odliv ani jedna stanice. K nápravě stavu místo potřebných 50 českých četníků (z toho 15 strážmistrů na místa velitelů stanic) zemské velitelství

¹⁷¹) NA, f. ZČV, k. 291, ad č.j. 7577/19, hlášení jednotlivých VČO ohledně chování četnictva za nepokojů ve zněmčeném území.

¹⁷²) Tamtéž, k. 294, č.j. 18923/19, rozkaz ZČV v Praze ohledně závad při pohraniční kontrole ze dne 26. srpna 1919.

pošle jen 25 četníků na zkoušku. Kvalifikovaných českých četníků nebylo tolik, aby dokázali obsadit všechny četnické stanice ve smíšených oblastech.¹⁷³

Ještě dne 2. srpna 1919 vyšlo v Mostě 17. číslo novin Stráž severu s článkem *Naše četnictvo: „Poměry našeho četnictva zde na severu doposud nevyhovují tak, jak bezpečnost republiky vyžaduje. Sděleno nám bylo, že významné stanice pohraniční jsou v držení dosud německých velitelů, kteří, ne že mají na zřeteli zájem republiky, naopak kteří svým jednáním čistě německo-nacionálním jsou ku škodě naší republiky. V poslední době hemží se to zde pašeráky, vyzvědači atd., což jest tímto případem přímo podporováno. Bylo by nutno a to rychle, by tyto pohraniční stanice byly obsazeny veliteli českými.“*¹⁷⁴

Podobná závažná obvinění německého četnictva samozřejmě nesmělo zemské velitelství nechat bez vyšetření, kdyby jich nepřicházelo každý měsíc tolik, a to na různé četníky a různé četnické stanice. Velmi aktivní v tomto směru byli různí důvěrníci, hlavně ministerstva národní obrany. Ministerstvu vnitra proto na začátku září došla trpělivost. *„Ministerstvu vnitra dochází často stížnosti a důvěrná udání na nespolehlivost četníků v národnostně smíšeném území. Šetření bezodkladně o případech těch zavedená mívají většinou výsledek záporný. Jakkoliv v četných případech stížnosti dějí se z důvodů osobních a jsou vskutku neoprávněné, není vyloučeno, že mnoho z udání jest odůvodněno a šetření zůstává bezvýsledným jen z nedostatku znalosti usvědčujících důkazů.*

Žádám pana prezidenta [zemské politické správy – pozn. aut.], aby upozornil podřízené úřady a korporace, zejména národní obranné jednoty a menšinové okresní národní výbory, že jest nutno důvěrníky poučiti, aby, vyvarující se všech jednání, která by mohla býti vykládána jako skutky z důvodů osobních, bedlivě hleděli všecha svoje udání podepříti jednak zajištěnými výpověďmi důvěryhodných svědků, jednak vhodnými korpora delikti apod.

Ministerstvo vnitra má pochopitelně veliký zájem na tom, aby šetření mohlo se opříti o předložený průvodní materiál a aby tak pravdě byl zjednán průchod.

Jest také v zájmu dobré pověsti československého četnictva, aby živly nespolehlivé byly odkryty a z jeho řad vyloučeny. Naopak však jest povinností všech četnictvu nadřízených úřadů zastati bez ohledu na národnost každého svého

¹⁷³) Tamtéž, k. 289, č.j. 6580 VČO v Liberci ZČV v Praze ohledně nespolehlivosti německého mužstva z 7. března 1919.

¹⁷⁴) Tamtéž, k. 293, č.j. 18251/19, VČO v Mostě ZČV v Praze ohledně kritiky četnictva v novinách z 2. srpna 1919.

*podřízeného četníka, který věrně koná služby našemu státu, proti neodůvodněným obviňováním, která v četnictvu vyvolávají – na škodu svědomitého konání služby – neklid a nejistotu.*¹⁷⁵

Četníci německé národnosti často totiž neuměli česky, s českými vojáky a důstojníky se nedokázali pořádně domluvit, takže mezi nimi mohlo vzniknout určité napětí a nedůvěra. Především se však nijak ostentativně neúčastnili slavností českého národního rázu. Četníci se necítili jako Češi, nebyli zvyklí se účastnit se lidových oslav (aby se nějak nekompromitovali) a tento *nedostatek sympatií pro československý národ* u představitele státní autority vyvolával v českých vojácích a úřednících nevoli a nedůvěru. Mimoto odchod starších zkušených četníků a nábor nových mužů často způsobil, že žádosti vojáků o asistenci se setkaly s nejistou, vyhýbavou nebo nesprávnou odpovědí nezkušeného četníka na zkoušku. Jak ale konstatuje zemský četnický velitel v Praze, „*jsou četníci něm. národnosti v oblasti zemského četnického velitelství úplně spolehliví*“.¹⁷⁶

Němečtí četníci se sice stali součástí vládního systému, který je hodlal chránit před nepodloženými útoky, bez nich by první roky existence československého četnického sboru byly stěží myslitelné, ale napříště se do četnictva měli přijímat hlavně Češi a Slováci. Ke konci roku 1919 provedené sčítání mužstva podle národnosti přineslo ministerstvu vnitřní tabulku, která koresponduje s údaji zjištěnými v tabulce č. 3:

Tab. 5¹⁷⁷

ZČV pro	Počet mužstva národnosti						
	české	slovenské	německé	polské	maďarské	rumunské	rusínské
Čechy	2.865		850				
Moravu	1.249		353	1			
Slezsko	344		429	19			1
Slovensko	2.264	220	8		1	1	
Celkem	6.722	220	1.640	20	1	1	1

¹⁷⁵) Tamtéž, k. 294, č.j. 20353/19, opis výnosu MV zemské politické správě ze dne 8. září 1919.

¹⁷⁶) Tamtéž, f. GVČ, k. 47, č.j. 1256/19, ZČV v Praze GVČ v Praze ohledně chování něm. četnictva ve smíšeném území ze dne 6. května 1919.

¹⁷⁷) Tamtéž, f. MV – SR, k. 365, č.j. 56113/19, koncept výnosu MV ke schválení ministrem s provedenými úpravami ze dne 3. prosince 1919.

Nezanedbatelný počet německých četníků v Čechách, na Moravě a zvláště pak ve Slezsku měl své logické důsledky: existovaly stále četnické stanice, kde byla státní autorita reprezentována jen mužstvem německé národnosti: v Čechách 80, na Moravě 19 a ve Slezsku 21 stanic. A to ministerstvo vnitra nechtělo do budoucna trpět. Při přijímání četnického dorostu se měly napříště upřednostňovat státotvorné národy, v obvodu zemského velitelství nesměl počet četníků jiných národností převýšit počet Čechů, resp. Slováků. Obzvláštní důraz ministerstvo kladlo na obsazování míst velitelů stanic v pohraničí, kde měli Němce nahradit Češi a alespoň polovina mužstva se měla hlásit k české národnosti.¹⁷⁸ Němečtí četníci se měli přesadit do vnitrozemí a čeští do pohraničí, jenomže realita ministerstva vnitra byla poněkud vzdálená realitě četnické služby. Zemský četnický velitel věděl, že k podobným akcím nemá dostatek personálu, který by stejně proti podobné politice ostře protestoval. Nebylo tak snadné vytrhnout četníka z jeho prostředí, kde měl majetek, rodinu a další sociální vazby, a na jeho místo posadit jiného, jehož by místní obyvatelé (třeba i z důvodu národnosti) nemuseli přijmout a takový četník by se stal zcela zbytečným. Jestliže ministerstvo mohlo jednat pod politickým tlakem, tak GVČ a ZČV v Praze hájili zájem hlavně četnické služby a tím i německých četníků. A tak se situace ani o rok později mnoho nezměnila. V říjnu roku 1920 interpeloval poslanec Národního shromáždění za čs. stranu socialistickou (národně sociální) Rudolf Laube ministra vnitra. Zajímalo ho, jak je možné, že četnické stanice v obvodu frýdlantské politické správy spravují převážně Němci, v čemž „*nevidí bezpečnost státní a osobní spolehlivě chráněnu*“.¹⁷⁹ Ministr si tak najednou vzpomněl na svůj loňský výnos a začal se zajímat, jak je to s německými četníky v Čechách a obzvláště na Frýdlantsku. V odpovědi ZČV v Praze píše: „*Snahou zemského četnického velitelství jest postupně vyměnit v zněmčeném území zařazené četníky národnosti německé, zejména velitele stanic, za četníky národnosti české, aby (...) bylo vyhověno jak požadavkům bezpečnosti státní, tak přáním českých menšin. Pro naprostý nedostatek staršího mužstva českého naráží však provedení tohoto opatření na obtíže, ježto mladší mužstvo národnosti české, přibrané po převratu, nezná většinou němčinu a soustavné řešení této palčivé otázky jest též ztěžováno stálým odvelením velkého počtu mužstva na Slovensko, Těšínsko a do Podkarpatské Rusi. (...) Zemské četnické velitelství může přistoupiti k úspěšnému řešení této otázky pouze tím způsobem, že zařazuje na*

---

¹⁷⁸) Tamtéž, č.j. 56113/19, MV v Praze všem ZČV ohledně přijímání nových četníků ze dne 3. prosince 1919

¹⁷⁹) Tamtéž, č.j. 62858/20, interpelace ministra vnitra poslancem R. Laubem ze dne 12. října 1920.

*stanice v zněmčeném území soustavně mladé četníky národnosti české znající též němčinu, ježto výměna velitelů stanic národnosti německé pro naprostý nedostatek strážmistrů národnosti české, způsobilých k velení stanic, může se prováděti pouze postupně, nemá-li se to díti na úkor služby.*¹⁸⁰

Výměna německých četníků probíhala pomalým tempem a stížnosti na německý hovořící četnictvo se potáhnu ještě celá dvacátá léta. Otázka německy hovořících státních zaměstnanců se totiž stala politickým bojem mezi českými a německými stranami, veřejným tématem na stránkách českých a německých novin.¹⁸¹ Dne 16. března 1921 interpelovali vládu a konkrétně ministra vnitra poslanci německých politických stran zastoupených v Národním shromáždění pod vedením prof. Bruna Kafky a Karla Kostky (*Deutsch-demokratische Freiheitspartei*). Žádali vysvětlení, proč velké množství velitelů četnických stanic bylo náhle postaveno před superarbitrační komisi a na pokyn ZČV uznáno dále neschopnými k službě: „*Postup zemského četnického velitelství subjektivně jest nesmírně urážlivý a roztrpčující, z objektivního hlediska bezpečnosti jest však neoprávněný a znamená zneužití zákonem svěřené moci. Na místa propuštěných velitelů četnických stanic byli dosazeni většinou mladší četníci české národnosti. To znamená, že se zde postupovalo z hlediska národnostně šovinistického. Není možno pochybovati, že velitelé stanic české národnosti nemohou v německém jazykovém území, i kdyby se co nejvíc namáhali, nikdy zastávati službu v zájmu obyvatelstva a státu tak, jako neoprávněně přesazení němečtí velitelé (...), neboť nedostává se jim nejen jazykové kvalifikace, jež jest základní podmínkou, aby se docílilo styku s obyvatelstvem a za to dosáhlo důvěry, nýbrž i znalostí mravů a zvyklostí usedlého obyvatelstva, která jest konečně základním předpokladem, aby veřejní bezpečnostní činitelé mohli náležitě prohibitivně působiti.*“¹⁸²

Jak se dozvídáme z odpovědi ZČV adresované na ministerstvo vnitra, proběhlo přesazení všech šesti velitelů četnických stanic společně s jejich okresním četnickým velitelem okresu Podbořany skutečně na telefonický rozkaz ministerstva vnitra z listopadu 1920. Odůvodnění znělo, že dotyční četníci nezvládají dostatečně

---

¹⁸⁰) Tamtéž.

¹⁸¹) Tamtéž, číslo 143 Českého slova ze dne 24. června 1921, článek Dopis ze zněmčeného území, podle kterého jsou velitelé stanic v pohraničí jen Němci, co neumějí slova česky, služebním rozkazům se jen smějí a maximálně na ně odpovědí se záporným výsledkem, četničtí jednotlivci jsou všichni šovinisté pracující proti republice. Autor se podepsal jako „četník – čtenář“. Z dopisu je jasně patrná zášť vůči německým četníkům, kteří pro autora patrně představují překážku ve služebním postupu, zcela úsměvné je to, že by představení nad takovými prohřešky zavírali oči a německé četníky kryli.

¹⁸²) Tamtéž, ad č.j. 51872/21, sněmovní tisk interpelace poslanců prof. Dr. Kafky a Kostky a druhů vládě o nezákonném a neoprávněném postupu proti četníkům německé národnosti ze dne 16. března 1921.

československý jazyk ke komunikaci s místní českou menšinou. Jejich další zařazení jako zástupců velitelů stanic mělo mít za cíl, aby se tito muži před penzí dostatečně zdokonalili v českém jazyce, posléze se s nimi opět počítalo na velitelská místa. Je nasnadě, že se více jak padesátiletým zasloužilým velitelům nechtělo učit česky a že čin nadřízeného velitelství chápali jako křivdu. Čtyři z nich podali raději sami žádost o pensionování, které bylo vyhověno.¹⁸³ Není těžké si domyslet, že za takovýmto zásahem ministerstva vnitra stál někdo vlivný z podbořanské české menšiny, který si zřejmě přál přemístit nepohodlné četníky.

Podbořanský případ vyústil v hlášení ZČV, kde pplk. Šustr důrazně odmítl jakákoli nařčení četníků německé národnosti z nespolehlivosti a šovinismu. Snažil se objasnit, proč ještě některé stanice částečně fungují v německém jazyce a podtrhl snahu dotyčných četníků o osvojení si české řeči. Mimoto připomněl, že neexistuje stanice, kde by nebylo českého četníka a generační obměnou s příchodem nových českých četníků stále ubývá míst, která by byla obsazena převážně Němci.¹⁸⁴ Problém německých četníků se tak často redukoval na jejich neznalost úřední řeči.

4. NEZNALOST ČESKÉHO / ČESKOSLOVENSKÉHO ÚŘEDNÍHO JAZYKA

I když Rakousko a později předlitavská část Rakouska-Uherska nikdy neměly za uzákoněný úřední jazyk němčinu, přesto byla tato řeč preferovaná a pro službu ve státní správě nezbytná. Jakkoli se česká politická reprezentace snažila o zrovnoprávnění češtiny s němčinou alespoň na území Českého království, jediným trvalejším výsledkem byla Stremayrova jazyková nařízení, která zrovnoprávňovala češtinu a němčinu ve vnějším úřadování státních orgánů. Zůstávala otevřená otázka tzv. vnitřního úředního jazyka, pokus o řešení hraběte Kazimira Badeniho, ani následný kompromis Gautschových jazykových nařízení nevydržely, a tak až do rozpadu monarchie mezi sebou úřady úřadovaly německy (ačkoli každé pravidlo má své výjimky).¹⁸⁵ U četnictva

---

¹⁸³) Tamtéž, č.j. 56296/21, ZČV v Praze MV v Praze ohledně přesazení velitelů stanic v politickém okrese Podbořany ze dne 15. července 1921.

¹⁸⁴) Tamtéž, č.j. 59426/21 ZČV v Praze MV v Praze ohledně národnostních poměrů v četnictvu ze dne 28. července 1921.

¹⁸⁵) Z literatury se tímto tématem zabývá např. Berthold SUTTER, *Die Badenischen Sprachenverordnungen von 1897*, 1. díl Wien 1960, 2. díl Graz – Köln 1965.

ještě existovala tzv. služební řeč, ve které byly vydávány rozkazy a ve které sbor sám úřadoval, což byla z praktických důvodů opět němčina.

Nařízením zemského četnického velitele generála Řezáče ze dne 29. října 1918 se zavedla čeština jako služební řeč v českých oblastech.¹⁸⁶ Hned druhý den doplnilo ZČV rozkaz ohledně služební řeči sboru následovně:

„2./ Poněvadž zemské velitelství četnictva nemá dostatek vyškoleného mužstva, budou nadále vydávány denní rozkazy a rozkazy hospodářského obsahu v řeči německé, dále rozkazy jiného druhu dle potřeby a pokud možno buď v obou zemských jazycích anebo v některém z těchto.

3./ Při dopisování s četnickými stanicemi a úřady v německém díle Čech, dále s úřady vojenskými, budiž užíván jazyk německý, aby nenastala v službě porucha. Veškeré stanice přijímejte dopisy v jakékoliv řeči a správně je vyřizujte.

4./ Dosavadní razítka a tiskopisy mohou býti dále používány, a dbejte všudy, aby dosavadní pořádek nebyl porušen.“¹⁸⁷

Během roku 1919 se zemské velitelství snažilo na německé četnické stanice dosadit vždy alespoň jednoho českého četníka, který by byl schopen vyřizovat podání příšla česky a německé četníky mohl jazyku přiučit, takto byl na okresní četnické velitelství Broumově přidělen jeden muž ovládající „úplně v slově a písmě češtinu, aby okresní strážmistr Just měl příležitost se v jazyku českém utvrditi“.¹⁸⁸ Přesto na ZČV přicházely stížnosti od okresních hejtmanství a dalších institucí, pokud jim bylo odpovězeno špatnou češtinou, nebo se na razítku stanice objevil ještě německý nápis.

Nejednou se stalo, že na přípisy okresního hejtmanství nebylo odpovězeno vůbec, protože na stanici nebyl nikdo, kdo by ovládal češtinu. Situace byla o to zoufalejší, že se jednalo o německy mluvící četníky, kteří se jinak ke službě výborně hodili (za války se nijak nekompromitovali a službu konali svědomitě a sloužili navíc v čistě německých obvodech).¹⁸⁹ Nadřízená velitelství tak musela dočasně výnosy politických úřadů podřízeným stanicím překládat. A opět bylo rozkázáno na takto „postižené“ stanice odvelet mužstvo ovládající úřední jazyk.

---

¹⁸⁶) BOHATA, *Protidivá úloha četnictva*, s. 14.

¹⁸⁷) NA, f. ZČV Praha, k. 284, č.j. 18250/18, rozkaz ZČV v Praze všem ČST ohledně služební řeči ze dne 30. října 1918.

¹⁸⁸) Tamtéž, k. 285, č.j. 21105/18, Podřízení četnictva.

¹⁸⁹) Tamtéž, č.j. 22684/18.

Ministerstvo vnitra dne 11. února 1919 vydalo výnos č. 1249 - 13/19, ve kterém na základě meziministerského usnesení povolilo četníkům, co neuměli česky, poskytnout lhůtu k doučení jazyka.¹⁹⁰ V mezičase tak mohli tito státní zaměstnanci úřadovat v „jiném jazyce v zemi obvyklém“, přesto tato praxe vyvolávala u jiných státních úřadů podiv a intervence u zemského četnického velitelství. To si nakonec vytvořilo i předtištěnou odpověď, ve které vysvětlovalo ministerský výnos a nemožnost proti německému úřadování zakročit.¹⁹¹ Ve výše uvedeném výnosu ale nebyla přesně stanovena lhůta, do kdy se četníci mají služební řeč naučit, takže se celý rok 1919, 1920 a ještě 1921 úřadovalo v němčině a na zemská četnická velitelství a ministerstvo vnitra v pravidelných intervalech chodily stížnosti na němčinu z pera úředníků státní správy. A ministerstvo vnitra a zemská četnická velitelství jim odpovídala s poukazem na výnos MV 1249 – 13/19 a zároveň opakovaně upozorňovala podřízené četníky, že se mají učit česky.¹⁹² Téměř tři roky po státním převratu dne 22. srpna 1921 zaslalo MNO dotaz MV, kde se jednak zajímá, kdy hodlá ministerstvo zrušit předmětný výnos a tím pádem donutit své podřízené, aby začali úřadovat ve služebním a úředním jazyce, a kde jednak upozorňuje na to, že v armádě se takovéto *nepřístojnosti* vůbec netrpí. Vojáci z povolání musí všechna podání vyřizovat v češtině, jedině důstojníkům v záloze se pouze na tuto přechodnou dobu umožňuje, aby svá podání psali i ve svém mateřském jazyce.¹⁹³

Důrazné připomenutí ze strany jiného ministerstva bylo možná poslední kapkou, aby se věci daly do pohybu. Neznalost češtiny se totiž stávala vážnou překážkou výkonu četnické služby. Velitelé stanic a okresní četniční velitelé měli v rámci svých služebních povinností za úkol vychovávat a dále průběžně vzdělávat podřízené mužstvo. Ve chvíli, kdy do četnictva byli přijímáni jedině čeští četníci, většinou bez potřebných znalostí německého jazyka, nemělo nově přijaté mužstvo jak se dorozumět se svým velitelem, a i když nadřízený mohl znát základy češtiny, neuměl jazyk na takové úrovni, aby mohl plně fungovat. Nežádka tak za něj některé úkoly přebíral služebně nejstarší podřízený český četník, což s sebou zase neslo neblahý vliv na kázeň

---

¹⁹⁰) Tamtéž, k. 292, č.j. 15455/19, zpráva ZČV v Praze čs. zemskému vojenskému velitelství ohledně možnosti četníků neznalých češtiny úřadovat německy ze dne 14. června 1919.

¹⁹¹) Tamtéž, k. 294, č.j. 20397/19, ZČV v Praze ministerstvu sociální péče ohledně německého úřadování v četnictvu ze dne 20. září 1919.

¹⁹²) Tamtéž, f. MV – SR, k. 315, č.j. 83791/21, koncept odpovědi MV na stížnost ohledně němčiny v úředním styku s četnictvem ze dne 28. listopadu 1921.

¹⁹³) Tamtéž, č.j. 65620/21, politicko-právní odbor MNO oddělení 13b MV ohledně služební řeči četnictva ze dne 22. srpna 1921.

sboru, protože velitel se musel na něj bezvýhradně spoléhat a neměl možnost jej nijak kontrolovat.¹⁹⁴

Výnos MV č.j. 39504 – 13/21 stanovil, že všichni četničtí důstojníci mají buď do konce dubna 1922 předložit doklady o nabytí svého vzdělání na školách s českým vyučovacím jazykem, nebo se podrobit jazykové a historicko-literární zkoušce z českého jazyka. Podobný postup se měl uplatnit i na četnické mužstvo (kromě četníků na zkoušku¹⁹⁵), vrchní strážmistři a strážmistři nečeskoslovenské národnosti neznalí služebního jazyka se měli do konce července 1922 podrobit zkoušce.¹⁹⁶

Zkouška pro mužstvo se skládala z diktátu na 30 – 40 řádek, z vypracování konceptu služebního hlášení, souvislého ústního výkladu na odborné téma a četby a mohla být provedena v češtině nebo slovenštině. Podle návrhu GVC se zkoušky konaly v sídlech VČO tak, aby se nenarušila běžná četnická služba a aby zkoušení nemuseli mnoho cestovat. Zkušební komisi tvořil místní velitel četnického oddělení jako její předseda, místní okresní četnický velitel a velitel místní četnické stanice. Všichni museli být logicky Češi a museli svoji mateřštinu výborně ovládat, kdyby tomu tak nebylo, mělo ZČV nebo příslušný exponovaný štábní důstojník určit někoho jiného, ale vždy četníka a vždy stejné hodností úrovně. Zkouška trvala několik hodin a dotyčný se její výsledek dozvěděl hned po ukončení.¹⁹⁷ Celkem se v Čechách jazykové zkoušce muselo podrobit, a do konce července 1922 podrobilo, 771 vrchních strážmistrů a strážmistrů, z nich 265 neuspělo a 15 se z různých důvodů nedostavilo. Na Moravě z 222 propadlo 67 a nepřišlo osm. U ZČV pro Slezsko neobstálo 152 z 223 četníků a nedostavilo se jich také osm, na Slovensku ze 129 neuspělo sedm a nedostavilo se pět. Na Podkarpatské Rusi měl zkoušku skládat jeden četník a také ji složil.¹⁹⁸

Hlášení GVC o průběhu zkoušky zmiňuje neochotu a nedostatek dobré vůle u četníků z pohraničních oblastí českých zemí. Ačkoli jim byla ponechána relativně dlouhá doba, výsledky zkoušek byly vskutku tristní, u ZČV pro Čechy neuspěla více jak

---

¹⁹⁴) Tamtéž, k. 365, č.j. 4346 – 13/21, MV GVC v Praze ohledně problémů četnické služby u německy hovořících velitelů ze dne 17. března 1921.

¹⁹⁵) U četníků na zkoušku totiž platilo písmeno F § 17 služební instrukce četnictva, které stanovilo při přijímání k četnictvu povinnou znalost služebního jazyka. U četnických aspirantů, kteří byli od této povinnosti dispensováni, se předpokládalo, že se do dvou let jazyk naučí, po tuto dobu, dokud nesložili z češtiny zkoušku, se jim také prodlužovala jinak pouze roční zkušební doba. Kdyby tedy nakonec nevyhověli, mohli být bez nároků od četnictva jednoduše propuštěni.

¹⁹⁶) Tamtéž, č.j. 93658 – 13/21, výnos MV určeným všem ZČV ohledně jazykové zkoušky četnického mužstva ze dne 19. prosince 1921.

¹⁹⁷) Tamtéž, k. 315, č.j. 7386 – 13/22, GVC v Praze MV ohledně jazykové zkoušky četnického mužstva a jejího provedení ze dne 25. ledna 1922.

¹⁹⁸) Tamtéž, č.j. 74896 – 13/22, GVC v Praze MV ohledně výsledků jazykové zkoušky ze dne 26. září 1922.

jedna třetina. Všechny propadlíky ale nešlo házet do jednoho pytle, u mnoha komise konstatovala pokroky, stále ale nedostatečné, mnozí četníci se omlouvali a vymlouvali na nedostatek příležitostí, jak by si češtinu procvičili, nejčastějším důvodem, uváděným na vysvětlení neúspěchu takového množství četníků, byl jejich věk. Což byl docela logický argument, většina německého mužstva, kteří v republice zůstali, již byli staří praktikové, namnoze velitelé stanic, kteří věkový průměr četnictva spíše zvyšovali, než snižovali. Ministerstvo vnitra tak poskytlo těm, co neprospěli, ještě jeden rok, aby si češtinu osvojili „*aspoň v míře pro služební potřebu nutné*“ a jejich velitelé je měli pravidelně kontrolovat, jaké dělají pokroky. Návrhy, aby těmto četníkům byl pozastaven platový postup nebo aby byli přemístěni na podřízená místa, či dokonce superarbitrováni, MV v tuto chvíli rezolutně odmítlo.¹⁹⁹

Termín opravné zkoušky byl stanoven nejpozději na měsíc září 1923. U ZČV pro Čechy vykonalo zkoušku 193 četníků, 65 však opět bez úspěchu. Zbylí četníci, kteří chybějí k počtu 265, mezitím od četnictva odešli, byli pensionováni nebo superarbitrováni, 13 se jich nedostavilo. 65 propadlých uchazečů rozdělil generální velitel na tři skupiny:

a) na četníky, „*kteří jsou na sklonku své služební činnosti a pro svůj pokročilý věk a těžkou chápavost nejsou s to naučiti se češtině v míře pro službu potřebné*;

b) na ty, kteří z jakési umíněnosti a odporu ke všemu českému nemíní se vůbec služebnímu jazyku učit a budou konati službu tak dlouho, dokud to vůbec půjde, tj. dokud nebudou dáni do výslužby;

c) na ty, jimž scházejí potřebné vlohy a kteří jsouce zařaděni ve zněmčeném území nemají možnosti konversace a nemohou se i při dobré vůli naučiti českému jazyku v míře pro službu potřebné“.²⁰⁰ ZČV v Praze proto žádá, aby těm, co znovu neuspěli, byla poskytnuta ještě lhůta šesti měsíců a jeden opravný termín, teprve pak by byli kvalifikováni jako neschopní k četnické službě. Postup ZČV v Praze je nesrovnatelně benevolentní oproti ostatním ZČV, které již po první zkoušce žádaly daleko tvrdší opatření proti neúspěšným četníkům, tehdy je ale MV nevyslyšelo. I tentokrát ZČV v Brně proti 28 propadlým strážmistrům (z celkově 48) postupovalo tvrději: všem byl okamžitě zastaven postup do vyšších platových tříd a pokud byli zároveň i veliteli stanic, jejich příští zařazení mělo být na místech podřízených četníků. ZČV v Opavě,

¹⁹⁹) Tamtéž, č.j. 74896 – 13/22, výnos MV o konání opravné zkoušky a postupu proti neúspěšným četníkům ze dne 6. listopadu 1922.

²⁰⁰) Tamtéž, č.j. 82816 – 13/23, GVČ v Praze MV ohledně výsledků opravného termínu jazykové zkoušky ze dne 21. listopadu 1923.

kde ze 131 opětovně nevyhovělo 74, žádalo stejná opatření s podotknutím, že četníci neuspěli jen proto, že jim chybí opravdová a upřímná snaha se češtinu naučit, jinak by to za pět let, co už republika existuje, museli dávno zvládnout. Na Slovensku z 12 gážístů neuspělo 5, ZČV již zmíněná trestní opatření provedlo.²⁰¹

Je otázkou, proč pražské ZČV proti neúspěšným adeptům jazykové zkoušky chtělo postupovat tak mírně a proč zemský četnický velitel v Praze i generální velitel četnictva vždy ministerstvu vnitra připomínali těžkosti německého četnictva a žádali pro ně zmírnění návrhů MV, v roce 1921 dokonce dosáhl generální velitel, aby MV revidovalo svoje nařízení na převelení okresních četnických velitelů neznalých češtiny, když ministerstvu vylíčil možné služební i sociální dopady.²⁰² ZČV pro Čechy trpělo silným nedostatkem zkušených velitelských kádrů a převelení z dlouholetého působiště mohlo způsobit masivní odchod německých velitelů do výslužby, což si jistě nemohlo dovolit, jednak proto že náhradu jednoduše nemělo, jednak proto, že i kdyby mělo české velitele, trvalo by nějakou dobu, než by si v místě zvykli a než by pronikli k místnímu obyvatelstvu, což v poválečné době nešlo riskovat. Nehledě k tomu, že by se do německých oblastí českým četníkům dvakrát nechtělo. Jenomže zkušení četníci chyběli v celé republice, tak proč podobně nepostupovali i ostatní ZČV, v Brně a Opavě se jistě také potýkali s nedostatkem českého zkušeného mužstva. Na pražském ZČV totiž stále seděli ti samí rakouští důstojníci, kteří se ale po převratu mohli prokázat českou národností a dokázali se rychle přizpůsobit novým poměrům (viz generál Řezáč, bývalí rytmistři Hammer a Bláha), zatímco ostatní ZČV obsazená za monarchie hlavně německými štábními důstojníky byla vyčištěna, a ačkoli na nich mohli působit důstojníci české národnosti s rakouskou vojenskou minulostí, tak hlavně nebyli svázáni s prostředím a podřízenými velitelskými. Pražští velitelé mohli s německými četníky cítit určitou solidaritu kvůli společné minulosti, na kterou by chtěli být hrdí, ale která se v novém státě nepočítala. Mohlo tak pro ně být složitější činit radikálnější kroky. Mimoto se německé osídlení v Čechách lišilo od Moravy svou kompaktností, takže pouze německy mluvící četník v německém pohraničí Čech se bez češtiny obešel snáze než jeho moravský kolega.

S konečnou platností se tak proti německým četníkům, kteří neznali češtinu a nebyli schopní nebo ochotní se ji naučit, postupovalo ve smyslu výnosu MV č.j. 82816

---

²⁰¹) Tamtéž.

²⁰²) Tamtéž, k. 365, č.j. 4346/21, GVČ v Praze MV ohledně vzájemného převelení četnických velitelů z důvodů jazykové kvalifikace ze dne 8. ledna 1921.

– 13/1923 ze dne 14. února 1924. Ministerský úředník výsledek opravných zkoušek hodnotí jako neuspokojivý, ačkoli dotyční měli jeden rok, aby se zdokonalili a ačkoli je jejich představení opakovaně upozorňovali na následky, které by další neúspěch mohl mít. „Mnozí příslušníci četnictva neprojeví ani tentokrát dosti snahy, pílě a dobré vůle naučiti se služební řeči v míře aspoň pro službu nezbytně potřebné, u některých pak jest zřejma přímo nechuť a odpor k učení. Poněvadž znalost služební řeči jest jednou ze základních podmínek úspěšného vykonávání služby, budiž proti všem příslušníkům četnictva, kteří při opravných zkouškách neobstáli, postupováno (...) buď zavedením superarbitračního řízení, pokud jsou dány pro ně podmínky, nebo (...) pokud se týče povýšení, případně postupu do vyšších požitků, jejich zastavením do té doby, až prokáží zkouškou, ke které se mohou kdykoli, nejdříve však dnem 1. července tohoto roku, přihlásiti, znalost služební řeči aspoň v míře pro službu potřebné.“²⁰³

Zajímavým problémem je i míra a kvalita výuky češtiny v četnickém školství, tedy především ve školách četníků na zkoušku a hodnostních školách pro výcvik budoucích velitelů stanic. Po říjnu 1918 byly samozřejmě již všechny kurzy vedeny pouze v českém jazyce a z němčiny se stal vyučovaný cizí jazyk. Míra výuky českého jazyka mohla být dostatečná pro české četníky, pro německé ale stačit nemusela, na což upozorňoval článek uveřejněný v Národní politice. Autor v něm prosazuje nejen výuku národním jazyku, ale žádá i výuku české historie tak, aby „i Němec, sloužící našemu státu, věděl o Husovi, Palackém i Masarykovi, neboť jen poznáním ducha našich dějin bude tím těsněji připoután k našemu národu, jenž nikdy a nikoho neznásilňoval a jenž ke každému a vždy byl a chce býti spravedliv, neboť jinak zrazoval by ideály své minulosti. (...) Bylo by si přáti, aby místo dvou hodin týdních byly čtyři nebo nejméně tři, bylo by snad možno omezit takové předměty, které hospitanti již znají z praxe. (...) Četnické velitelství mělo by vydati stručnou brožuru, kde by podle předběžného vzdělání hospitantů hodnostní školy bylo populárně pojednáno o české literatuře, kde by byl i výběr spisů, jež by měl znáti každý četník republiky československé.“²⁰⁴ Mimoto autor požadoval i vydávání měsíčníků a speciální knihovničky, které by umožnily samovzdělávání četnického mužstva. Jeho víceméně idealistické představy o výchově četnického dorostu a budoucích staničních velitelů nedošly naplnění, článek se sice měl

²⁰³) Tamtéž, k. 315, č.j. 82816 – 13/23 MV GVČ v Praze a všem ZČV ohledně postupu proti neúspěšným kandidátům četnické jazykové zkoušky ze dne 24. února.

²⁰⁴) Tamtéž, č.j. ad7386/22, článek Národní politiky Čeština v četnickém školství ze dne 25. srpna 1922.

stát předmětem úvah o budoucím vzdělávání četnictva, ale vzhledem k tomu, že německých četníků v řadách sboru bylo čím dál tím méně, neměly podobné snahy už na konci dvacátých let valného smyslu.²⁰⁵

Jazyk a jazyková se staly hlavním zdrojem třenic v otázce německých četníků. Pro mnohé české četníky bylo nepochopitelné a těžko stravitelné, že měli sloužit ve sboru s lidmi, co jako státní zaměstnanci ani neznají úřední jazyk. Na druhé straně však zápal českých četníků v českém úřadování šel někdy až *ad absurdum*. Dne 8. září 1919 poslal bavorský státní návladní v Deggendorfu německý přípis okresnímu četnickému velitelství v Sušici, zda je tamější obyvatel schopný se dostavit k soudnímu přelíčení. České četnictvo přípis pochopilo, záležitost vyšetřilo a odpovědělo na něj česky. Rozezlený bavorský návladní odepsal zpátky: *„An das Bezirksgendarmeriekommando Schüttenhofen zurück, da ich die Sprache, in der dieses Schreiben abgefasst ist, nicht verstehe. Seit vielen Jahrhunderten haben böhmische und deutsche Behörden mit einander in deutscher Sprache verkehrt und bis in die letzte Zeit hinein wurde dieses uralte Herkommen beiderseits gewissenhaft beachtet. (...) Ich habe vor, so lange zu warten, bis man in der Tschechei wieder deutsch versteht, und ich glaube, dass dieser Zeitpunkt bald eintreten wird.“*²⁰⁶

---

²⁰⁵) Tamtéž.

²⁰⁶) Tamtéž f. ZČV Praha, k. 296, č.j. ad 3030, bavorské státní návladnictví v Deggendorfu OČV v Sušici ze dne 11. listopadu 1919. Podtržená místa byla červeně podtržená i v původním textu, patrně některým z českých četníků.

C. NEDOSTATEK A ROZMNOŽENÍ ČETNICTVA

V této kapitole bych se chtěl zabývat problémem nedostatku mužstva a způsobu, jakými jej četniční velitelé řešili. Otázka nedostatku četnického mužstva rovněž úzce souvisela s celkovým úpadkem bezpečnosti po skončené války. Rozmach zločinnosti a údajná neschopnost četnictva mu čelit nutily státní činitele k akci.

1. BEZPEČNOSTNÍ SITUACE V NOVÉM STÁTĚ

Následující řádky budou spíše jen pokusem nastínit čtenáři, v jakých poměrech se odehrávaly tak přelomové změny ve státě, ale hlavně v samotném četnictvu. Československo vzniká dne 28. října, tedy ve chvíli, kdy ještě probíhají válečné operace na frontách první světové války. Její důsledky pak natrvalo ovlivní vnitropolitickou situaci všech zúčastněných států, včetně tzv. nástupnických. České země patřily v rakouské říši k nejprůmyslovějším a přechod válečného hospodářství na mírovou výrobu probíhal jen těžce, zpomaloval jej nedostatek surovin, neurovnané vnitropolitické poměry, stejně jako nejasná poválečná situace ve střední Evropě. V prvních letech tak ekonomika nového státu odrážela stav tehdejší společnosti a naopak. Obojí bylo v troskách. Nebyl dostatek dělníků a pracovníků v zemědělství, takže nebyl ani dostatek potravin a průmyslových výrobků, jejich produkce se pohybovala na 50% předválečného stavu.²⁰⁷ Ve větších městech propukaly hladové bouře, na vesnicích se zase obyvatelstvo bouřilo proti rekvírování své úrody. Utrpení obyvatel zvýšila ještě epidemie tzv. španělské chřipky, která v roce 1918 zasáhla Starý kontinent.

Ještě během roku 1919 se nedostávalo ani základních potravin a hladovějící se nerozpakovali rabovat obchody. Roztrpčení lidé brali zákon do svých rukou. A to tím více, čím menší měli naději, že nový stát dokáže svým úkolům dostát lépe než Rakousko. Monarchie ke konci války nezvládala zajistit zásobování do takové míry, že obyvatelé měst neměli celé dny co jíst.

K prvním větším výtržnostem docházelo již v prosinci 1918, jen co pominulo opojení z nově nabyté samostatnosti. Dne 14. a 15. prosince vyplenil dav v Písku dva obchody židovských podnikatelů, aniž by tomu městská stráž a četnictvo dokázali

---

²⁰⁷) Vlastislav LACINA, *Zlatá léta československého hospodářství (1918 – 1929)*, Praha 2000, s. 24.

zabránit, protože v tu chvíli chránili majetek jiných obchodníků. Poté co do města dorazila 30členná četnická asistence, již klid narušen nebyl.²⁰⁸ K podobným událostem došlo i v Nymburku a také v Příbrami, kde od 6. prosince, kdy byly vypleněny židovské obchody, konalo službu 59 četníků, kteří pomáhali i během domovních prohlídek a zabavování ukradeného zboží.²⁰⁹ Po vánočních svátcích bouře pokračovaly, dne 8. ledna byl Německý Brod svědkem bezuzdného celodenního plení, kterému nebylo četnictvo schopno zabránit. Byly vydrancovány desítky obchodů s oblečením, botami, uzeninami, koloniály, továrna na sukno, hospodářský dvůr a trafika, lidé brali úplně všechno, co jim přišlo pod ruku a neštíteli se ani násilí, pokud se jim někdo chtěl zpěčovat. Dav byl relativně dobře organizovaný, rozdělil se na několik částí, z nichž některé vedli vojáci a poddůstojníci a na konci řádění vyčíslili majitelé celkovou škodu na více než 1.100.000 K. V následujících dnech zesílené četnictvo pozatýkalo 18 hlavních aktérů a při pátrání po rozkradených věcech vykonalo desítky domovních prohlídek.²¹⁰ Tentýž den se po skončeném týdenním trhu shromáždilo množství lidí i na náměstí v Brandýse nad Labem. K hrozícímu rabování pekáren a řeznictví nakonec zásahem čtyř místních četníků a vojenské posily z Mladé Boleslavi nedošlo, což už se nepodařilo v Klatovech a v Polné.²¹¹ Dne 8. ledna došlo ve městě Klatovy k plundrování místních obchodů, až v dalších dnech po zesílení místní stanice mohli četníci přikročit k zatýkání – 39 osob bylo uvězněno a 114 dalších oznámeno okresnímu soudu, a ke sčítání všech škod – celkem 851.765 K. V městě Polná dne 4. ledna zabavila vojenská hlídka místnímu řezníkovi 100 kg uzeného, 64 kg nasoleného vepřového masa a 50 kg slaniny. Jakmile se zpráva rozšířila po městě, shromáždil se před obecním úřadem dav lidí, který požadoval maso rozdělit mezi místní obyvatelstvo. Pod vedením obuvnického pomocníka Františka Zábranského vnikli nespokojenci do kanceláře starosty, ovládli úřad a na dvoře si rozebrali zabavené maso. Na všechny se však zřejmě nedostalo, takže ve zbytku dne vyrabovali nejbližší obchody, a vůbec to nemusela být řeznictví. Majitelé, když se svůj majetek snažili bránit, byli zbiti. Teprve další den se četnictvo odvážilo do ulic a začalo vyšetřovat, výsledky svědků, poškozených i zúčastněných velitel místní stanice zjistil, že hlavním organizátorem byl Zábranský. Dotyčného

---

²⁰⁸) NA, f. ZČV, k. 285, č.j. 21916/18, OČV v Písku ZČV v Praze ohledně nepokojů v Písku a příjezdu četnické asistence ze dne 20. prosince 1918.

²⁰⁹) Tamtéž, č.j. 21527/18, ČST v Příbrami ZČV v Praze ohledně konání služby četnické asistence ze dne 14. prosince 1918.

²¹⁰) Tamtéž, k. 286, č.j. 941/19, OČV v Německém Brodě ZČV v Praze ze dne 10. ledna 1919.

²¹¹) Tamtéž, č.j. 825/19, OČV v Brandýse nad Labem ZČV v Praze ohledně shromáždění místního lidu ze dne 9. ledna 1919.

zatknuł a rozhodl o eskortě vlakem ke krajskému soudu v Kutné Hoře. Mezitím se po městě rozšířila zpráva o zatčení, a tak místní zastihli eskortu ještě na nádraží, kde čekala na hodinu a půl zpožděný vlak. Protože situace vypadala hrozivě, dav žádal propuštění zatčeného a četnictvo a ani nádražní vojenská hlídka neměli dostatek mužů, rozhodl okresní četnický velitel o dočasném propuštění zatčeného, načež se situace ve městě částečně zklidnila.²¹² Z pěti dalších zatčených byly tři osoby podléhající vojenské justici – vojáci byli totiž často vedoucím prvkem nepokojů a rabování, s velkou pravděpodobností akce organizovali již předem a čekali jen na vhodnou záminku. Není bez důležitosti, že právě v této době mezi 5. – 12. lednem 1919 došlo v Berlíně k povstání spartakovců.

Protidrahotní demonstrace, hladové bouře se objevovaly ještě po celý rok 1919, například v květnu v Teplicích – Šanově a Mladé Boleslavi, v říjnu v Chotěboři a Kutné Hoře.²¹³ Kde byla situace dlouhodobě napjatá, vyčteme ze soupisu soustředěného mužstva podle jednotlivých četnických oddělení a stanic vypracovaného v březnu ZČV v Praze. V tu dobu mělo kladenské VČO na jednotlivých stanicích přiděleno 85 četnických posil, plzeňskou škodovku střežilo 70 soustředěných četníků, v Kadani se nacházelo 40 četníků (což ale nebyl důsledek protidrahotních bouří, viz výše), příbramské oddělení mělo navíc 12 četníků a mostecké 55.²¹⁴

Do těchto poměrů se navraceli vojáci z fronty. Je těžké si představit, jaké zážitky si s sebou přinášeli, jsem ale přesvědčený, že domů přišli jako zcela jiní lidé. Během měsíců a let si zvykli na každodenní jatka, kdy použití zbraně proti jinému člověku se stalo prostředkem jejich přežití a zajištění základních životních potřeb, pokud na frontě selhávalo zásobování. Tito lidé, mnozí z nich stále ozbrojení, najednou přicházeli zpět. Pokud se nedokázali znovu začlenit do mírové společnosti, procházeli krajinou a páchali věci, které se v době míru už označují jako trestné činy.

Dne 21. prosince 1918 si místostřázníkem Josef Cír z četnické stanice Nezvěstice (VČO Plzeň) předepsal obchůzku společně s výpomocnými četníky Theodorem Šandou a Rudolfem Čečkem. Během ní měli podle instrukcí zkontrolovat i místní nádraží, v čekárně však narazili na několik podezřelých osob, některé z nich ještě ve vojenských

---

²¹²) Tamtéž, č.j. 672/19, ČST v Polné ZČV v Praze ohledně nepokojů a rabování obchodů ve městě Polné a v městysi Štoky ze dne 8. ledna 1919.

²¹³) Tamtéž, k. 292 a 296, hlášení příslušných OČV ZČV v Praze.

²¹⁴) Tamtéž, f. GVČ, k. 47, č.j. ad687/19, ZČV v Praze GVČ v Praze ohledně míst přítomně soustředěného četnictva ze dne 10. března 1919. Celkem bylo v Čechách soustředěno 346 četníků.

stejnokrojích a cikánského vzezření.²¹⁵ Při jejich legitimování jeden z čekajících vytáhl z kapsy revolver a několikrát vypálil na místostrážmistra Círa. Současně začali střílet i jeho komplicové tak, že se trojčlenná hlídka ocitla uprostřed křížové palby. Oba výpomocní četníci padli s těžkými zraněními na podlahu, aniž by stačili použít své zbraně. Pouze velitel hlídky Cír stačil třikrát vystřelit ze své pušky. Útočníci vypálili asi 25 ran a prostřelili i svítlnu v čekárně, načež ve tmě dokázali uprchnout. Pušky jednoho ze zraněných četníků se chopil jeden z 18 přítomných a na zločince několikrát vystřelil, jednoho zasáhl. Všichni četníci byli převezeni do plzeňské všeobecné nemocnice a okolní lesy začaly prohledávat četnické a vojenské hlídky. Jejich pátrání však zůstalo bezvýsledné.²¹⁶

Protože toto nebyl ojedinělý případ, ale podobných událostí přibývalo, jak se mezi obyvatelstvo dostávalo stále více vojenské výzbroje, přistoupilo ZČV k mimořádným bezpečnostním opatřením vyhlášeným rozkazem č.j. 167dův. ze dne 22. února 1919: *„Mnozíci se případy zvláště odvážných krádeží a loupeží na venkově, kde v posledním čase pachatelé i četnického stejnokroje užili, aby se tím lehčeji svých vyhlédnutých kořistí zmocnili, činí opatřením nutným (...). K tomu účelu nařizují: V případech větších krádeží, loupeží a jiných všeobecný rozruch vzbuzujících trestných činů, kde pachatel ihned dopaden nebyl, nechť okresní četniční velitelé jak o takovém případě ve svém okresu zvědí, okamžitě soustavnou ochůzku v celém okresu, a sice dle potřeby i za spoluúčasti od nejbližší posádky vyžádané vojenské asistence, nařídí. Při pátrání po pachatelích nesmí se (...) omeziti na obvyklá písemná oznámení příslušným úřadům a četnickým stanicím, nýbrž mají hlavně na to dbáti, aby zpráva o spáchaném zločinu co nejrychleji, případně telefonem nebo telegrafem, rozšířena byla. Okresní četniční velitelé uveďte napříště v průběžníku takových zpráv dotýkajících četnických stanic, jaké kroky k vypátrání pachatele a s jakým výsledkem podniknuty byly. (...).“²¹⁷*

Bohužel ani tyto kroky nedokázaly státní moci zajistit dostatečnou autoritu a zabránit tak další tragédii. Popřevratová doba se totiž stala vítanou záminkou pro mnohé několikrát trestané zločince, aby si vyřídili své účty z dřívějšího. S rozpadem monarchie si spojili, že všichni státní zaměstnanci ztratili svou autoritu a tak se s nimi může i jednat.

²¹⁵) Zde bych rád podotknul, že pro policejní praxi Rakouska a Československa pojem *cikán* nutně nepředstavoval osobu romské národnosti, ale každého, kdo žil potulným a zahálčivým způsobem života.

²¹⁶) NA, f. ZČV, k. 977, složka Cír, Josef; Šanda, Theodor; Čeček, Rudolf; užití zbraně a jejich zranění, č.j. 22281/18.

²¹⁷) Tamtéž, k. 905, č.j. 167dův./1918, ZČV všem VČO ohledně bezpečnostních poměrů na venkově ze dne 22. února 1919.

Dne 8. dubna 1919 prováděl respicient finanční stráže Josef Pixa v Martinicích v trafice Eduarda Mečíře soupis kuřiva, když k němu přistoupil čtyřikrát trestaný místní pašerák Josef Straník a začal mu kapesním nožem vyhrožovat fyzickou likvidací. Neozbrojený Pixa raději z trafiky odešel, Straník ho však následoval a pohrozil mu, že si dojde domů pro revolver a zastřelí ho. Finanční strážník si v obavě o svůj život od trafikanta vypůjčil revolver a zavolal na četnickou stanici v Jilemnici (VČO Trutnov). Na místo se okamžitě vypravil vrchní strážmistr I. třídy Emil Motl a četník na zk. Karel Baierle. Pixa jim mezitím šel naproti společně s náhodnou hlídkou četnické stanice v Roztokách: vrchním strážmistrem II. třídy Josefem Vincencem a četníkem na zk. Emilem Šedinou. Motl Vincencovi nařídil provést u Straníka domovní prohlídku, ta ale zůstala bezvýsledná. Manželka četníkům jen oznámila, že si Straník nabil svůj browning a odešel. Roztocká hlídka pak odešla. Motl se s Baierem a Pixou vydali zpět směrem do Jilemnice. Kolem osmé hodiny večer v silné mlze a ve tmě spatřili před sebou na vzdálenost 15 kroků postavu vedoucí kolo. Byl to Straník. Motlův pokus o Straníkovo zatčení ale nevyšel. Pašerák mu prostřelil lebku a srdce. Výstřely z revolveru mezitím oslepily vedle stojícího četníka Baierleho. Respicient Pixa se vrhl na Straníka, ten ale nepřestával střílet. Prostřelil mu prsa, břicho, nohu a zranil ho na nose. Smrtelně raněný Motl strhl útočnicka s sebou do příkopu. Mezitím se vzpamatoval Baierle a zaútočil puškou s bodákem směrem na Straníkova záda, ten se ale ještě dokázal vzchopit a namířil na Baierleho revolver. Náboj se mu ale vzpříčil v komoře. Během zápasu ho Baierle ještě jednou bodl a Straník upadl. Baierle v domněnání, že je mrtvý, chtěl pomoci svému veliteli a respicientu Pixovi, když se Straník zvedl a dal se na útěk. Pixa i Baierle po něm několikrát vypálili do tmy. Nakonec tak bylo vystřeleno 14 nábojů. V tu chvíli na místo dorazila četnická hlídka z Roztok, která uslyšela výstřely. Vrchní strážmistr Emil Motl zemřel na svá zranění na místě. Respicient Pixa byl ve vážném stavu převezen do nemocnice. Následně byl zalarmován i okresní četnický velitel, velitel četnického oddělení v Trutnově a komise okresního soudu v čele se soudním radou Josefem Cikhartem. Straníka našli druhý den ráno asi 170 kroků od místa činu zastřeleného četnickou karabinou.²¹⁸

Všichni zúčastnění se shodli na tom, že jak vrchní strážmistr Motl, tak ani oni nepovažovali Straníkovy výhrůžky za vážné, protože ještě nikdy na státní autoritu

---

²¹⁸) Tamtéž, k. 977, č.j. 11280/1919, OČV v Jilemnici ZČV v Praze ohledně zavraždění v. s. I. třídy Emila Motla ze dne 10. dubna 1919.

nevztáhl ruku. Proto Motl odmítl použití služební zbraně a chtěl Straníka zatknout „*po dobrém*“ a pak ho odzbrojit.²¹⁹

Tento a podobné případy, kdy byli zakročující četníci ve službě zabiti nebo těžce zraněni, a také stále napjatá bezpečnostní a sociální situace ve státě, vedly ZČV k vydání dalšího rozkazu ze dne 11. srpna 1919. Zemský velitel zde výslovně zmiňuje nebezpečí, které četníkům hrozí a nařizuje, aby se v obvodech četnických stanic, kde to poměry vyžadují, konaly obchůzky pouze ve dvou- a vícečlenných hlídkách, za provedení tohoto rozkazu zodpovídá samotný velitel stanice stejně jako za řádnou péči o výměnu munice služebních zbraní, nezřídka se totiž stávalo, že staré a nespolehlivé střelivo v nejnnutnější chvíli selhalo a puška se zasekla. Problém však byl v nedostatku schopného, proškoleného a zkušeného mužstva. „*Nedostatek starších, zkušených četníků na stanicích ztěžuje zvláště provedení tohoto nařízení, což ZČV úplně uznává, ale trvá vzdor tomu v zájmu bezpečnosti jednotlivců četn. sboru na jeho přesném dodržení a splnění. K usnadnění provedení tohoto nařízení jeví se nutným též výchovu dorostu a praktické vyškolení četn. na zk. těmto mimořádným poměrům přizpůsobiti a patřičně pozměnit.*“²²⁰

2. NEDOSTATEK MUŽSTVA

Nenaplněné počty četnických stanic a *lepení* nejakutnějších problémů neustálým přesazováním mužstva nebylo záležitostí poválečných měsíců, ale již válečných let 1914–1918. Mladí četníci byli odveleni na frontu k polnímu četnictvu, zajišťovali bezpečnost důležitých továren nebo působili v rámci soustředěných oddílů ve velkých průmyslových městech, kde hrozilo nebezpečí nepokojů. Tyto úkoly, které četnictvo muselo plnit, společně s nevyhnutelnými ztrátami polních četníků pohybujících se na frontové linii oslabovaly stavy bezpečnostních orgánů v přímé službě. Za války tak nebyly výjimečné případy, kdy chod četnické stanice zajišťoval její velitel (tyto starší a zkušenější četníky státní správa ponechávala na svých místech, jednak měli neocenitelnou místní znalost, jednak už pro frontu či soustředění byli moc staří) a náhradní četník.

---

²¹⁹) Tamtéž, č.j. ad11280/1919, VČO v Trutnově ZČV v Praze ohledně použití zbraně č.n.zk. Karlem Baierlem ze dne 14. dubna 1919.

²²⁰) Tamtéž, k. 905, č.j. 18525/1919, ZČV v Praze všem VČO ohledně konání obchůzek dvěma muži ze dne 11. srpna 1919.

Situace se v průběhu války stále zhoršovala, proto nás nepřekvapí hlášení okresního hejtmana ve Varnsdorfu c. k. zemskému četnickému velitelství ze dne 25. října 1918. Vypočítával v něm stav stanice v okresním městě, která sestávala pouze z okresního velitele a ještě jednoho četníka a byla tudíž zcela neschopná udržet ve městě bezpečnost. Zbylí četníci se nacházeli jeden v Praze v hodnostní škole, druhý na dovolené, dva soustředěni v Praze a jeden odvelen do Velké Úpy. Stanice Chřibská (Kreibitz) ve stejném okrese na tom byla ještě hůře, ze tří četníků všichni onemocněli a chod stanice zajišťoval pouze jeden strážmistr ze stanice Rumburk. Jak hejtman v závěru podotkl, jakékoli náhlé nutné soustředění četnictva by bylo zcela vyloučené.²²¹

Ještě výmluvnější je přípis velitele oddělení Česká Lípa, kam Varnsdorf spadal. Situace v něm vypadá až neudržitelně. Veškeré mužstvo je totiž odveleno, takže na stanicích zůstává pouze velitel, pouze několik stanic čítá ještě jednoho četníka na zkoušku, který však ještě nemůže *de iure* samostatně konat službu.²²² *De facto* ale často konal, 26. srpna 1919 je disciplinárně potrestán vrchní strážmistr II. třídy Antonín Dědič za to, že používal četníka na zkoušku nejenom k samostatným obchůzkám, ale pověřil ho i vyšetřováním. Není divu, že přidělený případ mladý četník nezvládl a celá záležitost vyústila ve stížnost zemskému četnickému velitelství.²²³

Oddělení Česká Lípa nebylo rozhodně jediné, které se potýkalo s kritickým nedostatkem mužstva. Dne 7. listopadu dorazil na ZČV v Praze telegram z Roudnice nad Labem, kde okresní hejtman vysvětluje, že odeslání jednoho četníka ze Mšeného do Chomutova není možné. Počet četníků, kteří v Mšeném hlídali práci zajatců v cukrovaru, už byl natolik zeslabený, že každé další odvelení znamenalo ohrožení bezpečnostních poměrů v okrese. Zároveň hejtman žádá, aby z jeho okresu nebyl nikdo odvelen pryč.²²⁴ Situaci v okresech Litoměřice a Roudnice dokumentuje hlášení velitele oddělení v Litoměřicích, podle něhož se stanicím nedostávalo 16 četníků a dokonce tři velitelé stanic.²²⁵

Poměry nebyly pouze špatné, nýbrž natolik kritické, že četnictvo nemohlo často konat službu. Jak se dozvídáme z hlášení četnické stanice v Libušíně, oddělení v Kladně, tak z pětičlenné četnické stanice zbyl na stanovišti pouze velitel, ostatní

---

²²¹) NA, f. ZČV, k. 283, č.j. 18755/18, Okresní hejtman ve Varnsdorfu c.k. zemskému četnickému velitelství v Praze dne 25. října 1918.

²²²) Tamtéž, Velitel četnického oddělení zpět zemskému četnickému velitelství 31. října 1918.

²²³) Tamtéž, k. 293, 18094/19, VČO v Litoměřicích ZČV v Praze ohledně potrestání v.s. II. tř. A. Dědiče ze dne 26. srpna 1919.

²²⁴) Tamtéž, Telegram okresního hejtmana v Roudnici nad Labem ZČV ze dne 7. listopadu 1918.

²²⁵) Tamtéž, k. 285, č.j. 21799/18, VČO v Litoměřicích ZČV v Praze ze dne 17. prosince 1918.

četníci byli soustředěni v Praze k potřebě zemského velitelství. Když se v noci na 5. prosince 1918 stal v Třebichovicích obětí vraždy manželský pár, nemohl sám velitel ani zahájit účinné pátrání po pachatelích. Zemské velitelství, které si bylo vědomo neudržitelnosti situace, okamžitě odeslalo nazpět alespoň zástupce velitele stanice.²²⁶ Soustředění mužstva na výbušných místech při absenci jakýchkoli záloh bylo totiž dalším z důvodů odvelení mladších četníků z venkovských stanic. K datu 10. března máme k dispozici seznam soustředěného mužstva v obvodu jednotlivých oddělení. Nejvíce četníků nad systemizovaný stav bychom našli v Plzni – detachment ve Škodových závodech v počtu 70 mužů, na Kladně a v okolí 50 soustředěných četníků a na Mostecku 54 mužů. Ve chvíli, kdy stanice přežívají s jedním mužem, se jedná o ohromná čísla. Celkově bylo v Čechách mimo své stanice soustředěno 346 mužů.²²⁷

I z dalších hlášení různých četnických stanic v obvodu pražského zemského velitelství je patrné, že problém nedostatku mužstva byl sice všudypřítomný, omezoval i přímo ohrožoval řádné konání četnické služby, nejakutnějším se ale stával v ryze českých oblastech, odkud byli čeští četníci veleni nejen do pohraničních smíšených regionů, ale také na Slovensko. Jak vyplývá z hlášení štábního důstojníka zemského velitele majora Hammra, nejvážnější byla situace ve středních Čechách, kde většina stanic byla obsazena pouze velitelem a buď náhradními četníky, nebo nevyškolenými četníky na zkoušku a kde už opravdu nebylo z čeho brát. Ministr pro Slovensko a zemský četnický velitel pro Slovensko však žádali stále nové mužstvo.²²⁸

Musíme tedy brát v potaz i další aspekt, a tím je národnost četníků sloužících na stanici. Němečtí četníci, kteří konali službu v českých nebo národnostně smíšených oblastech a neuměli nový úřední jazyk, se tak často dostávali do sporů s místními národními výbory. Ty požadovaly jejich vystřídání, což ale za dané situace bylo často neřešitelné. Docházelo proto k různým dočasným řešením, překládání četníků, kdy pak stanice vedli místostrážmistři, kteří k tomu nemuseli být vůbec kompetentní.

V prvním pololetí roku 1919 ZČV podniklo několik kroků ke zlepšení bídného stavu četnického mužstva, především velký nábor nových četníků na zkoušku, o kterém se rozepíšu podrobněji dále, takže nakonec v létě bylo administrativně dosaženo plného stavu, fakticky ale mnoho četníků pražského velitelství konalo službu na Slovensku a

---

²²⁶) Tamtéž, č.j. 20669/18, ČST v Libušině ZČV v Praze ze dne 5. prosince 1918.

²²⁷) Tamtéž, k. 289, č.j. 6526/19, Seznam míst přítomně soustředěného četnictva v obvodu zdejšího velitelství ze dne 10. března 1919.

²²⁸) Tamtéž, k. 290, č.j. 8192/19, ZČV v Praze GVČ ohledně vystřídání mužstva na Slovensku ze dne 17. března 1919.

Podkarpatské Rusi, kde se státní správa teprve konstituovala, a podstav trval dál. V hodnocení stavu četnického sboru za první půli roku 1919 píše zemský četnický velitel plukovník Skorkovský: „Vzhledem na četná odvelení staršího mužstva a doplnění stavu mladými, větším dílem ještě nevyzrcičenými četníky na zkoušku jest stav stanic celkem uspokojivý. Živly, které z morálních důvodů k četnickému povolání neměly schopnosti, byly propuštěny a ostatní mají dobrou vůli, by se povinností četnického stavu přizpůsobili.“²²⁹ To, že tento „celkem uspokojivý“ stav měl své důsledky na bezpečnost v zemi, je celkem jasné: „Zločiny povážlivého rázu /vraždy, loupežná přepadení, drancování atd./, které po převratu nebyly žádným zřídčným zjevem, přestaly již v posledním čase.“²³⁰ Trestní činy proti bezpečnosti majetku /krádeže životních potřeb, dřeva, uhlí, oděvu atd./ jsou však ještě stále na denním pořádku. Ačkoli se četnictvo horlivě přičiňuje těmto zlořádům čeliti, nelze předce v četných případech viníky vypátrati, což větším dílem zavinuje malý stav mužstva a dosud nedokonalé vyškolení mladých četníků v pátrací službě. Dotyční pachatelé jsou často ozbrojeni, počínají si velmi násilně a ohrožují četníky při dopadení často na životě. Během tohoto roku [prvních šesti měsíců roku 1919 – pozn.aut.] byli ve věrném vykonávání svých povinností jeden vrchní strážmistr a jeden četník na zkoušku zavražděni. Deset četníků bylo ve službě poraněno.“²³¹

A jak tento „celkem uspokojivý“ stav mohl vypadat v praxi? V okrese Náchod v červnu 1919 z 39 četníků sloužilo pouze 20, z nichž bylo sedm četníků na zkoušku, kteří nemohli samostatně konat službu. Takže bezpečnost v okrese zajišťovalo pouze 13 definitivních četníků – devět velitelů stanic a čtyři podřízení četníci. Náchodský okres doplatil na to, že byl český. Kromě přidělení dalších sedmi četníků na zkoušku ale zemské velitelství nemohlo nic dělat.²³²

Vrcholem je podle mě odpověď velitele četnické stanice v Ledči nad Sázavou na došlý dotaz Zemského trestního soudu v Praze. Soud se stanice ptal na místního řezníka, zda již prodělal vojenskou službu, a vrchní strážmistr Komárek odepsal: „S oznámením

---

²²⁹) Tamtéž, k. 87, č.j. 637dův./19, zemský četnický velitel v Praze ministerstvu vnitra ze dne 25. července 1919, kapitola Stav stanic.

²³⁰) Ještě 17. ledna 1919 se dozvídáme z hlášení okresního hejtmanství na Mělníku, okresní správy politické Národního výboru, že v okrese řadí tlupy mužů i žen, které vylupují obchody, vykrádají statky a z chlévů odvádějí dobytek. Stíhání zločinců je nesnadné, když z 34 systemizovaných četníků je jich na okrese pouze 19; 7 z 12 stanic je obsazeno pouze jedním mužem. NA, f. ZČV, k. 287, č.j. 2040/19, hlášení OSP Mělník ZČV v Praze.

²³¹) Tamtéž, k. 87, č.j. 637dův./19, kapitola Bezpečnostní poměry.

²³²) Tamtéž, k. 292, č.j. 14969/19, hlášení okresního hejtmana v Náchodě ZČV v Praze ze dne 5. června 1919.

zpět, že zdejší stanice má veškeré mužstvo odvelené a nemá zde nikoho ke konání služby a z důvodů těchto žádný spis nemůže býti dosud vyřízen. Podepsaný sám jest lékařsky pro službu uznán neschopen [velitel se nakazil spálou a pouze s dovolením lékaře byl propuštěn z domácí karantény, jinak by na stanici nebyl vůbec nikdo – pozn. aut.] a konám pouze kancelářské práce, an jinak by nutné záležitosti zůstaly nezodpovězeny. Spis bude dle možnosti co nejdříve vyřízen.“²³³

Nekončící nárek jednotlivých velitelů na nedostatek mužstva bych zakončil hlášením velitele četnické stanice v Libáni, oddělení v Jičíně, které ukazuje přehlcení stanic kancelářskými záležitostmi na úkor už tak dost zanedbávané bezpečnostní služby. „Mimo představeného zemského četnického velitelství, velitelství četnického oddělení a okresního četnického velitelství dostává četnictvo častěji rozkazy i od účetny zemského velitelství četnictva, téměř ode všech vojenských těles československé armády, od civilních soudů a od hejtmanství. Zvláště tento poslední úřad má pro četnictvo spousty nařízení. (...) Při nynějším neúplném stavu mužstva na stanicích musili by přítomní četníci stojící v činné službě, v první řadě ale dotyčný velitel stanice, zešileti, kdyby všemu shora uvedenému vyhověti měli.“²³⁴ Velmi zajímavý je postoj zemského velitelství. „Stanice Libáň budiž poučena, že jest služba nyní na všech stanicích s podobnými obtížemi spojena a že zemské četnické velitelství nemá prozatím žádných prostředků, aby tomu učinilo přítrž. Velitelství stanice musí tudíž hledět vlastní silou, trpělivostí a vytrvalostí všechny překážky zdolat, neb jsou to jen následky neustálené doby přechodné, které zajisté brzo ustoupí normálním poměrům.“²³⁵

Normální poměry zcela jistě přišly, ale do konce roku 1919 to nebylo, proto musím konstatovat, že po celou dobu, které se má práce věnuje, pracovaly četnické stanice (přínejmenším ty ve středních a východních Čechách) se stálým podstavem. Jak velký daný podstav mohl být názorně vyčteme z Výkazu stavu mužstva a důstojníků za měsíc duben 1919, který se mi podařilo objevit ve fondu MV.

---

²³³) Tamtéž, k. 296, č.j. 22493/19, odpověď ČST v Ledči nad Sázavou zemskému trestnímu soudu v Praze ze dne 25. října 1919.

²³⁴) Tamtéž, k. 287, č.j. 2404/19, hlášení ČST v Libáni ZČV v Praze ze dne 22. ledna 1919.

²³⁵) Tamtéž, ZČV v Praze VČO v Jičíně za účelem poučení ČST v Libáni ze dne 5. února 1919.

Tab. 6²³⁶

		Důstojníci		Účetní služba		Mužstvo								
		definitivní	přidělení	Důstoj.	úředníci	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Koncem března 1919 zůstalo		28	6	17	3	110	474	711	1228	2523	1705	386	347	4961
Od té doby	přibylo		4			1	4	5	10	20	195			215
	ubylo	2					8	7	46	61	112	97	270	540
Zůstane koncem dubna 1919		26	10	17	3	111	470	709	1192	2482	1788	289	77	4636
Systemizováno		46		13	3	116	479	766	3118	4549				
Porovnání se skuteč. stavem	úbytek	20				5	9	57	1996	2067				2067
	přebytek		10	4							1788	289	77	2154

Vysvětlivky:

- 1 ... počet okresních četnických inspektorů
- 2 ... počet vrchních strážmistrů I. třídy
- 3 ... počet vrchních strážmistrů II. třídy
- 4 ... počet strážmistrů
- 5 ... počet definitivního aktivního mužstva celkem
- 6 ... počet četníků na zkoušku
- 7 ... počet náhradních četníků
- 8 ... počet výpomocných četníků
- 9 ... počet veškerého mužstva celkem

Pokud budu vycházet z údajů v tabulce, tak se zdá, že na jaře roku 1919 již byl vyřešen problém s nedostatkem velícího mužstva, chybí pouze pět okresních velitelů a 66 velitelů stanic, což z celkového počtu 1115 stanic také není velké číslo. Zde se ale otevíral jiný problém, o kterém jsem již mluvil, a to německá národnost mnoha vrchních strážmistrů. Naopak závažný podstav lze vidět v kategorii běžných četníků – skoro 2000 mužů, kteří tak museli být nahrazováni náhradními a výpomocnými četníky (jejichž stavy, jak je vidět, však také klesaly) a v největší míře skoro 1800 četníky na zkoušku.

²³⁶) Tamtéž, f. MV – SR, k. 316, bez signatury, výkaz stavu ZČV v Praze za měsíc duben 1919.

A to rozhodně nebyl ideální stav, už proto, že 1300 z nich ještě nemohlo vůbec konat službu. Mimoto je nutno uvést, že z uvedeným počtů bylo pět četníků v zajetí nebo nezvěstných, 18 čekalo superarbitrační řízení a 363 jich bylo trvale odveleno na Slovensko, Slezsko nebo jinam mimo ZČV, tak se počet definitivních četníků snížil o dalších čtyři sta.²³⁷ Na dalších stránkách se pokusím nastínit jednotlivé problémy a blíže popsat výše uvedené kategorie.²³⁸

2.1 Četnický detachment ve Škodových závodech v Plzni

V této podkapitole se věnuji soustředěnému oddílu četnictva ve Škodových závodech v Plzni, zvláštnímu případu soustředění mužstva u zemského velitelství pro Čechy v Praze. Konstatoval jsem, že akutní nedostatek četníků na stanicích byl způsoben i odkomandováním mužstva k soustředěným oddílům. *Škodovácký* byl největší a nejtrvalejší.

V srpnu roku 1915 dospěli vojenští velitelé Plzně, místní civilní správa a vedení závodů Škoda, a. s., k závěru, že zdejší zbrojní výroba by mohla být snadno sabotována. Proto se zesílil četnický oddíl dislokovaný uvnitř závodu nejprve na 50 mužů.²³⁹ Zesílený četnický oddíl vydržel až do konce války a následně byl převzat čs. státem. Předepsaný stav mužstva dosáhl 121 četníků (100 pro závod v Plzni a 21 na střelnici v Bolevci) přidělovaných sem z celých Čech. Neuspořádané poměry po vzniku Československa však měly za následek, že oddíl byl ustavičně oslabován, takže na začátku února 1919 měl velitel oddílu major Šustr (velitel oddělení v Plzni) k dispozici pouze 48 mužů! Část mužstva odešla na Slovensko, část se použila k obsazení prázdných stanic po odchodu německých četníků, část sloužila u komisaře plzeňské státní policie, který stále neměl uniformované mužstvo. Zbylí četníci se stali *děvečkou pro všechno*: sloužili na plzeňském nádraží, kde kontrolovali zavazadla, hlídali vězně na Borech, zamezovali plnění nebo prohlíželi kasárny před odchodem maďarských vojáků. Současně museli četníci stále hlídat samotnou *Škodovku*, kde se *na Karlově* nacházely prázdné baráky plné železných součástí a trubek (napůl rozkradených, když

---

²³⁷) Tamtéž.

²³⁸) Nezmiňuji se o malém počtu četnických důstojníků, tato otázka byla MV a GVČ řešena zcela odlišně, a to především náboem armádním důstojníků, zasloužila by si proto samostatné zpracování.

²³⁹) Tamtéž, f. ZČV, k. 290, ad č.j. 19240/19, protokol o zamezení možných sabotáží zbrojní výroby v závodech Škoda, a. s. z 2. srpna 1915.

v listopadu 1918 musel celý oddíl načas do Prahy) a kde v Bolevci bylo pět skladišť se 169 q třaskavin.²⁴⁰

Služba v Plzni byla dost monotónní, četníci konali strážní službu nepřetržitě 24 hodin ve dvou směnách: dvakrát tři hodiny hlídali a dvakrát tři hodiny drželi pohotovost. Přesto se ještě na jaře 1919 zdála četnická přítomnost nutnou. Dělníci odmítali pracovat, Němci a Češi nechtěli pracovat pohromadě a čeští dělníci protestovali proti prodeji výrobků německým a židovským firmám. Často se vyšetřovaly různé krádeže a vloupání.²⁴¹ Soustředění v Plzni představovalo náročnou službu, četníci se jí snažili vyhnout i simulováním a velitelé oddělení sem dokonce posílali četníky za trest.²⁴² Na podobné počínání si major Šustr několikrát stěžoval pražskému velitelství – za vše bych zmínil strážmistra Bise, který do Plzně už přišel s přezdívkou *Bierkönig*.²⁴³

Vzhledem k tomu, že strážní služba u skladišť a bran nebyla posláním četnictva, dále k neochotě četníků sloužit v Plzni, k nedostatku mužstva na jiných důležitějších místech a v neposlední řadě k 180 mužů silné plzeňské městské policii navrhl velitel oddílu 29. září 1919 jeho rozpuštění. Oddíl tehdy čítal pouhých 26 mužů ze 121. V listopadu byla zrušena provizorní stanice v Bolevci.²⁴⁴ Tento návrh znovu zopakoval v prosinci téhož roku, teprve 5. ledna zemský četnický velitel zaslal návrh ministerstvu vnitra k vydání předmětného nařízení, které zrušilo soustředění četníků v Plzni.²⁴⁵

3. ODHOD ČETNICTVA NA SLOVENSKO

---

²⁴⁰) Tamtéž, k. 287, č.j. 2511/19, VČO v Plzni ZČV v Praze ohledně přidělení dalších četníků k nádražní strážce ze dne 3. února 1919.

²⁴¹) Tamtéž, k. 289, č.j. 5984/19, VČO v Plzni ZČV v Praze ohledně vystřídání četníka ze dne 8. března 1919.

²⁴²) Tamtéž, k. 291, č.j. 12715/19, ZČV v Praze VČO v Ml. Boleslavi ohledně údajné simulace nemoci kvůli odvelení k oddílu v plzeňské „Škodovce“ ze dne 7. června 1919.

Dne 22. ledna se datuje dopis, ve kterém si jeden z četníků přidělených do Plzně stěžuje na poměry v soustředěném oddíle: „*Nemůže si nikdo představit náš žebrácký život. (...) Jsme (...) přiděleni ku konání služby, kterouž dříve ten nejobyčejnější voják aneb noční hlídač zastával. (...) My v Plzni jsme hlídači Škodových závodů dnem i nocí 24 hodin služby. Ve volném čase s námi dopoledne execirují a odpoledne škola. O příbytky a stravu jest vzorně postaráno. (...) V Plzni máme slámníky, ve kterých se nenachází sláma, nýbrž samé štěnice. Co se týče jídla, hodí se něco podobného, čím nás zde krmí, pouze pro dobytek, ne pro četnictvo. (...)*“ NA, f. GVČ, k. 47, č.j. 270/19, GVČ v Praze ZVČ v Praze ohledně stížností četníků soustředěných v Plzni z 7. ledna 1919.

²⁴³) Tamtéž, k. 290, č.j. 1963/19, VČO v Plzni ZČV v Praze ohledně chování strážmistra místního oddílu ze dne 28. března 1919.

²⁴⁴) Tamtéž, k. 297, č.j. 23383/19, ZČV v Praze zemské správě politické ohledně zrušení provizorní ČST v Bolevci ze dne 22. listopadu 1919.

²⁴⁵) Tamtéž, č.j. 19240, VČO v Plzni ZČV v Praze ohledně rozpuštění soustředěného oddílu z 2. prosince 1919.

Situace na Slovensku se značně lišila od českých zemí, maďarští úředníci a zřízení, včetně četníků opustili svá místa a po vyhlášení připojení Slovenska k nově zřízenému státu odešli ze Slovenska úplně.²⁴⁶ V zemi zavládla anarchie, někteří občané vytvářeli domobranu. Bylo tak nanejvýš nutné, aby pražská vláda v zemi obnovila státní autoritu, k čemuž nejpříhodnější silou bylo četnictvo.

Dne 4. listopadu odjelo směr Slovensko prvních 90 četníků z Čech a Moravy pod velením podplukovníka A. Hanačíka. Tento nesourodý oddíl složený i z vyložené starého mužstva neměl zpočátku žádnou představu o cíli své cesty. Četníci přesto na Slovensku prokázali vynikající disciplínu (navzdory ztrátám utrpených během bojů o Trnavu, kde padli tři z nich) a všestrannou upotřebitelnost a opět tak dokázali oprávněnost své existence. O jejich působení na slovenském území se zde nebudu více zmiňovat, protože to není účelem mé práce, důležité je pouze to, že četníci na Slovensku nezůstali. Do konce listopadu byl oddíl již zpátky v Hodoníně, odkud se muži vraceli na své domovské stanice.²⁴⁷

Na Slovensku bylo mezitím zřízeno samostatné zemské četnické velitelství, do jehož čela byl 20. listopadu 1918 postaven plukovník Jan Mrázek.²⁴⁸ Zde není moc jasné, se kterými četníky nově ustavené velitelství operovalo, patrně z Hanačíkova oddílu na Slovensku zůstalo nějaké mužstvo k obsazení stanic u moravské hranice. Postupně, jak československé vojenské jednotky obsazovaly slovenské území, vyvstala potřeba dalšího mužstva. Zemský četnický velitel pro Slovensko tedy na základě původních maďarských systemizačních schémat už 8. prosince kalkuloval s potřebou asi 34 důstojníků, 100 okresních strážmistrů, 450 velitelů stanic a 1800 podřízených četníků. Vzhledem k tomu, že se ZČV v Bratislavě dařil nábor mladých slovenských četníků na zkoušku, vyslovilo do Prahy žádost na odeslání 34 důstojníků, 100 okresních strážmistrů, 450 velitelů stanic a 900 podřízených četníků.²⁴⁹ V první polovině prosince mělo na Slovensko odejít 250 mužů a 10 důstojníků, 15. prosince dalších 100 četníků.²⁵⁰ Ačkoli se jednalo o četníky podřízené i brněnskému ZČV, větší zátěž byla

---

²⁴⁶) Michal LUKEŠ, *K úloze českého četnictva na Slovensku v roce 1918*, in: *Historie a vojenství*, 2, 1998, s. 54.

²⁴⁷) Tamtéž, s. 57nn.

²⁴⁸) BOHATA, *Protílidovalá úloha četnictva*, s. 17.

²⁴⁹) NA, f. GVČ, k. 47, č.j. 520/19, ZČV pro Slovensko v Uherské Skalici MV odd.VI a ze dne 8. prosince 1918.

²⁵⁰) BOHATA, *Protílidovalá úloha četnictva*, s. 17. Autor jako svůj zdroj uvádí f. GVČ, k. 47. Nevím ale, kde tyto údaje vzal. Já jsem našel čísla dost rozdílná, jak uvedu dále. Je možné, že se část z těchto 250 odešlých mužů po čase vrátila zpět na své stanice, a proto s nimi již GVČ v květnu 1919 (z této doby se mi podařilo získat čísla) již nepracovalo.

samozejmě na Praze, odkud bylo odesíláno mezi 60 až 70 % požadovaného mužstva.²⁵¹ Dne 11. ledna 1919 mohlo zemské velitelství přesídlit do Bratislavy.²⁵²

Posílat mužstvo na Slovensko formou rozkazu a očekávat, že se mu v novém působišti, kde byla daleko těžší a náročnější služba, daleko od domova, bude líbit, by bylo od nadřízených důstojníků přinejmenším pošetilé. Bylo nutné četníky motivovat k dobrovolnému odchodu. A tak 24. ledna vydalo zemské četnické velitelství rozkaz, kde oznámilo podřízeným velitelstvím potřebu odeslat ke slovenskému velitelství 60 strážmistrů I. a II. třídy na místa okresních velitelů (kde byla systemizována hodnost okresního strážmistra) a 135 místostrážmistrů na místa velitelů stanic (pro která byla systemizována hodnost strážmistra I. nebo II. třídy). Přednost měla být dána služebně starším četníkům, kteří, pokud se zavážou k tříleté službě na Slovensku, budou po tříměsíční uspokojivé službě povýšeni do uvedených hodností.²⁵³ Nabídka velmi lákavá, zvláště uvážíme-li, že v Čechách se na uvedené hodnosti čekalo roky a počet míst byl omezený, takže většina četníků neměla na povýšení skoro žádnou naději. Tytéž výhody se měly vztahovat i na četníky, kteří již na Slovensko odešli, jestliže se zaváží k tříleté službě. Tím si ZČV chtělo nejenom zajistit již odvelené mužstvo, ale počítalo s přílivem dalších zájemců. Proto byla dokonce na volná místa pro povýšení stanovena speciální kritéria. Tentýž rozkaz vydalo Zemské četnické velitelství v Brně, které mělo za úkol sehnat 40 strážmistrů na posty okresních velitelů a 64 místostrážmistrů jako staničních velitelů.²⁵⁴

Jenže Slovensko se pro české četníky nestalo vyhledávanou destinací, velitelé oddělení museli četníky určovat a ti na sebe psali udání.²⁵⁵ Na Slovensku bylo draho, mimoto četníci velkou část svého platu posílali domů na zaopatření svých rodin. Dostávali se tak často do těžké situace, ze které hledali východisko ve zpětném přeložení zpátky do Čech. Iniciativa generálního velitele četnictva nalákat na Slovensko mužstvo rychlejším služebním postupem tak rychle brala za své. Proto v únoru 1919

---

²⁵¹) NA, f. GVČ, k. 47, č.j. 88/19, GVČ v Praze ZČV v Praze ohledně odeslání okresních velitelů a velitelů stanic na Slovensko ze dne 21. ledna 1919. Srv. NA, f. ZČV, k. 298, č.j. 24850/19, GVČ v Praze ZČV v Praze ohledně odeslání 100 četníků na Slovensko, z nichž 60 má být vzato z Čech.

²⁵²) BOHATA, *Protílidová úloha četnictva*, s. 17.

²⁵³) NA, f. ZČV, k. 286, č.j. 1792/19, Rozkaz ZČV v Praze o dobrovolném hlášení se mužstva na Slovensko ze dne 24. ledna 1919. Strážmistři II. třídy aspirující na místa okresních velitelů budou nejprve po tříměsíční bezvadné službě povýšeni do hodnosti strážmistra I. třídy a po dalších třech měsících do hodnosti okresního strážmistra.

²⁵⁴) Tamtéž, f. GVČ, k. 47, č.j. 88/19, GVČ v Praze ZČV v Praze ohledně náboru velitelů pro ZČV v Bratislavě ze dne 21. ledna 1919.

²⁵⁵) Tamtéž, f. ZVČ, k. 289, č.j. 6517/19, VČO ve Vysokém Mýtě ZČV v Praze vysvětluje své důvody pro určení četníků odvelených na Slovensku ze dne 21. února 1919.

ministerstvo vnitra s plnou mocí pro Slovensko schválilo zvýšení služebních požitků četníků sloužících na slovenském území. Teprve tímto aktem se zde služba stávala finančně výhodnější než v zázemí.²⁵⁶ Ani tak ale zástupy četníků na Slovensko proudit nezačaly, a tak 18. dubna 1919 vydalo ZČV znovu rozkaz o možnosti urychleného služebního postupu na Slovensku za stejných, výše uvedených podmínek.²⁵⁷

V květnu 1919 si ministerstvo vnitra nechalo od generálního velitele četnictva vypracovat přehled počtů mužstva odešlých na Slovensko, který uvádím v tabulce:

Tab. 7²⁵⁸

Podle výnosu GVČ	Podle výnosu MV	Odešlo od ZČV		Celkem
		v Praze	v Brně	
256 z 4.12. 1918		40	40	80
264 z 8.12. 1918		8	4	12
476 z 15.12. 1918		73	25	98
88 z 21.1., 30.1., 27.2. 1919	č. 1105 z 30.1. 1919 č. 2201 z 28.2. 1919	185	85	270
1415 z 27.4. 1919	č. 4433 z 10.4. 1919 č. 4894 z 19.4. 1919	98	52	150
1415 z 19.5. 1919	č. 5285 z 5.5. 1919	30	20	50
Celkem		434	226	670

Celkem tak z Čech odešlo více jak 400 četníků, což při stavu 3330 gážistů mimo služební třídy a 123 gážistů znamenalo ztrátu 12,5 %. Přičtu-li k tomuto 10 % ztrát v důsledku dezerce německých četníků na konci roku 1918 do Rakouska, vyjde mi, že do poloviny roku 1919 četnictvo v Čechách ztratilo a muselo obměnit pětinu mužstva. Ztráty byly o to citelnější, že se jednalo o zkušené staré praktiky, jejichž plnohodnotná náhrada byla nemožná. Doplnit stavy ale bylo nutné.

Podobně by bylo záhodno popsat i odvelení českých četníků do Slezska. Bohužel, k tomuto tématu se mi nepodařilo sehnat žádné materiály. Jisté je, že četnická

²⁵⁶) Tamtéž, k. 290, prosba místostrážmistra Aloise Kozlíka o návrat do Čech adresovaná ZČV v Bratislavě ze dne 15. února 1919. Z žádostí, které byly ZČV v Bratislavě a pak ZČV v Praze zaslány, se nelze ubránit dojmů, jako by většina četníků byli „poloviční mrzáci“. Výčet chorob, jimiž dokládali svou neschopnost k náročné službě, je o to absurdnější, že všichni v Praze museli projít zdravotní prohlídkou.

²⁵⁷) Tamtéž, k. 905, č.j. 11008/19, ZČV v Praze všem VČO ohledně doplňování četnictva na Slovensku ze dne 18. dubna 1919.

²⁵⁸) Tamtéž, f. GVČ, k. 47, č.j. 1750/19, MV odd. VI a GVČ v Praze ohledně počtů mužstva odeslaných na Slovensko ze dne 24. května 1919.

správa musela přinejmenším obsadit nově zřízený politický okres Hlučín, jelikož Hlučínsko netvořilo součást původního Rakouského Slezska. Vzhledem k malé rozloze Slezska však počet sem odvelených četníků musel být zanedbatelný. Dne 10. srpna 1919 zemské četnické velitelství v Praze například požaduje po jednotlivých odděleních pouze jednoho strážmistra nebo četníka na zkoušku, který by případně mohl být odvelen do západního Slezska.²⁵⁹

4. NÁHRADNÍ ČETNÍCI

Náhradní četníci (*Ersatzgendarmen*) byli válečným pozůstatkem, který československý stát převzal s četnickým sborem v říjnu 1918. Jednalo se o občany Rakouska-Uherska povolané během války do armády, kteří v rámci výkonu své vojenské služby byli převeleni četnické správě jako náhrada za profesionální četníky odvelené z kmenových stanic na frontu nebo za jiným účelem. Patrně i zde se snažila vojenská správa ve shodě s četnictvem vybírat mezi vojáky ty schopnější, kteří neměli kriminální minulost, stane se, že mezi náhradními četníky nacházíme bývalé četníky ve výslužbě, ale stále v branné povinnosti.²⁶⁰ Náhradní četníci se v průběhu války stali nenahraditelnou součástí sboru, a jelikož se nový stát potýkal se stejnými problémy nedostatku mužstva, zůstávali náhradní četníci na svých místech i po skončení války.

Toto zákonitě vyvolávalo mnoho problémů. Zatímco se frontovní vojáci vraceli domů, museli vojáci v četnických službách dál žít odloučení od domova a svého zaměstnání. Poslední měsíce roku 1918 tak na zemské četnické velitelství docházejí desítky žádostí samotných náhradních četníků, jejich velitelů nebo rodinných příslušníků (hlavně manželek) o propuštění, přesazení nebo delší dovolenou. Nejčastějšími důvody, kterými žadatelé argumentovali, bylo zanedbané hospodářství (což v čase obilní a potravinářské krize byl zajisté pádný argument), upadající živnost či péče o nemocné rodinné příslušníky.²⁶¹ Daleko mocnějšími *petenty* byly ale státní úřady, banky a velké továrny, které se u zemského velitelství dožadovaly svých zaměstnanců.²⁶²

---

²⁵⁹) Tamtéž, f. ZČV, k. 294, č.j. 18364/19, ZČV všem VČO ze dne 10. srpna 1919.

²⁶⁰) Tamtéž, k. 283, č.j. 18738/18, náhradní četník prosí ZČV v Praze o přijetí do aktivního stavu ze dne 2. listopadu 1918.

²⁶¹) Tamtéž, k. 283, 284, č.j. 18772/18; 18834/18; 18927/18; 19303/18; 19654/18.

²⁶²) Tamtéž, f. GVC, k. 46, č.j. 227/18, ZČV v Praze GVC v Praze ohledně zproštění služby náhradních četníků ze dne 24. listopadu 1918.

Dne 26. listopadu tak ZČV vydalo rozkaz 20181/18, podle něhož měli být všichni náhradní četníci ve věku 18 a 19 let a pak starší 37 let nejdéle do 20. prosince odesláni zpět svým vojenským tělesům, kde mají odevzdat výzbroj a výstroj a budou propuštěni domů.²⁶³ Přesto se našlo vícero náhradních četníků, pro které by propuštění znamenalo nezaměstnanost či finanční pohoršení, těm četnická správa ráda vyšla vstříc a ponechávala je ve službě.²⁶⁴ I tak vzniklé mezery bylo nutné opět zalepit, a tak v listopadu stále pokračuje prezence náhradních četníků z řad sloužících vojáků čs. armády.

Řada náhradních četníků však už odmítala sloužit nebo službu víceméně sabotovala. Ernst Krombholz se 18. prosince jednoduše sebral, nechal na stanici v Karlových Varech svou výstroj a výzbroj a odjel domů.²⁶⁵ Stoupající nekázeň v řadách náhradního četnictva se pokusilo opět řešit ministerstvo národní obrany, když ve shodě s četnickou správou 10. ledna 1919 oznámilo propuštění všech náhradních četníků sloužících v armádě nepřetržitě déle než pět let.²⁶⁶ Disciplínu zbylých náhradních četníků to však nijak nezlepšilo. Výmluvným dokladem je hlášení velitele plzeňského četnického oddělení majora Šustra:

„Místostrážmistr Dvořák Vojtěch třináctého oddělení ochuravěl a prosil, aby ku svému oddílu zpět poslán byl; na jeho místo poslal sem třináctý oddíl náhradního četníka Františka Bužila, jenž

- 1) o 17 hodin později do Plzně došel, než dojiti měl,*
- 2) v noci ze dne 26.1. na 27.1. 1919 do bytu (baráku)²⁶⁷ se nevrátil, nýbrž u své ženy zůstal,*
- 3) se ku jednomu kamarádovi vyjádřil, že ho ani nenapadne, aby v Plzni zůstal, že bude hleděti, aby ku svému káдру (102) poslán byl, odkud prý jistě propuštěn bude.*

U rapportu prosil Bužil, aby ku svému káдру poslán byl, jelikož prý se zdráv býti necítí; poslal jsem jej tedy na jeho stanoviště Dolní Královice, oddíl č. 13 Benešov, zpět, poněvadž pro zdejší službu bezcenným jest.

---

²⁶³) Tamtéž, f. ZČV, k. 284, č.j. 21238/18, náhr. četník prosí ZČV v Praze o ponechání ve službě ze dne 11. prosince 1918.

²⁶⁴) Tamtéž, č.j. 21239/18, náhr. četník prosí ZČV v Praze o ponechání ve službě ze dne 8. prosince 1918.

²⁶⁵) Tamtéž, k. 285, č.j. 22395/18, ČST v K. Varech ZČV v Praze o svévolném odchodu náhradního četníka ze dne 18. prosince 1918.

²⁶⁶) Tamtéž, č.j. 22209/18, rozkaz ZČV v Praze ze dne 10. ledna 1918 ohledně propuštění náhr. četníků.

²⁶⁷) Náhradní četník Bužil byl přidělen soustředěnému četnickému detachmentu ve Škodových závodech, který bydlel v dřevěných barácích.

Vždy více vidím, že náhradní četníci špatnou náhradou za četníky z povolání jsou, jsou i mezi nimi výjimky, celkově však to jest element nespolehlivý, dokonce rozvratný. Dokud byla válka a oni před nebezpečím smrti jaksi schováni byli, bylo možno s nimi vyjít; od převratu ale chovají se po většině indolentně [netečně, líně – pozn. aut.], kazí mi četníky, z nichž někteří mladí lidé jejich vlivu podléhají.

*V Plzni jest to věc velmi nebezpečná, neboť zde uživačnost, lehké pojmání života bují, musím tedy hledět, aby každý nespolehlivec zavčas odsud vzdálen byl. Prosím, aby oddíl Benešov poukázán byl sem náhradu dáti, může to být i náhradní četník, ale muž spolehlivý.*²⁶⁸

Myslím, že toto zhodnocení úlohy náhradních četníků v četnickém sboru je velmi trefné, jen bych dodal, že těm několika světlým výjimkám byla nabídnuta možnost přestoupit do četnictva jako četníci na zkoušku, pokud vyhovovali všem zákonným podmínkám.²⁶⁹ V průběhu prvního pololetí roku 1919 tak jsou všichni náhradní četníci buď propuštěni, nebo prezentováni jako četníci na zkoušku.²⁷⁰

5. VÝPOMOCNÍ ČETNÍCI

Výpomocní četníci (*Hilfsgendarmen*) se stali dalším prostředkem, kterým se generální velitelství četnictva snažilo zlepšit bezpečnostní situaci v Čechách a na Moravě. V listopadu 1918 bylo jasné, že s náhradními četníky četnictvo dlouho nevystačí, navíc se začali vracet první demobilizovaní vojáci, rostla kriminalita a již tak dost oslabené stanice byly nuceny oželeť další muže komandované na Slovensko.

Zemská politická správa ve spolupráci s generálním velitelem četnictva přišla s návrhem přijmout do sboru krátkodobě vojáky vracející se z fronty. Nutnými podmínkami byly jejich souhlas a hlavně zachovalost a spolehlivost. Zohledňoval se i zdravotní stav, přednost měli svobodní.²⁷¹

Dne 21. listopadu tak vydalo Zemské četnické velitelství v Praze rozkaz č.j. 2060res. adresovaný všem podřízeným velitelstvím a stanicím. Určoval zásady

---

²⁶⁸) Tamtéž, k. 287, č.j. 2323/19, hlášení VČO v Plzni ZČV v Praze ze dne 27. ledna 1919 ohledně nepřistojnosti náhr. četníka ve službě.

²⁶⁹) Tamtéž, k. 283, č.j. 19338/19, podání žádosti náhr. četníka k přijetí jako četníka na zkoušku ZČV v Praze ze dne 8. května 1919.

²⁷⁰) BOHATA, *Protílídová úloha četnictva*, s. 22 ještě v půli března vyčísľuje stav náhradních četníků na 514 u celého zemského velitelství pro Čechy, ke konci dubna se počet snížil na pouze 289 a dále klesal. Srv. NA, f. MV – SR, k. 316, bez signatury, výkaz stavu ZČV v Praze za měsíc duben 1919.

²⁷¹) Tamtéž, f. GVČ, k. 46, č.j. 33/18, GVČ v Praze nejvyššímu veliteli čs. vojsk ze dne 10. listopadu 1918.

k prezenci výpomocného mužstva, které pro tentokrát (na rozdíl od náhradních četníků) měly přijímat četnické stanice samy. Výpomocní četníci by tak byli místní lidé s dobrou znalostí obvodu stanice, odpadly by i stesky náhradních četníků na odloučení od domova, četnická správa by ušetřila na ubytování i stravování.²⁷² O den později vydává pražské armádní zemské velitelství rozkaz č.j. 1467, ve kterém nařizuje svým podřízeným velitelstvím:

„1) aby nečinila překážek poddůstojníkům a mužstvu, chtějí-li vstoupiti do výpomocné služby při četnictvu státu československého;

2) aby k této službě přihlásivší mužstvo bylo vypraveno v plné polní výzbroji a výstroji /s 25 ostrými patronami/ v zachovalém polním stejnokroji, v nových botách s koženými podešvemi a jedněmi botami náhradními;

3) aby vojínům, kteří se konání služeb četnických přihlásí přímo u některé četnické stanice a nemají potřebné výzbroje nebo výstroje byly na příslušných /nejbližších/ doplňovacích /náhradních/ vydány, předloží-li na tyto předměty kvitanci své četnické stanice.“²⁷³ Zároveň dostali vojenští velitelé rozkaz spolupracovat s četníky při vybírání spolehlivých a schopných adeptů četnické služby.

O přijatém mužstvu se měly vyhotovit prezenční listiny a předložit je dvojmo na zemské četnické velitelství. V průběhu prosince a ledna tak na ZČV začaly docházet seznamy z jednotlivých četnických oddělení. V následující tabulce uvedu všechna četnická oddělení a k nim náležející počty přijatého výpomocného mužstva:

Tab. 8²⁷⁴

Číslo VČO	Sídlo VČO	Systemizovaný stav	Počet výpomocného mužstva	
		k říjnu 1918	k lednu 1919	k březnu 1919
1	Praha	120		
2	Litoměřice	109		
3	Č. Budějovice	88	42	19 ²⁷⁵
4	Jičín	124	36	12

²⁷²) Tamtéž, f. ZČV, k. 284, č.j. 20816/18, ČST v Motyčíně ZČV v Praze ohledně přijetí výp. četníka ze dne 1. prosince.

²⁷³) Tamtéž, k. 905, č.j. 1467pres-doplň/1918, výtah z rozkazu č. 6 čs. zemského velitelství v Praze ohledně výpomocného mužstva pro četnickou službu ze dne 22. listopadu 1918.

²⁷⁴) Tamtéž, k. 958, č.j. ad2060res./1918 jednotlivá VČO ZČV v Praze ohledně prezentace výpomocných četníků a jejich rozdělení na místní stanice z období ledna a částečně března 1919.

²⁷⁵) Z toho 7 četníků se nacházelo v Praze již jako četníci na zkoušku v teoretickém kurzu.

5	Plzeň	111	39	
6	Čáslav	86	35	
7	Cheb	103	1	
8	Liberec	94	0	
9	Kladno	147	19	
10	Karlovy Vary	106	0	
11	Teplice-Šanov	63	14	
12	Chrudim	93	60	
13	Benešov	112	41	
14	Písek	95	46	
15	Česká Lípa	99	-	
16	Klatovy	116	34	
17	Příbram	108	36	
18	Trutnov	105	38	
19	Hradec Králové	89	30	
20	Praha (okolí)	119	40	
21	Tábor	97	27	
22	Prachatice	103	-	
23	Chomutov	96	4	
24	Mladá Boleslav	105	37	
25	M. Lázně	76	-	
26	Náchod	102	39	
27	Vysoké Mýto	92	26	
28	J. Hradec	83	48	20
29	Most	97	-	
	Celkem		692	

Nábor četníků neprobíhal nicméně nijak o překot. Staniční velitelé si pečlivě vybírali své mužstvo, a tak ještě v prosinci 1918 hlásí oddělení Benešov 31 přijatých výpomocných četníků, v Mladé Boleslavi přijali 30 četníků, oddělení Jindřichův Hradec

18, Vysoké Mýto 16.²⁷⁶ Z uvedené tabulky taky jasně můžeme vyčíst, že nejvyšší počty výpomocného mužstva směřovaly do českých venkovských oblastí, jako Chrudimsko, Jindřichohradecko, Písecko, Budějovicko či Benešovsko, které nejvíce doplatily na nedostatek četníků v německých oblastech a v průmyslových centrech – Kladensko přijalo pouze 19 mužů, z vnitřní Prahy nemáme zprávy, že by byl přijat vůbec někdo. Stejně tak žádné údaje nejsou od VČO, které jsem proškrtnl, asi není bez zajímavosti, že jsou to oddělení s větším počtem německého obyvatelstva. Oddělení Liberec a Karlovy Vary shodně oznámily ZČV, že rozkaz č.j. 2060res. Vůbec neobdržely, takže taky žádné výpomocné četníky nepřijaly, ostatně chebské oddělení s jedním četníkem by do této kategorie také spadalo – buď se dozvědělo o dané možnosti pozdě, nebo, a to je další důvod, německé obyvatelstvo mělo jen pramalý zájem spolupodílet se na vytváření jimi nemilovaného státu.

K tabulce jsem pro porovnání přidal sloupec s počtem četníků, který pro daná oddělení byl systemizován. Z tohoto samozřejmě nelze s jistotou říct, do jaké míry se výpomocní četníci přijímali nad rámec systemizovaných počtů a do jaké míry naopak nahrazovali odvelené mužstvo a lepili tak díry. Druhá varianta mi nicméně připadá na přelomu let 1918 a 1919 daleko pravděpodobnější. Jak jsem již ukázal, staniční velitelé neměli často vůbec nikoho, koho by poslali do terénu, a o tom, že by výpomocné mužstvo měli nad rámec vlastních podřízených sil, si mohli nechat jen zdát. Je tudíž až fascinující, že výše zmíněná oddělení s největším počtem přijatých výpomocných četníků postrádala třetinu, polovinu nebo v případě Chrudimi snad až dvě třetiny běžného stavu!

Ačkoli i s výpomocnými četníky byly někdy kázeňské problémy (obzvláště výpomocné mužstvo projevovalo nespokojenost nad výší žoldu), velitel stanice je řešil rázně a reptající muže posílal zpět k jejich vojenskému tělesu. Výpomocné mužstvo tak pomohlo překlenout první krizové měsíce, v únoru roku 1919 po masovém přijímání četníků na zkoušku vydalo ZČV rozkaz o propouštění výpomocných četníků.²⁷⁷ Pouze četníci splňující podmínky zákona o četnictvu pro vstup do sboru mohli být přijati jako četníci na zkoušku, ostatní výpomocní četníci odcházeli postupně nazpět k svým

---

²⁷⁶) Tamtéž, k. 284 a 285; č.j. 22420/18 VČO v Mladé Boleslavi ZČV v Praze ze dne 24. prosince 1918; č.j. 22443/18 VČO v Benešově ZČV v Praze ze dne 24. prosince 1918; č.j. 271/19 VČO v Příbrami ZČV v Praze ze dne 3. ledna 1919; č.j. 21711/18 VČO v Jindřichově Hradci ZČV v Praze ze dne 13. prosince 1918; č.j. 21607/18 VČO ve Vysokém Mýtě ZČV v Praze ze dne 9. prosince 1918.

²⁷⁷) Tamtéž, k. 288, č.j. 3563/19 VČO Trutnov ZČV v Praze ohledně propuštění výp. četníků ze dne 28. února 1919. Srv. BOHATA, *Protílídová úloha četnictva*, s. 22, který ještě v půli března udává stav výpomocných sil u ZČV v Praze na 512 mužů.

původním vojenským tělesům.²⁷⁸ V průběhu jara 1919 tak zanikla provizorní instituce výpomocných četníků, tedy vojáků československé armády, kteří se krátkodobě přihlásili k četnictvu, např. na začátku měsíce dubna mělo ZČV v Praze ve stavu ještě 347 výpomocných četníků, z nichž jich 270 během měsíce odešlo nebo se stalo četníky na zkoušku.²⁷⁹

Nemůžeme se ale divit, že s odchodem výpomocných četníků se situace nezlepšila. Na stanicích se stále nedostávalo výkonného mužstva, protože nově přijatí četníci na zkoušku ještě samostatně vykonávat službu nemohli. Jenom v dubnu 1919 mělo ZČV v Praze ve svém stavu 1300 četníků na zkoušku, kteří nebyli upotřebitelní k jakékoli službě – 260 se jich teprve podrobovalo teoretickému výcviku a 1040 na něj čekalo a svůj čas trávili na stanicích, kde se měli zatím učit četnickou instrukcí.²⁸⁰

Proto už v červenci 1919 povolilo ministerstvo vnitra přibrat k bezpečnostní službě dalších 1.700 výpomocných četníků. Zde se mělo již jednat o vážné zájemce četnické služby, jejichž chování, způsobilost a zachovalost četnická správa prověřila.²⁸¹ Předpokládalo se tak, že po krátké službě jako výpomocní četníci budou přijati, v závislosti na počtu volných systemizovaných míst, jako četníci na zkoušku a jejich odsloužená doba se jim započítá do zkušebního roku.²⁸² Výpomocné četnictvo se ve druhé polovině roku 1919 stalo vítanou posilou oslabeného sboru a zároveň dorostem, ze kterého se rekrutovali četníci na zkoušku, vždy po dvou až třech měsících bezvadné služby mohl jít výpomocný četník k prezentaci jako četník na zkoušku.²⁸³ Pro četnickou správu výhodné, protože jednak neměla dostatečný počet systemizovaných míst a výpomocné mužstvo tak vlastně bylo navíc a stálo ještě nad normálním stavem četnictva, jednak to byla i levnější varianta, jelikož žold výpomocných četníků se nemohl měřit s platem četníka na zkoušku nebo již definitivního člena sboru.²⁸⁴

---

²⁷⁸) Tamtéž, k. 905, č.j. 9034/19, ZČV v Praze VČO 1 – 24, 26 – 29 ohledně prezentace výpomocných co četníků na zk. a propuštění ostatních výpomocných četníků ze dne 26. března 1919. Srv. Tamtéž, k. 958, č.j. 3563/19 ZČV v Praze všem VČO ohledně doplnění stavu četníky na zkoušku ze dne 12. února 1919.

²⁷⁹) Tamtéž, f. MV – SR, k. 316, bez signatury, výkaz stavu ZČV v Praze za měsíc duben 1919.

²⁸⁰) Tamtéž, f. ZČV, k. 917, č.j. 222dův./19, ZČV v Praze presidiu Zemské správy politické ohledně obsazení kontrolních stanic četnickým mužstvem ze dne 23. dubna 1919.

²⁸¹) Tamtéž, k. 905, č.j. 16315/19, ZČV v Praze všem VČO ohledně oznámení potřebného počtu výpomocných četníků ze dne 3. července 1919.

²⁸²) Tamtéž, k. 958, č.j. 10254/20, ZČV v Praze všem VČO a účetním skupinám ohledně započítání doby četníkům na zk., kterou strávili jako výpomocní četníci ze dne 27. srpna 1920.

²⁸³) Tamtéž, f. MV – SR, k. 355, č.j. 68493/20, ZČV v Praze MV ohledně přijímání nových četníků, obzvláště z řad bývalých legionářů ze dne 27. října 1920.

²⁸⁴) Tamtéž, f. ZČV, k. 958, č.j. 9161pob./20, MV v Praze ZČV v Praze ohledně započítání služebního roku četníků na zkoušku ze dne 29. července 1920.

6. ČETNÍCI NA ZKOUŠKU A PŘIJETÍ K ČETNICKÉMU SBORU

Každý sbor potřebuje pravidelně doplňovat, u zemských četnických velitelství tento úkol náležel doplňovacímu oddělení. Služba u četnictva byla dobrovolná a byl o ni zájem, rekruti však museli mít splněnou vojenskou povinnost. Na základě složek četnických aspirantů se pokusím rekonstruovat, jak celý proces přijímání vypadal.

6.1 Podmínky přijetí k četnictvu a postup při přijímání

Pokud se muž, státní příslušník ČSR, znalý zemského jazyka, svobodný nebo bezdětný vdovec do 35 let s absolvovanou obecnou školou rozhodl podat si přihlášku k četnictvu, dostavil se nejčastěji na četnickou stanici příslušnou místu jeho pobytu.²⁸⁵ Tam s ním velitel stanice sepsal žádost, kde bylo uvedeno jméno aspiranta, datum a místo narození, domovská příslušnost, jména rodičů a jejich zaměstnání; dalšími povinnými údaji byla školní docházka, vojenská povinnost, popř. frontové zařazení, učednická léta. Všechny údaje byly pro četnickou správu důležité, jejich ověřením zjišťovala způsobilost a zachovalost nejenom uchazeče, ale i jeho rodiny. Dále se aspirant musel zavázat alespoň k čtyřleté službě (do které se započítával rok odsloužený na zkoušku), opsat část četnické instrukce kvůli zjištění úhlednosti a čitelnosti jeho písma a také napsat krátký diktát zadaný velitelem stanice. Pokud aspirantovi nebylo ještě 21 let, bylo vyžadováno otcovské svolení k četnické službě.²⁸⁶

Po vypracování prezenční listiny odeslal velitel stanice toto první podání do Prahy na doplňovací oddělení.²⁸⁷ Sám také začal šetření aspirantova předchozího života. To obnášelo obeslat četnickou stanici v místě aspirantovy domovské příslušnosti (samozřejmě pouze tehdy, pokud se neshodovala se stanicí, na které aspirant žádal o vstup – což se však u žadatelů, kteří tušili nějaký problém, nestávalo) a požádat ji o hlášení o pověsti samotného aspiranta a jeho rodiny, potvrzení údajů v jeho žádosti – školní docházky, vyučení. Hlášení četnické stanice z domovské obce bylo jedno z nejdůležitějších, zde totiž často vyšlo najevo, že žadatelovi příbuzní zde nepožívají

²⁸⁵) MACEK, *Dějiny policie II.*, s. 100.

²⁸⁶) Další možností požádat o přijetí k četnictvu bylo poslat žádost přímo ZČV v Praze, které následně na základě údajů obsažených v žádosti záležitost přidělo ČST, pod níž aspirant domovsky spadal. Další proces už probíhal stejně.

²⁸⁷) Zajímavé jsou rubriky „Podání přes jmenovaného o přijetí k četnictvu prostého muže“: vojenský sbor; setnina; hodnost; jméno; rok odvodu; narození (místo, okres, země, rok); stav; náboženství; řemeslo nebo zaměstnání; zdravotní stav; školní vzdělání; znalost čtení a psaní a v které řeči; všeobecné chování a zdali soudně nebo policejně bezúhonný; zdržuje se nyní (místo, okres, země); poznámky.

dobré pověsti, byli soudně trestáni nebo že aspirant má alimentační povinnosti. Poté, co přišla odpověď z domovské příslušné stanice s potvrzenými údaji o žadateli a jeho rodině, oběhl se úřad pro trestní rejstřík příslušného státního návladnictví a také příslušné vojskové těleso, u kterého aspirant konal vojenskou službu (což však neplatilo v případech, kdy žadatel chtěl k četnictvu přijít přímo od vojska – armáda navíc mohla dát sice vynikající vysvědčení, avšak četnickou správu nijak neodradilo od vlastního šetření, které se mnohdy vyplatilo). Pokud se v žádosti nacházely i údaje o předešlých zaměstnavatelích, byli obesláni i oni, aby se vyjádřili k chování a povaze žadatele o vstup do četnictva bez ohledu na to, že se z nich mnoho nyní nacházelo v cizině - v Rakousku či Německu. Četnické správy se snažily v těchto případech spolupracovat.²⁸⁸ Zdravotní stav žadatele mohla vyšetřit jakákoli vojenská nemocnice, která o prohlídce učinila zprávu přiloženou k podání.

Je nasnadě, že tolik obsílek a zdlouhavé vyšetřování jednotlivými stanicemi trvalo dlouho, obvykle až dva měsíce. Teprve po obdržení všech zpráv, hlášení a raportů mohlo zemské četnické velitelství rozhodnout, zda jmenovaného přijme do stavu četníka na zkoušku, nebo ne.

Přijatý četník musel složit ještě přísahu československému státu.²⁸⁹ První text přísahy, který se mi podařilo najít, pochází z výnosu MV ze dne 22. března 1919.²⁹⁰ Do přísahy tehdy měli být opět vzati všichni příslušníci četnického sboru, nejdříve vybraní důstojníci správní, kteří se za tím účelem měli dostavit do Prahy k zemskému četnickému velitelství, potom do jejich rukou měli skládat přísahu četníci určených oddělení – a to vždy ve dvou skupinách, aby nebyla narušena bezpečnostní služba. Přísaha se měla česky přečíst (německé nebo polské mužstvo mohlo vykonat přísahu ve svém jazyce), načež četníci zvolali: „*Tak přísahám!*“²⁹¹ Do té doby četníci také skládali přísahu poslušnosti československému státu (v prosinci 1918 velmi choulostivé

---

²⁸⁸) NA, f. ZČV, k. 297, č.j. 23449/19 podání aspiranta o vstup k četnictvu ZČV v Praze ze dne 18. listopadu 1919.

²⁸⁹) MACEK, *Dějiny policie II.*, s. 100.

²⁹⁰) NA, f. ZČV, k. 290, č.j. 10755/19, rozkaz ZČV jednotlivým VČO ohledně vykonání nové přísahy ze dne 16. dubna 1919. Text přísahy zněl: „*Přísahám při všem, co jest mi svato a v plné shodě se svým svědomím, že republika Československé a její vládě budu věren a oddán, že zákonů její i nařízení nadřízených mně úřadů a mých představených budu ochotně poslušen, že úřední tajemství přísně budu zachovávat i a že při všem svém konání vždycky jen zájem služby a prospěch republiky Československé budu na zřeteli míti. Přísahám, že povinnosti četníka, jež zákony a nařízeními neb rozkazy mých představených pro zachování veřejného pořádku, klidu a bezpečnosti jsou neb budou stanoveny, jakož i povinnosti vojína, jež mně zákony a předpisy vojenskými jsou neb budou uloženy, svědomitě budu plniti. Tak přísahám!*“

²⁹¹) Tamtéž.

téma vzhledem k tomu, že někteří četníci přísahu složili dvakrát, jednou Československu a jednou pro Deutsch-Österreich), její přesný text mi však není znám.

Patrně vzhledem k větší zajímavosti se ve fondu ZČV zachovala pouze podání četníků, jejichž žádosti byly zamítnuty. Závady bránící vstupu do četnické sboru můžeme rozdělit do dvou skupin:

- a) problémy aspirantova okolí: nejčastěji otec notorický alkoholik (jeden dokonce propil celé hospodářství),²⁹² matka požívající pověst lehké ženštiny nebo zlodějky a klepny, bratr trestaný pro krádeže a rvačku,²⁹³ apod.
- b) problémy s aspirantem samotným: nejčastěji je ženatý, což § 19 četnické instrukce zakazoval a překazil tak přijetí ke sboru jinak bezvadným uchazečem;²⁹⁴ častými prohřešky byla trestní minulost, stačila pokuta nebo jednodenní vězení;²⁹⁵ alkoholismus, nedostatečný intelekt,²⁹⁶ morální nezachovalost,²⁹⁷ agresivita a násilnická povaha²⁹⁸ a v neposlední řadě podezření z bolševismu.²⁹⁹

Výsledky podobného rigorózního vyšetřování často přinesly nějakou závadu, takže celkový počet přijatých četníků na zkoušku zůstával pořád dost hubený navzdory kritickému nedostatku mužstva.

Proto 11. prosince 1918 vydal generální velitel četnictva zemským četnickým velitelstvím v Praze a v Brně rozkaz o přijímání četníků na zkoušku.

---

²⁹²) Tamtéž, k. 288, č.j. 4276/19, podání aspiranta o vstup k četnictvu ZČV v Praze ze dne 27. února 1919.

²⁹³) Tamtéž, č.j. 4156/19, podání aspiranta o vstup k četnictvu ZČV v Praze ze dne 12. února 1919.

²⁹⁴) Tamtéž, č.j. 5634/19, podání aspiranta o vstup k četnictvu ZČV v Praze ze dne 24. dubna 1919.

²⁹⁵) Tamtéž, č.j. 4399/19, podání aspiranta o vstup k četnictvu ZČV v Praze ze dne 10. března 1919.

²⁹⁶) Tamtéž, č.j. 4909/19, podání aspiranta o vstup k četnictvu ZČV v Praze ze dne 4. března 1919. „*On byl v poli jako vojín do hlavy raněn, nosí na pravém spánku stříbrný plátek a má být z této příčiny nyní přiblblý.*“

²⁹⁷) Tamtéž, č.j. 4355/19, podání aspiranta o vstup k četnictvu ZČV v Praze ze dne 2. března 1919. „*Četnický aspirant Adolf Budec, který jest ostatně líčen jako na duchu omezený, obcovoval pohlavně se svou vlastní sestrou Barborou, což nezůstalo bez následků. Dne 22. června 1918 narodil se sestře Barboře syn, který však za krátko zemřel, byv dříve u farního úřadu v Rottenschachen v Dolních Rakousích na jméno Johann pokřtěn.*“

²⁹⁸) Tamtéž, č.j. 5121/19, podání aspiranta o vstup k četnictvu ZČV v Praze ze dne 18. února 1919. „*Vnitř uvedený žadatel (...) jest zde znám jako notorický alkoholik, který se o rodinu vůbec nestaral, přenechávaje tuto starost své ženě, která musela sloužiti co služka a ze svého výdělku i muže opilce živila, který pro ni měl jen bítí.*

Po smrti své ženy zanechal žadatel své jediné dítě úplně bez pomoci a odebral se na práci do Německa, takže obec byla nucena se o výchovu dítěte sama postarati. Dvanáctiletý syn Stanislav jest na výchově u domkáře Josefa Pavlíčka v Krašovicích č. 36 a nechce o svém otci ničeho slyšeti a své pěstouny opustit. Otec, který se na začátku války z Německa navrátil, dosud svého syna nenavštívil, což nasvědčuje o jeho surové povaze. V jeho domovské obci požívá žadatel té nejhorší pověsti a nemůže jeho přijetí k četnictvu za žádných okolností býti uskutečněno.“

²⁹⁹) Tamtéž, č.j. 4256/19, podání aspiranta o vstup k četnictvu ZČV v Praze ze dne 26. února 1919.

„Tamním velitelstvím budiž přihráno až do 500 četníků na zkoušku. Všechny podřízené stanice nechť si nechají záležitosti, by co nejvíce spolehlivého mužstva, pokud možno poddůstojníků, pro četnickou službu získaly a předepsaná podání zemskému četnickému velitelství předkládaly.

Náhradní četníci včetně těch, kteří stanicemi na výpomoc do služeb přijati byli, mohou, vyhovují-li předepsaným podmínkám, jako četníci na zkoušku býti zadáni. Ku získání mužstva buďtež obvyklým způsobem velitelství pluků československého vojska vyrozuměna. Na zachovalost a spolehlivost budiž kladena největší váha, dále na to, by četníci na zkoušku byli již vojensky úplně vycvičeni.“³⁰⁰

V lednu následujícího roku vydalo generální velitelství další rozkaz, podle kterého mělo co nejdříve dojít k obsazení jižních hranic Čech s Rakouskem četnictvem a jejich uzavření. Zemské četnické velitelství provedlo kalkulaci a zjistilo, že k zajištění hranice bude potřebovat 300 nových mužů.³⁰¹ Velitelství, aby nárokům vůbec bylo schopno dostát, odhodlalo se přijmout četníky na zkoušku přímo od vojenských těles bez předběžného šetření. Následky tohoto neuváženého a pouze okolnostmi vynuceného kroku se záhy dostavily. Jak konstatoval zemský četnický velitel, vojenské útvary asi nepochopily, že mají do četnictva posílat mužstvo dobrovolně se hlásící, schopné a zachovalé, mezitím totiž k zemskému velitelství přicházeli vojáci, kteří nejenom že se k četnické službě vůbec nehodili, ale u četnictva ani sloužit nechtěli. Během ledna až do 10. února se tak pražské četnické velitelství potýkalo s nápirem desítek až stovek budoucích ochránců zákona denně, kteří v budově velitelství rozkradli mezi jinými věcmi přibory a příkrývky. Tito narychlo přijatí četníci na zkoušku museli být většinou nakonec stejně propuštěni.³⁰²

Generální velitel četnictva musel tedy po necelých dvou měsících nový způsob přijímání mužstva ukončit a četnická správa se vrátila k původnímu systému, kdy se četníkem na zkoušku bylo možné stát až po ukončeném předběžném šetření. Jelikož ale trval nedostatek mužstva, nařídil generál Řezáč všem staničním velitelům, aby všechna šetření konali bezodkladně a co nejvíce je urychlili. Rovněž se mělo upustit od zdlouhavého dotazování okresních hejtmanství a okresních soudů, napříště měl místně

³⁰⁰) Tamtéž, f. GVČ, k. 46, č.j. 440/18, GVČ v Praze ZVČ v Praze a v Brně ze dne 11. prosince 1918.

³⁰¹) Tamtéž, č.j. 42dův./19, ZČV v Praze GVČ v Praze ohledně rozdělení četníků na jižní hranici ze dne 22. ledna 1919.

³⁰²) Tamtéž, č.j. 61dův./19, ZČV v Praze MV odd. VI a ohledně přibírání aspirantů bez předběžného šetření ze dne 16. února 1919.

příslušný velitel stanice osobně nahlédnout do evidence trestů a řízení tak ještě více uspišit. Při první vážnější závadě se od přijímacího řízení mělo okamžitě odstoupit.³⁰³

6.2 Rok na zkoušku

Nábor nového četnického dorostu skončil přijetím asi 2.000 mužů. Tak velké množství přijímaných četníků na zkoušku představovalo pro ZČV už jen problém ubytovací, protože v Praze četnický sbor neměl prostory na ubytování tolika mužů, přistoupilo se k jejich rozeslání na stanice jednotlivých četnických oddělení, kde se měli adeпти četnického povolání učit četnickou instrukci a zákon o četnictvu pod dohledem starších a zkušenějších kolegů. Pro praktickou službu neměli být ještě využíváni, nanejvýš až po dvou týdnech v případě nutnosti a vždy pod dohledem zkušeného četníka.³⁰⁴ Vedle ubytování bylo nutné četníky na zkoušku i vzdělávat. Za normálních poměrů trávil každý četník na zkoušku šest měsíců v kurzu a po jeho absolvování složil před četnickými důstojníky a vládními úředníky odbornou zkoušku z nabytých vědomostí. Když uspěl, dalších šest měsíců jej čekala řízená praxe na nějaké četnické stanici. Zde ještě nemohl sloužit sám, ale vždy pod dohledem velitele nebo jím určeného definitivního četníka.³⁰⁵

Jelikož v Praze nebyly kapacity ani na teoretické vzdělávání velkého množství mladých četníků, bylo rozhodnuto zřídit potřebnou školu pro výcvik četníků na zkoušku v Litoměřicích v bývalých zeměbranceckých kasárnách, jejím velitelem se stal velitel místního četnického oddělení setník Ladislav Klofanda, který byl po dobu kurzů zproštěn přehlídkové činnosti.³⁰⁶ Vyučování zde začalo až 15. května 1919, škola měla kapacitu 260 mužů, nejdříve měli přijít na řadu výpomocní četníci, kteří byli dnem 26. března 1919 rozkazem ZČV 9034 prezentováni jako četníci na zkoušku. Teprve potom měli přicházet na řadu nováčci přijatí v únoru, prozatímně ubytovaní na jednotlivých stanicích po celých Čechách.³⁰⁷

---

³⁰³) Tamtéž, č.j. 61dův./19, GVČ v Praze ZČV v Praze, Brně, Opavě a Bratislavi ohledně přijímání nového mužstva ze dne 25. února 1919.

³⁰⁴) Tamtéž, f. ZČV, k. 87, rozkaz ZČV v Praze č. 3563 ze dne 12. února 1919 ohledně dočasného přidělení nově prezentovaných četníků na zkoušku jednotlivým VČO.

³⁰⁵) MACEK, *Dějiny policie II.*, s. 101.

³⁰⁶) NA, f. ZČV, k. 87, č.j. 47dův./19, ZČV v Praze VČO v Litoměřicích ohledně zřízení teoretického kursu pro četníky na zk. ze dne 27. dubna 1919. Přehlídkovou činností jsou zde samozřejmě míněny jeho služební cesty po svém oddělení a kontroly jednotlivých OČV a ČST.

³⁰⁷) Tamtéž, č.j. 47dův./19, rozkaz ZČV v Praze čís. 47dův. ze dne 26. dubna 1919 ohledně zřízení teoretického kursu pro četníky na zk.

Podíváme-li se na tabulku, kolik měla která četnická oddělení dodat frekventantů, snadno odvodíme, jaké regiony byly nejvíce postiženy nedostatkem mužstva:

Tab. 9³⁰⁸

Oddělení číslo	Sídlo velitelství	Počet mužstva určeného ke kurzu
1	Praha	20
4	Jičín	35
5	Plzeň	15
6	Čáslav	15
9	Kladno	20
12	Chrudim	15
16	Klatovy	20
18	Trutnov	15
19	Hradec Králové	15
20	Praha	20
23	Chomutov	15
24	Mladá Boleslav	15
26	Náchod	10
27	Vysoké Mýto	10
28	Jindřichův Hradec	10
29	Most	10
		260

Opět se prokazuje, že jsou to většinou oddělení v českých oblastech oslabená odlivem mužstva na Slovensko, k soustředěným oddílům a do pohraničních německých regionů, kde museli buď přebírat opuštěné stanice, nebo *dohlížet* na zůstalé četníky německé národnosti.

A v čem se četníci na zkoušku v Litoměřicích vzdělávali? Největší hodinovou dotaci mělo vyučování zákonů. Vzhledem k tomu, že nový stát ještě fungoval podle předlitavských norem, nesmí nás překvapit výuka říšského zákona a zemského zákona,

³⁰⁸) Tamtéž, č.j. 47dův./19, dotčená VČO ZČV v Praze ohledně mužstva k theoretickému kursu v Litoměřicích.

dále v rozvrhu figuroval trestní zákon, četnický zákon,³⁰⁹ četnická instrukce, služební řád, kasární předpis a trestní řízení. Teoretické předměty doplňovaly praktické (služba pátrací, nauka o zbrani a střelbě a cvičení ve zbrani a střelbě, diktando a krasopis a čtení) a obecné předměty (čeština, němčina a počty). Výuka probíhala od pondělí do soboty, ráno od 8 do 11 hodin tři předměty po 50 minutách, odpoledne od 14 do 17 hodin tři předměty po 50 minutách. V sobotu odpoledne se konala úprava výstroje, výzbroje, lůžek a koupání. V neděli ráno byla dobrovolná návštěva kostela, odpoledne osobní volno.³¹⁰

Po ukončení teoretického kurzu ve škole pro četníky na zkoušku čekala mladé muže v uniformách řízená praxe na četnických stanicích, kde měli uplatnit své nově nabyté vědomosti, kde ale také se mělo přijít na charakterové vady a nedostatky, které by budoucí strážce zákona neměl mít. Toto období bylo tedy velmi důležité, obzvláště uvědomíme-li si, že při přijímání adepti neprošli žádným psychologickým vyšetřením a testováním. Nemálo četníků na zkoušku během praktické služby ukončilo svoji kariéru u sboru. Poslední měsíce roku 1918 se stalo několik případů, kdy četník na zkoušku otevřeně prohlásil, že šel k četnictvu v době války pouze proto, aby se vyhnul nebezpečí odvelení na frontu. Četníci na zkoušku totiž první rok své služby trávili v zázemí přípravou, teprve poté mohli být jako polní četníci posláni na frontu. Podobných četníků se četnická správa snažila co nejrychleji zbavit.³¹¹ Dalšími četníky na zkoušku, kteří po vzniku Československa opouštěli řady četnictva, byli muži německé národnosti. Jako hlavní důvod uváděli neznalost nového úředního a služebního jazyka.³¹²

Velká zodpovědnost tak ležela na staničních velitelích a jejich schopnosti mladé četníky vést, vyučovat a hodnotit. O učiněných pokrocích psal velitel každý měsíc zprávu na speciální arch, jenž byl pravidelně na začátku měsíce při přehlídkách kontrolován okresním velitelem i velitelem oddělení.

Ne vždy byli jednotliví velitelé tak důslední a ne každý velitel byl schopen a ochoten věnovat četníkům na zkoušku svůj čas a námahu. A ne vždy dokázal četník na

---

³⁰⁹) Až do vydání nového zákona o četnictvu č. 299/1920 Sb. z. a n. ze 14. dubna 1920 zůstával stále v platnosti zákon č. 1/1895 říšského zákoníku ze dne 25. prosince 1894.

³¹⁰) NA, f. ZČV, k. 293, bez signatury, doplňovací oddělení ZČV v Praze ohledně schválení rozvrhu školy pro četníky na zkoušky ze dne 5. srpna 1919.

³¹¹) Tamtéž, k. 283, č.j. 19493/18, ČST v Lišově ZČV v Praze ohledně žádosti četníka na zk. o propuštění ze sboru ze dne 16. listopadu 1918. Srv. Tamtéž, č.j. 19656/18, ČST v Dobříši ZČV v Praze ohledně propuštění četníka na zk. ze dne 26. listopadu 1918. Četník na zkoušku chtěl ještě vyčkat a vystoupit z četnictva, až přijdou do ČSR dohodová vojska, aby případně unikl další možné válce.

³¹²) Tamtéž, č.j. 19434/18, ČST ve Falknově ZČV v Praze ohledně žádosti četníka na zk. německé národnosti o propuštění ze sboru ze dne 13. listopadu 1918.

zkoušku nárokům dostát: „*Povinností tamního velitelství [četnického oddělení č. 29 v Mostě – pozn. aut.], jakož i příslušného okresního četnického velitelství jest dbáti pokroku a výcviku četníků na zkoušku u tamního oddělení zařaděných a pozorovati jejich schopnost, jakož i způsobilost k četnické službě. V tomto případě byla tato povinnost úplně opomenuta (...).*

Velitel stanice nechť se ospravedlní, z jakých důvodů neučinil povinné hlášení s návrhem na propuštění, když zpozoroval nechut' četníka na zkoušku Nováka k četnické službě a jeho neschopnost k této. Za toto provinění budiž vzat k zodpovědnosti.

*Velitelství oddělení nechť ospravedlní toto ponechání neschopného četníka na zkoušku přes zákonný zkušební čas ve službách a hlásí, jak míní tuto záležitost vyřídit. Podotýká se, že pouze ministerstvo vnitra může na odůvodněné zakročení povolití prodloužení zkušební doby.*³¹³

Přesto mě dost zaráží laxnost, s jakou někteří velitelé stanic přistupovali k chování jim přiděleného četníka na zkoušku. Když se velitel četnické stanice v Branné, oddělení Trutnov, 19. června 1919 dozvěděl, že podřízený četník na zkoušku Václav Jirouš měl znásilnit („*tělesně použít proti její vůli*“) jednu z místních děveček v její komoře, sepsal povinné hlášení a zavedl pátrání. I když děvečka požívala dosud dobré pověsti, omezil vrchní strážmistr celé vyšetřování na jeden den, kdy vyslechl děvečku a jejího milého – místního čeledína, četník na zkoušku byl totiž již odvelen do Litoměřic k teoretickému kurzu. Velitel oddělení rytmistr Bláha k celému případu nakonec připsal: „*Po čas svého přidělení na stanici v Branné jevil Jirouš značně velký zájem pro službu četnickou a pochybuji, že by byl obviněný dotyčnou ženštinu znásilnil, spíše byl asi ‚vyslyšen‘! Jinak by se byla zajisté holka rádně bránila a o pomoc volala. Navrhují odložení spisu ad acta.*“³¹⁴

Jiní staniční velitelé četníky na zkoušku vítali jako vhodnou pracovní sílu, ačkoli bylo zakázáno využívat tyto muže k samostatným obchůzkám bez povolení velitele oddělení, který toto svolení udělil, až když se osobně přesvědčil, že četník je samostatné služby schopen.³¹⁵ Dne 26. srpna bylo podáno trestní oznámení na velitele četnické stanice v Třebívlicích, oddělení Litoměřice, vrchního strážmistra II. třídy Antonína

³¹³) Tamtéž, k. 298, ZČV v Praze VČO v Mostě ohledně překročení jednorocní doby na zkoušku u četníka na zkoušku ze dne 16. prosince 1919.

³¹⁴) Tamtéž, k. 293, ČST v Branné ZČV v Praze ohledně obvinění četníka na zk. ze znásilnění ze dne 21. června 1919.

³¹⁵) Na podobné praktiky starších četnických strážmistrů si stěžuje i Karel Machart, v roce 1922 četník na zkoušku u VČO v Chrudimi, jehož vzpomínky na službu u četnictva zpracoval Michal DLOUHÝ, *Četnické trampoty*, Praha 2006.

Dědiče. Dědič neoprávněně používal podřízeného četníka na zkoušku Františka Nekvasila k samostatným službám, dokonce ho pověřil vyšetřením udání poté, co se Nekvasil vrátil z jedenáctihodinové obchůzky. Pohár přetekl, když mladý a nezkušený četník případ nezvládl a místnímu starostovi, který bránil provedení domovní prohlídky bez povolení, řekl, že tím krádeže podporuje. Starosta četníka obžaloval z urážky na cti.³¹⁶

Zpráva o pokrocích četníka na zkoušku, tzv. *relace*, byla horizontálně rozdělena na jednotlivé měsíce, od kdy byl četník zařazen na stanici, vertikálně na jednotlivé hodnocené položky. Jako první se sledovaly schopnosti, se kterými již mladý četník na stanici přišel: čtení, psaní a počty; dále vypracovávání hlášení, zákon o četnictvu, služební instrukce, trestní, říšský a zemský zákon, vojenské služební předpisy³¹⁷ a válečná pravidla. Na stanici se pravidelně pod dohledem velitele konala vojenská cvičení, jichž se účastnilo celé mužstvo. V relaci tak najdeme i sloupec pro pořadová cvičení, cvičení s bodlem a cvičení se šavlí. Závěrečné sloupce hodnotily praktickou službu, vojenské chování, mravnost a disciplínu. Na úplném konci se měl velitel vyjádřit, zda „*jest naděje způsobilost dosáhnouti*“, ano či ne.

Hodnotící stupnice se dělila od nedostatečně přes dostatečně, dosti dobře, dobře k velmi dobře. Pro vojenské chování a mravnost byl nejlepší stupeň „*bezvadné*“; pro disciplínu „*velmi dobrá*“. Zajímavé je sledovat pokrok mladého četníka v pátrací službě. Jestliže na počátku „*jeví částečné pochopení pro praktickou službu, ale jen pod vedením staršího četníka*“, po dvou měsících „*jeví pochopení pro samostatnost ve výkonu služby*“, další měsíc „*vykonává menší služby samostatně ku spokojenosti*“ a v závěru období na zkoušku je „*k samostatnému výkonu bezpečnostní služby úplně upotřebitelný a spolehlivý*“.³¹⁸ V tu chvíli, přesně po roce přijetí ke sboru, byl četník převzat do definitivního stavu a přidělen na svoji první četnickou stanici. Zde se měl dále zdokonalovat a velitelům stanic bylo kladeno na srdce, aby mladé muže vedli k dalšímu vzdělávání a zdokonalování se ve službě.

---

³¹⁶) Tamtéž, k. 293, č.j. 18094/19, hlášení VČO v Litoměřicích ZČV v Praze ohledně využívání četníka na zkoušku k samostatným službám ze dne 26. srpna 1919.

³¹⁷) Četnictvo, ačkoli bylo ke dni 27. listopadu 1918 převedeno z resortu ministerstva zeměbrany pod ministerstvo vnitra, stále podléhalo vojenské jurisdikci. Všechny delikty četnictva tedy soudily brigádní a divizní soudy. Četnické důstojnictvo se doplňovalo armádními důstojníky v činné službě a v čase války plnilo úlohu na polního četnictva na způsob vojenské policie.

³¹⁸) Tamtéž, k. 296, bez signatury, ČST v Sudoměřicích u Bechyně ZČV v Praze o učiněných pokrocích ve výcviku četníka na zkoušku mezi březnem a zářím ze dne 30. září 1919.

6.3 Služební požitky četnictva

Na závěr bych ještě pojednal o finančních aspektech četnické služby tak, jak s nimi mohl mladý adept počítat – a to ve stavu z první poloviny roku 1919. Začáteční plat četníka byl 900 K ročně, k tomu dalších 150 K aktivního příplatku, pokud byl četník v činné službě. V tomto platu pak postupoval logicky nahoru, a to každým třetím rokem (započítával se i rok strávený na zkoušku) o 80 K až do platu 1600 K ročně u strážmistrů a do 1800 K ročně u vrchních strážmistrů. Stejným způsobem, vždy po třech letech, narůstal i aktivní příplatek, a to až na 630 K ročně.

Mimoto náležel četníkům i tzv. služební přídavek, sice po prvních třech letech strávených u četnictva 100 K, po dalším jednom roce dalších 100 K ročně a k této dvoustovce se pak každé čtyři roky přidalo ještě 100 K ročně, maximálně však do výše 600 K ročně. Vrchní strážmistři 1. třídy měli nárok ještě na jeden příplatek, 100 K na základě odbytých příslušných zkoušek. Výkonní důstojníci, tedy okresní četníci inspektoři mohli dosáhnout platu až VIII. hodnostní třídy státních úředníků.

Jak je vidět, výška četnického platu se odvíjela hlavně od délky služební doby, přijatým četníkům na zkoušku se započítávala doba strávená v armádě nad tři roky, nejvýše však pět let, následujícím způsobem – k postupu v platové stupnici se započítávalo jen 2,5 roku, k postupu ve služebních přídavcích se mohlo započítat celých 5 let. Proto, jak uvedu níže, bylo pro legionáře tak výhodné, že se jim služba v legiích započítávala trojnásobně.

Vedle aktivního příplatku měli četníci v aktivní službě nárok ještě na peníze za každou obchůzku, a to četníci (včetně aspirantů) ve výši 1,20 K, vrchní strážmistři 1,80 K

V této době vzhledem k mimořádné drahotě, která po válce panovala, ponechala četnická správa v platnosti ještě válečné příplatky, které u četníka na zkoušku činily zhruba 3000 K ročně. Ani tyto však nestačily pokrýt zvýšené náklady četníků odvelených na Slovensko, pro které byly stanoveny ještě další zvláštní příplatky, jejichž výši se mi však nepodařilo zjistit.

První uniformu a výzbroj získávali četníci samozřejmě zdarma, následující léta jim byla vyplácena částka 120 K ročně na oděv. Pokud byli svobodní, mohli bydlet

v četnických kasárnách, tedy na četnické stanici, ostatní životní potřeby, včetně stravy, si pak každý četník zajišťoval již sám.³¹⁹

O rok později, konkrétně zákonem č. 186/1920 Sb. z. a n. ze dne 19. března 1920, se výpočet služebních požitků četnictva změnil. Podle § 10 citovaného zákona patřilo četnictvo do stupnice I. Četník na zkoušku, který vstupoval do prvního platového stupně, získával 2208 Kč, pokud mu v závislosti na délce předcházející vojenské služby nebyl přiznán vyšší stupeň (do služební doby se totiž opět započítávala doba přes dva roky, kterou dotyčný strávil ve vojsku, o zvláštních výhodách spojených s legionáři pojednám níže).

Každé dva roky se četník posunul o stupínek výše, čímž si polepšil o 200 Kč ročně, a to až do 10. stupně. Od 11. do 13. stupně se postupovalo po třech letech a zvýšení platu činilo 300 Kč. Strážmistr tak mohl dosáhnout maximální výše platu 4908 Kč; vrchní strážmistr, jehož postup do 10. stupně probíhal každé dva roky se zvýšením o 300 Kč, mezi 11. a 13. stupněm o 400 Kč, tak mohl dosáhnout až 5808 Kč ročně. Pokud v posledním stupni četník strávil další tři a stále nebyl penzionován, mohl získat dalších 300 Kč jako strážmistr, 500 Kč jako vrchní strážmistr.

Vedle tarifního platu (služného) získávali četníci ještě tzv. četnický přídavek. V prvním a čtvrtém roce služby činil 300 Kč, v pátém až sedmém roce 480 Kč, v osmém až desátém 660 Kč, pak po dalších třech letech vždy o 240 Kč více, po 26. roce četnické služby získal dotyčný maximální výši 2100 Kč. K služnému a četnickému přídávku patřily ještě tzv. místní přídavky, které se určovaly podle toho, jak byla která lokalita drahá: v Praze a předměstích to bylo 50 % služného, nejvýše ale 2000 Kč; v místech zařazených do I. a II. třídy (obvykle větších městech, lázeňských lokalitách apod.) 90%, v místech III. třídy (menších městech) 80 % a v místech IV. třídy (na venkově) 70 % z částky vyplývající pro Prahu. Dalším přílepením se staly *drahotní přídavky*, na které měly nárok všichni četniční příslušníci, u četníka na zkoušku činily 900 Kč ročně, a přídavky za čas strávený v občůzkové službě – tentokrát již bez rozlišení mužstva, ale s rozlišením denní doby: služba ve dne 0,50 Kč za hodinu, služba v noci 1 Kč za hodinu.³²⁰

---

³¹⁹ Tamtéž, f. MV – SR, k. 355, č.j. ad3574 – 13b/1919, ministerstvo vnitra ministerstvu národní obrany ohledně přijímání legionářů do četnictva – pravidla pro vypočítávání služebních požitků ze dne 29. března 1919.

³²⁰) Tamtéž, bez signatury, pravidla pro služební postup a služební požitky v četnictvu v souvislosti se zákonem č. 186/1920 Sb. z. a n. Srv. s citovaným zákonem.

7. ČETNÍCI OD JINÝCH ZEMSKÝCH ČETNICKÝCH VELITELSTVÍ

Roku 1873 proběhla v předlitavském četnictvu reforma rozdělení zemských četnických obvodů, počet zemských četnických velitelství byl zvýšen na 14 a od té chvíle měly teritoriálně korespondovat s politickou správou. O tři roky později byla velitelství očíslována průběžně od čísla 1 po 14.³²¹ Po ukončení světové války a rozpadu Rakouska-Uherska došlo ke vzniku několika nástupnických států. Každý z nich převzal agendu a mužstvo bývalého c. k. zemského četnického velitelství na svém území. Jelikož v dobách monarchie bylo četnictvo (s výjimkou bosensko-hercegovského četnického sboru) navzájem prostupné, mnoho četníků z Čech sloužilo pod jinými zemskými velitelstvími než pouze pod ZČV č. 2 pro Čechy se sídlem v Praze. V listopadu a prosinci 1918 tak docházelo k přesunům četníků mezi bývalými zeměmi, v té době již samostatnými státy.

Na Zemské četnické velitelství v Praze osobně docházeli četníci, kteří buď před válkou sloužili v Čechách a během válečných let se ocitli přidělení nejčastěji na území Haliče, nebo měli na území Čech domovské právo a nyní se sem chtěli vrátit. Četnická správa, potýkající se s nedostatkem mužstva, jim v žádném případě nebránila, ještě ten den nebo nazítří byli prezentováni a odesláni ke své budoucí stanici. Do Prahy docházely i písemné žádosti četníků převzatých Královstvím SHS o vstup do nového československého četnictva. Odpověď byla i v těchto případech vždy kladná. Tito četníci byli všichni přijímáni ve své hodnosti se započítáním odsloužených let.

Nedokážu přesně vyčíslit, jak velkou posilou pro ZČV v Praze tito četníci byli. Relativně nejvíce jich přicházelo od ZČV č. 5 z Haliče a č. 7 z Terstu (zde to byli často čeští námořníci rakousko-uherského loďstva, kteří po ukončení vojenské služby zůstali ve slovanském regionu). Několik málo četníků opustilo ZČV č. 6, č. 9, č. 11 a č. 13.³²²

I přestože počet takto přijatých mužů zřejmě nenabyl závratných výšin, byli cennou posilou nově se vytvářejícímu sboru, mnoho z nich totiž mělo zkušenosti s vedením stanice, byli výborně jazykově vybavení a ochotní sloužit své vlasti. Otázkou

---

³²¹) Pavel MACEK – Lubomír UHLÍŘ, *Dějiny policie a četnictva I. Habsburská monarchie 1526 – 1918*, Praha 1997, s. 66n. ZČV sídlila: 1. ve Vídni, 2. v Praze, 3. v Innsbrucku, 4. v Brně, 5. ve Lvově, 6. ve Štýrském Hradci, 7. v Terstu, 8. v Linci, 9. v Zadaru, 10. v Opavě, 11. v Salcburku, 12. v Lublani, 13. v Černovicích a 14. v Celovci.

³²²) NA, f. ZČV, k. 283 – 285. Žádosti a prezenční listy jednotlivých četníků převzatých ZČV v Praze od jiných ZČV. Pracoval jsem konkrétně s č.j. 19116/18 z 18. listopadu 1918; 19223/18 z 14. listopadu 1918; 18662/18 z 2. listopadu 1918; 20701/18 z 6. prosince 1918; 20593/18 z 3. prosince 1918; 20594/18 z 3. prosince 1918; 20635/18 z 30. listopadu 1918; 20648/18 z 2. prosince 1918; 20471/18 z 2. prosince 1918; 20481/18 z 2. prosince 1918.

zůstává, zda do Československa přišli všichni Češi sloužící po různých místech monarchie. V Haliči a Bukovině panovaly neurovnané poměry a četníci odsud prchali či byli vyháněni, v Království SHS byla však mužům jiných národností oficiálně ponechána možnost volby.

V prvních měsících po rozpadu monarchie, byli cizí úředníci v nově vznikajícím jihoslovanském státě osočováni jako *kuferaši*, ti, co podle mínění místních obyvatel přitáhli jen s kufrem, aby odešli jako boháči. Toto se nevyhnulo ani českým úředníkům, kteří byli jinak mezi obyvatelstvem oblíbení a dosahovali dobrých služebních výsledků – následkem nevyjasněného postavení, kvůli útokům a urážkám v novinách odešlo na přelomu let 1918 a 1919 z Království SHS mnoho pracovníků civilní správy, pošt, železnice a také četnictva, nejvíce z oblasti Bosny a Hercegoviny, kde jejich nedostatek zmíněné služby úplně ochromil. Vláda Království SHS musela urychleně reagovat: zasáhla proti štvání vůči cizím národnostem v novinách a svým zaměstnancům jiných národností zajistila rovné podmínky. Dokonce na dobu jednoho roku rezervovala místa pro ty státní zaměstnance a četníky, kteří již odešli do ČSR, ale chtěli by se vrátit.³²³

V Praze se na toto téma dne 19. května 1919 konala meziministerská porada, na které se zástupci dotčených ministerstev shodli, že v zájmu dobrých vztahů s Královstvím SHS nemá ČSR námitky, aby tamější české obyvatelstvo zůstalo ve službách nového jihoslovanského státu, jen žádalo přesnější a detailnější rozpracování otázky požitků, aby např. četníkům byly započítány roky strávené ve službě Rakousko-Uhersku, stejně tak čs. vláda žádala, aby se vláda Království podílela na penzích a zaopatřovacích požitcích pro ty zaměstnance, kteří sloužili v jihoslovanských zemích, ale svůj důchod se rozhodnou strávit v Československu. Pokud by srbochorvatskoslovinská vláda chtěla dále přijímat nyní již československé občany do svých služeb, mělo se tak dít prostřednictvím čs. úřadů, ne již pouhou domluvou s dotyčným zájemcem.³²⁴

7.1 Bosensko-hercegovské četnictvo

---

³²³) Tamtéž, f. MV – SR, k. 314, č.j. ad21371/19, Jihoslovanská komise v Praze MV ohledně zájmů Čechů zaměstnaných v Království SHS ze dne 12. května 1919.

³²⁴) Tamtéž, č.j. 21371/19, zápis z meziministerského jednání zástupců MV, MNO, ministerstva financí, ministerstva zahraničních věcí, ministerstva pošt, ministerstva železnic a ministerstva veřejných prací ze dne 19. května 1919.

Četnictvo bylo v Bosně a Hercegovině zřízeno rok po jejím obsazení v roce 1878. Vzhledem k situaci bylo ale jeho prvotním úkolem podpořit vůbec realizaci státní správy. Četnický sbor po celou dobu své existence tvořil integrální součást armády, tzn. podléhal C. a k. ministerstvu války. Dohled nad jeho činností zajišťovaly politické úřady, v nejvyšší instanci podřízené říšskému ministerstvu financí.³²⁵ Celkově čítal sbor v roce 1909 51 důstojníků a 2310 mužstva sloužícího na 51.027,41 km² s počtem obyvatel 1,591,086 – čili na jednoho četníka tak připadalo 22 km² a 689 obyvatel, často negramotných a neuznávajících zákony importované rakouskou správou, to vše doplněné orientální kulturou. Četnická služba v Bosně a Hercegovině patřila k jedné z nejtěžších a nejnáročnějších v celé habsburské monarchii.³²⁶

Z těchto důvodů, dále kvůli odlišnému výcviku, jiné organizaci a administrativě, než bylo u *běžných* zemských četnických velitelství, se stanovily zvláštní podmínky pro přijímání bývalých bosensko-hercegovských četníků k československému četnictvu:

- 1) žadatelé museli být příslušníky čs. státu a vyhovovat všem podmínkám přijetí k četnictvu,³²⁷
- 2) přijati byli jako četníci na zkoušku, ačkoli titulárním i skutečným strážmistřům byly ponechány distinkce místostrážmistra,³²⁸ po šesti měsících uspokojivé služby byli převzati do definitivního stavu (tzn. bývalí bosensko-hercegovští četníci nemuseli navštěvovat teoretický kurz jako běžní četníci na zkoušku³²⁹);
- 3) při vyměřování platebních i penzijních požitků se jim započítala léta odsloužená v Bosně a Hercegovině;
- 4) četníkům, kteří v bosensko-hercegovském sboru dosáhli hodnosti skutečného strážmistra, se dala možnost v co nejkratší době složit zkoušku pro velitele stanic, aby jim mohla opět být přiznána hodnost skutečného strážmistra.³³⁰

---

³²⁵) MACEK, *Dějiny policie I.*, s. 68.

³²⁶) H. HINTERSTOISSER – P. JUNG, *Geschichte der Gendarmerie in Österreich-Ungarn*, in: *Österreichische Militärgeschichte. Sonderband 2000-2*, Wien 2000, s. 44n. Sr. František VALOUŠEK, *Vzpomínky na Bosnu*, Brno 1999.

³²⁷) Toto bylo shodné s přijímáním četníků i od jiných ZČV – zemský velitel byl nicméně zmocněn udělit výjimku.

³²⁸) Zde narážíme na další podobnost mezi četnickým sborem pro Bosnu a Hercegovinu a armádou. V rakousko-uherské armádě existoval systém titulárních hodností. Její nositel měl nárok na distinkce této „čestné“ hodnosti, ale jeho požitky byly na úrovni jeho „skutečné“ hodnosti, která byla nižší. Tzn. titulární strážmistr měl nižší plat než skutečný strážmistr, ale jejich výločky byly stejné.

³²⁹) NA, f. ZČV, k. 297, č.j. 21961/19, ZČV v Praze VČO v Plzni ohledně postupu při velení četníků na zkoušku k teoretickému kurzu ze dne 3. listopadu 1919.

³³⁰) Tamtéž, f. GVC, k. 47, č.j. 19/19, GVC v Praze ZČV v Praze, Brně, Opavě a Bratislavě ohledně převzetí bos.-herceg. četnictva ze dne 18. ledna 1919.

Povinná zkušební doba platila i pro důstojníky, kteří se z Bosny a Hercegoviny rozhodli vstoupit do čs. četnictva. U ZČV v Praze takto sloužili rytmistři Ferdinand Balling od 16. dubna 1919 a Jaroslav Wít a Vojtěch Schwartz již od 1. prosince 1918.³³¹

Zajímavý je dopis dr. Bradáče z prezidia ministerstva vnitra, ve kterém konstatuje, že „vzhledem k tomu však, že velká část zmíněných zdejších příslušníků [občanů československého státu – pozn. aut.] ze služby v Bosně a Hercegovině nebyla propuštěna a tudíž bezprostřední podpory a ochrany nepotřebuje, naopak, pokud ministerstvo vnitra jest zpraveno, jest v posavadních působitích nutná a pomýšlí se na její podržení ve státě jihoslovanském, vyčkává ministerstvo vnitra vyjasnění celé otázky“.³³² Mnoho Čechů tedy ještě v polovině roku 1919 zůstávalo v četnických službách nového Království SHS, podle zprávy čs. konzula v Sarajevu to v bosensko-hercegovském četnictvu mohlo být 300 až 400 mužů.³³³ Tato čísla můžeme porovnat s počty četníků, kteří se přihlásili jednotlivým ZČV, ke dni 22. května 1919 evidovalo ZČV v Praze 92 četníků z Bosny a Hercegoviny a 98 z ostatních jihoslovanských zemí, ZČV v Brně 62, resp. 46, opavské ZČV 11 a 8, na Slovensku přijali pouze 5 četníků z Bosny a Hercegoviny, dohromady tak do ČSR přišlo z Bosny a Hercegoviny 170 aktivních četníků a tři důstojníci.³³⁴ Počty nijak závratné, ale také nikterak malé, navíc se bosensko-hercegovští četníci nechtěli smířit s úpravou jejich převzetí tak, jak jsem ji nastínil výše. Přišlo jim nespravedlivé, že by vzhledem ke svojí náročné službě měli ještě procházet nějakou dobou četníka na zkoušku, stejně si strážmistři a okresní strážmistři stěžovali, že musí nosit pouze distinkce místostrážmistra, ačkoli ve svém původním působití byli regulérně proškoleni, vyzkoušeni a povýšeni.³³⁵ Jako diskriminační četníci považovali i fakt, že se jim léta strávená v Bosně a Hercegovině započítávají do penze jako léta strávená v armádě, tedy poměrem jeden rok = 12

---

³³¹) Tamtéž, f. ZČV, k. 88, č.j. 529dův./19, seznamy důstojníků přidělených ZČV v Praze pro rok 1919.

³³²) Tamtéž, k. 292, č.j. 15841/19, dopis prezidia ministerstva vnitra ohledně odpovědi na žádost bosenského účetního strážmistra o převzetí do služeb čs. četnictva ze dne 8. července 1919.

³³³) Tamtéž, f. MV – SR, k. 314, č.j. 21371/19, zpráva čs. konzula v Sarajevu meziministerské komisi v Praze ohledně počtu českých četníků v Království SHS, resp. v Bosně a Hercegovině, z 19. května 1919.

³³⁴) Tamtéž, č.j. 22277/19, telegramy jednotlivých ZČV MV ohledně počtů přijatých četníků z Bosny a Hercegoviny, resp. z jiných jihoslovanských zemí ze dne 22. května 1919.

³³⁵) Tamtéž, č.j. 27799/20, Dr. Lukavský za Čs. národní demokracii v Plzni sekčnímu radovi MV dr. Wellnerovi ohledně bývalých bosenských četníků ze dne 8. května 1920.

měsíců, zatímco zákonem č. 42/1897 Sb. z 29. ledna 1897 získali předlitavští četníci výhodnější kurz: jeden rok v četnické službě se do penze započítával šestnácti měsíci.³³⁶

Dne 2. července proto MV pozměnilo své předcházející výnosy a povolilo bývalým bosensko-hercegovským četníkům ponechat si své distinkce, ovšem opět s výjimkou okresních strážmistřů, kteří získali hodnost vrchních strážmistřů I. třídy. Tito bývalí okresní četniční velitelé mohli v českých zemích okamžitě po přijetí do čs. četnictva vykonávat funkci velitele stanice, na okresního velitele mohli být (znovu) povýšeni, aniž by museli absolvovat jakékoli další zkoušky nebo zkušební doby – stačila jednorozční doba odsloužená v čs. četnictvu jako velitel stanice. Bývalí bosenskohercegovští strážmistři I. a II. třídy, nyní vrchní strážmistři I. a II. třídy, kteří působili alespoň jeden rok jako velitelé stanice v Bosně a Hercegovině, mohli získat stejnou funkci i v ČSR po jednom roce bezvadné služby v čs. četnictvu, aniž by museli absolvovat jakékoli další zkoušky nebo zkušební doby. Pokud však sloužili jako velitelé stanice méně než jeden rok, museli se ještě podrobit závěrečné zkoušce z hodnostní školy pro výcvik velitelů stanic.

Vzhledem k tomu, že výnos vyšel v polovině roku 1920, mělo mnoho četníků již svůj jeden rok odsloužený a případné zkoušky hodnostní školy složené, ti samozřejmě mohli být ve své funkci ponecháni, jestliže se plně osvědčili.³³⁷

8. REFORMA ČETNICKÉ SLUŽBY: ZŘIZOVÁNÍ NOVÝCH ČETNICKÝCH STANIC, ZŘÍZENÍ JÍZDNÍHO ČETNICTVA, ZESÍLENÍ STÁVAJÍCÍCH STANIC

Jak už jsem uvedl, nedostatek výkonného mužstva u četnického sboru nebyl vynálezem nového státu, ale byl silně pociťován již za Rakouska-Uherska. Proto ještě poslední rok války C. k. ministerstvo zeměbrany dne 26. dubna 1918 svým výnosem č. pres. 7715 – XX s platností od 1. listopadu 1918 posílilo stávající četnickou soustavu tak, že všechny jednomužové stanice byly zesíleny alespoň na dvoumužové a většina

---

³³⁶) Gesetz vom 29. Jänner, betreffend Bestimmungen über die Versorgungsgenüsse der dienstuntauglich gewordenen Gendarmeriemannschaft und Gendarmeriekanzleidiener, sowie deren Witwen und Waisen, Reichsgesetzblatt 42/1897, § 2.

³³⁷) NA, f. MV – SR, k. 314, č.j. 38482 – 13b/1920, výnos MV ohledně maďarských a bosensko-hercegovských četníků – jejich přijetí a zařazení k čs. četnictvu ze dne 2. července 1920.

dvoumužových posílila na třímužové četnické stanice.³³⁸ Napříště měla běžná četnická stanice čítat tři muže. Dne 24. září 1918 ministerstvo zeměbrany dalším výnosem č. pres. 29796 – XX zmocnilo zemské četnické velitelství v Praze navýšit stav o dalších 1000 mužů. Od 1. října tak mělo Čechy chránit 4549 četníků.³³⁹ Změna politické situace v českých zemích a poválečný zmatek však znemožnily celé plánované navýšení stavu uskutečnit. Četnická správa měla dost práce s přijímáním nových četníků k zacelování ztrát, na navýšení mužstva nebyli tedy ani lidé, ani peníze.

Teprve v květnu 1919 mohlo ministerstvo vnitra vůbec přikročit k rozdělení 1000 plánovaných nových míst podle hodností: 91 vrchních strážmistrů I. třídy, 70 vrchních strážmistrů II. třídy a 839 četníků.³⁴⁰ Jelikož toto mužstvo bylo díky masovým náborem na počátku roku již přijaté a nacházelo se buď v teoretickém kurzu, nebo nahrazovalo četníky odvelené na Slovensko, do Slezska nebo do pohraničí, před četnickou správou stál jako hlavní úkol zajistit umístění těchto četníků, až se dočasně odvelení muži začnou na své kmenové stanice vracet. Proto bylo přikročeno k zesílení důležitých stanic (stanic v průmyslových sídlech, v obcích se sídlem okresního soudu) a také k zřizování nových četnických stanovišť, vše s účinností od 1. listopadu 1919.³⁴¹

Mezitím špatná bezpečnostní situace ve státě donutila jednat ministerstvo vnitra, 31. prosince 1918 odsud vyšel návrh na reformu četnické služby. Její hlavní náplň sestávala z přepracování mapy četnických stanovišť podle zásad, kdy

- a) vzdálenost jakékoli obce dohlížecího obvodu od stanice neměla překročit 4 km;
- b) každá obec v rajonu měla být denně dotčena obchůzkou (kromě obchůzek velitele stanice), zastavení četníků v obci nemělo trvat déle než půl hodiny, pokud nebylo nutné úřední šetření;
- c) obchůzky neměly napříště trvat déle než deset hodin;
- d) nemůže-li být dodržena čtyřkilometrová vzdálenost obce od stanice, měla být zřízena expositura o dvou mužích spadající pod nejbližší četnickou stanici.³⁴²

---

³³⁸) Tamtéž, f. GVČ, k. 46, č.j. 279/18, ZČV v Praze GVČ v Praze ohledně navýšení stavu k 1. listopadu 1918 ze dne 26. listopadu 1918.

³³⁹) Tamtéž, f. ZČV, k. 297, č.j. 22878/19, ZČV v Praze v odpovědi na interpelaci poslance Národního shromáždění ze dne 10. listopadu 1919.

³⁴⁰) Tamtéž, k. 293, č.j. 420dův./19, MV ZČV v Praze ohledně rozmnožení četnictva – rozvržení hodností ze dne 12. května 1919.

³⁴¹) Tamtéž, č.j. 530dův./19, ZČV v Praze prezidiu zemské správy politické v Praze ohledně navýšení stavu četnictva ze dne 25. června 1919.

³⁴²) Tamtéž, k. 87, č.j. 7dův./19, MV ZČV v Praze ohledně reformy četnické služby ze dne 31. prosince 1918.

Zemské četnické velitelství návrh podrobně zpracovalo a došlo ke zjištění, že dodržení uvedených zásad by si vyžádalo zvýšení počtu stavu četnictva v Čechách o 3060 mužů a zřízení 397 nových stanic a 168 nových expositur!³⁴³ A to k tomuto navýšení nebyla započítána tisícovka mužů schválená v září 1918!

Souběžně s tímto šetřením, kdy jednotlivá okresní četnická velitelství přepracovávala dislokační mapy svého obvodu a zjišťovala, kolik nových stanovišť a kolik dalšího mužstva by bylo zapotřebí, ministr vnitra Antonín Švehla vymyslel další návrh na posílení četnictva k udržení napjaté sociální i národnostní situace ve státě. Dne 4. ledna z jeho kanceláře vyšlo nařízení generálnímu veliteli četnictva, aby se přijalo dostatečně nových adeptů četnické služby ke zřízení

- a) rezerv v hlavních městech jednotlivých zemí na potlačení *pozdvížení lidu*: v Praze 300 mužů, v Brně 200 a v Opavě aspoň 100 mužů;
- b) menších rezerv v důležitých průmyslových a hornických střediscích, které však nesmí být menší než 30 mužů;
- c) dvojnásobného stavu mužstva na nejdůležitějších stanicích;
- d) jízdního četnictva v důležitých střediscích průmyslové a hornické výroby v počtu 10 – 20 jízdních četníků.³⁴⁴

Vykonáním ministerského návrhu by odpadla nutnost neustálého soustředění venkovských četníků ve větších sídlech při konání jakékoli demonstrace, zabránilo by se tříštění sil a oslabování malých venkovských stanic, současně by se též poskytl dostatečný počet míst ve státní správě pro čs. legionáře vracející se z bojů a očekávající, že se o ně stát, pro který válčili, postará.

Zemské četnické velitelství v Praze zpracovalo návrh pro Čechy: jak můžeme vidět z tabulky, k ustavení pěších záloh v Praze a dalších lidnatých městech by bylo zapotřebí³⁴⁵ 1072 mužů, zřízení jízdních záloh v týchž centrech by si vyžádalo dalších 200 speciálně vycvičených a vyškolených mužů. Vedle toho 1353 četníků by bylo nutných pro zdvojnásobení stavu důležitých četnických stanic. Dohromady s nutným

---

³⁴³) Tamtéž, č.j. 7dův./19, ZČV v Praze MV odd. XIIIb ohledně vyhodnocení návrhu reformy četnické služby ze dne 14. března 1919.

³⁴⁴) Tamtéž, č.j. 47dův./19 MV GVČ v Praze ze dne 4. ledna 1919; opis pro ZČV v Praze.

³⁴⁵) Všimněme si, že zatímco ministr vnitra nařizuje přijmout dostatečný počet četníků k zřízení zmíněných útvarů, zemský četnický velitel předkládá pouze kalkulaci, kolik mužů by bylo zapotřebí přijmout, jistě mu muselo být jasné, že podobná akce je skoro neuskutečnitelná.

zesílením hospodářské správy a účtárny 2647 mužů – z tohoto počtu mělo být 1400 míst rezervováno pro zahraniční vojsko.³⁴⁶

Tab. 10³⁴⁷

Oddělení číslo	Sídlo velitelství	Potřebné mužstvo				
		k zesílení ČST	ke zřízení pěší zálohy		ke zřízení jízdní zálohy	
			kde	kolik	kde	kolik
1	Praha	55	Praha	300	Praha	10
2	Litoměřice	54	Podmoklí	30		
			Č. Kamenice	30	Č. Kamenice	16
3	Č. Budějovice	24	Č. Budějovice	30	Č. Budějovice	10
4	Jičín	56	Železný Brod	30		
5	Plzeň	44	Plzeň	62	Plzeň	20
6	Čáslav	18			Německý Brod	10
7	Cheb	35	Falknov	30		
8	Liberec	69	Liberec	30	Liberec	20
9	Kladno	140	Kralupy n./Vlt.	30		
			Kladno	50	Kladno	20
			Slaný	40		
10	Karlovy Vary	43			Karlovy Vary	20
11	Teplice-Šanov	53	Ústí n./Lab.	30		
12	Chrudim	49	Pardubice	30	Pardubice	10
13	Benešov	3				
14	Písek	33				
15	Česká Lípa	56	Rumburk	30		
			Cvikov	30		
16	Klatovy	60	Klatovy	30		
17	Příbram	53	Příbram	30	Příbram	10
			Hořovice	30		
18	Trutnov	35	Trutnov	30	Trutnov	14

³⁴⁶) NA, f. ZČV, k. 87, ad č.j. 47dův./19, interní sdělení GVC v Praze ZČV v Praze ohledně pozastavení náborů četníků na zkoušku ze dne 14. února 1919.

³⁴⁷) Tamtéž, ad č.j. 47dův./19, ZČV v Praze GVC v Praze vyčíslení návrhu na zřízení záloh a zesílení vybraných četnických stanic v obvodu ZČV v Praze ze dne 27. ledna 1919.

19	Hr. Králové	24	Dvůr Králové	30		
20	Praha	24				
21	Tábor	23				
22	Prachatice	43				
23	Chomutov	25	Chomutov	30	Chomutov	10
			Louny	30	Louny	10
24	Ml. Boleslav	74				
25	Mar. Lázně	92				
26	Náchod	70				
27	Vysoké Mýto	12	Česká Třebová	40		
28	J. Hradec	22				
29	Most	64	Most	40	Most	20
	Celkem	1353		1072		200

Sečteme-li 1000 mužů z plánovaného zesílení ze září 1918, 3060 mužů nutných pro reformu četnické služby a 2647 mužů nutných k okamžité asistenci ve velkých průmyslových střediscích dojdeme k číslu 6707. **Pokud by se všechny tyto návrhy uvedly do praxe, zvýšení stavu četnictva pouze v Čechách by bylo kolem 330%** ((6700 + 2900)/2900), jestliže četnictvo na konci října 1918 mělo efektivní stav necelé tři tisíce mužstva a důstojníků.³⁴⁸ Už jenom z finančních a logistických důvodů (hlavně u jízdního četnictva bylo nemožné sehnat vhodné prostory pro mužstvo ani pro koně – vhodní četníci ale beztak chyběli) nebylo možné k podobnému masivnímu rozšíření četnictva přistoupit. Mimoto co by četníci dělali, kdyby se zrovna nedemonstrovalo a nestávkovalo?

Kromě vlády, ministerstva vnitra a generálního velitelství četnictva se dalším kolbištěm, kde se projednávala reforma četnické služby, stala půda Revolučního Národního shromáždění československého. Poslanci Československé národní demokracie vedení Vilémem Votrubou a prof. Dr. Františkem Lukavským zde 11. března 1919 podali státně-zřízeneckému výboru návrh na úpravu četnické služby, který by pro četnictvo znamenal skutečnou revoluci. Národní demokraté zde nevystupovali proti *obyčejným* četníkům, četnické jádro pokládali za zdravé, hlavním jejich požadavkem bylo zrušení důstojnického sboru. Četnictvo totiž zůstávalo podřízeno ve

³⁴⁸) Tamtéž, kniha 22, Systemizace ZČV č. 2 pro Čechy se sídlem v Praze během válečných let.

dvou liniích, po linii služební podléhalo politickým úřadům, po linii kázně, výcviku a výchovy mělo nadřízené orgány četnické až po generální velitelství četnictva, s nejvyšší instancí ministerstvem vnitra po obou liniích. Návrh počítal se zrušením VČO a ZČV, takže by se jedinými nadřízenými stali okresní a krajsí hejtmané, kteří by pro četnické záležitosti měli k ruce okresního nebo krajského strážmistra.³⁴⁹ Ti by převzali veškeré pravomoci velitelů oddělení, čímž by se právně zakotvil stav *de facto*, protože podle představy národně demokratických poslanců četniční důstojníci beztak jen podepisují, co se jim předloží, a když už vyvíjejí nějakou činnost, tak jedině na úkor četnického mužstva, jež zatěžují nesmyslným papírováním – trnem v oku byla poslancům Guskova tiskárna v Kroměříži specializovaná na četnické písemnosti, která na *psací zuřivosti* jediná vydělává a především ji vlastní německý majitel. Tím pádem by se i hodně ušetřilo, až milion korun ročně by se dal použít na platy četníků. Zbyteční důstojníci by přešli buď zpátky do armády, nebo do výslužby. Stejný osud měl potkat i účetní důstojníky, zjednodušení předpisů o četnických požiticích a jejich vyplacení berní správou by je zcela zbavilo práce. Četnictvo se mělo stát civilním strážním sborem, bez důstojníků, bez nutnosti žádat o povolení ke svatbě, se všemi občanskými právy (včetně práva na zřízení vlastní stavovské organizace, jejíž zástupci by byli rovnocennými partnery při jednání s vládou), s charakterem státního úředníka, ale také s vyššími nároky na vzdělání v podobě minimálně měšťanské školy. Zjednodušen měl být i služební postup: dva roky od definitivního přijetí by měl četník právo absolvovat hodnostní školu a stát se tak velitelem stanice, po třech letech se mohl již stát okresním strážmistrem a po dalších dvou letech strážmistrem krajským.³⁵⁰ Ačkoli návrh podávali poslanci tehdy vládnoucí strany, z předložených změn se nakonec neprosadila ani jedna. Nenávidění *rakušáci* důstojníci v četnictvu vydrželi a to si uchovalo svůj vojenský charakter. Stejně tak zůstaly jen na papíře opatření MV na zvýšení početního stavu mužstva.

Nové četnické stanice byly samozřejmě zřizovány kontinuálně, vždy když se vyskytla potřeba. Iniciativa nejčastěji vyšla od samotného obecního zastupitelstva, které mělo pocit, že četnická stanice, pod kterou do té doby obec náležela, nedokáže zajistit

---

³⁴⁹) Návrh patrně počítal se zřízením krajů v rámci Československa, k čemuž ale nikdy nedošlo, stejně jako v Čechách nebyl nikdy realizován zákon o zřízení župním.

³⁵⁰) [Http://www.psp.cz/cgi-bin/ascii/eknih/1918ns/ps/tisky/t0573_00.htm](http://www.psp.cz/cgi-bin/ascii/eknih/1918ns/ps/tisky/t0573_00.htm). Návrh členů NS V. Votrubý a prof. Dra Lukavského a soudruhů na úpravu hmotného a právního postavení četnictva ze dne 27. února 1919. Parlamentní tisk č. 573.

v obvodu plně bezpečnost. Žádosti zastupitelstva na zemské velitelství nepostrádaly úpěnlivou prosbu, ale zastupitelé, jen aby dosáhli svého cíle, neváhali vypočítávat četné výhody pro zřízení četnické stanice právě u nich. Mezi nejpodstatnější kritéria se počítala velikost obce a její položení na významném dopravním tahu, nejlépe uzlu. Důležitá byla přítomnost poštovního a telegrafního úřadu pro rychlou komunikaci s nadřízenými úřady, také vzdálenost sousedních četnických stanic a jejich vytížení. Z hlediska stravování mužstva se jako plus počítaly místní hostince a obchody či živnostníci. Významným krokem byla i nabídka *ubytování* četnické stanice, tedy když obec nabídla vhodné prostory k pronájmu – aspoň dvě místnosti pro samotnou stanici, která sloužila i jako kasárna svobodného mužstva a také byt pro velitele stanice, u kterého se předpokládalo, že bude ženatý. V obcích, kde panovala nouze o volné byty a obecní zastupitelstvo nejevilo snahu četnictvu s hledáním pomoci, nebo kde se zastupitelstvo dokonce ke zřízení stanice stavělo nepřátelsky – hlavně sociálně demokratičtí zastupitelé, se plánovaná četnická stanice nemusela nakonec vůbec zřídit.³⁵¹ Současně však musím poznamenat, že obec, respektive obecní zastupitelstvo nemělo žádnou pravomoc zasahovat do rozhodování o zřízení stanice, tzn. stanice mohla být v obci zřízena i přes kategorický nesouhlas starosty a zastupitelů. Toho se nicméně četnická správa snažila vyvarovat, už pro pozdější nutnou koexistenci a kooperaci obou složek – státní i samosprávné. Hlavními důvody k zřízení stanice byla ale dostatečná rozloha obvodu, která určovala i velikost stanice (dvou- nebo třímužová), povaha krajiny (např. hluboké lesy mohly podmiňovat zřízení stanice) a aktuální bezpečnostní situace v kraji (zde se muselo rozlišit, jestli zhoršení bezpečnostních poměrů není pouze dočasné, pak stačilo zřídit exposituru obsazenou jedním nebo dvěma četníky, která se po odeznění problému zase zrušila).

Zemské četnické velitelství žádost od obecního zastupitelstva obratem zaslalo příslušnému velitelství četnického oddělení, a to místnímu okresnímu četnickému veliteli. Jeho úkolem bylo provést šetření účelnosti zřízení nové stanice, přičemž musel vzít v potaz všechna výše uvedená kritéria a hlavně, zda pro stanici je možné sehnat vhodný pronájem, zda je možno se v obci stravovat a bydlet. Zároveň bylo jeho povinností zjistit si stanovisko příslušného okresního hejtmanství. Svou zprávu odeslal zpět veliteli oddělení, který připojil své vyjádření, především ohledně stavu mužstva, a

---

³⁵¹) NA, f. ZČV, k. 81, č.j. 889dův./530dův./19, VČO v Kladně ZČV v Praze ohledně zřízení ČST v Motyčíně ze dne 6. listopadu 1919. Po červnových volbách do obecního zastupitelstva, ve kterých vyhráli sociální demokraté, se představiteli obce stali lidé s trestní minulostí, kteří četnictvo neměli nijak v lásce. Stanovisko obce se proto zásadně změnilo.

celý spis putoval zase zemskému četnickému velitelství. To posuzovalo účelnost a užitečnost nové stanice, speciální zřetel se věnoval vyjádření okresního hejtmanství, které mělo svůj díl zodpovědnosti za bezpečnost v okrese. Nakonec zemské velitelství rozhodlo ve shodě se zemskou politickou správou o zřízení nebo nezřízení stanice.³⁵²

Iniciátory zřízení četnického stanoviště mohl být i samotný politický úřad, četnická stanice nebo okresní četnický velitel, tedy kdokoli měl pocit, že ustanovení nové stanice je nutné pro udržení bezpečnosti v okrese.

Žádosti o umístění četnické stanice docházely do Prahy už na přelomu let 1918 a 1919, místní úřady si stěžovaly na zvýšení kriminality, malý počet obchůzek a nedostatečné pokrytí hlavně pohraničních obvodů, kde hrozilo nebezpečí vývozu důležitých surovin a předmětů za hranice nového státu. Zemské četnické velitelství tak ponechalo v platnosti výnos bývalého ministerstva zeměbrany č. pres. 7715 – XX ze dne 26. dubna 1918, kterým se zřizovaly nové a zesilovaly stávající četnické stanice. Četníků byl však zoufalý nedostatek, a proto všechny jiné požadavky muselo většinou odmítat, nemělo žádné mužstvo, kterým by nové stanice mohlo zaplnit. Pouze nejvážnější případy se řešily zřízením prozatímní stanice, kde jeden četník dostal k dispozici jednotku místních sokolů a s nimi zajišťoval bezpečnostní službu.³⁵³

Zamítnuté žádosti se dostaly zpátky do hry na jaře 1919, kdy se situace začala pomalu ustalovat a začalo se uvažovat o rozdělení nově přijatých četníků na zkoušku. Přes léto ZČV jednalo se zemskou politickou správou o zapůjčení nutného vybavení pro nové stanice (stolů, židlí a lůžek) a na podzim již byl vypracován seznam stanic, jejichž zřízení se plánovalo k 1. listopadu 1919.

V následující tabulce bych se pokusil číselně vyjádřit systemizovaný stav četnických oddělení v okamžiku, kdy československý stát přebíral rakousko-uherské četnictvo, a v navazujících sloupcích velikost zesílení sboru v listopadu 1918 a o rok později. Je nepochybné, že zde pracují pouze se systemizovaným stavem, který nebyl do konce roku 1919 zcela naplněn:

---

³⁵²) Tamtéž, k. 290, č.j. 8079/19, žádost obce Ouběnice ZČV v Praze o zřízení ČST; celá složka.

³⁵³) Tamtéž, k. 283, č.j. 18783/18, OČV v Turnově ZČV v Praze ohledně zřízení prozatímní ČST v Jílovém ze dne 6. listopadu 1918.

Tab. 11

Oddě- lení číslo	Sídlo velitelství	Počet ČST	Výkonné mužstvo ČST	Nově zříze- né ČST	Mužst vo novýc h ČST	Mužstvo k zesílení stávající h ČST	Nově zřízen é ČST	Mužs tvo nový ch ČST	Mužstvo k zesílení stávající ch ČST	Výkonné mužstvo ČST
		k 30.10.1918 ³⁵⁴					k 1. 11. 1918 ³⁵⁵			k 1. 11. 1919 ^{356 357}
1	Praha	24	120	8	21	12	9	27	17	197 (+ 64%)
2	Litoměřice	38	109	5	15	11	0	0	27	162 (+ 49%)
3	Č. Budějovice	31	88	4	12	12	4	11	8	131 (+ 49%)
4	Jičín	46	124	4	11	15	5	15	29	194 (+ 56%)
5	Plzeň	42	111	1	3	15	4	11	23	163 (+ 47%)
6	Čáslav	32	86	3	6	10	2	6	21	129 (+ 50%)
7	Cheb	35	103	4	12	10	0	0	11	136 (+ 32%)
8	Liberec	33	94	1	3	5	4	12	11	125 (+ 33%)
9	Kladno	44	147	9	22	9	8	24	36	238 (+ 62%)
10	Karlovy Vary	35	106	2	5	5	3	8	13	137 (+ 30%)
11	Teplice-Šanov	21	63	0	0	14	5	15	7	100 (+ 59%)
12	Chrudim	34	93	2	6	16	4	12	18	145 (+ 56%)
13	Benešov	38	112	3	8	22	7	22	24	188 (+ 68%)
14	Písek	38	95	3	9	17	3	9	24	154 (+ 62%)
15	Česká Lípa	32	99	1	2	14	7	21	18	154 (+ 56%)
16	Klatovy	41	116	7	20	17	12	32	29	214 (+ 85%)
17	Příbram	35	108	0	0	11	8	24	17	160 (+ 48%)
18	Trutnov	37	105	2	6	12	5	15	18	156 (+ 49%)
19	Hr. Králové	32	89	3	9	13	2	6	15	142 (+ 60%)
20	Praha	46	119	2	6	15	10	30	12	182 (+ 53%)
21	Tábor	35	97	6	15	12	2	6	28	158 (+ 63%)
22	Prachatice	40	103	2	6	17	6	18	20	164 (+ 59%)
23	Chomutov	35	96	4	12	13	5	15	21	157 (+ 64%)
24	Ml. Boleslav	37	105	2	6	8	2	6	17	142 (+ 35%)
25	Mar. Lázně	30	76	1	2	15	5	15	17	125 (+ 64%)
26	Náchod	32	102	1	3	7	8	21	25	158 (+ 55%)
27	Vysoké Mýto	34	92	2	5	13	1	3	17	130 (+ 41%)
28	J. Hradec	29	83	0	0	10	1	3	7	103 (+ 24%)
29	Most	27	97	0	0	0	5	14	20	131 (+ 35%)
			2938							4475 (+ 52%)

³⁵⁴) Tamtéž, kniha 23, Systemizační tabulky četnictva na rok 1919.

³⁵⁵) Tamtéž, f. GVC, k. 46, č.j. 279/18, ZČV v Praze GVC v Praze ohledně navýšení stavu k 1. listopadu 1918 ze dne 26. listopadu 1918 (nařízení bývalého c. k. ministerstva zeměbrany č. 7715 – XX ze dne 26. dubna 1918).

³⁵⁶) Tamtéž, f. ZČV, k. 287, č.j. 23700/19, ZČV v Praze GVC v Praze – seznam ČST zřízených od 1. listopadu 1919.

³⁵⁷) Tamtéž, k. 970, č.j. 23700/19, ZČV v Praze GVC v Praze – seznam ČST, jejichž zesílení bylo ke dni 1. listopadu 1919 provedeno.

Jak jsem již předestřel, v tabulce jsem pracoval pouze se systemizovanými údaji, přesto jsou závěry dost překvapivé. Do služeb československého státu přecházelo četnictvo v systemizovaném stavu necelých 3.000 mužů, což ale byla čistá fikce, protože po válce sbor tolik mužů neměl. Hlavním úkolem státu tak bylo doplnit vzniklé mezery. K prvnímu navýšení počtu mužstva došlo k 1. listopadu 1918, ještě podle nařízení bývalého ministerstva zeměbrany ve Vídni ze dne 26. dubna 1918. Druhé navýšení se plánovalo a připravovalo po celý rok 1919 a provedeno bylo k 1. listopadu 1919, a to také ještě podle původního nařízení ministerstva zeměbrany ze dne 24. září 1918. Ke konci roku 1919 mělo četnictvo v Čechách přes 4.500 četníků,³⁵⁸ o více jak 50% větší počet než v posledním roce habsburské vlády. I ta nejméně významná oddělení (např. Jindřichův Hradec, které bylo relativně malé a nenacházely se zde žádné průmyslové oblasti) navýšila počet četníků o čtvrtinu až třetinu. Ta významnější (Kladno, Praha, Benešov) s vyšší koncentrací obyvatelstva až o dvě třetiny. Ozbrojená státní moc se stala viditelnější, markantnější a tedy i více zastrašující. Zakročení četnictva se stalo snazším, rychlejším a důraznějším. Republika se totiž za každou cenu snažila udržet v zázemí klid, to byla v průběhu jednání mírové konference v Paříži její hlavní devíza. Zatímco se okolní státy zmítaly v nepokojích, potlačovaly puče a povstání, v českých zemích mělo silné četnictvo podobným scénářům zabránit. Během prvních měsíců a let se četnický sbor bezesporu stoprocentně osvědčil, stal se vynikajícím nástrojem státní moci, stejně tak jako byl za monarchie. Důkazem tohoto tvrzení jsou i počty četníků, které se nejen během 20., ale hlavně pak během 30. let nepřestanou zvyšovat. Stejně jako i to, že se četnictvo nepřestane modernizovat, vzniknou pátrací stanice k potírání závažné kriminality, silniční kontrolní stanice k dohledu nad narůstajícím motorismem, letecké hlídky a v neposlední řadě pohotovostní oddíly určené k udržení státní moci nad neklidným pohraničím.

Ačkoli jsem zdůrazňoval, že se v tabulce jedná pouze o systemizovaná data, nárůstu počtu četnických stanic a četníků si musel všimnout každý. Dne 26. října 1919 tak poslanec Národního shromáždění za národní socialisty František Buřival interpeluje ministra vnitra Antonína Švehlu ve věci rozmnožení četnických stanic. Podle Buřivala tak *„má býti proveden plán bývalého arcivévody Bedřicha z roku 1917, podle něhož bez souhlasu starostů okresův a obcí pro zabezpečení důstojníků zostřen býti měl politický*

---

³⁵⁸) Tabulka udává počet systemizovaného mužstva na četnických stanicích, k tomu je nutno připočítat okresní velitele a velitele oddělení, dále jejich kancelářské pomocné síly, četníky na zemském velitelství a při doplňovacím oddělení.

*dozor na venkově. Poněvadž nové stanice zřízeny býti mají na venkově ve vesnicích, kde je naprostý klid a pořádek a nic se neděje, co by nutkalo k takovému opatření, vyvolává tento úmysl vlády pochopitelné roztrpčení. Lichvě nezabrání ani větší množství četníků. Ostatně na venkově se poměry de facto lepší, lidé chtějí pracovati raději, než se dáti zavíratí do kriminálů. Český lid nepotřebuje tolik četníků – je-li zemská politická správa jiného názoru, pak se mylí“.*³⁵⁹ V několika ohledech se poslanec Buřival přeci jen zmýlil, bezpečnostní situace se na venkově stále moc nelepšila, proto se také většina nově zřizovaných četnických stanic setkala s uvítáním ze strany obcí. Případů, o kterých jsem mluvil výše, kdy obecní zastupitelstvo četnictvu házelo klacky pod nohy, bylo málo. Obyvatelstvo si uvědomovalo, že četníky potřebuje.

9. PŘIJÍMÁNÍ LEGIONÁŘŮ DO ČETNICTVA

Když v říjnu 1918 vznikl nový stát, neměl žádnou policii, ani četnictvo, oboje musel převzít ze struktur staré monarchie, zato ale měl armádu, legie ve Francii, Itálii a hlavně v Rusku. Nová československá armáda tak vznikala ze dvou proudů, z převzatých vojáků bývalé rakouské armády a z legionářů. Je nepochybné, že legie měly svůj velký podíl na vzniku samostatného státu, jejich akce proti vojskům centrálních mocností nezůstaly bez povšimnutí, a tak si legionáři mohli oprávněně myslet, že jejich zásluhy o samostatnou republiku jsou nepominutelné. Návrat domů, do vysněné samostatnosti, však často znamenal konflikt s tvrdou realitou. Republika v mnoha ohledech nemusela odpovídat představám *bratrů* legionářů, směřována byla výrazně doprava a postrádala více revolučnosti.³⁶⁰

Nová republika se podle představ legionářů měla o ty, co jí pomáhali na svět, prostě postarat. A početnou skupinu legionářů vláda nemohla jen tak ignorovat. Už během roku 1919 docházelo k otevřeným vzpourám legionářských jednotek, neposlušnosti a porušení subordínace vůči domácím důstojníkům, legionáři se v poměrech nově se rodícího státu nepříjemně radikalizovali. Aby se předešlo tomu, že by se původní opora republiky nakonec postavila proti existujícímu pořádku, vznikl zákon č. 462 ze dne 24. července 1919. Národní shromáždění v něm odhlasovalo

³⁵⁹) Tamtéž, k. 297, č.j. 22878/19, tisk 1753 ze zasedání Národního shromáždění československého ze dne 26. října 1919.

³⁶⁰) Ivan ŠEDIVÝ, *Legionáři a mocenské poměry v počátcích ČSR*, in: *Moc, vliv a autorita v procesu vzniku a utváření meziválečné ČSR (1918 – 1921)*, Praha 2008, s. 17.

výhradní a přednostní postavení legionářů při přijímání do státní služby, zároveň i výhody při vypočítání služebních požitků. Pozitivní diskriminace se vztahovala na všechny státní úřady a instituce, zároveň i na *závody a podniky státem podporované a zaručené*, kde napříště mělo být pro příslušníky čs. legií vyhrazeno 50 % služebních míst v nižších služebních třídách do té doby, než se jejich kancelář čs. legií při MNO zřekne.³⁶¹

Mezi státní instituce se samozřejmě započítávalo i četnictvo, a tak již v průběhu jara 1919, ještě než vůbec zmíněný zákon byl přijat a začal platit, docházelo mezi MNO a zemskými četnickými velitelstvími k častým výměnám názorů. Kancelář čs. legií by nejráději umístila k četnictvu co nejvíce svých svěřenců, četnická správa se tomuto přílivu neznámého živlu bránila. Důvodů bych viděl několik, jednak zde mohla být určitá animozita vůči zahraničním vojákům, kteří se v nové republice chovali až příliš suverénně a kteří ještě nedávno byli považováni za zrádce a rakouská vojenská justice s nimi taky tak nakládala, jednak četničtí velitelé nechtěli přijímat adepty, kteří ne zcela vyhovovali služební instrukci a nebyli plně prošetřeni. Nakonec se do sporu vložilo MV a vyšlo legionářům při přijímání do četnických služeb, řekl bych, maximálně vstříc.³⁶² Místo *bezúhonné morální minulosti, obratného a slušného chování* se vyžadovala *bezúhonnost, svéprávnost a duševní způsobilost*, dolní výšková hranice 165 cm byla zrušena, takže se do četnictva mohli dostat i legionáři menší postavy, ohledně vzdělání se vyžadovalo pouze takové, jaké se nabývalo na obecné škole, mimoto bylo povoleno legionářům podržet si i vyšší hodnostní odznaky než byla hodnost šikovatele.³⁶³ Největší výhodou, kterou výnos MV ze dne 12. března 1919 č. 3574/19, schválený prezidentem republiky stanovil, bylo, že doba strávená v legiích před 28. říjnem 1918 se započítává do celkové služební doby (ze které se vypočítávaly služební požitky: služební doba, platová stupnice a služební přídavek) třikrát! Zákon č. 462 tuto výhodu ještě rozšířil a dobu strávenou v čs. legiích a započítávanou trojnásobně prodloužil až do 31. prosince 1919, ev. pro ruské legie až do měsíce jejich návratu do vlasti.

A jak se rozhodli legionáři nabídku využít? K 28. květnu hlásilo ZČV v Praze, že k prezentaci povolalo 87 legionářů, ani jeden ale ještě nepřišel, a že má v úmyslu

---

³⁶¹) Zákon č. 462/1919 Sb. z. a n. ze dne 24. července 1919; §§ 1, 3, 4.

[Http://www.portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/696/_s.155/701?b=462/1919](http://www.portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/696/_s.155/701?b=462/1919).

³⁶²) NA, f. MV – SR, k. 355, koncept výnosu MV ohledně přijímání legionářů do četnictva, nedatovaný, patrně z února nebo března roku 1919. „*Jest žádoucnó, aby čs. legionáři do četnictva vstupovali.*“

³⁶³) Tamtéž, č.j. ad3574 – 13b/1919, ministerstvo vnitra ministerstvu národní obrany ohledně vstupu legionářů do četnictva ze dne 29. března 1919.

povolat ještě dalších 50.³⁶⁴ Pro zajímavost uvádím i údaje z dalších ZČV. Do Slezska do konce května 1919 přišli jen dva legionáři, čtyři se nedostavili a dva ZČV odmítlo, když sám velitel jejich roty prohlásil, že jsou nespolehliví a k četnické službě zcela neschopní.³⁶⁵ Na Slovensku byl zájem daleko vyšší, už vzhledem k bojům na jižní hranici s Maďarskem. Celkem se bratislavskému velitelství přihlásilo 152 četnických adeptů, ale jen dva dokázalo jejich vojenské těleso k ZČV odeslat, ostatní se do konce května 1919 nedostavili, generál Mittelhauser, tehdejší náčelník generálního štábu čs. armády, totiž odmítl jakékoli oslabování svých bojových jednotek.³⁶⁶

Dne 21. března v Maďarsku vznikla tzv. republika rad. Cílem bylo rozšířit bolševickou revoluci do co nejvíce zemí poválečné Evropy, ideální pro maďarské bolševiky bylo spojení se Sovětským Ruskem, v čemž však bránila existence československého státu. Následné střety mezi československými jednotkami a maďarskou armádou se protáhly, v mezidobí vznikla v Prešově sesterská Slovenská republika rad. Uklidnění a stažení maďarských vojáků proběhlo až v létě 1919, do té doby bylo prakticky nemožné, aby do četnictva mohli být legionáři přijímáni, protože jich velká část byla nasazena právě na jižním Slovensku a přímo se účastnili bojů. V září nařídilo MV, aby se veškerá agenda ohledně povolávání příslušníků legií do četnictva vyřizovala prostřednictvím Kanceláře čs. legií zřízené při ministerstvu národní obrany. Žádosti četníků přicházely na ZČV individuálně, velitelství je shromažďovala a povolávala pak větší počty mužstva najednou, např. do Brna 17. listopadu 1919 povolal zemský četnický velitel 21 legionářů k prezentaci na den 4. prosince. Nedostavil se žádný, ZČV přes Kancelář povolání urgovalo a na 3. ledna 1920 povolalo dalších 20 legionářů, jejichž žádosti mezitím dorazily. Z nich se v určený den dostavilo jen pět a brněnské ZČV svůj povolávací rozkaz znovu urgovalo.³⁶⁷

Spojení mezi Kanceláři a jednotlivými ZČV fungovalo dost špatně, povolávací lístky hledaly své adresáty po celé republice, přičemž mnozí už měli jinou práci a na svoji žádost vůbec nereflektovali. Kapitán Nosek z umístovacího odboru Kanceláře čs. legií si ústně stěžoval na MV, že ZČV schválně zdržují vyřizování žádostí čs. legionářů, vůbec jim nedopřejí přednostního postavení, a dokonce někdy vyřídí rychleji i žádosti

---

³⁶⁴) Tamtéž, č.j. 23572/19, ZČV v Praze MV ohledně vstupu legionářů do četnictva ze dne 28. května 1919.

³⁶⁵) Tamtéž, č.j. 24153/19, ZČV v Opavě MV ohledně vstupu legionářů do četnictva ze dne 30. května 1919.

³⁶⁶) Tamtéž, č.j. 27250/19, ZČV v Bratislavě MV ohledně vstupu legionářů do četnictva ze dne 30. května 1919.

³⁶⁷) Tamtéž, č.j. 12028/20, ZČV v Brně MV ohledně vstupu legionářů do četnictva ze dne 18. února 1920.

příslušníků domácího vojska. MV nařídilo podřízeným velitelstvím četnictva, aby hlásily, jak s legionářskými žádostmi nakládají.³⁶⁸ Všechna čtyři ZČV se shodla, že legionáři mají při vyřizování minimálně stejné podmínky jako ostatní, spíše ale úlevy a výhody. V Bratislavě dokonce povinné šetření o morálních kvalitách četnického uchazeče z řad legií a jeho předchozím životě vedli až po jeho přijetí jako četníka na zkoušku, v Opavě stačilo, aby žadatel podepsal čestné prohlášení, že je morálně a trestně bezúhonný, z brněnského hlášení se dozvídáme, že ke dni 16. února prezentovalo tamní velitelství 266 žadatelů, 161 jich v té době již sloužilo jako četníci na zkoušku, 40 jich bylo odmítnuto již při prezentaci, 28 odešlo na vlastní žádost, 25 svou žádost zrušilo a 12 se jich k prezentaci vůbec nedostavilo. Pouze v Praze se přijímání legionářů dělo stejnou rychlostí jako přijímání nelegionářských uchazečů.³⁶⁹ Ani to ale nezastavilo Kancelář čs. legií, aby v dubnu 1920 svou stížnost na pomalost vyřizování přihlášek legionářů nezopakovala: „(...) žádáme, aby vyřízení všech již dříve postoupených i těchto [přihlášek – pozn. aut.] bylo co možno urychleno. Pak přestanou také stížnosti jednotlivých zemských četnických velitelstev, že ku presentaci se ani jeden legionář nedostaví včas, nad čímž ovšem nelze se pozastavovati, když uchazeč – legionář během vyřizování žádosti, což nemnoze trvá 6 – 8 měsíců, změní několikrát svůj pobyt, takže trvá delší dobu, nežli mu může býti presentační lístek doručen, a nebo si dokonce v beznaději na příznivé vyřízení žádosti k četnictvu najde zaměstnání jinde.“³⁷⁰

Myslím si, že se četnická správa na jednu stranu neztotožnila s viděním legionářů jako základu pro budování nových čs. ozbrojených sil, a tak jim nemínila nijak usnadňovat cestu, pouze na nátlak MV probíhaly úlevy legionářským adeptům, ale i tak se nelze dělat iluze (z 6 – 8 měsíční čekací doby), že by ZČV nějak extrémně polevila ve svých nárocích. Četnictvo hodlalo mít kvalitní příslušníky, za které by se mohlo postavit a nechtělo kupovat zajíce v pytli. Proto vyřizování žádostí trvalo mnoho měsíců, jestliže mělo četnictvo mít přehled o celém jejich dosavadním životě, tak u ruských legionářů, kteří projeli celou Transsibiřskou magistrálu a pak se přes půlku světa vraceli domů, to jistě nebylo nic snadného a už vůbec ne rychlého. Na druhou stranu, Kancelář čs. legií čekala asi něco, co bylo nesplnitelné a velmi ji rozhořčovalo,

³⁶⁸) Tamtéž, č.j. 7772 - 13/20, koncept přípisu MV jednotlivým ZČV ohledně postupu při vyřizování žádostí příslušníků čs. legií ze dne 6. února 1920.

³⁶⁹) Tamtéž, č.j. ad7772 – 13/20, odpovědi jednotlivých ZČV na přípis MV ohledně přijímání legionářů do čs. četnictva.

³⁷⁰) Tamtéž, č.j. 22543/20, MNO – Kancelář čs. legií ministerstvu vnitra ohledně nových žádostí příslušníků čs. legií ke vstupu do četnictva ze dne 10. dubna 1920.

že si ZČV v Praze dovoluje obesílat ČST v místech pobytu legionáře – četnického aspiranta, aby zjistilo jeho předběžný život, místo toho, aby ho jednoduše přijalo do svého stavu. Jako výmluvný příklad se cituje povolávací lístek k četnictvu pro legionáře Václava Trutnovského, který byl tehdy již skoro rok mrtev – padl 21. června 1919 během bojů o Slovensko.³⁷¹ Prostě nebylo možné přijmout legionáře jen tak a spolehnout se na jejich čestné slovo.

Po těchto opakovaných stížnostech znovu vyzvalo MV podřízená zemská četnická velitelství, aby přijímala legionářské uchazeče s co největším urychlením, a nařídilo jim, aby se v případě, že předběžný život četnického adepta nemůže být snadno zjištěn, spokojilo s jeho čestným prohlášením. Přesto u některých velitelství ale již bylo dosaženo systemizovaného stavu a přijímání uchazečů se muselo zastavit tak jako tak. Proto MV rozhodlo, že legionáři budou přijímáni jako výpomocní četníci a budou pro ně rezervována eventuálně uvolněná místa.³⁷²

---

³⁷¹) Tamtéž, č.j. 22541/20, MNO – Kancelář čs. legií ministerstvu vnitra ohledně pomalého vyřizování legionářských žádostí ze dne 12. dubna 1920.

³⁷²) Tamtéž, bez signatury, přípis MV jednotlivým ZČV ohledně opětovného urgování zrychleného vyřizování žádostí čs. legionářů ze dne 3. května 1920.

D. RECEPCE ČETNICTVA

1. ČETNICTVO A OBYVATELSTVO

Četnický sbor ve svém celku vplynul do československé státní struktury recepčním zákonem. V jeho řadách se tak do státní služby na jedné straně mohli dostat lidé, kteří novému státu nechtěli sloužit, na straně druhé lidé, které zase nechtěl stát sám. Na konci ledna 1919 proto ministerstvo vnitra upřesnilo, kdo přesně bude z rakouského četnictva převzat do československých služeb:

„a) Osoby se státní příslušností státu československého, ustanovené na systemizovaných místech v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, pokud se hrubě neprohřešily proti existenci nebo integritě našeho státu, bez žádosti (...).

b) Osoby s cizí státní příslušností, ustanovené na zdejších systemizovaných místech, které ovládají češtinu jakožto úřední jazyk tak, že jsou způsobilé tu úřadovati, mohou k své žádosti, podané ku ministerstvu vnitra, býti převzati do zdejší služby, opatří-li si zdejší státní příslušnost.

c) Osoby s cizí státní příslušností anebo se zdejší státní příslušností získanou teprve po 28. říjnu 1918, neznalých české úřední řeči nelze přijmouti vůbec, byť i právě byly na místech systemizovaných a jest jim dnem 1. února zastaviti platy. Jedině u mužstva by mohla ve velice odůvodněných případech učiněna býti výjimka.“³⁷³

Z administrativního úhlu pohledu převzetí četnického sboru vypadá velmi jednoduše, jako pár úhozů psacího stroje, jenomže skutečnost byla poněkud komplikovanější. Velkou otázkou bylo, do jaké míry se četnictvo bude muset proměnit. Jeho postavení se za války v očích veřejnosti hodně zkomplikovalo, proto se zde pokusím o zhodnocení recepce četnictva a četníků u českých obyvatel Čech. Přijetí četnictva nového státu u jeho německých obyvatel jsem naznačil již výše.

Dokumenty, se kterými jsem pracoval, jsou úřední povahy, tzn. bude se jednat o reakce občanů na četnickou službu, jež se dostaly k samotným četníkům. Ti na ně tak mohli nějakým způsobem odpovědět.

---

³⁷³) NA, f. GVČ, k. 46, č.j. 13dův./19, MV GVČ v Praze ohledně převzetí do čs. četnického sboru ze dne 23. ledna 1919.

1.1 Rakušáci četníci a národní výbory

Ještě před samotným vyhlášením československého státu docházelo v českých zemích k výtržnostem a útokům na státní úřady. Nacionální moment se mísil se sociálním, hladové obyvatelstvo protestovalo proti vývozu potravin z Čech a současně provolávalo slávu novému vlastnímu státu. Aby svým slovům dodalo větší váhu, neváhalo strhnout státní znaky z budov c. k. úřadů – již 14. října přišly o své orly poštovní úřad a úřadovna finanční stráže v Cerhenicích na Kolínsku.³⁷⁴ Tentýž den byla v Písku vyhlášena Československá republika, načež shromážděný dav strhl říšského orla z budovy okresního hejtmanství. Monarchie se však ještě nehodlala vzdát, do Písku odešly tři roty vojáků, 20 četníků a tři političtí úředníci. Výsledkem bylo jedno zatčení, tři oznámení okresnímu soudu a jedno oznámení okresnímu hejtmanství. Podobný průběh můžeme zaznamenat i v Protivíně a v Bosňanech. Dne 16. října přišla o své označení i četnická stanice v Jarošově nad Nežárkou u Jindřichova Hradce – Oldřich Kromíchal a Josef Máca ho spálili, za což byli četnictvem zatčeni.³⁷⁵

Vyhlášení nového státu, které bylo z Prahy telegrafováno ještě týž den, představovalo pro četnické stanice dilema. Do poslední chvíle četniční velitelé vykonávali příkazy nadřízených orgánů, ale najednou neměli žádné instrukce, jak se chovat, dostatek mužstva a často už ani chuti k zakročení. Všeobecně se tušilo, že válka je prohraná a že monarchii čekají převratné změny. Ještě večer 28. října, v noci nebo následující den byly z četnických stanic strhány cedule a záhy četníky navštívily místní ad hoc ustavené národní výbory, které na stanicích přebíraly agendu, odnášely si mobilizační spisy, četníky odzbrojovaly, odvolávaly ze služby nebo prohlašovaly za sobě podřízené a vyžadovaly po nich slib. Trefně poměry zhodnotil okresní velitel četnictva v Novém Bydžově: „*Po politickém převratu a prohlášení samostatnosti (...) došlo v mnohých místech špatným pochopením situace k přestřelkům zvláště v tom směru, že se někteří občané domnívali, že stávající řád a pořádek jest zrušen, tím, že možno jednotlivé funkcionáře, úřady apod. odstraniti a každý že může jednat dle libosti.*“³⁷⁶

³⁷⁴) Libuše OTÁHALOVÁ (ed.), *Souhrnná hlášení presidia pražského místodržitelství o protistátní, protirakouské a protiválečné činnosti v Čechách 1915 – 1918*, Praha 1957, č. 3057, s. 406.

³⁷⁵) Tamtéž, č. 3065 – 67, 3076; s. 408n.

³⁷⁶) NA, f. ZČV, k. 283, č.j. 19347/18, hlášení OČV v Novém Bydžově ZČV v Praze ohledně nařčení četníka z rakušanství ze dne 27. listopadu 1918.

Nepřehlédnutelnou roli v těchto akcích měli záložní důstojníci, oblečení ve svých uniformách s československými kokardami a stužkami, a pak vždy místní sokolové, kteří na čas mohli i přebrat strážní službu v obci.³⁷⁷ Jelikož národní výbor vznikl v každé větší obci, způsobů jednání s četnictvem se vytvořilo nespočet. Nelze tak v zásadě říct, že všude v prvních chvílích vůči četnictvu panovala nedůvěra, už 1. listopadu sděluje Národní výbor v Žirovnici četnickému oddělení v Jindřichově Hradci, že převelení místního strážmistra nevyhoví, protože ho potřebuje. Přípis symbolicky orazítkoval pečeti místní sokolské jednoty.³⁷⁸ Na tomto místě bych chtěl zmínit i velmi zajímavý pramen, který se zachoval ze Želetavy, i když zdejší četnictvo již spadalo pod ZČV v Brně. Místní obecní výbor si na 2. listopadu na své zasedání povolal velitele ČST v Želetavě strážmistra Františka Pyhana. Jeho žena musela tušit, že se zde bude rozhodovat o budoucnosti manžela i její v novém státě. Obecnímu výboru proto napsala dopis. Snaží se v něm vysvětlit obtížnou situaci četníka za rakouské monarchie a v době války, jeho, ale i své postoje.³⁷⁹

„Stojí dnes před Vámi tentýž člověk, co před několika dny – kdy chodil rozčilený jaksi vyzývavě s helmou zdobenou orlem po Želetavě a netušil ani on, že trásla jsem se, aby ve svém rozčilení neurazil nějak národní Vaše smýšlení – neprohřešil se v této veliké době, píše Vám jako žena, ale která se nebojí dnes ničeho – vím, že jsou mezi Vámi mužové vážení a spravedliví, ale neprosím nyní o nic, až na konec, ale vězte toto – píše Vám četníková žena, ale také Češka, která žila v ústraní, ale působila ve válce také a připomínala svému muži vždy, kdy se s Ní přicházel radit, nezapomínej nikdy na to, že Jsi v prvé řadě člověk, a ne četník, neškod' nikomu (...) řeknu mu dnes, až přijde od Vás: muži, vždyť Tys byl vlastně tou nejubožejší existencí v té kruté rakousko uherské vládě – vodil jsi zajatce – zběhy, ale tebe vodili také na řetěze 20 let, ale až Tě přejde rozčilení, tak budeš šťastný jako člověk, kterému řekne jeho věrná žena, pojd' jsem, ty tvrdohlavče a uť se nyní, cos dříve zameškal, raduj se s námi se všema, veď zase dál všechno to, cos vedl dosud německy, nyní česky – ať se to hemží třeba pravopisnými chybami (...).

„Přináším dnes také veliký svůj dar a ukazuji Vám, jak působila jsem, jak trpěla, jak jsem nyní za všechno odškodněná, a těším se nesmírně s Vámi a vím, že vysvětlíte

³⁷⁷) Tamtéž, f. GVČ, k. 46, č.j. 45/18; 52/18; 56/18. Hlášení ČST ZČV v Praze ohledně přebírání tajných spisů a služby národními výbory z počátku listopadu 1918.

³⁷⁸) Tamtéž, f. ZČV, k. 283, č.j. 18561/18, VČO v J. Hradci ZČV v Praze ohledně svévolného rozhodnutí NV v Žirovnici ze dne 2. listopadu 1918.

³⁷⁹) Petr JIČÍNSKÝ, *Mezi jáсотem a obavami. Dopis ženy želetavského četníka jako příspěvek ke „každodennosti“ převratu v roce 1918*, in: Západní Morava. Vlastivědný sborník, 7, 2003, s. 137 – 145.

každému, co jest mu záhadné – uvidíte, že i ten četník ,c. k. rak. býv. vlády‘ pracoval pro česko-slovanský stát, psal jenom pravdu a nemstil se nikomu.

„Musel, hrozilo se mu, nakazovalo se mu, držel se nad ním stále karabáč – zkrátka hráli jsme všickni ve válce o všecko, a vycházíme čistí, a proto Vám volám všem dnes v dušičkový den – Jsme také vzdor všemu Vaši.“³⁸⁰

Julie Pyhanová obhajuje svého muže tím, že odkrývá jeho niterný svět. Připomíná, že i četník je jen a především člověk se svými problémy. Obecní výbor o šest dní později na dopis odpověděl. Sděluje, že její dopis byl na schůzi přečten. Výbor také rád viděl, že strážmistr Pyhan se již dostavil bez *orlíčků*, s národní trikolórou, k dobru mu přičetl, že „v této pohnuté době o nikoho nezavadil“. „Také víme, že za jeho 20letého působení jako četník měl vždy nad sebou železnou moc rakousko-uherské vlády a že bude nyní šťastnějším a volnějším v novém státě českoslovanském a že jeho dobrou vůlí všechny překážky přemůže, které se mu snad v úřadování v české řeči naskytou, a jsem si jisti, že i nadále v souladu jako za jeho 12 roků, které zde prožil, žítí budeme a také žádný z úřadu nepoletí.“³⁸¹ Želetavský strážmistr v úřadě tedy zůstal a byl i potvrzen od obecního výboru.

Zcela opačná byla situace v Rokycanech. Dne 28. října odpoledne byla vyhlášena samostatnost a jedním dechem se dodalo, že četnictvo se ruší. Den nato se na náměstí zopakovalo, že četnictvo pozbývá veškeré výkonné moci a přítomného okresního velitele občané okamžitě odzbrojili.³⁸² Ve Staňkově, oddělení Klatovy, místní četníky obyvatelé rovnou vyhnali.³⁸³ Některým staničním velitelům bylo vyhrožováno, dostávali dopisy hrozící zastřelením nebo probodnutím, jiní žádali o přeložení, když jim národní výbor vyslovil nedůvěru.³⁸⁴ Obyvatelstvo odmítalo chápat, že četník jako reprezentant státní moci konal jen svou službu a vykonával příkazy především okresních hejtmanství. V popřevratové euforii četník ztělesňoval minulý, svrhnutý režim, zastupoval nenáviděnou státní moc. Nešťastné také bylo, že až do prosince 1918

---

³⁸⁰) Tamtéž, s. 142nn.

³⁸¹) Tamtéž, s. 144n.

³⁸²) NA, f. ZČV, k. 283, č.j. 18673/18, OČV v Rokycanech ZČV v Praze ohledně odzbrojení okr. velitele ze dne 2. listopadu 1918.

³⁸³) Tamtéž, č.j. 18571/18, VČO v Plzni ZČV v Praze ohledně vyhnání ČST ve Staňkově z 8. listopadu 1919.

³⁸⁴) Tamtéž, č.j. 18947/18, VČO v Kladně ZČV v Praze ohledně okamžitého přeložení staničního velitele ze dne 26. listopadu 1918.

konali četníci službu ve starých rakouských uniformách pouze s drobnými proměnami.³⁸⁵

S koncem monarchie ztratily na většině území Čech státní úřady svou autoritu – okresní hejtmanství a jim podřízené četnictvo nevěděla, jak se v nových poměrech zachovat, a tohoto mocenského vakua dokázaly využít nově vzniklé národní výbory – veškerá moc v politických okresech byla v prvních listopadových dnech soustředěna v rukou okresních národních výborů (ONV).³⁸⁶ Jejich činnost, svévolné zásahy do personálních otázek úřadů, četnictva i vojska nebyly však v zájmu pražského národního výboru, který měl fungovat jako jejich nadřazený orgán a který se snažil udržet kontinuitu státní správy. Jakékoli revoluční zásahy zvenčí nemohl proto schvalovat. Antonín Švehla si dokonce postěžoval, že zákroky ONV, kdy sesazují úředníky, dávají podnět i možnost jednotlivcům, aby zakročovali a vyvolávali zbytečnou nejistotu a někde přímo zmatky.³⁸⁷

V Mladé Boleslavi, Berouně, Chotěboři, Žamberku, Ústí nad Orlicí nebo Kaplici poslal ONV představitele okresního hejtmanství na dovolenou, některé vyloženě vyhnal nebo nechal přeložit, na jiných místech se ONV zapojily do reorganizace vojska a důstojnického sboru – sesazovaly staniční vojenské velitele, jmenovaly nové nebo je přímo nechávaly volit mužstvem. Marně je NV v Praze opakovaně upozorňoval, že k podobným krokům nemají kompetenci, že nemají právo jmenovat, dosazovat nebo sesazovat důstojníky, vojenské úředníky a vůbec vojenské gážisty.³⁸⁸ Očista rakouských státních úřadů se nevyhnula ani četnictvu. ONV Kladno-Unhošť sesadil kladenského okresního strážmistra a vykázal ho z území československého státu. Výpady proti četnictvu zaznamenal pražský NV i na Liberecku, ve Dvoře Králové nad Labem – často to souviselo se zabavením četnických spisoven na okresních hejtmanstvích. Obyvatelstvo se pak mohlo dozvědět totožnost četnických informátorů a udavačů i jejich odměny za prokázané *služby*, ONV v Jičíně jejich jména dokonce uveřejnil na stránkách agrárnického Venkova.³⁸⁹

Nově vzniklé generální velitelství četnictva se podobným excesům, které poškozovaly vážnost sboru, pokusilo zabránit. Obrátilo se na Národní výbor v Praze

---

³⁸⁵) Tamtéž, f. GVCČ, k. 46, č.j. 346/18, rozkaz GVCČ ohledně úpravy čapek a distinkcí ze dne 7. prosince 1918.

³⁸⁶) Václav PEŠA, *Vznik československé republiky 1918 a české národní výbory*, Praha 1988, s. 54.

³⁸⁷) Tamtéž, s. 55.

³⁸⁸) Tamtéž, s. 56n. Sr. Josef HARNA – Jaroslav ŠEBEK (eds.), *Státní politika vůči německé menšině v období konsolidace politické moci v Československu v letech 1918 – 1920*, Praha 2002, č. 25, s. 30.

³⁸⁹) Tamtéž, s. 61nn.

s žádostí, aby deníky otiskly výzvu venkovským orgánům národního výboru: „Četnictvo stojí ve službách národa a jest reprezentantem moci Národního výboru na venkově. Jeho autorita musí býti udržována. Ukládá se tedy národním odborům, aby četnické velitele a četníky nezbavovaly jejich působnosti, ale službu jejich podporovaly. (...) Četníkům nebudiž nikde pro jejich dřívější službu křivděno. Stesky a stížnosti buďtež předloženy zemskému četnickému velitelství.“³⁹⁰

Pražský národní výbor se 14. listopadu 1918 proměnil v Revoluční národní shromáždění, na venkově však zůstávaly místní národní výbory, které nestačily nijak zapadnout do zaběhlého konceptu státní správy.³⁹¹ Jejich osudem se na počátku prosince zabývala vláda, jejímž rozhodnutím ze dne 4. prosince (8. prosince publikováno v tisku) se venkovské národní výbory zrušily.³⁹²

Nižší sociální vrstvy obyvatel však státní převrat pochopily po svém. Do Prahy přicházely zprávy o rabování a plundrování obchodů s potravinami a oblečením, důsledek špatné zásobovací situace v Čechách.³⁹³ Sokolové se proto v prvních listopadových dnech roku 1918 stali samozvanou, ale vítanou bezpečnostní silou. Zemská politická správa tyto tzv. národní, občanské nebo lidové stráže, gardy či milice sice chápala pouze jako doplněk k nedostatečným stavům četnického mužstva, obyvatelé je však mohli mít za náhradu kompromitovaného četnictva. V odlehlejších končinách, kde se neutvořily místní domobranecké formace a neexistovaly sokolské jednoty, které by převzaly strážní službu, politická správa jejich vytváření dokonce podporovala.³⁹⁴ Ačkoli ani tyto národní republikánské gardy neměly v žádném případě za úkol nahradit četnictvo, které pro národní výbor mělo neocenitelnou váhu při vytváření státu, obyvatelstvo to tak často mohlo chápat.

Vzhledem k neznalosti zákonů a horlivosti způsobily národní stráže plno přehmatů, na nádražích společně s vojskem kontrolovaly cestující a všem projíždějícím četníkům zabavovaly zbraně. Vyhlášeným místem se v tomto směru stala nádraží v Kladně a Josefově, kde sokolové po četnících žádali povolení k nošení zbraně od Národního výboru v Praze, těm, kteří jej nevlastnili, zbraně konfiskovali. Četníci v té

---

³⁹⁰) BOHATA, *Protílídová úloha četnictva*, s. 15.

³⁹¹) KLIMEK, *Velké dějiny XIII.*, s. 52n.

³⁹²) PEŠA, *Vznik československé republiky*, s. 50.

³⁹³) NA, f. ZČV, k. 283, č.j. 18609/18, 18641/18, hlášení o nepokojích a hladových bouřích v Čechách.

³⁹⁴) Tamtéž, k. 284, č.j. 20379/18, zemská politická správa Národního výboru ministru národní obrany ohledně zřízení národních gard ze dne 29. listopadu 1918.

době však již věděli, že jejich sbor vstoupil do služeb československého státu, ne všichni se tak nechali odzbrojit.³⁹⁵

Četnická správa si dobře uvědomovala pošramocenou pověst sboru. Jestliže před válkou stálo četnictvo na vysoké morální úrovni, válečné roky mu zasadily těžké rány. Mužstvo středního věku odešlo do pole a na stanicích zůstali pouze starší velitelé a mladí četníci na zkoušku, sboru nepřidalo ani přijímání nevyčvičených náhradních četníků, o kterých se mnohdy nekonalo vůbec žádné šetření. Ke konci války muselo četnictvo stále vykonávat nenáviděné rekvizice potravin, zatýkat zběhy, vyšetřovat nároky na vyživovací příspěvky, a právě tyto činnosti nemohlo obyvatelstvo četníkům zapomenout.³⁹⁶ Prudce se zhoršily materiální podmínky četnického sboru. Před válkou byla služba prestižní věc, nicméně vzrůst cen a nedostatek potravin sužoval i četnické domácnosti, nejvíce ty, které během války veškerý svůj majetek upsaly na válečné půjčky. Dne 8. listopadu došel na zemské četnické velitelství dopis velitele stanice v Hradci Králové. Jeho situace se zdá zoufalou, zemské velitelství mu však nijak nepomůže. *„Opatřiti si nějaké části nutného obleku pro moji manželku a děti, nebylo mi během války vzhledem na úžasně vysoké ceny vůbec možno, tak že nemohou členové mojí rodiny pro nedostatek poněkud slušného obleku během dne na ulici téměř vůbec ani vycházeti. K dovršení tohoto bídného stavu mojí rodiny onemocněl jsem v měsíci říjnu s mojí manželkou a všemi třemi dětmi současně na španělskou chřipku, při čemž mi moje nejnadějnější dítě, syn Vojtěch, zemřelo následkem zánětu plic. Ošetřování členů mé rodiny po více neděl trvajících vyžadovalo a vyžaduje doposud četné návštěvy lékaře v soukromém bytě a větší výdaje za léky. Moje finanční postavení jest nyní, kdy nemohu následkem upsání válečných půjček věna mé manželky ku placení použití, tak stísněné, že mi není možno ani lékařský honorář za ošetřování členů mé rodiny a výlohy spojené s pohřbem mého zemřelého dítěte zapraviti, tak že jsem se bez vlastní viny octnul ve stavu zadluženém.“*³⁹⁷ Pokud si četnictvo chtělo napravit poškozenou reputaci, muselo se co nejdříve odpoutat od své rakouské minulosti.

---

³⁹⁵) Tamtéž, k. 283, různá č.j., hlášení různých ČST ZČV v Praze ohledně zabavení zbraně sokolstvem.

³⁹⁶) PLOSOVÁ, Četník, s. 300n.

³⁹⁷) NA, f. ZČV, k. 283, č.j. 18607/18, dotaz četníka na ZČV v Praze, zda budou válečné půjčky zrušeny, ze dne 4. listopadu 1918.

1.2 Snaha o rehabilitaci četnictva v očích veřejnosti

Změna režimu bývá doprovázena změnou symboliky. A jelikož se nový československý stát prohlásil za republiku, monarchistické symboly musely být co nejdříve odstraněny. Prvními, kdo k tomu četnictvu dopomohl, byli aktivní muži a mladíci, kteří z budov četnických stanic strhávali rakouské orly a německé nápisy. Fakt, že se tomu někteří četníci snažili zabránit s poukazem na ničení státního majetku, jim v očích rozjařených občanů nové republiky na důvěryhodnosti nepřidal. V následujících dnech stačila návštěva členů národního výboru a ze stanice zmizely všechny symboly bývalého režimu, velitelé byli často osočováni, proč změnu výzdoby neprovedli sami. Na odlehlejších stanicích nebo v německých oblastech však rakouská výzdoba často nikomu nevadila, a tak přežívala velmi dlouho. Ještě 22. srpna 1919 muselo zemské velitelství vydat rozkaz, kterým nařizuje všem četnickým stanicím odstranění nápisů, označení a obrazů připomínajících minulou vládu. Jmenovitě obrazy císařů a jiných panovníků, armádní rozkazy z dob monarchie a německé nápisy. Označení měla být napříště česká.³⁹⁸ Podobný důraz byl kladen na úřední razítka, skrze něž úřady přicházely mezi sebou do styku a ze kterých musely být okamžitě odstraněny iniciály *c. k.*, případně císařský orel.

Velmi významným symbolickým prvkem každého ozbrojeného sboru je jeho uniforma. Po 29. říjnu, kdy četnictvo přešlo pod autoritu národního výboru, vykonávalo mužstvo službu stále v rakouských uniformách s nezměněnými distinkcemi. Pouze císařské atributy se odstranily – tzn. rozety s císařským monogramem *K* byly na čapkách nahrazeny kokardami v národních barvách, přilby se neměly používat. K první větší stejnokrojové změně došlo, jak jsem již uvedl, v prosinci 1918, podle mého názoru relativně brzy. Ačkoli četnická správa měla spoustu jiných starostí (např. dezerce německého mužstva), dala si záležet, aby v provizorních podmínkách připravila uniformu na první pohled odlišnou od staré rakouské. Výrazná změna proběhla u hodnostního označení nově ve tvaru prýmků doplněných o písmeno *S* (jako *stráž*) namísto rakouských hvězdiček.³⁹⁹ Nošení starých rakouských distinkcí se tak mohlo považovat za nesouhlas s novým režimem. Dne 13. ledna 1919 neuposlechla skupinka četníků soustředěných do Aše rozkazy tamního velitele stanice. Během zavedeného

---

³⁹⁸) Tamtéž, k. 294, č.j. 18921/19, rozkaz ZČV v Praze všem VČO ohledně odstranění závadné výzdoby ČST ze dne 22. srpna 1919.

³⁹⁹) MACEK, *Dějiny policie II.*, s. 102.

vyšetřování četníci obvinění z porušení subordinační prohlásili, že strážmistra s rakouskými distinkcemi nepovažovali za svého nadřízeného.⁴⁰⁰

Náhradní četníci, kteří byli ustrojeni ve svých vojenských uniformách, používali jako identifikátor své četnické příslušnosti za Rakouska-Uherska černožluté pásky na levém rukávu. Přestože jejich používání bylo zakázáno, ještě v lednu došlo u německých četníků k jejich užití. Zemský četnický velitel bezodkladně nařídil jejich odebrání četnickým stanicím a uložení na okresním velitelství.⁴⁰¹

Četniční velitelé v Praze sice dbali na co nejrychlejší odstranění rakouských symbolů, druhou stranou mince je ale neúspěch tohoto snažení u podřízeného mužstva, které, především v německých oblastech, jejich rozkazy zcela ignorovalo. Podobná situace panovala v otázce nápisů a označení na četnických stanicích. Symbolická je v tomto ohledu situace v Teplicích-Šanově, kde v polovině roku 1919 ze všech státních úřadů nesl dvoujazyčný nápis pouze hlavní celní úřad I. třídy. Budova okresního soudu se skvěla zcela bez nápisu, jen se třemi v omítce stále viditelnými orly, vnitřek úřadu označovaly cedulky jenom německé, okresní hejtmanství, oddělení finanční stráže a četnická kasárna nesla pouze německá označení.⁴⁰²

1.3 Stížnosti na četnictvo

V rámci snah vypořádat se s prohřešky z válečné doby generální velitel četnictva národním výborům zakázal jakékoli svévolné akce proti neoblíbeným četníkům, trestní pravomoc měla zůstat v rukou četnických důstojníků či vojenské justice. Národní výbory, po jejich zrušení obecní zastupitelstva, či samotní občané měli své stížnosti směřovat k zemskému četnickému velitelství.

Jak jsem již naznačil výše, někteří *rakušáci* četníci museli změnit místo působení záhy po změně režimu. Na nových stanicích, často v jiném oddělení, kde nikdo neznal jejich minulost, mohli dále nerušeně vykonávat službu. Další kompromitované četníky zemskému velitelství oznamovaly desítky udání. Z všech jsem vybral tři příklady, které vyústily ve větší kauzy: v prvním případě mělo dojít

---

⁴⁰⁰) NA, f. ZČV, k. 286, č.j. 1621/19, protokol sepsaný ohledně nepřístojností četníků přidělených do Aše ze dne 24. ledna 1919.

⁴⁰¹) Tamtéž, k. 81, č.j. 61dův./19, rozkaz ZČV v Praze jednotlivým VČO ohledně zabavení černožlutých pásek ze dne 23. ledna 1919.

⁴⁰²) Tamtéž, k. 294, opis k č.j. 28785/19, OSP v Teplicích-Šanově prezidiu zemské správy politické ohledně odstranění německých nápisů, resp. doplnění nápisů českých ze dne 29. července 1919.

k interpelaci, ve druhém se jednalo o více udání na jednoho četníka a ve třetím o kauzu probíranou v tisku s peticí místních občanů:

1) Případ strážmistra Bárty z četnické stanice v Borohrádku

Krátce po vzniku nového státu Národní rada v Borohrádku sepsala udání na velitele místní stanice strážmistra Bárty a zaslala jej Národní radě okresu Kostelec nad Orlicí, která ho postoupila okresnímu hejtmánství. Strážmistru se kladly za vinu výroky: „*Český jazyk úplně upadne, česky se nebude smět vůbec mluvit a Češi budou rádi, budou-li chtít zůstat v Čechách, vezmou-li je tu Němci na tlučení šutru na silnici. Český voják, nemá-li šest hodin co žrát, kouká mu socialismus z uší.*“⁴⁰³ Sebrané výroky jejich svědkové podepsali a odeslali spolu s udáním. Vážnější však bylo obvinění kvůli jeho jednání s domkářkou Josefou Starou. Postarší ženu měl strážmistr zatknout a o šesté hodině večer uvrhnout do obecní šatlavy, kde strávila celou noc v lehkých šatech, ačkoli na začátku října 1918 teploty klesaly ke 3 °C.⁴⁰⁴

Zemské velitelství vyšetřením těžkých obvinění pověřilo velitele oddělení Náchod. Vyšetřovatel se obviněním Josefy Staré vůbec nezabýval s poukazem, že není uveden rok (což nebyla pravda, na udání je jasně napsáno „5. října t.r.“), o interpelaci zjistil, že byla vymyšlena jedním učitelem. Svědci uvedení u urážlivých výroků na adresu českého národa svá svědectví buď odvolali („*podepsali v okamžiku rozechvění po tom převratu, aniž by si uvědomili a uvážili, co vlastně podepisují*“), nebo se jako členové strany sociálně demokratické netěšili důvěryhodnosti. Strážmistr Bárta měl požívat v Borohrádku i v okolí nejlepší důvěry a oblíbenosti, proto byl se souhlasem politické správy ponechán na svém místě.⁴⁰⁵

Vyšetřování strážmistra Bárty se tak jeví jako úsilí místních socialistů a Bártova zástupce místostrážmistra Straky zbavit se z osobních důvodů nepohodlného četníka. Musím však podotknout, že v době vyšetřování byl velitel oddělení trvale zastupován okresním inspektorem Vančurou, dočasně zastupovaným strážmistrem I. třídy Buškem. Tzn. strážmistra Bárty vyšetřoval hodností jemu rovný velitel stanice v Náchodě! K vyšetřování navíc došlo až v únoru 1919, tedy až po více jak dvou měsících.

2) Případ strážmistra Vaňka z četnické stanice v Přečíně

Na konci roku 1918 se na Volyňsku rozšířil tištěný leták ostře napadající velitele četnické stanice v Přečíně strážmistra Vaňka: „*Staré, bídné, prohnílé Rakousko se*

⁴⁰³) Tamtéž, k. 289, č.j. 5967/19, složka týkající se obvinění str. Bárty, protokol sepsaný se svědky jeho výroků dne 24. listopadu 1918.

⁴⁰⁴) Tamtéž, údajná interpelace poslance Františka Chaloupky na ministra zeměbrany z neznámého data.

⁴⁰⁵) Tamtéž, VČO v Náchodě ZČV v Praze ohledně chování se str. Bárty ze dne 21. února 1919.

zbortilo. S ním padá i vše špatné, podlé a ničemné. Jsou odstraňováni z úřadů lidé, kteří těmto neřestem na úkor spořádaných občanů hověli. Občané! Doposud se mezi Vámi nalézá taková rakouská stvůra, taková hyena v lidské podobě, kterouž odstraniti ze zdejší krajiny jest povinností uvědomělých československých občanů. Kdo ta osoba jest, víme skoro všichni, je to

*Václav Vaněk, četnický strážmistr z Přečína.*⁴⁰⁶ Následuje výčet všech možných nepravostí, kterých se jen četníci za války mohli dopouštět. Vaněk hnal odvedence na vojnu jak na jatka, dokonce tam dostal i mnoho Čechů, co odvedeni být nemuseli, naopak ty, co mu podmazali, nechával na pokoji; podporoval lichvu, od lichvářů vybíral výpalné, od obchodníků *nakupoval* zadarmo, na oplátku živnostníci nemuseli dodržovat maximální ceny⁴⁰⁷ – dostával tolik potravin, že je ani neujedl a musel je dál rozprodávat, čímž našetřil tolik, že uložil na válečnou půjčku 20000 korun. Zatímco chudé a bezbranné terorizoval a nepřiznal jim ani nárok na vyživovací příspěvek, lichváře a keřase nechal bezuzdně řídit. Občané proto žádají jeho odeslání do „polepšovny“, jinak se o to postarají sami.

Zdá se to až neuvěřitelné. Přečín je sice menší zapadlejší stanice, ale tímto způsobem by tam musel Vaněk vládnout jako orientální despota. Leták byl patrně důsledkem pomsty nějakého odvedence nebo člověka, který měl s četnictvem špatné zkušenosti. Už jenom investice do jeho vytištění a sloh textu svědčí o tom, že muselo jít o sociálně výše postaveného člověka. Leták ale nebyl jediným udáním na strážmistra Vaňka, v dopise Národnímu shromáždění je obviněn z krutého zacházení s branci a zuřivého pátrání po *zelených kádrech*,⁴⁰⁸ po kterých nechával střílet.

A jak na tak těžkou obžalobu reagovalo zemské četnické velitelství? Záležitost nechalo přešetřit Vaňkovým přímým nadřízeným okresním četnickým velitelem ve Strakonici, jenž byl nota bene jeho velitelem i během války. Dostáváme se tak k vážnému problému. Poklesky četníků ve službě, jejich přečiny a přehmaty z doby Rakouska vždy vyšetřovali jejich přímí nadřízení – okresní velitelé nebo velitelé oddělení, často tytéž osoby, které na svých místech seděly už léta. Nemohly mít zájem na potrestání svého podřízeného, neboť by to muselo nutně vrhnout špatné světlo i na ně, nehledě na fakt, že okresní velitelé, kteří vyšli z mužstva a měli o situaci v okrese

---

⁴⁰⁶) Tamtéž, k. 286, č.j. ad1377/19, leták obviňující strážmistra Vaňka z Přečína.

⁴⁰⁷) Za války totiž panoval takový nedostatek potravin a všeho vůbec, že kdyby se cena měla určovat podle nabídky a poptávky, tak by si většina lidí nic nekoupila. Proto byly ceny stanovovány státní správou a bylo zakázáno je překračovat.

⁴⁰⁸) *Zelené kádry* bylo označení pro dezertéry z rakousko-uherské armády, kteří se schovávali po lesích v naději, že válka brzy skončí a oni se jí tak vyhnou.

vynikající přehled, podle mě museli o nedostacích svých podřízených dobře vědět a přivírali nad nimi obě oči. Na druhé straně však udání byla skoro vždy až fantasticky přehnaná a není divu, že k nim četnickí důstojníci přistupovali s velkou rezervou.

Kauza strážmistra Vaňka, který byl v Přečíně opravdu upřímně nenáviděn, protože ostře vystupoval proti pašování cukerinu, doutníků a cigaret a nebál se provádět potravinové rekvizice, skončila jeho přesazením z nutných služebních důvodů. Dne 24. února z volyňského soudního okresu přešel do Chrudimi na místo staničního velitele v sídle okresního velitelství, strážmistr Vaněk tak povýšil na zástupce okresního strážmistra.⁴⁰⁹

3) Případ strážmistra Hanžla z četnické stanice v Malé Skále

V červenci 1919 vyšetřoval okresní velitel v Semilech udání na velitele stanice v Malé Skále Jana Hanžla. Petice na jeho přesazení obsahovala 76 jmen, všechny však psané jednou rukou, a vinila strážmistra z nelidského chování k srbským zajatcům („*slovanským bratrům*“) přiděleným za války na místním velkostatku k sezónním pracem. Hanžl je měl trápit hladem a nikomu nepovolit, aby jim donesl jídlo. Na vojnu mimoto poslal mrzáka, jemuž chyběly dva prsty, nechával řídit keřase a nespravedlivě vyšetřoval nároky na podporu. Čili tentýž scénář *četnických prohřešků* jako v předcházejícím případě. Petice končila postesknutím: „*K čemu jest vůbec třeba v takové malé osadě jako jest Malá Skála tři četníků? Zbytečné vydání pro republiku, na Slovensko s nimi. Lékaře zde není v průměru tři hodin cesty, škola na spadnutí, ale tři četníci. (...) Zde v Malé Skále stačí docela jeden četník.*“⁴¹⁰

Okresní inspektor ze Semil udání vyšetřil a sepsal šestistránkovou zprávu zemskému četnickému velitelství. Zpráva budí dojem nestrannosti, inspektor totiž osobně vyslechl všechny do případu zapletené osoby a zjistil, že za celou kauzou stojí osobní zášť místního holiče. Hanžl holičovi odmítl přiznat podporu za rodinu jeho bratra odveleného na frontu. Důvod byl prostý – holič nežil se svou švagrovou ve společné domácnosti, čímž by podpora úplně pozbývala smyslu. Holič proto se svým známým redaktorem nechal sepsat článek do časopisu *Pramen*, kde Hanžla obvinil z rakušáctví a týrání srbských zajatců (na nádraží v Malé Skále měl dokonce jednoho donutit vrátit darovaný chleba a ještě do něj kopnout), společně vypracovali i text petice, kterou holič dával ve své oficíně k podpisu. Počínal si chytře. Vybíral si lidi,

⁴⁰⁹) Tamtéž, k. 289, č.j. ad7420/19, OČV ve Strakonických ZČV v Praze ohledně stížností na strážmistra Vaňka ze dne 5. dubna 1919.

⁴¹⁰) Tamtéž, k. 294, č.j. ad1714/19, petice občanů obvodu ČST v Malé Skále proti str. Hanžlovi.

kteří měli s četníkem nevyřízené účty, které Hanžl zatkl nebo oznámil pro krádež. Některé podepsal sám. Velkou část jmen získal, když s peticí nechal chodit místního obávaného rabiáta, občané podepisovali, jen aby se s ním nedostali do křížku. Vyšetřující inspektor tak mohl pomalu odškrtnávat jména občanů, kteří vůbec nevěděli, o co se jedná. Z uvedených udání nakonec nezbylo zhola nic a celá záležitost ukazovala na vyřizování osobních účtů. Velitel četnického oddělení v Liberci po kladném posudku státního zastupitelství nechal zahájit proti redaktorovi a holiči trestní stíhání pro urážku na cti Jana Hanžla.⁴¹¹

Ze všech uvedených případů je patrné, že změna režimu a nové poměry vzbudily v myšlení lidí pocit, že si nyní mohou vyřídit své účty s četníky. Patrně pod tímto dojmem sepisovali svá udání v domnění, že nový stát se rakouských státních úředníků nezastane. Četnická správa něco takového neměla v nejmenším úmyslu. Jelikož každý četník jako příslušník represivní složky měl ve svém obvodu své nepřátele, hrozilo, že kdyby se podobným stížnostem mělo vyhovět, četnický sbor by se mohl začít obávat cokoli řešit a úplně se rozpadnout. Udání patrně měla nějakou reálnou příčinu, četník byl vždy pouze člověk a při delším služebním působení na jednom místě se mohl zaplést, hlavním motorem stěžovatelů však byla msta, zášť nebo nenávisť vůči četníkovi, který je, ať už skutečně, nebo domněle, poškodil. Obvinění se víceméně stále opakovala od keřasení, podpory lichvy, úplatkářství, stranickosti v konání služby a nadřzování velkým sedlákům přes horlivost v konání rekvizic, vykrmování vepřů ze zabaveného šrotu, ponechávání si zabavených věcí, zuřivost v chytání zběhů, netolerování překročení dovolenek a vymáhání *pomazanek* při dobrozdáních pro dovolenku nebo zproštění vojenské služby po nošení rakouských symbolů a neochotu se jich zbavit. Z vyšetřovacích zpráv známe ale pravé příčiny sepisování denunciačních dopisů: nepřirknutý vyživovací příspěvek, zabavení obilí či jiných potravin, oznámení za krádež nebo předražování, zatčení za nenastoupení k jednotce na frontě – tyto byly nejčastější.⁴¹²

Podařilo-li se vyšetřujícímu četnickému důstojníku nebo okresnímu strážmistru zjistit pisatele udání (dopisy bývaly podepsané vymyšlenými nebo cizími jmény),

---

⁴¹¹) Tamtéž, č.j. 1714/19, složka týkající se chování str. Jana Hanžla z ČST Malá Skála.

⁴¹²) Tamtéž, zejména k. 283, 284 a 285, udání se nacházejí v menší míře i v k. 286 – 294. Srv. také Jan KNAIBL, *Vzpomínky státního zástupce*, Olomouc 1932, s. 17nn. Popisuje zde dva nešťastné případy vystoupení četnictva za války proti armádním zběhům, z nichž jeden skončil smrtí vojáka, a také chování obyvatelstva vůči četnictvu, které lze popsat jako nepřátelské až nenávislné. Právě z tohoto podhoubí vycházely udavačské dopisy na četnictvo.

četnická správa si u příslušného státního zastupitelství vyžádala posudek, zda by bylo možné autora vymyšlených obvinění zažalovat pro urážku na cti toho kterého četníka. Zajímavé totiž je, že žádné z udání dochovaných ve fondu ZČV neútočilo na četnictvo jako celek, všichni udávající měli spadeno vždy jen na určitého četníka, kterého se chtěli zbavit. Muselo jim však být jasné, že na jeho místo nastoupí jiný, proto se v některých udáních objevuje i žádost o zrušení či zeslabení stanice; nicméně potřebnost četnického sboru lidé chápali dobře. Žádný z nich nepožadoval zrušení četnického sboru ve chvíli, kdy se krajinou potloukaly tlupy demobilizovaných ještě ozbrojených vojáků.

Nový režim se také stal vítanou příležitostí věčných stěžovatelů, často osob s duševní poruchou, kteří vymýšleli až fantaskní udání o místních četnících.⁴¹³ Z tohoto ohledu je nutno poznamenat, že podobná vymyšlená či silně nadsazená udání duševně nemocných lidí docházela na zemské četnické velitelství i před převratem, po 28. říjnu pro jejich pisatele pouze přibyla další obvinění, kterými mohli nenáviděné četníky počastovat.

Na tomto místě bych chtěl také připomenout silně zakořeněnou víru prostých lidí v *dobrého panovníka*, resp. dobrého prezidenta. Tomáš Garrigue Masaryk se stal pro občany nového státu ztělesním mravní dokonalosti a zárukou spravedlnosti pro všechny. Jelikož během války bojoval proti Rakousku a monarchie na něj dokonce vydala zatykač, považovali ho mnozí za nepřítele bývalých rakouských státních orgánů, včetně četnictva. Nebyly tak vzácné případy, kdy stížnosti na rakušácké, nebo vůbec jakékoli jednání četnictva docházely do kanceláře prezidenta republiky, která je ale obratem předávala MV a to příslušnému zemskému četnickému velitelství. Do rukou prezidenta se tak nemohly vůbec dostat. Výmluvným příkladem je případ bývalého vojenského zběha, pytláka Karla Buriana, který si jako mnoho dalších z války přinesl revolver a neváhal ho použít. Dne 9. července 1919 okolo deváté hodiny večer měl v blízkosti obce Nezdice vystřelit po strážmistru Václavu Šupovi, který jej chtěl perlustrovat.

---

⁴¹³) Tamtéž, k. 283, č.j. 19065/18, stížnost fotografa Rudolfa Lorence na str. Němce, který s ním bydlel ve stejném domě ze dne 15. listopadu 1918. „*Slavný Národní Výbore v Praze. Dovolují sobě poměry venkovské trochu vysvětliti a sice: bydlím v Mirovicích u pana Sýkory, obchodního trafikanta a „sokola“ od 16.7. 1917. Tabák nedostanu vůbec. Tamtéž i bydlí pověstný četnický strážmistr p. Němec, který byl přívrženec rakouska, on utlačoval i jeho spolubydlící partaje tak, že to není k víře podobné. Značím příklad a sice: dokud byl pod rakouskem vzpomněl sobě, že učiní mezi námi spolunájemníky domovní neoprávněnou prohlídku, sám domácí Sýkora se jemu propůjčil a přišel ke mně s dopisem, abych se podepsal, že dovolím kdykoliv domovní prohlídku, což jsem ovšem zamítl a proti tomu se i úředně ohradil. Sluší se prosím sokolu rakousk. četnick. strážm. se propůjčovati a svého bližního občana snižovati? Dále rytíř rakouska strážmistr „Němec“ nechtěl dovoliti vůbec odstraniti firmu K.k. Gendarmerie, jeho pani manželka říkala v domě já měla 15 tisíc, můj manžel jest milostpán, řemeslník, který musejí cestovati za obchodem jsou vandráci, hajdeláci atd. (...).*“

Burian byl chycen až po společném pátrání soustředěného četnictva a vojenské asistence a pro podezření z pokusu vraždy se ocitl ve vazbě krajského soudu v Plzni.⁴¹⁴ Odtud napsal dopis prezidentu republiky:

„11. 7. 19

Vážený Pane Prezidente Masariku!

Mám velikou prozbu kvám a stížnost. Měl sem být včera vnoci o jednej hodině půlnoci zastřelen dvanácti četníkama Přeštického okresu u Plzně v mí domově Nezdicích. Chtěli mě zničit za Rakouska a slíbyli mě, až přídu zvojny domů, že si mě spraví. Pronásledovali mě, až se jím to povedlo. Šel sem sprochásky a potkal mě četník ve zbroji, pozdravím ho a on ani nepoděkoval. Prosím Pane Prezidente, mají právo mě zastřelit, že jsem si nenechal vizitýrovat kapsy? Postavil jsem se na obranu, neb žádnému nevěřím a jeho jsem vůbec neznal a vosamotě o půl desáté hodině večer. Zato mě slíbyli jak mě dopadnou že mě zastřelí. Mám rodinu ubožáky, kdybych nebyl přišel zvojny domů tak dlouho nežili. Jsem 50% invalida, ale ještě nedám můj kousek života darmem. Půlnoci jich přišlo pro mě dvanáct v plnej zbroji a sestra viběhla na ulici a hned ji dřeli, až křičela o pomoc, lidi višli a oni p. četníci do nich stříleli. (...) Prosím Pane Prezidente mám starou maminku a 3. dítky a nezdravou ženu, nerad bych je opustil. Prosím vás zakročte telegraficky, aby mě nechali na pokoji jinak bych zas něco provet. Přiznávám že za Rakouska 15. sem si vodbejval, 7. měsíců na festunku, taky skrs bestii Rakouskou. Ale kriminál už nechci rači smrt, ale drahou. Můj majetek je moje ruce.“⁴¹⁵

Jak moc věřil, že mu prezident pomůže? Jak velkou víru v nového prezidenta musel mít člověk, mnohokrát trestaný zločinec, který se v dopise nepřímou přiznal, že se pokusil a klidně znovu pokusí zastřelit četníka? Dost velkou na to, aby sedl a svoji neumělou rukou naškrabal na kus papíru dopis, kde se mísí víra v dobrého prezidenta se stížnostmi na zlé četnictvo. Prezident dopis nikdy neviděl, ale z poznámek v něm můžeme tušit, že jej použila četnická správa a následně prokuratura jako důkaz Burianových duševních pohnutek. Pro nás je důkazem, že i pro ty největší zločince

---

⁴¹⁴) Tamtéž, f. MV – SR, k. 459, č.j. 34006/19, spis ohledně stížnosti invalidy Karla Buriana na postup četnictva ze dne 24. července 1919.

⁴¹⁵) Tamtéž, stížnost Karla Buriana prezidentu republiky ze dne 11. července 1919. Text jsem ponechal v autentické podobě, jak jej Burian sám napsal z vazby.

skýtala změna společenských poměrů naději na mírnější posouzení jejich činů. Burian doufal, že *protirakouský* prezident se ho zastane a *prorakouské* četníky potrestá.⁴¹⁶

Ačkoli vyšetření okresního strážmistra nebo velitele oddělení obvykle dopadlo ve prospěch obviněného četníka, případně vyšetřující konstatoval, že obviněný neporušil žádný v té době platný zákon⁴¹⁷ a choval se jen pouze předpisů, avšak přespříliš horlivě, nikdy nemohl četník zůstat na svém dosavadním působišti. Kvůli svému *rakušáctví* by zde těžko mohl konat bezpečnostní službu, pro kterou byla důvěra místních nezbytnou. Většina četníků tak na anonymní dopisy doplatila přeložením na jinou stanici, sice ve stejné hodnosti a funkci, avšak náklady spojené se stěhováním celé rodiny (jakkoli částečně hrazené četnickou správou), hledání nových sociálních vazeb a nutnost zvyknout si v novém prostředí byly samy o sobě velkým trestem.

Dne 4. ledna vydal ministr vnitra Antonín Švehla prohlášení k četnictvu ohledně konání služby v novém státě. *„Byv pověřen úřadem ministra vnitra v republice československé, pokládám jako přednosta nejvyššího úřadu správního za nutno označiti vůdčí zásady pro službu četnictva jako výkonného orgánu správních úřadů mi podřízených.*

Je mi dobře známa kázeň a služební vytrvalost četnictva. Víím, že zejména za války byly činěny na četnictvo někdy požadavky, jež nebyly v souhlasu s instrukcemi četnictva. Úřady politické, plnice rozkazy lidu nepřátelské vlády, nepožívaly důvěry občanstva a neměly pro tyto nepříjemné úkoly jiných spolehlivých orgánů než četnictva služebně jim podřízeného. Státním převratem nastala tu úplná změna. Republika československá jest státem lidovým a demokratickým. (...)

Lid se dívá na orgány státní správy posud pod starým zorným úhlem. Je třeba lid poučovati, že náš stát vzešel z vůle lidu a je řízen vůlí lidu, že zájem lidu a státu jsou pojmy totožné a že úřady jsou pouze výkonnými orgány této stát ovládající vůle lidové.

Četnictvo se stýká stále s lidem, je nositelem autority státní do nezapadlejších vesniček a samot. Jest jeho předním úkolem, aby při těchto stycích poučovalo lid, že autorita státní je pevnější než dříve, poněvadž stát spočívá na lidu. (...)

---

⁴¹⁶) Na nejrozsáhlejší prezidentskou amnestii, spojenou ostatně také se změnou společenských poměrů, si musely české země počkat až do roku 1. ledna 1990. Z věznic tehdy vyšlo na 15.000 odsouzených - a to i za úmyslné trestné činy, dalším 16.000 se trest zkrátil až o jednu polovinu. Srv. Rozhodnutí prezidenta republiky č. 1/1990 Sb.

⁴¹⁷) Nový československý stát respektoval zásadu retroaktivity, kdy není možné trestat jednání, které v době spáchání trestným nebylo. Tato zásada bude prolomena až po druhé světové válce, kdy nejenom příslušníci bezpečnostních složek budou souzeni za kolaborantství s nacistickým režimem.

Četnictva smí býti používáno výhradně k jeho vlastnímu určení, tj. zachování veřejného pořádku, klidu a bezpečnosti. Ale tuto službu bezpečnostní musí četnictvo konati v duchu nové doby. Ne přísnu úsečností, ale laskavou ochotou třeba si četnictvu zjednati uznání veřejnosti. Ráz jeho veškeré služby musí býti lidový a upřímně demokratický. Na svých obchůzkách necht' hledí četnictvo radou i skutkem prospěti zvláště drobným, sociálně slabým lidem. (...)

Rozvážným postupem při přesném nestranném a nezištném plnění povinností získá si četnictvo zajisté důvěru a uznání všech dobře smýšlejících a po klidném rozvoji našeho státu toužících občanů.

*Všechny podřízené četnické stanice bud'tež o těchto směrnicích pro vykonávání četnické služby vyrozuměny.*⁴¹⁸

Švehlova *idea* četnické služby, kterou si mělo četnictvo znovu nabýt ztracené důvěry u obyčejných lidí ale ještě chvíli nemohla dojít k naplnění. Stát se stále potýkal s problémy v oblasti zásobování, panoval nedostatek potravin a probíhaly rekvizice poživatin, při kterých obilním komisím asistovalo právě četnictvo. Hněv lidí se tak obracel na ty, kteří jim potraviny rekvírovali – četníky a obilní komisi.

V neděli 7. září 1919 se v Kutné Hoře konal socialistický tábor lidu. Vina za špatné zásobování obyvatelstva – špatnou kvalitu chleba, nedostatečné přiděly mouky, brambor, uhlí i petroleje – se zde kladla úředníkům okresního hejtmanství. Dne 20. října se tak *vůle lidu* projevila, když lúza vtrhla do budovy úřadu, kde po chodbách naháněla okresního hejtmana, vyvlekla ho na ulici, kde jemu a místopředsedě tajemníku Zelenkovi nadávali do zločinců. Mezitím dav ztloukl i dva četníky, kteří přiběhli správci úřadu na pomoc. Scény pokračovaly na kutnohorské radnici. Zde byl hejtman donucen jíst chleba se slovy: „*Když to můžeme my žrát, ať to žere také on.*“ Zároveň podepsal revers slibující dělníkům dostatek potravin. Teprve poté byli hejtman i zkopaný tajemník Zelenka propuštěni. Výtržnosti však v Kutné Hoře pokračovaly, namísto slabého četnictva muselo zasahovat vojsko.⁴¹⁹ Dne 30. září 1919 se konala v Chotěboři demonstrace před okresním hejtmanstvím proti obilnímu inspektoru Václavu Vlkovi, řídícímu učiteli ve Svinném. Správce úřadu přislíbil jeho propuštění, ale dav se vydal do nedalekého Svinného, aby inspektora osobně zkontroloval, jestli

⁴¹⁸) NA, f. GVČ, k. 47, prezidium MV zemským politickým správám ohledně působení četnictva vzhledem ke změnám politickým poměrům ze dne 4. ledna 1919. Podtržené pasáže jsou podtržené i v originálním textu.

⁴¹⁹) Tamtéž, f. ZČV, k. 296, opis k č.j. 37144 přes. ai 1919, OSP v Kutné Hoře prezidiu zemské správy politické v Praze ze dne 21. října 1919.

nemá v bytě nějaké zabavené obilí. Pouze zásahem četnictva a místních legionářů byl Vlk uchráněn od lynčování a noc musel kvůli své ochraně strávit ve vazbě okresního soudu.⁴²⁰ V těchto abnormálních poměrech mohlo těžko konat četnictvo službu s laskavou ochotou.

2. ČETNICTVO A DALŠÍ STÁTNÍ SLOŽKY

V této podkapitole se budu zabývat interakcí mezi četnictvem a dalšími státními složkami. Je nasnadě, že četnictvo – jakožto výkonný orgán politických úřadů přicházelo během své služby do styku s různými institucemi a že se tento styk neobešel bez třecích ploch. Vzhledem k povaze archivního materiálu, který zachovává právě dokumenty týkající se nějakého problému, můžu se zaobírat těmi vztahy, které nebyly bezproblémové a vyžadovaly nějaké řešení a diskuzi. Je také celkem pochopitelné, že třecí plochy vznikaly tam, kde nový stát vytvořil v zaběhaném systému novou složku. Se „starými“ úřady z dob Rakouska četnictvo velká nedorozumění nečekala, složky na sebe už byly *zvyklé* a věděly, co od sebe můžou požadovat a očekávat. Proto největší problém vznikl s vojenskou policií.

2.1 Četnictvo a vojenská policie

Za Rakouska úlohu vojenské policie během války plnilo právě četnictvo, které v době válečné stavu posílalo část mužstva ve funkci polního četnictva do pole. V Československu se však v prvních dnech vytvořila ještě samostatná vojenská policejní složka (nutno říci, že vojenská policie existovala už v legiích v Itálii a Rusku). Vojenská policie vznikla v listopadu 1918, oficiálně byla založena až na počátku roku 1919. Za hlavní důvody pro vznik této složky se udává snaha o konsolidaci situace, dosažení zákonnosti, pořádku a kázně nejenom ve formující se armádě nového státu. Životnost vojenské policie měla být krátká: v českých zemích byla zrušena ještě na konci roku 1919.⁴²¹

Po vojenském obsazení pohraničí měli příslušníci vojenské policie pocit, že je jim četnictvo podřízené a nárokovali si i četnické pravomoci. Z toho vyplývá, že

---

⁴²⁰) Tamtéž, č.j. 21083/19, hlášení OČV v Chotěboři ZČV v Praze ohledně nepokojů proti rekvizicím ze dne 23. října 1919.

⁴²¹) [Http://www.army.cz/scripts/detail.php?id=7497](http://www.army.cz/scripts/detail.php?id=7497). Web ministerstva obrany ČR, starší historie vojenské policie.

k nejvíce konfliktům docházelo na hranicích během pasových a celních kontrol, kde obě složky sloužily vedle sebe. V březnu 1919 se při hranicích zřídily pohraniční kontrolní četnické stanice, jejichž úkolem byla pasová kontrola, vojsko konalo pouze asistenční službu a do úředních výkonů četnictvo nemělo právo vůbec zasahovat.⁴²² Toto nařízení však vojenští policisté buď neznali, nebo jej prostě ignorovali. Incident, který umožňuje nahlédnout do myšlení příslušníků vojenské policie, se odehrál 10. května 1919 na nádraží ve Varnsdorfu, kde konaly pohraniční službu finanční stráž (celní kontrola), četnictvo (pasová kontrola) a vojenská policie (asistence předchozím složkám). Během kontroly vlaku do Saska jedna cestující vezla knihu, kterou však finančník zakázal přes hranice vyvést. Následně došlo k výstupu mezi strážmistrem Blažkem a vojenským policistou legionářským četařem Orsákem. Orsák Blažkovi na jeho výtku, ať se mu do služby neplete, řekl: „*Do toho mi je něco, já vás budu kontrolovat a já vám to ukáži.*“ Vedle stojící další vojenský policista četař Vojta dodal: „*Pane strážmistr, my vás budem kontrolovat, my máme na to právo, my to máme v legitimitaci a vy budete dělat, co my budeme chtít.*“ Po chvíli přišel Orsák za četníkem na zkoušku Jarešem a o samotě mu řekl: „*Ty se neboj, ty seš náš, ale on [strážmistr Blažek – pozn. aut.] je ještě starý rakušácký Gendarm.*“⁴²³ Vojenští policisté – zde dokonce bývalý legionář – byli přesvědčeni, že mají větší legitimitu – oni přece museli obsadit příhraniční oblasti, kde se četníci často přihlásili k nepřátelské vládě, oni bojovali za nový stát, oni se za minulého režimu nijak nekompromitovali. Toto povýšenectví pak stávalo příčinou konfliktů s četnictvem.

Stejně tak četnictvo neslo velmi nelibě, když mu nadřazené politické úřady předhazovaly slabost a nedostatečnost. Podle okresní správy politické v Čáslavi z podzimu 1919 nestačí četnictvo na své úkoly, jeho autorita je podlomena, a tak úřad prosí, aby místní vojenská policie získala tutéž samostatnou výkonnou moc jako četnictvo. Správce úřadu dokonce vyslovil přání, aby mužstvo místní četnické stanice bylo zesíleno nebo nahrazeno právě vojenskou policií.⁴²⁴ Na což reagovalo ZČV šetřením, podle nějž jsou bezpečnostní poměry v Čáslavi normální, služba se koná svědomitě a její výsledky jsou uspokojivé. Myšlenka, že by se četnictvo nahradilo vojenskou policií, byla zcela odmítnuta. ZČV argumentovalo i tím, že na počátku roku

⁴²²) NA, f. ZČV, k. 88, č.j. ad955dův./19, zemská politická správa ZČV v Praze ohledně kompetencí četnických a vojenských oddílů při pohraniční kontrole ze dne 14. dubna 1920.

⁴²³) Tamtéž, k. 293, č.j. 16887/19, protokol sepsaný s četníkem na zk. Josefem Jarošem ohledně urážky str. Blažka vojenskými policisty ze dne 8. srpna 1919.

⁴²⁴) Tamtéž, f. MV – SR, k. 460, č.j. ad59434/19, OSP v Čáslavi MNO v Praze ohledně posílení pravomocí místní vojenské policie ze dne 7. listopadu 1919.

1920 jsou už poměry ustálené, mezi vojskem již nedochází k větším výtržnostem a vyživovací poměry se také zlepšily. Zpráva je datována 4. února, celé tři měsíce tedy četnické správě trvalo, než se vyjádřila k žádosti čáslavského okresního správce, který v té době už neměl důvodu na své žádosti déle trvat, takže se věc uložila *ad acta* jako bezpředmětná.⁴²⁵

Protože kompetenční spory obou sborů nebyly nijak výjimečné a přetrvávaly, řešila se celá záležitost nakonec na ministerské úrovni. Ministerstvo vnitra si stěžovalo na kontroly četnictva ze strany vojenské policie, vměšování se do služebních zákroků a časté legitimování četnických hlídek vojenskými policisty dokonce i během eskort. Autorita četnictva tím byla samozřejmě snižována. Ministerstvo národní obrany proto své podřízené orgány poučilo dne 9. listopadu 1919. „*Dle ustanovení § 6 zákona o četnictvu (...) není četnictvo v žádném podřízeném poměru ku civilním a vojenským úřadům vyjma k úřadu služebnímu [tedy k okresnímu hejtmanství – pozn. aut.] a představeným četnickým velitelstvím. (...) Žádati legitimaci od četníka ve službě jest jen tehdy přípustno, když by bylo odůvodněno podezření, že osoba v četnické uniformě vystupující vskutku četníkem není, nýbrž jen zaň se vydává. Vojenská policie nemá tedy práva, aby bezohledně za každých okolností zadržovala četníky za účelem legitimování, poněvadž tím četníku, zvláště v eskortní službě se nalézajícím, znemožňuje zachování předepsané opatrnosti při eskortě a ztěžuje její provedení a neshoduje se s ustanovením služebního řádu, dle něhož eskorty pocty nevzdávají.*“⁴²⁶

Četnictvo kromě toho protestovalo, aby příslušníci vojenské policie byli označeni stejným způsobem jako četníci – tedy písmenem S. Ačkoli se ve vnitrozemí vojáci tohoto označení museli brzy vzdát, na hranicích nařízení nerespektovali.⁴²⁷ Důvodem námitek četnické správy proti stejnému označení byly časté a opakující se přehmaty a excesy vojenské policie, ze kterých následně obyvatelstvo, především německé národnosti, vinilo četníky. Vojenská policie tím podkopávala pověst četnictva.

Dostávám se tak k otázce kázně u vojenské policie, která stejně jako četnictvo konala službu na veřejnosti. Zde mi poslouží hlášení okresního hejtmana v Kladně, místodržitelského rady Rozsypala o nepokojích a rabování obchodů na Kladensku v lednu 1919. Období na začátku ledna 1919 nelze jistě srovnávat s koncem téhož roku,

⁴²⁵) Tamtéž, č.j. 10641/20, ZČV v Praze ZČV v Praze ohledně rozšíření kompetence vojenské policie v Čáslavi ze dne 4. února 1920.

⁴²⁶) Tamtéž, f. ZČV, k. 297, opis č.j. 56887/19, Zpravodajské oddělení generální štábu, ministerstvo národní obrany MV ohledně přehmatů vojenské policie ze dne 9. listopadu 1919.

⁴²⁷) Tamtéž, k. 293, č.j. 16099/19, hlášení VČO v Č. Budějovicích ZČV v Praze ohledně nošení písmene „S“ ze dne 25. června 1919.

kdy již byla situace poněkud klidnější, stejně jako není možné toto hodnocení vztáhnout plně na celou vojenskou policii, přesto si myslím, že vypovídá hodně o *kvalitách* této složky. „*Státní vojenská policie sestává zde ze 187 mužů – já však skutečně se bojím jim vydat legitimace, aby mohli provádět prohlídky na drahách atd., poněvadž již s několika stran od důvěryhodných lidí, ovšem důkazů na to dosud nemám, mně bylo hlášeno, že spousta zde vyskytujících se krádeží připisuje se na vrub členům těchto hlídek. Dle mého náhledu považují hlídky tyto za zcela zbytečné. Necht' raději lidé tito hledají a přivykají práci.*“⁴²⁸

Vojenská policie existovala do 30. září 1920, kdy bylo její mužstvo demobilizováno, ještě předtím MNO svým přípisem požádalo MV, aby při přijímání do četnického sboru bralo ohled na zásluhy vojenských policistů. Ministerští úředníci neviděli důvod, proč vojenským policistů ve vstupu bránit, ovšem za podmínky splnění všech předpokladů přijetí tak, jak je obsahoval zákon o četnictvu.⁴²⁹ Vedle legionářů byli tak vojenští policisté dalšími budoucími četníky se zásluhami o stát.

2.2 Četnictvo a armáda

Jak jsem uvedl v citaci výše, nebylo četnictvo v žádném ohledu podřízeno vojenským úřadům. Dne 27. listopadu četníci přešli z podřízenosti ministerstva zeměbrany pod ministerstvo vnitra. Pouze za válečného stavu se měla část četnického sboru odebrat pod armádní velení jakožto polní četnictvo – přesný počet polních četníků měla určit dohoda mezi ministerstvem vnitra a ministerstvem národní obrany. S tímto četnictvem mohla armáda disponovat bez omezení, ostatní mužstvo však zůstávalo podřízené civilním orgánům. U ministerstva vnitra působil jako styčný důstojník jeden ze členů generálního štábu, jeho úkolem však bylo připravovat četnictvo na jeho úkoly za válečného stavu, neměl nařizovací pravomoc.⁴³⁰

Četnictvo podléhalo vojenským zákonům a soudům a platil pro něj vojenský trestní řád. Mimoto byli příslušníci četnictva postaveni na roveň vojákům ve stejné hodnosti (strážmistr se v pozdější úpravě rovnal rotmistroví).⁴³¹

---

⁴²⁸) Tamtéž, k. 286, ad č.j. 948/19, OSP v Kladně prezidiu zemské správy politické v Praze ohledně rabování v okrese ze dne 7. ledna 1919.

⁴²⁹) Tamtéž, k. 910, č.j. 13148/20, MV GVČ v Praze, opis pro ZČV v Praze ohledně přijímání bývalých vojenských policistů do svazku čs. četnictva ze dne 26. října 1920.

⁴³⁰) Jaroslava PLOSOVÁ, *Situace četnictva a jeho obraz ve společnosti ve 20. a na počátku 30. let 20. století na příkladu Zemského četnického velitelství v Brně*, Diplomová práce FF MU v Brně, 2006, s. 16.

⁴³¹) Tamtéž, s. 17.

Ministerstvo národní obrany se ještě jednou pokusilo získat četnictvo zpět do své kompetence, dříve než bude vydán nový zákon upravující poměry v četnictvu. Když v červenci 1919 prezident jmenoval novou vládu rudo-zelené koalice, rozhořely se spory mezi ministrem vnitra agrárníkem Švehlou a socialisty, konkrétně ministrem národní obrany Václavem Jaroslavem Klobáčkem, ohledně zařazení četnictva. Dne 12. srpna 1919 připravilo MNO návrh zákona na sloučení četnictva a branné moci, který zaslalo generálnímu veliteli četnictva k dobrozdání. MNO tak zcela obešlo MV. Generální velitel četnictva, generál Řezáč návrh rozeslal ZČV k vyjádření. Když se o tom MV dozvědělo, ostře se proti postupu svého podřízeného generála Řezáče ohradilo a připomnělo mu, že je stále podřízeným MV.⁴³²

Podle návrhu by se obnovila podřízenost četnictva dvěma ministerstvům:

- a) vnitra, resp. zemským a okresním politickým úřadům ve věci použití sboru pro bezpečnostní a exekutivní službu;
- b) národní obrany v ostatních záležitostech (vojenské; hospodářsko-správní; kontroly služby; použití pro vojenské účely).

Výkonným orgánem by zůstalo generální velitelství četnictva, podle návrhu zvláštní odbor MNO. Zemská četnická velitelství by se sloučila s armádními velitelstvími v příslušných sídlech, velitelství četnických oddělení by se stala součástí divizních velitelství i s četnickými důstojníky, kterým by zůstaly dosavadní pravomoci nad četnickým mužstvem. Pouze v pohraničních oblastech, kde by zájem státní obrany vyžadoval součinnost četnictva na vojenských obranných opatřeních, by velení převzal i nad četníky příslušný vojenský velitel.

Problematickým se ukázal § 11, který vojenského posádkového (okrskového) velitele ustanovoval v záležitostech čistě místního rázu (např. vojenské policie) též představeným všech příslušníků četnického sboru, kteří v jeho okrsku konali službu. Zbylé paragrafy v podstatě jen přenášely pravomoci MV jako dosavadní nejvyšší instance na MNO.⁴³³

Zemské četnické velitelství v Praze mělo připomínky hlavně k přesnému vymezení pravomocí posádkových (okrskových) velitelů, vedle toho požadovalo, aby četniční důstojníci u divizních velitelství byli v míru nezávislí na vojenských orgánech a starali se jen o četnickou službu. Závěrem však poznamenalo, že sloučení četnictva

---

⁴³²) BOHATA, *Protidivní úloha četnictva*, s. 24.

⁴³³) NA, f. ZČV, k. 88, opis, MNO GVC v Praze ohledně sloučení četnictva a armády ze dne 12. srpna 1919.

s armádou by představovalo další zátěž už tak zaneprázdněných četníků. Vykonávání úkolů od vojenských orgánů by tak odvádělo četnické mužstvo od jeho základní služby a nepřispívalo by tak k celkové bezpečnostní situaci ve státě.⁴³⁴

Z těchto důvodů a hlavně pro odpor ministerstva vnitra, které nechtělo pustit ze svého resortu mocnou ozbrojenou složku, se návrh nakonec neschválil. Ještě v listopadu 1919 si však Švehla stěžoval ministerské radě, že zástupci MNO stále jednájí o záležitostech četnictva v branném a státně zřízeném sněmovním výboru.⁴³⁵

2.3 Četnictvo a politická správa

Služebním představeným četnictva byly už od rakouských dob politické úřady I. stolice – tedy okresní hejtmanství. Přímou řídicí bezpečnostní službu ve svém obvodu a dohlížely na její vykonávání. Okresní velitel četnictva v tomto ohledu úzce spolupracoval s reprezentanty politické správy: každý den se buď on, nebo jeho zástupce měli dostavit na hejtmanství, převzít instrukce ohledně služby a zároveň hlásit bezpečnostní situaci v okrese a vyplnění rozkazů.⁴³⁶

Ve spolupráci s civilní správou došlo z nařízení ministerstva financí v březnu 1919 ke kolkování bankovek a úpisu nucené státní půjčky. Hlavní státní komisariát pro okolkování bankovek pro každý soudní okres jmenoval okresní komisariáty řízené přednostou politického úřadu, nebo přednostou okresního soudu. Úkolem komisariátů byl dozor nad bezprostředním sbíráním a kolkováním bankovek a k tomuto úkolu měli právo vyžádat si podporu od ostatních státních složek. Na venkově fungovaly místní komise podřízené té okresní, za jejich členy se vybíraly starostové (zejména farních obcí), kněží, učitelé apod. Asistenci při kolkování a eskortu při převozu bankovek do ustanovené okresní sběrný mělo poskytnout četnictvo. Ostatní se nechávalo na uvážení okresního velitele, který se s předsedou okresního komisariátu měl domluvit na konkrétních opatřeních. Dokonce mohl okresní velitel nechat objíždět svůj okres v zrekvírovaném autě a v určený čas peníze, které občané upsali na státní půjčku, odvážet do sběrný. Stanice v sídle okresní sběrný peněz měla nepřetržitě pečovat o jejich bezpečnost, proto se ke sběru hotovostí v obvodu nesmělo její mužstvo použít.

---

⁴³⁴) Tamtéž, ZČV v Praze GVČ v Praze ohledně připomínek k návrhu sloučení četnictva a armády, nedatováno.

⁴³⁵) BOHATA, *Protidivá úloha četnictva*, s. 24.

⁴³⁶) PLOSOVÁ, *Situace četnictva*, s. 21nn.

Kolkování bankovek bylo jednorázovou akcí, z pramenného materiálu se bohužel nedozvídáme mnoho o bližším průběhu celé akce. Četnictvo se na ní nicméně podílelo ve velké míře a zasloužilo se tak o její zdárný průběh, a to nejenom asistencemi komisím a eskortami, ale v pohraničí ve spolupráci s vojskem a finanční stráží museli četníci hermeticky uzavřít hranice zejména s Rakouskem, aby nedošlo k přenášení bankovek z Rakouska.

Dostáváme se tím i k další oblasti spolupráce mezi četnictvem a politickou správou v příhraničních regionech – malý pohraniční styk. V celním pásmu, které se táhlo podél státních hranic, bylo místnímu obyvatelstvu umožněno kvůli zaměstnání nebo obhospodařování vlastních pozemků na území sousedního státu překročit s průkazkou malého pohraničního styku kdekoli státní hranici, aniž by se před tím museli podrobit celní nebo pasové kontrole. Toto samozřejmě nahrávalo pašování, proto bylo nutné každého žadatele o povolení k malému pohraničnímu styku řádně prověřit. Na počátku roku 1919 došlo na zemskou politickou správu udání, že ve Varnsdorfu zneužívají mužské osoby povolení a nechávají se za hranicemi naverbovat do říšskoněmeckého vojska. Finanční stráž a četnictvo německé národnosti údajně nad věcí zavírali oči.⁴³⁷

Na jihu Čech při hranicích s Rakouskem, kde se pohraniční kontrolní soustava teprve tvořila, docházelo zase při vydávání povolení k malému pohraničnímu styku ještě v létě 1919 k různým excesům. Podle nařízení zemské politické správy měla tato povolení vydávat okresní politická správa, tedy okresní hejtmanství. Žádost s příloženou fotografií a s uvedenými důvody nejprve posoudili političtí úředníci, teprve potom se vyjadřovala místně příslušná četnická stanice (zachovalost uchazeče, pravdivost důvodů) a oddělení finanční stráže (vyhlášeným pašerákům se povolení neudělovalo). Jako poslední měl na jihu Čech slovo velitel vojenského oddílu, který v oblasti konal službu, což odráží abnormalitu poměrů při jižní hranici. Na závěr se spis, pokud se neshledaly žádné závady, vrátil zpět na politický úřad, který vydal povolení.⁴³⁸ Jenomže staly se i případy, kdy povolenky vystavoval velitel četnické stanice v Nových Hradech, respicient finanční stráže ve Vyšším Brodě – ten dokonce za úplaty, a to nejen československým státním občanům, ale i rakouským(!); pravomoc k vydávání si uzurpoval i velitel setniny pěšího pluku 91 ve Frymburku. Správce politického úřadu se

---

⁴³⁷) NA, f. ZČV, k. 87, č.j. 94dův./19, VČO v Č. Lípě ZČV v Praze ohledně údajné nespolehlivosti četnictva ve Varnsdorfu ze dne 22. února 1919

⁴³⁸) Tamtéž, ad č.j. 619/19, OSP v Kaplici: zásady pro vydávání osvědčení pro malý pohraniční styk.

snažil takovéto nešvary vymýtit, povolenky měly zůstat pouze v rukou spolehlivých osob, a tak v Kaplicích vydal při 126 km dlouhé pohraniční čáře pouze 265 osvědčení k malému pohraničnímu styku.⁴³⁹

Četnictvo při ověřování a schvalování osvědčení muselo postupovat ve shodě a spolupráci s příslušným politickým úřadem, bylo totiž možné, aby žádosti o vydání povolení k malému pohraničnímu styku občané přinášeli přímo na svoji četnickou stanici a politický úřad je tak schvaloval až jako poslední. Zemské četnické velitelství muselo nařídít, aby údaje o občanství žadatele typu „*Deutschböhmen*“ nebo „*Deutschösterreich*“ nebo o obci „*derzeit tschechoslowakische Gemeinde*“, „*derzeit von der Tschechoslowaken besetzte Gemeinde*“ nebyly v žádném případě potvrzovány, naopak jako nezákonné se měly oznámit politickému úřadu rovnou k potrestání. Pokud velitel stanice nechal podobnou žádost o vydání povolení projít a schválil ji, vystavoval se tím disciplinárnímu trestu.⁴⁴⁰ Fakt, že rozkaz musel být vůbec vydán, dokládá, že k těmto případům docházelo. Je pak otázkou, proč četníci jako představitelé československého státu tyto údaje bez problému potvrzovali.

2.4 Četnictvo a soudy

Soudy a státní zastupitelství si mohly jako jediné nepolitické úřady vyžádat služby četnictva přímo, pokud se záležitost týkala výkonu trestní soudní pravomoci, v jiných případech byly jako ostatní instituce odkázány na zprostředkování okresního hejtmanství.⁴⁴¹

Tato spolupráce se však někdy neobešla bez problémů, když soudní úředníci překročili své kompetence a dělali si z četnictva poskoky. Okresní velitel v Rokycanech musel v červnu 1919 řešit stížnost stanice v Břasech. Rokycanský vyšetřující soudce zahlcoval četnické stanice v obvodu přípisy k vyšetření čistě hospodářských záležitostí: vyšetřující soudce měl na starosti lichvu a předražování, a tak na četnických stanicích požadoval, aby zjišťovaly, kolik sežere jedna kráva, co žere a jak dlouho to žere, kolik může dát v roce telat, kolik vydojí mléka, kolik slepice snese vajíček denně apod. I po domluvě přednosta okresního soudu na vykonání šetření trval, takže se celý spis dostal

⁴³⁹) Tamtéž, č.j. 619/19, OSP v Kaplici ZČV v Praze ohledně nepřístojností při vydávání osvědčení pro malý pohraniční styk ze dne 10. července 1919.

⁴⁴⁰) Tamtéž, k. 294, č.j. 18923/19, rozkaz ZČV v Praze ohledně závad při pohraniční kontrole ze dne 26. srpna 1919.

⁴⁴¹) PLOSOVÁ, *Situace četnictva*, s. 22.

až na zemské četnické velitelství, protože podobné příkazy ze strany soudu odporovaly četnické instrukci a docházelo při nich k zesměšňování celého četnického sboru, navíc četnictvo nemělo ani dostatek mužstva na jejich vyšetření, ani odborné znalosti. Zemské velitelství doporučilo soudce upozornit, aby podobné hospodářské záležitosti zjišťoval u jiných, kompetentnějších úřadů.⁴⁴²

K rozporům mezi četnictvem a soudy docházelo i nepřímo, když se četníci cítili poškozeni soudním verdiktem, který byl podle jejich názoru nepřiměřeně mírný, směšný a neplnil tím pádem svůj účel. Dne 13. června 1919 se dostavila dvoučlenná četnická hlídka ze stanice Slatiny do bytu Marie Čiperové, aby ji předvedla k nástupu trestu u okresního soudu v Kralupech nad Vltavou. Kromě toho že se Marii Čiperové moc nechtělo, byl další překážkou i její syn Josef, horník, t. č. v prezenční vojenské službě. Matku naváděl, ať s četníky nikam nechodí, načež ho vrchní strážmistr Jaroslav Šitina upozornil, že za takové řeči může být také soudně stíhán. To ale Čiperu nijak nezastrašilo a začal četníkům vyhrožovat: „*Mně se nemůže nic stát, já jsem v republice, já si mohu dělat, co chci, dám vás do ‚Večerníku‘ a nikdo mi nesmí nic udělat.*“⁴⁴³ Nejenže tento výrok svědčí o tom, co si někteří lidé mysleli o právním pořádku v mladém státě, že neuznávali státní autoritu, pokud se přičila jejich přáním, protože demokracie je přeci *vláda lidu*, a že respekt k četníkům z nich zcela vymizel, zajímavé je i to, jak se zachovala četnická hlídka – Čiperu nezatkla, bála se totiž, že by podobné zatčení „*vzhledem na panující zvláštní sociální poměry mezi dělnictvem dalo pouze podnět ke shluknutí lidu, což by mohlo vést k nepředvídatelným následkům*“.⁴⁴⁴ Vojnín Josef Čipera se tak dočkal udání vojenskému zastupitelství v Praze, to případ předalo okresnímu soudu ve Velvarech. Místní soudce čin překvalifikoval na přestupek podle § 314 trestního zákona č. 117 říšského zákoníku ze dne 27. května 1852 a odsoudil Čiperu k trestu 24 hodin vězení, pozměněného na 10 K pokuty. Rozhořčená místní četnická stanice si stěžovala u ZČV, které podalo zprávu MV. Podle ní je první podmínkou znovuoobnovení nízké autority četnictva při výkonu jeho „*trpké a těžké služby*“ především podpora od jednotlivých státních úřadů, které se však v současné době nedostává.⁴⁴⁵ Odsouzení Josefa Čipery, který se protivil četnické hlídce a vyzýval k jejímu napadení, k pokutě 10 K rozhodně není odstrašujícím příkladem pro všechny,

⁴⁴²) NA, f. ZČV, k. 292, č.j. 14985/19, spis ohledně přehnaných nároků okr. soudu v Rokycanech místní četnictvo.

⁴⁴³) Tamtéž, f. MV – SR, k. 460, č.j. 536dův./19, ZČV v Praze MV ohledně Josefa Čipery – vyzývání k vzpouře ze dne 23. října 1919.

⁴⁴⁴) Tamtéž.

⁴⁴⁵) Tamtéž.

kteří by příště chtěli odporovat státní moci. Ministerstvo vnitra souhlasilo a zaslalo zprávu ZČV na ministerstvo spravedlnosti s žádostí o „*vhodná opatření*“.⁴⁴⁶

2.5 Četnictvo a obecní orgány

Jedním z předpokladů pro úspěšnou činnost četníků ve svém obvodu byla dobrá spolupráce s představiteli místní samosprávy. Starostové obcí se přibírali k domovním prohlídkám, u nich se četníci během obchůzek stavovali, aby se dozvěděli o událostech v obci, se starosty spolupracovali při řešení všech důležitých problémů týkajících se obce. Mimoto bylo četnictvo pověřeno dozorem a podporou obecních policií. Podle služební instrukce musela mezi četníky a starosty panovat vždy dobrá shoda, protože obě strany se vzájemně potřebovaly a jedna by bez druhé nemohla dostát svému povolání.⁴⁴⁷

Jak jsem již uvedl, problém mohl nastat v obcích, kde v červnu 1919 vyhrály volby sociální demokraté nebo národní socialisté. Starostové a zastupitelé těchto stran se nejednou snažili zbavit velitele místní četnické stanice, který je znal a věděl o jejich hříších, obecní úřad v Mladých Bukách, okres Trutnov, se dokonce pokoušel disciplinárně potrestat místního četníka.⁴⁴⁸ Nejčastějším problémem byla nicméně absence komunikace mezi starosty a četníky, obviňovanými z horlivého plnění povinností za starého režimu. Rozpory řešilo zemské četnické velitelství prostřednictvím okresních politickým správ, které měly starosty poučit, že za Rakouska četník „*konal pouze svoji trpkou povinnost, a to ne z vlastního popudu, nýbrž na nařízení představených úřadů*“.⁴⁴⁹

3. ČETNICTVO A ČETNÍCI

Jak jsem konstatoval výše, měla změna režimu 28. října 1918 na obyvatelstvo velký vliv, lidé si byli vědomi důležitosti procesu transformace státu a očekávali od ní zlepšení svého postavení. Nejinak tomu bylo u četnictva. Výkonní četníci mnohdy

---

⁴⁴⁶) Tamtéž, č.j. 53585/19, MV ministerstvu spravedlnosti ohledně odsouzení Josefa Čipery ze dne 5. listopadu 1919.

⁴⁴⁷) PLOSOVÁ, *Situace četnictva*, s. 24.

⁴⁴⁸) NA, f. ZČV, k. 298, č.j. 24200/19, VČO v Trutnově ZČV v Praze ohledně rozporů mezi ČST a starostou v Mladých Bukách ze dne 31. prosince 1919.

⁴⁴⁹) Tamtéž, k. 296, č.j. 22338/19, ZČV v Praze VČO v Jičíně ohledně stížností obecního zastupitelstva ve Staré Pace na místního četníka ze dne 1. prosince 1919.

s poměry ve sboru nebyli spokojeni, avšak četnictvo bylo podrobena vojenským předpisům a panovala v něm tedy vojenská disciplína. Jedinou příležitostí, jak projevit svá přání a stížnosti, zůstávaly pravidelné přehlídky stanic nadřízenými veliteli.

3.1 Kariérní postup četníka a zavedení nové hodnostní struktury

Jako každý vojenský sbor bylo i četnictvo rozděleno na mužstvo a důstojnictvo. Po úspěšném přečkání roční zkušební doby byl četník na zkoušku jmenován četníkem v hodnosti četaře, pak závodčího. Další kariérní stupeň představovala hodnost místostrážmistra, která však mohla být i koncem veškerého služebního postupu. Nutnou podmínkou pro další povýšení bylo totiž absolvování hodnostní školy pro velitele stanic. Aby školou četník mohl vůbec projít, musel nejprve složit přijímací zkoušku a k té byli připuštěni pouze četníci, jejichž konduktní listy obsahovaly nejlepší služební kvalifikaci a předpoklady pro výkon funkce velitele stanice. Tato podmínka způsobovala ve sboru mnoho nevráživosti. Někteří četníci se domnívali, že do hodnostní školy, příp. k přijímací zkoušce měli být povoláni oni, protože jejich schopnosti byli dozajista lepší, hovořilo o protekcionismu, „*hodných strýčcích na zemském velitelství*“.⁴⁵⁰ Teprve absolvování hodnostní školy opravňovalo četníka k samostatnému vedení četnické stanice, a byl-li v něm shledán způsobilým, povýšilo ho zemské velitelství do hodnosti strážmistra II. třídy a po dalších letech na strážmistra I. třídy. Všichni četníci stejné hodnosti byli vedeni v tzv. hodnostním pořadí, tzn. každé povýšení představovalo zařazení do nového hodnostního pořadí na jeho konec – a tak jak odcházeli (byli povyšováni do vyšší hodnosti, superarbitrováni nebo kázeňským trestem vyloučeni z dalšího služebního postupu) četníci v přednějším hodnostním pořadí, dostal se četník, původně zařazený ke konci pořadníku, postupně na jeho začátek a při uvolnění nějakého systemizovaného místa nebo dosažení stanoveného počtu služebních let jej čekalo povýšení, tedy i přechod do dalšího hodnostního pořadníku na jeho konec. Závodčí na místostrážmistra byl například povýšen po odsloužení určitého počtu služebních let, ale k povýšení z místostrážmistra na strážmistra už bylo zapotřebí nejenom let, ale i absolvování hodnostní školy a uvolnění místa systemizovaného pro danou hodnost, tedy místa velitele nějaké stanice. Stejně tak při povýšení strážmistra I. třídy do hodnosti okresního strážmistra. Četník, který

---

⁴⁵⁰) Tamtéž, k. 284, č.j. 21032/18, důvěrník četnictva okresu Mnichovo Hradiště ZČV v Praze ohledně nespravedlivého povolání četníka do hodnostní školy ze dne 10. prosince 1918.

aspiroval na hodnost velitele četnictva v celém politickém okrese, musel nejprve mít dobré hodnocení v konduitní listině, odsloužený patřičný počet let a pak dosáhnout toho, aby byl zařazen na místo velitele stanice v okresním městě, čímž se automaticky stával zástupcem okresního strážmistra. V době nepřítomnosti *bezirkswachtmeistersa* pak úkoly vykonával právě jeho zástupce a nadřízené orgány si mohly udělat obrázek o tom, jak dobře si vedl. Bylo-li hodnocení kladné, mohl se strážmistr I. třídy po uvolnění nějakého místa okresního velitele dočkat přeložení a povýšení.

Četnické mužstvo tak zahrnovalo četníky na zkoušku až okresní strážmistry. Velitelé četnických oddělení obvykle v hodnosti rytmistů přecházeli k četnictvu většinou z řad schopných armádních důstojníků. Na zkoušku se dostali k četnickému oddělení, aby poznali svou možnou budoucí práci, a pokud se osvědčili a složili předepsané zkoušky, byli přijati jako četniční důstojníci správní.

Dovolil jsem si tento rozsáhlejší teoretický úvod, abychom dobře pochopili význam reformy, která vzbudila velký ohlas u četnického mužstva a které spočívala v rozdělení mužstva na gážisty s hodnostní třídou a gážisty mimo hodnostní třídy. Jak už jsem uvedl, i četníci očekávali od nového státu zlepšení svého postavení, proto je výnos MV ze dne 26. února 1919 ve věci změn organizačních ustanovení četnictva nijak neuspokojil. Ministerstvo jím zavedlo nové hodnosti a především vytvořilo vedle mužstva a důstojníků správních nový sbor četnických důstojníků výkonných. Hodnost závodčího zůstala zachována, z místostrážmistů se stali strážmistři a ze strážmistů II. nebo I. třídy vrchní strážmistři II. nebo I. třídy, tito všichni napříště tvořili sbor gážistů mimo služební třídy. Okresní a štábní strážmistři byli převedeni jako výkonní důstojníci do sboru gážistů s X. hodnostní třídou a jejich nová hodnost zněla okresní inspektor II. třídy. Okresní inspektoři II. třídy se měli i nadále doplňovat ze sboru vrchních strážmistů I. třídy podle hodnostního pořadí, nově však byla zavedena podmínka úspěšného absolvování čtrnáctidenního informačního kurzu u generálního velitele četnictva. Tato podmínka se stávajícím okresním strážmistřům odpustila, pokud nestáli v kázeňském nebo trestním vyšetřování. Po sedmi letech služby jako okresní inspektor II. třídy, četník postupoval do hodnosti okresního inspektora I. třídy (tedy IX. hodnostní třídy) a po dalších devíti letech mu byla přiznána VIII. hodnostní třída (hodnost zůstávala stejná). Všechny četnické inspektory jmenoval ministr vnitra a dostali i nové pravomoci a výhody: již se jim nestanovoval minimální počet služebních hodin a jako

okresní velitelé nově získávali disciplinární trestní právo podle prozatímního disciplinárního řádu československého vojska.⁴⁵¹

Výnos MV vyvolal velké rozčarování v řadách četnického mužstva. Na řádkách stavovského tisku *Zájmy státních zřízenců* se objevila tvrdá kritika postupu MV a četnických velitelů. Nejpočetnější částí mužstva, vrstva dosavadních místostrážmistrů, „z nichž mnozí i 20 roků v hodnosti této slouží jen proto, že neměli u štábu strýčka, a vrstva strážmistrů jsou odbyty až lehkomylně, (...) místostrážmistři hodností strážmistra a na límci jednou širokou a jednou až dvěma úzkými páskami, dosavadní strážmistři (...) jednou širokou a třemi úzkými páskami“.⁴⁵² Neznámí autoři tu dále ostře útočí na protekci u zemského velitelství a na udělení disciplinární pravomoci bývalým okresním strážmistrům.

„Nezapomeňte, že tlak budí protitlak a že se i řetěz přetrhne. Nečiňte takových rozdílů, které nejsou dnes u četnictva možnými, (...) nezaměňujte rovnost, volnost a bratrství za nekonečný boj ve sboru, tvrdost, nelásku a zhoubný egoismus.“⁴⁵³ V podobných výhrůžkách se nesou celé noviny *Zájmy státních zřízenců*, je tak zřejmé, že některé vrstvy četnictva očekávaly se změnou režimu i změnu v uspořádání celého sboru, především větší účast mužstva na rozhodování o důležitých otázkách. Z tohoto důvodu se v prvních měsících existence Československa scházeli četníci jednotlivých okresů a volili své důvěrníky, kteří měli být protiváhou četnické správě převzaté z minulého režimu.⁴⁵⁴ Důstojníci o existenci novin věděli a při každé příležitosti je zabavovali, a protože obsah některých článků otevřeně a sprostě napadal např. gen. Řezáče či majora Hammra, po jejich autorech četnická správa pátrala.⁴⁵⁵ Zároveň nový zemský četnický velitel plukovník Skorkovský vyzýval své podřízené k přísné kázni, vzornému plnění povinností a šíření tak dobré pověsti četnictva, podobný rozkaz vydal i generální velitel četnictva, která zároveň apeloval na všechny velitele, aby dodržování disciplíny co nejpřísněji vyžadovali.⁴⁵⁶ Tyto a další rozkazy jsou důkazem, že na

---

⁴⁵¹) Tamtéž, k. 294, Věstník četnictva státu československého částka I. v Praze dne 14. března 1919.

⁴⁵²) Tamtéž, k. 292, noviny *Zájmy státních zřízenců*, oddíl Četnictvo, s.7, zabavené ryt. Bláhou VČO v Trutnově ZČV v Praze ze dne 26. května 1919.

⁴⁵³) Tamtéž, s. 8.

⁴⁵⁴) Tamtéž, s. 8.

⁴⁵⁵) Tamtéž, VČO v Trutnově ZČV v Praze ohledně kritiky četnických nadřízených ze dne 26. května 1919.

⁴⁵⁶) Tamtéž, k. 87, č.j. 52dův./19, koncept rozkazu plk. Skorkovského při příležitosti jeho nástupu do funkce ze dne 22. ledna 1919. Srv. Tamtéž, k. 47, č.j. 309/19, MV GVC v Praze ohledně kázně v četnictvu ze dne 25. ledna 1919.

přelomu let 1918 a 1919 řád v četnictvu utrpěl, podřízení četníci se začali ozývat se svými kritikami poměrů a veřejně se dožadovali zlepšení své služby.

Když v čísle 9-10 týchž novin uveřejnil kritiku svého nadřízeného strážmistr Bulíř a podepsal se pod ni, ZČV v Praze jej nechalo vyšetřovat až na Slovensku, kde byl přidělen. Za porušení subordinace byl dne 16. června 1919 vojenským zástupcem při ZČV v Bratislavě potrestán vzhledem k polehčujícím okolnostem domácím vězením na pět dní.

V tomtéž čísle se objevil článek *Trampoty pana inspektora*, ve kterém si rádoby humorně stěžuje nově jmenovaný okresní inspektor na své změněné postavení. „Z povýšení má každý radost, ale já toto moje povýšení nepřeziji, neb jsem v celém životě nebyl tak nešťasten jako nyní (...). Jmenovali mě důstojníkem, kterým ve skutečnosti nejsem, jsem pouze takovou důstojnickou náhražkou, a to úplně stačí, že mě moji bývalí dobří četníci od toho dne, ať dělám jakkoliv, přímo nenávidí, nejlepší moji kamarádi při spatření těch stříbrných žízal [hodnostního označení okresních inspektorů II. třídy, které bylo naroveň armádním nadporučíkům – pozn. aut.] jsou zaraženi, řeč jim vážne a ti skuteční důstojníci, nynější kolegové, se při každém setkání tváří, jako by byli jedli nezralé švestky. Inu, život k nepopsání. (...) Jedu-li ve třetí třídě, tak mě sebere vojenská hlídka, která žádné legitimaci nevěří, že by tak starý a šedivý důstojník mohl být dosud nadporučíkem. (...) Ne takhle to dál nepůjde. Kdyby byli udělali všechny od štábu inspektory, tak se mohlo různým těmto nepříjemnostem předejít, neb těm by to lépe slušelo, jelikož jsou mladí a mají tu oficírštinu jinak okoukanou, ti co dosáhnou za tři roky, to musí našinec na to sloužit nejméně 25 roků a pak oni sedí chudáci pořád v kanceláři a jsou dosud dobře v nohách, těm se to skáče! No prosím, takový Schram, to je ale oberskokan, on se totiž nebojí přeskočiti 540 šedivých na službu samých velikých kamarádů.“⁴⁵⁷

Reforma hodnostních skupin uvnitř četnického sboru nebyla přijata s povděkem ani od mužstva, ani od některých bývalých okresních strážmistrů. Tradiční nevraživosti mezi důstojníky a mužstvem a mezi venkovskými četníky a pražským velitelstvím se tím jen posílily.

Dalším častým tématem řešeným na stránkách stavovského občasníku se stala otázka osmihodinové pracovní doby. Časté návrhy na upravení pracovní doby četnictva však ze strany nadřízených orgánů zůstávaly bez odezvy. Četníci tak dále sloužili

---

⁴⁵⁷) Tamtéž, k. 292, noviny Zájmy státních zřízenců, ročník XVI, číslo 9-10, s. 5.

v letních měsících od šesti, v zimních od sedmi ráno do pěti večer, přičemž ženatému mužstvu se dovolovalo vzdálit se mezi dvanáctou a druhou hodinou domů na oběd. Mimo toto zaměstnání byl velitel stanice vázán strávit min. 144 hodin vnější obchůzkovou službu, pro podřízené četníky kvóta určovala nejméně 210 hodin. Tento počet mohl být až zdvojnásoben, pokud to zájem služby vyžadoval. V prvních poválečných letech tak nebylo výjimečné, že četnictvo konalo v noci 10ti až 16tihodinové obchůzky a během dne vyřizovalo rozsáhlou kancelářskou agendu. Při těchto poměrech tak nebylo zavedení osmihodinové pracovní doby vůbec myslitelné.⁴⁵⁸ Není proto nijak překvapivé, že mnoho četníků z pracovního vypětí, přepracovanosti či obav o svůj život povolání neuneslo a dříve či později museli být jako choromyslní superarbitrováni.⁴⁵⁹

3.2 Příchod nových důstojníků a mužstva

Jestliže jsem výše popsal zdroj třenic mezi mužstvem a nově zřízeným výkonným důstojnickým sborem, musím dodat, že ani v rámci důstojnictva nepanovaly úplně ideální poměry. Nemálo četnických oddělení za války vedli armádní důstojníci, kteří mohli po válce přejít do řad četnictva, nebo je nahradili noví důstojníci často z řad legionářů. Ti se nejprve museli vzdát svého hodnostního pořadí ve vojsku i své původní hodnosti.⁴⁶⁰ Po absolvování všech předepsaných kurzů, praxí a zkoušek v rámci jednoho roku na zkoušku nastupovali jako četničtí důstojníci správní na místa velitelů oddělení.⁴⁶¹ Tehdy mezi mladými, aktivními a novými teoretickými poznatky poučenými aktivními vojáky – veliteli oddělení a jejich podřízenými okresními inspektory, starými zkušenými praktiky z dob monarchie mohly vznikat a vznikaly spory a různá nedorozumění. Můžu předpokládat, že se většinou vyřešily dohodou nebo rozkazem, avšak až k rukám zemského velitele dospěl spor mezi bývalým aktivním důstojníkem nadporučíkem Janem Vajou a okresním inspektorem Josefem Ptáčkem v Chrudimi. Vaja se cítil uražen prezíravým a povýšeneckým chováním svého podřízeného, a proto celou záležitost předal zemskému veliteli. Jak se ukázalo, štal

⁴⁵⁸) Tamtéž, k. 294, č.j. 18866/19, ZČV v Praze živnostenskému referátu magistrátu hl. m. Prahy ze dne 20. srpna 1919.

⁴⁵⁹) Zajímavé by jistě bylo i studium suicidality u četnictva, o které si velitelství vedlo podrobné záznamy. Srov. Tamtéž, k. 973, vyšetřování sebevražd a pokusů o sebevraždu.

⁴⁶⁰) Tamtéž, č.j. 815dův./19, MV MNO ohledně převzetí legionářských důstojníků četnictvem ze dne 25. září 1919.

⁴⁶¹) Tamtéž, k. 88, č.j. 887dův./19, MV ZČV v Praze ohledně důstojníků na zkoušku ze dne 10. října 1919.

mladého nadporučíka proti Ptáčkovi vrchní strážmistr I. třídy Vaněk, do Chrudimi jako velitel stanice nedávno přidělený z Přečína. Vyšetřovatel major Hammer vysvětlil veliteli oddělení jeho pravomoci a úkoly, které jsou svěřeny okresním inspektorům. Vrchního strážmistra Vaňka, který si udáním na Ptáčka sliboval pro sebe uvolnění místa okresního velitele, doporučil přeložit na jinou, méně významnou stanici.⁴⁶²

Velké počty nově přijatých mladých četníků vyvolávaly spory i mezi nimi a staršími veliteli stanic. Mladší četníci museli vykonávat veškerou službu, zatímco jejich velitelé – strážmistři a okresní strážmistři, kteří často ani neuměli česky, do služby vůbec nechodili, nebo k ní neměli být tělesně a duševně vůbec schopni. Vedení agendy stanice tak leželo zcela na bedrech zástupců velitelů stanic. Dne 17. února vydalo ZČV na pokyn GVC rozkaz, ve kterém přikázalo všem velitelům oddělení a okresním velitelům, aby se osobně přesvědčili při přehlídkách nahlédnutím do prvopisů, konceptů a staničních služebních knih, kdo je píše a službu obchůzkovou i kancelářskou na stanici vlastně koná. Starší strážmistři se v žádném případě neměli vyhýbat konání svých služebních povinností a mladším četníkům měli nechat nějaký čas na jejich vlastní zdokonalování se ve službě.⁴⁶³

3.3 Snaha o stavovskou organizaci četnictva

Další velmi zajímavou kapitolou dokumentující přechod četnictva do nových poměrů, charakterizovaných jako demokratické, se stala snaha četnického mužstva dosáhnout zřízení vlastní stavovské organizace, která by chránila jejich zájmy. Dne 20. září 1922 vyšel v Českém slovu článek s titulkem *Je i četník občanem republiky*. V něm již autor reflektuje zákon o četnictvu č. 299/1920 Sb. z. a n. ze dne 14. dubna 1920, kde hned první paragraf četnictvo charakterizuje jako „vojensky organizovaný sbor strážný“. Na rozdíl od rotmistrů a důstojníků čs. armády však četníci zřejmě nejsou plnoprávními občany čs. republiky, protože jim nebylo ministerstvem vnitra povoleno *koaliční právo*. Vina podle autora padá hlavně na hlavu generálního velitele četnictva Vyčítala, díky němuž „jsou výkonní četníci sešněrováni zcela nedemokraticky a za nesnesitelného režimu (...), pronásledováni pro každý svobodnější projev, bezohledně propouštěni i starší, zkušené četníci, otcové rodin, pro každé nepatrné překročení

⁴⁶²) Tamtéž, č.j. 971dův./19, koncept závěrečné zprávy mjr. Hammera zemskému četnickému veliteli v Praze ohledně neshod mezi VČO a OČV v Chrudimi ze dne 6. ledna 1920.

⁴⁶³) Tamtéž, k. 87, č.j. 471/19, GVC v Praze všem ZČV ohledně přenášení služby na mladší četníky ze dne 12. února 1919.

předpisů, bez dovolání spravedlnosti. Jest už právě nejvyšší čas, aby řádění tohoto diktátora věnovaly pozornost i kruhy parlamentní (...). Zdá se nám, že ani naše veřejnost dosud nemá správného názoru na výkonné četnictvo a že si k němu ještě nedovedla vytvořiti patřičného přátelského poměru. Výkonní četníci se za převratu dali k dispozici Národnímu výboru – bez svých důstojníků. A v četných případech už dokázali, že republika na ně může spoléhati. Výkonné četnictvo samo se zbaví nehodných elementů, ale poukaz na některé výjimky nesmí být důvodem k tomu, aby celý sbor byl zbavován práva na svou odborovou, nepolitickou organizaci. Důstojníci, rotmistři, státní zaměstnanci, atd. všichni mají své odborové organizace a přes to – a snad právě proto – [se – pozn. aut.] republika na ně může vždycky spolehnouti. Tragické je, že se proti odborové organizaci výkonného četnictva staví známí staří rakouští byrokraté a že v řadách výkonného četnictva jest velmi mnoho legionářů, kteří přece vědí, za co v cizině bojovali, a kteří nyní jsou odsouzeni k tomu, aby se dali trýzniti pro malichernost a velikášství některého četnického generála. Caveant consules“.⁴⁶⁴

Celý problém je ale starší, první náznaky a snahy o vytvoření vlastní četnické organizace se objevily již po říjnovém převratu, kdy se i četníků zmocnila euforie, že nyní v novém státě bude všechno jiné. Chtěli pomoci přetvořit svůj sbor, aby se lépe přizpůsobil novým poměrům, aby prokázal svoji opodstatněnost a nebyl zrušen. Četníci totiž čekali až do jara roku 1920, než byl schválen zákon upravující jejich existenci a činnost, a do té doby nebylo stále nic jisté – v této souvislosti je určitě zajímavé, že v Německém Rakousku byl zákon upravující četnickou službu schválen již v listopadu 1918, Vídeň s četnickým sborem rozhodně počítala, Praha si jeho výslednou podobou zřejmě tak jistá nebyla.

Již 4. prosince 1918 se v Praze konala schůze zástupců četnictva z jednotlivých oblastí nového státu za přítomnosti samotného generálního velitele četnictva. Byli zvoleni první důvěrníci: okresní strážmistr Tomáš Švojgr a strážmistr František Chlapec, a shromáždění také schválilo návrh na stanovy stavovské organizace, se kterými vyjádřil souhlas i generální velitel četnictva generál Řezáč a postoupil je dále na ministerstvo vnitra.⁴⁶⁵

Nová Jednota československého četnictva měla sídlit v Praze a měla se stát nepolitickým sdružením za účelem:

⁴⁶⁴) Tamtéž, f. MV – SR, k. 365, č.j. 87182/21, článek Českého slova ohledně stavovské organizace četnictva ze dne 20. září 1922.

⁴⁶⁵) Tamtéž, č.j. 1333/19, žádost četnické obce MV ohledně povolení stavovské organizace četnictva a schválení jejích stanov ze dne 30. prosince 1918.

- a) podpory stavovských a hmotných zájmů svých členů,
- b) pěstování jejich odborného vzdělání a vlasteneckého ducha,
- c) udržení přísné kázně, avšak v demokratickém duchu,
- d) podávání návrhů na propuštění z četnického sboru v zájmu jeho povznesení.

Těchto cílů se mělo dosáhnout vysíláním deputací, psaním petic, zřízením odborné knihovny a pořádáním schůzí a odborných přednášek na různých místech ČSR. Finanční prostředky se měly získávat zápisným 10 K a měsíčními příspěvky stanovenými na 2 K, případně také dary, odkazy a výnosy zábav. Členy organizace se mohli stát pouze výkonní četníci (řádní členové) nebo četníci ve výslužbě (mimořádní členové), další články stanov pojednávají o možnosti vyloučení člena, jeho právech a povinnostech. Mezi práva každého řádného člena stavovské organizace patřil také nárok na právního zástupce z prostředků sdružení, pokud by proti němu bylo vedeno stíhání za porušení služebních předpisů.

Větší část stanov se věnovala volbě funkcionářů, jejichž činnost byla čestná a nehonorovaná, a také svolávání valné hromady a její činnosti. Valné hromady se ze zřejmých důvodů nemohli zúčastnit všichni četníci ve státě, proto si každý politický okres měl zvolit jednoho důvěrníka, který by jej zastupoval a který by měl tolik hlasů, kolik četníků v daném okrese slouží. Proto také veškeré návrhy k projednání na valné hromadě musely být známy dopředu, aby se s nimi mohli seznámit i ti, kteří se nemohli dostavit. Na závěr se stanovily podmínky na rozpuštění organizace a vydávání stavovského časopisu, ke kterému se nejdříve muselo získat povolení. Pokud by pak vskutku vycházel, bylo povinností každého člena odebírat alespoň jeden výtisk.⁴⁶⁶

Ministr vnitra Švehla však nad předloženými stanovami velkou radost neprojevil. K návrhu se vyjádřil značně skepticky, podle jeho mínění by mohlo podobné uvolnění kázně sboru jenom uškodit a stav, kdy by sami četníci najednou mluvili do řízení sboru a přednášeli by vlastní připomínky, nemínil schválit. Na druhou stranu v tuto chvíli ještě četníky nutně potřeboval a nemohl si dovolit je příliš zklamat. Přišel proto s vlastním návrhem, aby se *vlk nažral a koza zůstala celá*. Ministerstvo vnitra tehdy již zahájilo jednání s bývalým ministerstvem zeměbrany předlitavské části monarchie, které mělo na starosti *Unterstützungskasse für Gendarmeriemannschaft*, ze které by teď měly připadnout jednotlivé podíly nově vzniklým četnickým sborům. Ministr proto přišel s nápadem, že by se v novém státě zřídil podobný podnik: fond na

⁴⁶⁶) Tamtéž, č.j. ad1333/19, příloha žádosti: Stanovy Jednoty československého četnictva – návrh k posouzení MV.

podporu četnictva čs. státu, ke kterému bude určitě nutno zřídit také nějaké stanovy, a tady by se právě mohly realizovat stavovské a hmotné zájmy četnické obce, zvláště pak mužstva, čímž by četníci získali organizaci, které bude sloužit právě a jen k jejich podpoře.⁴⁶⁷

Podobný návrh četníky mnoho neuspokojil, už jenom z toho důvodu, že likvidace vídeňské podpůrné poklady probíhala dost pomalu a peníze z ní do Prahy stále nepřicházely. Četničtí důvěrníci tak mezi mužstvem stále fungovali a stejně tak pracovala, *de iure* ilegálně, i provizorní stavovská organizace v Praze, která neměla v úmyslu svůj boj vzdát, dokonce ani rezignace některých oblastních důvěrníků se nepřijímaly, protože „*jest povinností každého, kdo volbu přijal, vytrvati*“.⁴⁶⁸ Rozrostl se i počet požadavků, které četnické sdružení mělo na ministerstvo vnitra:

- a) lepší hmotné a sociální postavení četníků, totiž zařazení do hodnostních tříd (...) dle automatického postupu;
- b) úlevy jak ve službě, tak i mimo službu;
- c) zvýšení příspěvku ke stravnému pro soustředěné (odvelené) četníky;
- d) zlepšení poměrů četníků na Slovensku;
- e) zvýšení oděvného;
- f) více kuřiva;
- g) povolání starších strážmistrů ke zkouškám a jejich jmenování veliteli stanic;
- h) konečné schválení stanov a schválení povolení k vydávání časopisu *Stráž republiky*;
- i) svolání ankety za změnu služebních předpisů atd.

Celkem se v svolání sešlo na 18 požadavků, které oscillovaly od populistických slibů přes zcela nereálné žádosti až po odůvodněná přání četnického mužstva. MV jistě nikdy nemohlo vyjít vstříc všem požadavkům, které si četníci navymýšleli a jejich důvěrníci sepsali dohromady, jenomže i v rámci četnické organizace se objevovaly první vážné neshody ohrožující samotnou důvěryhodnost celého sdružení. Četníci si navzájem záviděli, podřízení četníci nepřáli velitelům stanic, mladší četníci starším četníkům, nově přijatí četníci nesouhlasili se staršími *rakouskými*, všeobecnou nespokojenost vyvolávalo jmenování okresních velitelů výkonnými četnickými důstojníky a ne úředníky, a vůbec to, že stát nejdříve řeší otázku okresních strážmistrů a ne většinového

---

⁴⁶⁷) Tamtéž, f. ZČV, k. 905, č.j. 1333 – 13b/1919, výnos MV ohledně žádosti o povolení organizace četnictva a schválení jejích stanov ze dne 22. března 1919.

⁴⁶⁸) Tamtéž, bez signatury, svolání Všem četníkům z povolání od vedení četnické stavovské organizace ze dne 9. dubna 1919.

mužstva. Někteří četníci jednali na vlastní pěst a sami psali poslancům a vlivným osobám, a to někdy dokonce i dopisy, kterými schvalovali počínání vlády a podkopávali tak autoritu četnické stavovské organizace.

Předsednictvo organizace se snažilo mírnit animozitu mezi jednotlivými zájmovými skupinami četnictva a vysvětlovat, že některé úpravy jsou pouze přechodné, a tak nemá cenu proti nim protestovat, a že je nejlépe vyčkat na definitivní zákon o četnictvu. Velmi zajímavý je postoj předsednictva k důvodům, proč by četníci měli vystupovat jednotně: „*Vždyť nestojíme doposud na zákonném podkladě a nejsme dosud chráněni imunitou, nýbrž prozatím trpění. Snad nežádáte ztrátu naší existence? My musíme míti spolek dříve povolený a to samé jest s časopisem. V Národním shromáždění jsou různé náhledy ohledně četnictva, dnes nemůže ještě nikdo říci, jak se rozhodne. Nesvornost na schůzi dne 4. 12. 1918 i schůze předběžná nám neprospěly, nýbrž věc pokazily a dokumentovaly naši rozháranost (...). Jelikož se bude nyní jednat v Národním shromáždění o četnictvu, jest povinností každého by, co se veřejnosti týče, byl v projevování svého smýšlení opatrným.*“⁴⁶⁹ Je patrné, že si sami četníci uvědomovali, že musí svoji oprávněnost teprve obhájit v nových poměrech a že ještě nemají nic jisté, k tomuto účelu jim mimo jiné měla pomoci i vlastní organizace, která by navenek zastupovala jejich zájmy. V jejím rámci měli aktivní četníci spolupracovat s četníky ve výslužbě, kteří již svůj spolek měli a na jaře roku 1919 zažádali o spojení s aktivními četníky.⁴⁷⁰

Tato žádost, ale ani přání vznesená organizací aktivního četnictva však nebyly ministerstvem vnitra vyslyšeny. Ministerstvo sice původně uvažovalo o zřízení organizace četnictva, která by i vydávala vlastní časopis, mezi důvody se uvádělo i zrušení výjimečného stavu dne 28. srpna 1918, čímž pro nevojenské osoby nastala větší volnost ve zřizování spolků a to, že organizace by samozřejmě byla pod kontrolou MV a její práva a činnost by nedosáhly takového rozsahu, jaký plánovaly zmíněné stanovy, nakonec však od tohoto záměru vláda ustoupila.⁴⁷¹ Jejím usnesením se v následujícím roce zřízení jakékoli organizace zakázalo s odůvodněním, aby četnictvo bylo jako

---

⁴⁶⁹) Tamtéž.

⁴⁷⁰) Tamtéž, f. MV – SR, k. 365, č.j. 4025/19, žádost Prvního zemského svazu četnických vysloužilců pro království české se sídlem v Praze MV ohledně spojení s organizací aktivního četnictva, nedatováno, relativní datace z února až března 1919. Podle této žádosti měl svaz 186 členů a povolen byl 9. června 1907.

⁴⁷¹) Tamtéž, č.j. 4025/19, návrh na výnos MV ohledně zřízení organizace četnictva, jejího spojení se svazem četnických vysloužilců a vydávání stavovského časopisu, předběžně datováno na září 1919.

vojenský strážní sbor uchráněno od politických agitací a otřesů, které by jinak jistě nastaly.⁴⁷²

Četnictvo podle názorů svých velitelů, MV a vlády mělo zůstat sborem organizovaným podle vojenského vzoru, ten už osvědčil za Rakouska a nový stát ho nehodlal měnit, snaha četnického mužstva o jeho zcivilnění pomocí stavovské organizace vyzněla naprázdno. Zklamání četníků nad výsledkem bylo umocněno tím, že si od své zájmové organizace slibovali zlepšení svých poměrů. Když toto zlepšení hmotného postavení četníků nepřinesl ani nový zákon o četnictvu, začalo se mezi četnickým mužstvem šuškat o možné pasivní rezistenci vůči nadřízeným, ze zpráv důvěrníků a informátorů MV se dozvídáme, že „četnictvo jest rozhořčeno a schopno nejhoršího činu“.⁴⁷³ Reakce MV směřovala hlavně na zemské velitele a velitele četnických oddělení. Bylo totiž jejich úkolem sledovat náladu mezi mužstvem a informovat o ní MV, zároveň měli nařízeno, aby se během svých pravidelných přehlídek stanic přesvědčili, co četníkům chybí a jaká mají přání. Jestliže tedy mezi četnictvem panovala nespokojenost, bylo to tím, že četničtí důstojníci zanedbávali tuto povinnost. „Při správném vykonávání přehlídkové služby musí se přece vojenští představení“⁴⁷⁴ *dopodrobna seznámiti s veškerými svými podřízenými, zevrubně seznati poměry služby, jakož i soukromé poměry, tužby, zájmy a názory mužstva, musí se snažiti, aby v rámci vlastní působnosti sami neprodleně odstranili shledané nedostatky a nesmí jim scházeti rozhodné vlastní iniciativy tam, kde toho zájem služby i mužstva vyžaduje. (...)*

Získal-li si představený důvěru a vážnost svých podřízených, bude ponejvíce s to, aby vhodným poučováním a správným rozkladem zabránil nespokojenosti vyvolané jednak neznalostí pravých poměrů, jednak nesprávným a mylným jejich výkladem. Není řádným představeným, kdož se domnívá, že pouze tresty udrží pořádek ve svém obvodě. Zdárnou výchovu, založenou na pochopení povah podřízeného mužstva, musí předcházeti vlastní příklad. Na druhou stranu nesmí však býti představený nijak shovívavý vůči oněm žvlům, jež, nepochopivše svého úkolu a účelu služby a nedbajíce

---

⁴⁷²) Tamtéž, k. 459, bez signatury, odpověď MV na interpelaci poslanců Blažka, Hakena a soudruhů ohledně zákazu stavovské odborové organizace četnického mužstva ze dne 2. října 1924.

⁴⁷³) Tamtéž, k. 365, č.j. 58746/20, zpráva důvěrníka MV ze dne 27. září 1920.

⁴⁷⁴) Jako vojenské představené zde MV míní četnické důstojníky správní, tedy velitele VČO a štábní důstojníky ZČV, kteří byli představenými četnického mužstva po stránce kázně, na rozdíl od politických úřadů, které byly představenými úřady po stránce služební.

*poučování a výstrahy, sejí svým jednáním a vystupováním nespokojenost ve sboru a ohrožují jeho jednotu.*⁴⁷⁵

Musím ještě připomenout, že v srpnu roku 1919, když bylo s konečnou platností rozhodnuto o vojenském směřování četnického sboru, dalo MV možnost všem četníkům, kteří nesouhlasili s vojenským rázem sboru, aby přestoupili k civilní bezpečnostní stráž, tedy státní policii, která v té době fungovala hlavně v Praze a dalších velkých městech ČSR. Četníkům by se prominula čtyřleté povinná služba, ke které se u četnictva zavázali, a u nového sboru by se jim započítala veškerá odsloužená vojenská i četnická léta. Převzetí by bylo definitivní a návrat zpět k četnictvu už napříště nemožný.⁴⁷⁶ Do konce září se od ZČV v Praze přihlásilo 5 četníků, z toho dva nakonec svou přihlášku odvolali, od brněnského ZČV přišly 4 přihlášky a nejvíce jich dorazilo ze Slovenska, odkud ke státní policii přešlo 14 četníků (jeden svou přihlášku odvolal): jeden vrchní strážmistr, osm strážmistru a pět četníků na zkoušku.⁴⁷⁷ Nejedná se tedy o velké počty, mnoho četníků tehdy ještě věřilo, že nový zákon může poměry změnit a i když se tak nestalo, tak mimořádný stav přeci jen již začal pomalu ustupovat běžnému životu a četníci se smířili s tím, že se revoluce v rámci jejich sboru konat nebude.

Sama organizace četnictva od listopadu 1918 do konce roku 1919 prošla mnoha velkými změnami. Počáteční snahy o větší demokratizaci a *zcivilnění* upjatých četnických předpisů a nařízení nedošly pochopení nadřízených orgánů, pro které bylo udržení vojenské kázně v četnictvu základním předpokladem k zachování jeho poslušnosti vůči civilním i vojenským představeným a tím i všestranné upotřebitelnosti. Systém důvěrníků a volené samosprávy se v československém četnictvu neuplatnil. S vlastním návrhem přišel generální velitel četnictva: zřízení stálého poradního sboru složeného z 15 volených členů a z 15 náhradníků. Sbor by se na svých pravidelných pražských poradách vyjadřoval ke všem důležitým tématům týkajícím se četnictva, ani k jeho zřízení však nakonec nedošlo.⁴⁷⁸ Četnický sbor po celou dobu své existence

---

⁴⁷⁵) Tamtéž, bez signatury, koncept poučného rozkazu pro četnické důstojníky správní ohledně výchovy mužstva.

⁴⁷⁶) Tamtéž, f. ZČV, k. 905, č.j. 18317/19, ZČV všem VČO, OČV a ČST ohledně přestupu k civilní bezpečnostní stráž, ze dne 15. srpna 1919.

⁴⁷⁷) Tamtéž, f. MV – SR, k. 365, č.j. 36522/19, přehled četníků přihlášených ke civilní bezpečnostní stráž, do konce měsíce září.

⁴⁷⁸) PLOSOVÁ, *Situace četnictva*, s. 13.

zůstal organizovaný po vojenském způsobu s mužstvem a důstojníky a důrazem na kázeň a disciplínu.

ZÁVĚR

Od října 1918 do počátku roku 1920 prodělala původní rakouská *Gendarmerie* přerod k československému četnictvu, které se mělo stát pilířem demokratického zřízení nového státu. Nebyl to proces v žádném případě jednoduchý, avšak ve chvíli, kdy se zemský četnický velitel 29. října 1918 přihlásil Národnímu výboru v Praze, bylo jeho členům jasné, že jiný vhodný nástroj na vytváření nového státu těžko najdou. Četníci tak ze dne na den sundali rakouské orlice, odstranili německé nápisy a připnuli si československé stužky. Tento obrat vyvolal pochybnosti především u četníků německé národnosti, kteří sloužili ve smíšených a německých oblastech českého pohraničí. Současně se vznikem československého státu se v těchto krajích pohybovali důstojníci německo-rakouského státu a přesvědčovali četníky německé národnosti, ať složí přísahu vídeňské vládě. V atmosféře poválečných zmatků, nejistoty, nedostatku a drahoty tak mnozí muži a živitelé rodin uvěřili, že je pražské velitelství stejně propustí bez nároku na penzi, neboť neumí česky.

Největší úspěchy tato agitace slavila v severních a severozápadních Čechách, v Liberci sídlila vláda německo-rakouské provincie *Deutschböhmen*, v Teplicích-Šanově bylo zřízeno separatistické velitelství pro četníky, kteří podlehlí slibům německo-rakouských představitelů a kteří se nechali vést německou nacionální myšlenkou. Československý stát ale v tuto chvíli vystupoval v pozici silnějšího. Se sankcí vítězných států Dohody rozhodla pražská vláda o obsazení pohraničních území a postavila tak místní státní představitele včetně četníků před zásadní volbu: zůstanou a budou čelit možným represím, nebo opustí službu a odejdou do rakouských zemí. Z některých oblastí před čs. vojáky utíkaly celé stanice i okresní velitelé. Celkově ze smíšených oblastí zemského velitelství pro Čechy odešlo více jak 10% systemizovaného mužstva, což v tehdejších poměrech znamenalo nenahraditelnou ztrátu – četnictvo fungovalo od prvních válečných měsíců v trvalém podstavu a nyní v některých regionech zcela chyběly pořádkové síly s místní znalostí, zkušeností, těšící se důvěře obyvatel. A ty nemohl nahradit český četník z vnitrozemí a už vůbec ne český voják.

Dezerce mužstva německé národnosti v konečném výsledku vrhla temný stín i na zbylé německé četníky, kteří se zachovali loajálně a měli chuť dále sloužit pod československým lvem. Napříště byli českým obyvatelstvem a částečně i svými nadřízenými chápáni jako nedůvěryhodný živel, na který je lépe dát pozor či je při

nejbližší příležitosti penzionovat. Pouze zájem služby a zoufalý nedostatek schopného českého mužstva neumožnil ministerstvu vnitra provést razantní výměnu četníků v pohraničí již v prvopočátku existence státu. Německé obyvatelstvo by české četníky nepřijalo.

Avšak ani němečtí četníci nedokázali zabránit tragickým událostem března 1919. Slabé četnictvo, jehož legitimita byla zpochybněna obsazením německých oblastí českým vojskem, nemělo dostatek lidí a ani respektu obyvatelstva, které je mohlo chápat jako spojence pražské vlády. Zatímco se *praví* Němci bouřili proti nemožnosti hlasovat ve volbách do německo-rakouského parlamentu, stáli němečtí četníci ve dvojím ohni. Z jedné strany se potýkali s nedůvěrou českých orgánů, z druhé strany ztráceli důvěru svých spoluobčanů. Československý stát nebyl pro své německy mluvící občany vítanou alternativou a bohužel se jí během dvaceti let nedokázal stát. Nakolik se s ním Němci během jeho trvání dokázali ztotožnit, by bylo zajímavé zjistit například z počtu uchazečů o místa ve státní správě, konkrétně v četnictvu jakožto ryze represivním orgánu. Kolik uchazečů německé národnosti mělo zájem svému státu sloužit a jak se k nim četnická správa chovala? Podle mých závěrů v prvním roce existence Československa Němci z četnictva jen odcházeli a noví se nehlásili. Změnil se tento poměr? Patrně mnoho ne, četnictvo se do konce třicátých let zcela počestí a stane se hlavním nositelem státní autority v bouřlivém pohraničí. Čeští četníci, finanční strážníci a jiní státní zaměstnanci se stanou prvními cíli zfanatizovaných stoupenců Henleinovy strany, až v září 1938 propukne na hranicích sudetoněmecké povstání.

Odchod německého mužstva za hranice a zvýšená činnost superarbitračních komisí, které v *zájmu služby* posílali do penze převážně četníky německé národnosti, zvýraznily další závažný problém sboru. Kritický nedostatek řadového mužstva i velitelů stanic. První světová válka zasadila četnickému sboru těžkou ránu. Jestliže před válkou se těšil respektu obyvatel, tak během válečných let musel vykonávat rozkazy, které ho nejenom o tento respekt připravily, ale způsobily, že jej většina Čechů i Němců začala nenávidět. Mnozí četníci se pro svou horlivost při vymáhání rekvizic, chytání zběhů a potírání černého trhu stali tak neoblíbení, že jejich setrvání na stejném působišti po říjnovém převratu nebylo vůbec myslitelné. Jenže stát se jich zbavit nemohl, potřeboval je. A potřeboval jich čím dál více. Válečné řešení nedostatku mužstva, kdy byli četnictvu přidělováni odvedení vojáci jako náhradní četníci, přestávalo fungovat. Bylo po válce a vojáci chtěli domů. Nicméně ve chvíli, kdy se venkovem potloukali ozbrojené bandy všehoschopných demobilizovaných vojáků a ve městech se bouřili

obyvatelé kvůli špatnému zásobování, bylo nutné přijít s jiným řešením. Obzvláště když československá politická reprezentace stavěla svůj kredit na tom, že dokáže ve svěřeném prostoru udržet klid, pořádek a zajistit, že se tak do vznikajícího Československa nepřelije nákaza bolševické revoluce, řádící v okolních státech. Pražská vláda musela posílit četnictvo stůj co stůj.

Ministerstvo vnitra proto rozběhlo rozsáhlý nábor nových četníků na zkoušku. Jelikož starý způsob vyšetřování zachovalosti uchazečů o přijetí se jevil jako neúnosně zdoluhavý, snažilo se ministerstvo vnitra ve spolupráci s generálním velitelem četnictva o nalezení vhodného kompromisu, který by proces přijímání urychlil a zefektivnil. Stejně úřady pak řešily i obtíže s ubytováním a školením velkého počtu přijatých četníků na zkoušku. Pouze jako dočasná a někdy i nevhodná řešení se ukázalo rozhodnutí ponechat ve službě náhradní četníky nebo přijmout výpomocné četníky z řad místních obyvatel. Neosvědčilo se ani neustálé přesazování četníků na problematická místa, ani využití armády ke strážním účelům.

Sbor se během roku 1919 neustále rozrůstal, zvyšovaly se systemizované počty mužstva, zakládaly se nové četnické stanice, posilovaly se staré. Na jednu stranu tak pražská vláda pokračovala v tendenci rakouských vlád, které četnictvo od dob jeho založení nepřestaly posilovat, na druhou stranu podobný skokový nárůst počtu četníků neměl obdoby. Četnictvo se za dobu od října 1918 do konce roku 1919 rozrostlo o více jak polovinu, v regionech s vyšší koncentrací dělnictva nebo ve smíšených oblastech docházelo až k 60% nárůstu. Mimořádné situace plodí mimořádná opatření. Nicméně ani v tuto chvíli velení zcela nerezignovalo na propracovaný a náročný systém výběru adeptů služby. Pokus, kdy byli uchazeči přijímáni bez předběžného šetření, nevyšel, a tak se četničtí velitelé vrátili k rakouskému osvědčenému modelu. A toho se nevzdali, ani když na ně tlačilo ministerstvo vnitra a ministerstvo národní obrany snažící se zajistit místa ve státní správě pro příslušníky čs. legií.

Četnictvo se tak nejenom rozrostlo, ale hlavně i velkou měrou omladilo a počeštilo. Ne rakouský strážmistr, ale český četník na zkoušku se tak stává typickým představitelem sboru.

Neméně zajímavé je i zhodnocení přijetí četnictva obyvatelstvem, které často žilo v domnění, že s pádem Rakouska bude zrušeno i četnictvo. Proč tento krok Národní výbor neudělal, je zřejmé, četnický sbor, jak jsem již ukázal, totiž nutně potřeboval. Četníci tedy nebyli zrušeni a nebyli ani podřízeni samozvaným národním výborům. Obyvatelstvo se s tímto výsledkem mnohdy nemuselo vyrovnat, obzvláště pokud mělo

pocit, že se četník svým jednáním za monarchie zpronevěřil svému češství (byl-li Čech – avšak i u německých obyvatel Čech byli četníci ke konci války přijímáni negativně vzhledem ke stále tvrdším obilním rekvizicím, což nakonec zakrylo i ztotožnění se německého obyvatelstva s monarchií). Je nutné si ale uvědomit, že obzor vesnického nebo maloměstského člověka, který ve valné většině s četníkem přicházel do styku, byl relativně úzký, proto ve stížnostech na četníky nenacházíme odsudek celého sboru, ale jen jednotlivých četníků. Ačkoli byla většina udavačských dopisů napsána z lidské zášti a pomstychtivosti ať už za skutečnou, nebo domnělou křivdu, obvinění četníci mohli stěží dále sloužit na místech, kde proti nim stálo negativně naladěné obyvatelstvo. Přeložení na jinou stanici, kde kompromitovaného strážce zákona nikdo neznal, se tak stalo účinným řešením problémů spojených s přijetím rakouských *žandarmů* českým obyvatelstvem.

Tato fakta jistě svědčí o tom, že se četnický sbor osvědčil a že s ním státní správa počítala i nadále. Četnictvo se během existence tzv. první republiky stalo privilegovanou vrstvou s množstvím sociálních výhod. Služba v četnictvu byla lákavá a nebyla nouze o uchazeče, takže se sbor v průběhu let neustále rozšiřoval a docházelo k zřizování stále nových specializovaných složek: četnických pátracích stanic, silničních kontrolních stanic nebo například četnických leteckých hlídek. Z tohoto aspektu je nutné zmínit vztahy mezi četnictvem a ostatními státními institucemi. Nejzajímavější je poměr k vojsku, z jehož svazku se v listopadu 1918 četnictvo dostalo pod kontrolu ministerstva vnitra. Armádě byl ponechán pouze dohled nad výzbrojí mužstva, přesto MNO nepřestalo snít o opětovném sloučení obou sil. Pod velení armádních důstojníků se četníci pohraničních oblastí dostali až v roce 1938 v souvislosti s událostmi v pohraničí, a to v rámci jednotek Stráže obrany státu. Vztahy k ostatním státním i samosprávným úřadům byly upraveny četnickou služební instrukcí, mimořádné postavení měly politické úřady I. stolice, tedy okresní hejtmanství a posléze okresní správy politické, které řídily činnost mužstva ve svém okrese.

Přechod do nového režimu vyvolal i v četnících pocit, že nyní mohou něco ve svém sboru změnit. Nová organizační statuta, nové rozčlenění mužstva, nový zákon o četnictvu však vycházely z iniciativy MV a nadřízených velitelů. Představy mužstva, že se v demokratických poměrech budou moci sami zapojit do rozhodování o svém sboru prostřednictvím volených důvěrníků a stavovské organizace, braly rychle za své. Vláda nepotřebovala četnictvo jako svého partnera, mělo pro ni cenu ve stejném stavu, v jakém existovalo za Rakouska – jako poslušný, disciplinovaný sbor, který se neptá,

nereptá a koná. Četníci nedostali ani možnost vydávat vlastní časopis, nezískali volební právo. Zůstali vojenským strážním sborem, podřízeným ministerstvu vnitra, s novou hodnostní strukturou, s výrazně obměněným mužstvem, s češtinou jako úřední řečí, avšak s nepřehlédnutelnou tradicí rakouské *Gendarmerie*. Takto četnictvo vstupovalo do nové epochy své existence.

Seznam pramenů a použité literatury:

Nepublikované prameny:

Národní archiv v Praze (Chodovec):

Fond Zemského četnického velitelství v Praze,

knihy 22, 23;

kartony 81, 86, 87, 88, 283 – 298, 905, 910, 917, 956, 957, 958, 970, 972, 973, 977.

Fond Generálního velitelství četnictva,

knihy 1;

kartony 1, 46, 47.

Fond Ministerstva vnitra – Stará registratura,

sig. 16/1 – 2; kartony 314, 315, 316, 355;

sig. 16/4; karton 365, 366;

sig. 16/110 – 135; kartony 403, 459, 460, 461.

Publikované prameny:

Manfred ALEXANDER (ed.), *Deutsche Gesandtschaftsberichte aus Prag. Teil I: Von der Staatsgründung bis zum ersten Kabinett Beneš 1918 – 1921*, Mnichov 1983.

Josef HARNA – Jaroslav ŠEBEK (eds.), *Státní politika vůči německé menšině v období konsolidace politické moci v Československu v letech 1918 – 1920*, Praha 2002.

Petr JIČÍNSKÝ, *Mezi jáсотem a obavami. Dopis ženy želetavského četníka jako příspěvek ke „každodennosti“ převratu v roce 1918*, in: *Západní Morava. Vlastivědný sborník*, 7, 2003, s. 137 – 145.

Libuše OTÁHALOVÁ (ed.), *Souhrnná hlášení presidia pražského místodržitelství o protistátní, protirakouské a protiválečné činnosti v Čechách 1915 – 1918*, Praha 1957.

Normativní prameny (řazené chronologicky):

Verordnung des Ministerium des Innern vom 18. Jänner 1850, über die Organisierung der Gendarmerie, Reichsgesetzblatt 19/1850.

Gesetz vom 25. Dezember 1894, betreffend die Gendarmerie der im Reichsrathe vertretenen Königreiche und Länder, Reichsgesetzblatt 1/1895.

Gesetz vom 29. Jänner, betreffend Bestimmungen über die Versorgungsgenüsse der dienstuntauglich gewordenen Gendarmeriemannschaft und Gendarmeriekanzleidiener, sowie deren Witwen und Waisen, Reichsgesetzblatt 42/1897.

Zákon Národního výboru československého o zřízení samostatného státu československého č. 11/1918 Sbírky zákonů a nařízení ze dne 28. října 1918.

Gesetz vom 22. November über Umfang, Grenzen, Beziehungen des Staatsgebietes von Deutschösterreich, Staatsgesetzblatt 40/1918.

Gesetz vom 27. November 1918, betreffend die Gendarmerie des Deutschösterreichischen Staates, Staatsgesetzblatt 75/1918.

Vollzugsanweisung des Deutschösterreichischen Staatsrates vom 3. Jänner 1919 über die das deutschösterreichische Staatsgebiet bildenden Gerichtsbezirke, Gemeinden und Ortschaften, Staatsgesetzblatt 4/1919.

Návrh členů NS V. Votruby a prof. Dr. Lukavského a soudruhů na úpravu hmotného a právního postavení četnictva ze dne 27. února 1919. Parlamentní tisk č. 573/19.

Zákon č. 462/1919 Sb. z. a n. ze dne 24. července 1919.

Zákon o četnictvu č. 299/1920 Sb. z. a n. ze dne 14. dubna 1920.

Literatura:

Richard AUBRECHT, *Sokolovsko a vznik ČSR 1918 – 1921*, část 2. http://www.valka.cz/clanek_13298.html.

Konrad BADENHEUER, *Die Besetzung des Sudetenlandes 1918/19 durch tschechisches Militär*, in: *Mitteilungsblatt der Sudetendeutschenlandsmannschaft*, 2, 1999, s. 72 – 80.

Harald BACHMANN, *Sozialstruktur und Parteientwicklung im nordwestböhmischem Kohlenrevier vor dem Zusammenbruch der Monarchie*, in: *Bohemia* 10, 1969, s. 270 – 286.

Ivan BOHATA, *Protidlová úloha četnictva v letech 1918 – 1938*, Praha 1978.

Karl BRAUN, *Der 4. März 1919 – Zur Herausbildung sudetendeutscher Identität*, in: *Bohemia* 37, 1996, s. 353 – 380.

Wilhelm BRAUNEDER, *Deutschösterreich 1918*, Wien 2000.

Michal DLOUHÝ, *Četnické trampoty*, Praha 2006.

Hans HAAS, *Die deutschböhmisches Frage 1918 – 1919 und das österreichisch-tschechoslowakische Verhältnis, Teil I*, in: *Bohemia* 13, 1972, s. 336 – 383.

- H. HINTERSTOISSER – P. JUNG, *Geschichte der Gendarmerie in Österreich-Ungarn*, in: Österreichische Militärgeschichte. Sonderband 2000-2, Wien 2000.
- Jana JILEMNICKÁ, *Každodenní život německého obyvatelstva v Liberci za 1. světové války*, Diplomová práce FF MU Brno 2006.
- Antonín KLIMEK, *Říjen 1918. Vznik Československa*, Praha – Litomyšl 1998.
- Antonín KLIMEK, *Velké dějiny zemí Koruny české XIII. 1918-1929*, Praha – Litomyšl 2000.
- Jan KNAIBL, *Vzpomínky státního zástupce*, Olomouc 1932.
- Vlastislav LACINA, *Zlatá léta československého hospodářství (1918 – 1929)*, Praha 2000.
- Michal LUKEŠ, *K úloze českého četnictva na Slovensku v roce 1918*, in: Historie a vojenství, 2, 1998, s. 53 – 64.
- Pavel MACEK – Lubomír UHLÍŘ, *Dějiny policie a četnictva I. – III.*, Praha 1997 – 2001.
- Ottův slovník naučný, svazek VI, Praha 1893.
- Susanne MAURER-HORN, *Die Landesregierung für Deutschböhmen und das Selbstbestimmungsrecht 1918/19*, in: Bohemia 38, 1997, s. 37 – 55.
- Kateřina MERTOVIÁ, *4. březen v Kadani*, in: Minulostí západočeského kraje XXVIII, 1992, s. 221 – 229.
- Ferdinand PEROUTKA, *Budování státu I.*, Praha 1991.
- Václav PEŠA, *Vznik československé republiky 1918 a české národní výbory*, Praha 1988.
- Jaroslava PLOSOVÁ, *Četník. Příklady Franze Rippera, Bartoloměje Nejezchleby a četníků z Velkého Ořechova*, in: Lukáš FASORA – Jiří HANUŠ – Jiří MALÍŘ – Libor VYKOUPIIL (eds.), *Člověk na Moravě v první polovině 20. století*, Brno 2006, s. 299 – 318.
- Jaroslava PLOSOVÁ, *Situace četnictva a jeho obraz ve společnosti ve 20. a na počátku 30. let 20. století na příkladu Zemského četnického velitelství v Brně*, Diplomová práce FF MU v Brně, 2006.
- Ivan ŠEDIVÝ, *Češi, české země a Velká válka 1914 – 1918*, Praha 2001.
- Ivan ŠEDIVÝ, *Legionáři a mocenské poměry v počátcích ČSR*, in: Moc, vliv a autorita v procesu vzniku a utváření meziválečné ČSR (1918 – 1921), Praha 2008, s. 16 – 28.
- Lubomír UHLÍŘ, *„Získat si vážnost obyvatelstva“*. *Vznik a vývoj rakouského četnictva*, in: Dějiny a současnost, 9, 2007, s. 35 – 43.

Zdeněk VALIŠ, *4. března v Kadani*, in: Památky, příroda, život, 2, 1991, s. 49 – 56.

František VALOUŠEK, *Vzpomínky na Bosnu*, Brno 1999.

Andrea WOLF, *Das Egerland in der Tschechoslowakei. Politik und kollektive Erinnerung in einer ehemaligen Reichspfandschaft*, in: Bohemia 41, 2000, s. 34 – 50.